

BIBLIOTECA
CENTRALA
Reg. Deva
Sala de lectură

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Exp. C. D. P. Deva
Sfat Popular Raion Ste.
Invatamant Deva 18/M

8

ANUL IV AUGUST
1951

008

V-54

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

95

Biblioteca Municipiului Dej
SALA DE LECTURĂ

81

82

8

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUSIANU"
Hunedoara - Dej
Nr. Inv. P/544700

16

ANUL IV AUGUST
1951

24

* P / 5 4 4 7 0 0 *

CUPRINSUL

	Pag.
MIHAI BENIUC: Spre culmile vieții.....	5
NICULAE TAUTU: Lecția de istorie.....	8
VERONICA PORUMBACU: Intr'o gară; Politică de stat; Tovarășei Zinaida; Pe punte	12
ION PETRACHE: Sașa	18
EUGEN FRUNZĂ: Revederea	20
MIHU DRAGOMIR: La monumentul ostașului sovietic.....	23

★

IOANA POSTELNICU: 900 Stejăriș.....	26
-------------------------------------	----

★

MIHNEA GHEORGHIU: Tudor din Vladimiri.....	159
--	-----

★

DIMITRIE PASCU: Impăcarea	168
ADRIAN CERNESCU: Întâlnire în zori.....	177

O R I E N T Ă R I

C. SITNIC: Lenin și problemele esteticii.....	184
---	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

PETRE IOSIF: La aniversarea „Scânteii”.....	218
EUGEN CAMPUS: Viața, călăuza poetului.....	231
MIHAI GAFIȚA și EM. VASILIU: În apărarea cuceririlor noastre.....	251
HORIA BRATU: Pentru a nu uita învățămintele istoriei.....	258

R E C E N Z I I

ANA GĂTLAN: Din lupta partizanilor sovietici.....	273
MARIA VASILESCU: Agenții Vaticanului fără mască.....	278
EUGEN ATANASIU: Prietenii și dușmanii țărănimii.....	283
D. DANITI: Reconstrucție	286
BIBLIOGRAFIE	289

MIHAI BENIUC

SPRE CULMILE VIEȚII

Vorbire de 23 August 1951

In lungul șir al zilelor ce curg
Sunt zile mari ce nu cunosc amurg,
Ce stau ca vârfuri peste munți de stei —
Așa e August douăzecișitrei.

De șapte ori l-am salutat la rând
Poetul eu ce l-am văzut născând.
Iar azi când îl salut a opta oară,
Cu măreția lui mă înfioară.

Căci crește an de an, neîncetat,
De când pe țara 'ntreagă s'a lăsat
Lumina lui Octomvre proletar
Incununând Carpatul secular ;

De când Gheorghiu-Dej dela 'nchisoare
Fugi să pregătească lupta mare,
Să ferece'n cătușe pe călăi,
Să se reverse viață nouă'n văi ;

De când oșteni sovietici și români
Cu armele liberatoare'n mâni
Au înălțat pe-aceste vechi meleaguri
A libertății noastre sfinte steaguri.

★

De-atunci se rotunjiră anii șapte,
Clădiră muncitorii munți de fapte,
Și dacă stăm în primul cincinal,
Ii stăm socialismului pe mal.

Excavatoare, screpere, dragline
Vorbesc de era nouă care vine,
Iar Dunărea, c'o 'mbrățișare caldă,
Azi-mâne țărături noi, noi porturi scaldă.

Simt febră'n ele apele'n cascade
Și orice picătură care cade
Se vrea scântee străbătând prin fire
De muncitori întinse cu iubire.

Bătrânul Bărăgan primește veste
Că undeva departe'n munte este
Temeiul pus centralei lui Ilici
Ce-și va svârli vârtutea pân'aici.

În vatra secetoasă, ș'o să sape
Afunde jghiaburi gâlgâind de ape,
Să aibă șesu'n ghiarele căldurii
Cu ce să-și răcorească cerul gurii.

Țăranul mângâind cu ochii zarea
De coame verzi de grâne, cum e marea,
Ascultă zâmbitor de pe tractor
Un plug ce-și amintește de răzor.

— Frumoase zile ce veniți mereu,
Noi știm că drumul vostru este greu.
N'aveți în cale porți deschise-anume,
Ci crunți vrăjmași ce vor să vă zugrume.

Copilul nostru, astăzi pionier,
Hulpavi jăcmănituri l-ar vrea stingher.
Ar vrea în locul flamurilor noastre
Incendii până sus în zări albastre.

Noi știm că Churchilli, Trumani, Morrisoni,
Și Tito cu cârdașii-i de spioni
Pândesc mereu din jungla lor de fiară
La vre o țară pașnică să sară.

Noi știm. Noi știm. Și dacă nu ni-e frică,
E că la noi viața se ridică,
Și fiecare mână ce clădește
Se schimbă'n pumn când în dușman izbește.

— Intâiul August două'sitrei ni-i sfânt,
Și noi muncim c'aicea pe pământ
Prăpăd, ruină, moarte și urgie
Mai mult în veci de veci să nu mai fie !

Ce Stalin prin ostașii săi ne-a dat
Să ducem înainte necurmat :
Mărețul steag de luptă-al libertății,
Mai sus, mai sus, pe culmile vieții !

LECȚIA DE ISTORIE

Un batalion de tancuri grele
Trecea spre vadul „Trei Vâlcele“,
Când o codană le-a întins
Un spic de grâu. Din sbor l-a prins
Tanchistul ochitor la tun.
Și a zâmbit: — „E rodul bun!“

— „Stai!“ Mâinile strunesc cu zor
Caii putere din motor.
(Și soarele ca de paradă
Gătit, s'a aplecat să-i vadă, —
Și-a'ncremenit până târziu
Un plop cu palma la chipiu!)

Pe dâmb cu holdele în vânt,
Se ridica un alb mormânt.
Ostașii s'au aliniat.
— „Pentru onor!“ Vântul a stat.
Și doar din plop amiaza grea
Cu funigei prelungi ploua...

Mormântu-i prejmuț cu gard...
Macii de-alături parcă ard...
Dar sus la căpătâi o stea
Mai roșie peste văi ardea...
O poză: Vladimir Cohut,
O cască, iarbă — și atât!

Din poză ochii mari, senini
De soarele amiezii plini,
Priveau departe, peste lan,

Și oamenii de pe tăpșan
S'opresc și parcă stau la sfat
Cu chipul blond și luminat!

În front toți s'au descoperit.
Tăcea și lanul aurit.
Doar o albină, cât un strop
De soare, a căzut din plop
S'asculte glasul arzător
Al încercatului maior :

— „Mi-aduc aminte... În August
Când strugurul plesnea de must,
Înaintau luptând prin văi
Ai lui Stalin viteji flăcăi
Și orice salt al oastei lor
Ne-a rupt cătușe și zăvor!

„Eram sergent, tunar la car,
Părea că mă născusem iar,
Când, dintr'un tanc cu stea de jar,
Sări un frate blond, — și'n dar
Zâmbind mi'ntinse un bidon
Cu votcă tare de pe Don!

„Așa sosi Volodea 'n sat...
„Ne-a spus de rodul altui leat,
De-o viață fără domni și bici
Ce va 'nflori curând și-aici.
Și unui țânc cât Barbă-Cot
Î-a dat bomboane și-un pișcot...

„Ne-a spus de Stalin, de Lenin,
De valul Donului său lin
Ce-i unduia parcă și'n glas,
Când în al nopții tainic ceas
Cânta cu-armonica la drum...
...L-ascultă oamenii și-acum !

„Ne-au atacat în zori de zi
Cinci „Tigri“ crunți și cenușii.
Dar nu-i pentru Volodea foc

Să-i țină vrerile în loc.
Mai aprig dușmanul de-o fi,
Mai dârz Volodea l-o sdrobi...

„Dar tancul meu a fost atins.
Ardea ca un cuptor încins.
Eu am sărit prin flăcări vii...
Din trup se înălțau făclii...
Mă prăbușii în țarnă jos
Sub fumul greu, înecăcios.

„Volodea, doar cum numai el
Știa să'nfrunte ploi de-oțel,
M'a'nfășurat sul în manta...
Inăbușit focul lupta...
M'a strâns puternic, ghemotoc;
Nu domolea el primul foc!

„Dar un plumb vitreg l-a atins...
Pe tâmplă un bujor aprins
A înflorit însângerat,
Așa ca macul cel roșcat
Ce arde colo lângă spic
Pe trupul lanului voinic...

„Și oamenii l-au plâns în sat.
Apoi, când roua s'a uscat,
L-au dus ca pe un drag fecior,
Căci drag era el tuturor,
L-au îngropat aici în drum...
Il plânge satul și acum!”

...Servanții tac. Au înțeleș
Dece o lacrimă dă ghes
Pe fața bunului maior
Și un surâș tremurător
Mai 'nflorea 'ntr'un colț de gură :
Petala veche de arsură.

Maiorul s'a oprit. Simțea
Cum un alt foc îl încingea
Și flăcări noi îl dogoresc
Când spune cald: — „Îți mulțumesc!”
Un foc din dragoste aprins
Ce niciodată n'o fi stins!

Apoi cu pumnul său voinic
A luat — cât vrabia — un spic
L-a presărat printre bujori...
Volodea mai zâmbea din flori
Cu caldul luminoasei veri
Sergentului tanchist de ieri...

...Așa muri... Dar lupta lui
Trăește'n munca satului —
Și oamenii lângă mormânt
Șoptesc: „Da, ai avut cuvânt
Volodea! Peste ani mai viu,
Noi te-om purta din tată 'n fiu !“

Ninseră ierni, soriră veri...
Ciobanii îi doinesc în seri
Și fetele îi prind bujori,
Iar lanul, greu de rod în zori,
Se-upleacă-adânc peste mormânt,
Să-l apere de ploi și vânt!

Și când mai trece un tractor,
Trimis din Donul roditor,
De-un alt Volodea făurit
Să ne dea rodul însutit,
Aicea îi aduce-un svon
Din țara pașnicului Don!

Soldații deslușesc cu drag
Pe-o veche scândură de fag
A drumului de lângă râu
Gemând sub carele cu grâu
Cu grâu din nou pământ crescut :
„DRUMUL LUI VLADIMIR COHUT!“

Deaceea foștii oțelari,
Soldați viteji cu pumnii tari,
Intrând în tanc sub carapace
Parc'ar turna dârji pentru pace
Și'n cinstea rusului erou
O șarjă din oțelul nou!

INTR'O GARĂ*)

Civili. Ostași. În sala dintr'o gară
cu samovarul veșnic clocotit,
o mamă, pe un cufăr, către seară,
își leagănă copilul ațipit.

Vorbește megafonul. Ascultându-l,
ea-și strânge-atent sprâncenele subțiri.
În fața cassei, mulți așteaptă rândul
să-și scoată un bilet spre Jitomir.

În aste clipe, cui are să-i lase
copilul? — mă întreb în sinea mea.
Dar zece mâini se'ntind prietenoase
în juru-i, deodată, să i-l ia.

Și'n timp ce mama-a și ajuns în față,
din brațe'n brațe trece-un băiețaș
ce trage — cu putere — de mustață
prieteniei în haine de ostași.

Ii vezi? La pieptul lor, cu decorații
se joacă un copil, — neștiutor
că pentru el, în zecile de stații
trecură mulți prin foc adeseori...

...Copiilor, tot ei, la noi în țară
le-au dat din raniți pâinea lor de-atunci:
Privirile ce moartea înfruntară
aveau o mângâiere pentru prunci.

*) Din „Carnet de drum în U.R.S.S.“.

...Civili. Ostași. O gară dintr'o mie,
în care trenul, seara, ne-a adus.
Aici pricepem taina gingășiei
cu care ne-a uimit soldatul rus!

POLITICĂ DE STAT

Silabiseam rusește ziarul într'o zi:
„Noi greve'n Minnesota“. „Linșajul lui John Lee“.

Și, fotografiată, mai jos, ca document,
la New-York, o vitrină cu jucării-patent:

cătușe, mici grenade — un joc... nevinovat
de care „nu se-atinge politica de stat“, —

ca, inocenți, copiii, lăsându-și jocul lor,
s'ajungă bossi *) și gansteri, șerifi ori senatori.

...Citeam în tren. Prin stepe goneam spre Caucaz.
Gândeam la ștreang, la negrul cu vânățul grumaz.

Dar tocmai în colhozuri, la clubul de copii,
am întâlnit deodată alți ochi ai lui John Lee.

Printre păpuși cu cizme înalte și subțiri
și blondele matrioșe, dădui de-un musafir:

Cercei, mărgelă albe, cărnoase buze roși;
era păpușa neagră, cu ochi copilăroși.

Fetițele porniră s'o legene pe rând.
Cântară toți copiii. Și eu intrai în cânt.

Iar corul împrejură-i crescă în triluri mici,
departe, către valul bogatelor ferigi.

*) bossi — un fel de vătafi ai patronilor peste muncitori.

Cântau. Intra, albastru, amurgul în cămin,
foșnind printre arcade și crengile de pin,

și doar în depărtare rămase încă sus,
sclipind ca de aramă, zăpada pe Elbrus.

...Și-oriunde cresc alături: pe Neva, în Cuban,
căminul, puiul negru și corul dolofan.

Ca mâine, laolaltă, la fel de 'mbujorați
Vor merge împreună cu-ai păcii dârji soldați,

viteji și drepți, cum spune c'un gest prietenos
Tamara Mosașvili, o fată din colhoz:

„Priviți în jur, tovarăși! La noi, e-adevărat,
și-o jucărie este... politică de stat.“

TOVARĂȘEI ZINAIDA

*„S'or sparge stânci. Și în tuncle
s'or ridica bufete'n stații,
Dar pân'la ele, generații
s'or chinai pe uliți rele.
Vezi pân's'ajungem la liman,
mai sunt vreo cincisute de ani! *)*

Pornea metrourl, când în drum ne-a spus
tovarășa director, cu mândrie,
aceste versuri din poetul rus,
amare sub ușoara ironie.

„A fost un vis — adaugă zâmbind —
pe care-l împlinirăm mai din timp“.

Inaltă, în tunica ei albastră,
sub bolțile de marmori și metal,
ne recita din Pușchin gazda noastră, —
pe umeri c'un însemn de general.

*) Din poemul „Evghenie Oneghin“ de Pușchin.

Directorul metroului! ...E-un post
în care o femeie n'a mai fost.

Dar cu răspunderi se'nvățase Zina;
ușoară grijă nu i-a fost nici prima
când ea sui, clipind înfrigurată,
(vagonul plin era, de Anul Nou)
să ia maneta'n mâini : întâia fată
vatman, pornindu-și cursa de metrou.

De-atunci sunt zece ani : atâta drum
pe harta subterană, nesfârșită,
ce-o dirijează — general acum —
aceiași curajoasă Zinaidă !

*„S'or sparge stânci. Și în tunele
vom poposi odată'n stații...”*

Și n'au trecut nici două generații
de când intră cu pasul uriaș
Octomvrie în ulițele-acele, —
și'ntr'un metrou din Moscova privesc
la chipul îndrăsneței Zinaide,
la ochii de-un albastru viu, rusesc, —
la drumul ce și nouă acum ni se deschide.

PE PUNTE

Un vas pe Neva înghețată.
In jur, orașul larg deschis.
Și tunuri ce-au vestit odată
plămada'ntâia-a unui vis.

Ești lângă tun. Pari și mai scundă
pe punte, sub un cer solemn.
Prin lumea veche, fumegândă,
de-aici porni întâiul semn.

Da : de pe-această punte-anume
au tras matrozii spre palat.
Și de ecoul lor în lume,
palatele au tremurat.

Pe-atunci tu te jucai în tindă,
în casa unui Moț flămând,
ce n'a prea înțeles ce limbă
grăise tunul răsunând.

Dar din ținutul de sub creste,
în care Horea se născu,
primise din bătrâni ca zestre
un umblet drept ce-l ai și tu.

Te văd acum : ești președintă
de colectivă'n Apuseni.
Tot drumul vostru larg spre țintă,
de-aici se luminează prin vremi.

Și'n nouă sute cincizeci ș'unu,
mângâi, pe-un vas din Leningrad,
cu mâna bătucită, tunul
de greul luptei însemnat.

Pe-acelaș vas, privind spre mare
cu ochiul oțelit, tăcut,
cresc azi ostașii vieții care
pe Aurora s'au născut.

Asediul, palele furtunii,
trecură peste-acești ostași,
când înc'odată, soarta lumii
se hotărâ aci'n oraș.

Ca delegată-ai fost trimisă.
Ce mulți tovarăși vezi pe chei !
Tu viața tot prin ei deschisă,
să știi s'o aperi, ca și ei !

Să știi să-ți aperi pacea casei,
și grâul nesfârșit din lan,
foșnirea ierbii mătăsoase,
și viitorii voștri ani.

Ca un ostaș ce nu se pleacă
să stai de veghe, să răspunzi.
Căci nu-ți iubești copiii, dacă
vrăjmașii nu-i urăști deajuns!

Să știi că și de tine, iată,
atârnă soarta lumii azi.
Fii demnă, dar, c'ai fost odată
un oaspe al acestui vas.

004455/19

SAȘA

Prăpastia acolo-i adâncă.
Mări vulturi o străjuie'n sbor.
Un stâlp stă înfipt într'o stâncă,
Cu vârful pierdut într'un nor.

Pe stâlpul înalt o elice
Negrită-i de vreme și ploi.
Al cui monument e aice,
Rămas din vâltori de război?

Când șoimii lui Stalin veniră
Prin lupte și cânt de motor,
Pe unul din ei îl loviră
Dușmanii cu plumbii în sbor.

Lungi aripi vuind, plutitoare,
Ca două făclii au căzut,
Ducând, peste-a morții vârtoare,
Al vieții eroic salut.

Făclia din aripi aprinsă
Crescu, — libertatea purtând —
Și țara din lanțuri desprinsă
Pe Sașa nu-l uită nicidec.

Spre piscul ce-l străjuie stâlpul,
Trec astăzi cântând pionieri
Și parcă de mână cu vântul,
Ei cântă mănoasele veri.

Se urcă pe vârful de stei
Și'n brațe duc macii de jar.
E August. În douăze's'trei.
Lui Sașa-i duc inimi în dar.

Și spre monument, avioane
Sclipind, în rotire, se-avântă.
Piloții îi lasă coroane
Și imnuri motoarele-i cântă.

Și zboară-avioanele noastre,
Lung sună pădurea de brazi.
Se'nclină lungi aripi albastre
Spre desrobitorul viteaz.

Lin fâlfâie macii de pară
În mâini bucălate și mici.
— Da, Sașa, de cresc maci în țară,
E fiindcă-ai trecut tu pe-aici !...

REVEDEREA

Bate vântul scuturându-și creasta,
Bat pe uliți pași nerăbdători,
Chiar și moș Ifrim de ziua asta
Și-a cănit mustața de cu zori.

Nu e zi cum sunt atâtea zile,
Dar nici scrisă roș în calendar :

— „Nuntă-i bre, sau alta, măi copile?“
— „Nuntă nu-i, dar e cu oaspeți mari !...“

— „Oaspeți mari? Stau faptele'mpotrivă :
— „Oaspeți mari și satul cât un ciur !...“
— „Nu mai zi' ! Avem o colectivă
Cum nu-i afli seamăn prinprejur“.

— „Și de unde vin ca să ne vadă ?“
— „Ia, din Moscova, de unde ?... Să mă lași
Că am treabă moșule'n brigadă
Unde-i tata șef peste frunțași...“

Bate vântul, vorbele destramă
Și băiatul fuge țopăind —
— „Da' știi tu pe tat'tu cum îl cheamă?“
— „Brigadierul Tudor Mărgărint !...“

★

Forfotă și glasuri și gălceavă,
Măi, să știi că-i zi cu mare rost !
Moș Ifrim e vesel și e zdravăn
Cum de multă vreme n'a mai fost.

Șchioapătă de zor și șuguiește :

— „Te-ai fălit măi Tudore prin sat
Că grăești ca rusul pe rusește...
Te-om vedea noi azi la cuvântat“.

Râde Tudor: „Tată, las'că-i bine :
Când mă'ncure, îi zici mata din glas“.
— „Tu să taci ! Să nu-mi faci de rușine
Părul alb, puțin cât a rămas...“

Uite-așa curg clipe'nfierbântate,
Intrebări cu sutele se coc ;
După sălcii soarele străbate
Ca să-și afle printre gazde loc.

— „Oare-or fi țărani pe-adevărate ?“
Zice unul. — „Na, că'ntrebi mereu !
Sunt țărani colhoznici de prin sate
Unde-a fost și Tudoraș al meu...“

Și ce oameni ! Când, în ceasul serii
Mi l-au prins pe front, i-au zis: „Ehei,
Toderaș, vă sug de tot boierii...
Luptă, frate, să scăpați de ei !...“

★

Trei mașini cotesc la Cotul Mare...
— „Ei, acu-i acu...“ — „Șezi binișor !“
Tudoraș, gătit de cuvântare,
A ieșit în fața tuturor.

Cu căciula'n mână, cum e bruma,
Președintele se pipăie din nou :
— „Măi drăcie, că taman acum
Mi-am uitat căciula la birou...“

Lângă el și moș Ifrim. Oglindă
Strălucesc bocancii noi-nouți...
Doar chiaburii stau acriți în tindă
Ori își fac de lucru' la căruți.

★

Trei mașini opresc pe îndelete,
Răsuflarea'n piepturi s'a oprit.
— „Să-ți aud ruseasca, măi băete...“
Să audă Tudor ? Ți-ai găsit !

Roșu e ca macul, și mai bine.
Inimă, nu vrei să te supui ?
Nici că vede fețele senine
Luminând acum în fața lui,

Și nici vorbele gândite-anume
Nu-și găsesc pe buze loc de-ajuns.
(— „Brigadier ești bre, ori vai de lume !...“
Intr'o clipă gândul l-a străpuns.)

Și se'nalță Tudor în amiază,
Dă să-și dreagă glasul năvăș.
Dar un braț pe umăr i s'asează :
— „Zdrastvuite tavarîș Toderaș !“

Linște-i s'o poți ciopli cu dalta...
Brațe'n brațe stau doi brigadieri :
Un colhoznic blond de lângă Ialta
Și-un prieten, fostul prizonier...

Și'n tăcerea grea de'nduioșare
Moș Ifrim strivește-un nod în gât :
— „Asta zic și eu că-i cuvântare...
Dară zic mai mult decât atât :

Hei, măi dragilor, în lumea toată
Cu ochian să cauți, zic și spun :
Nu găsești frăție mai curată
Și prieten nu găsești mai bun...“

MIHU DRAGOMIR

LA MONUMENTUL OSTAȘULUI SOVIETIC

Pășești ca'n clipa de asalt
pe soclul de granituri grele.
Te văd mereu veghind, înalt,
în Capitala țării mele.

Au cine-ai fost ? Din ce cătun ?
Cum ți-e povestea vieții, toată ?
Ce-a spus atunci, de rămas bun,
iubita'n gara depărtată ?

Ești moscovit ? Ucrainean ?
În ochii tăi e-o rază clară
din flacăra aceluia an
când te-am văzut întâia oară,

când străzile din București
pe care-atâția ani de zile
umblară cizmele nemțești
tu le-ai trezit, sunând șenile.

Și glasul tău l-am auzit
sunând în inimi, ca un clopot.
Din largul lumii răsărit
tu ne-aduceai al vieții clocot.

Unde-ai căzut ? ...Poate'n Ardeal,
pe lîne dealuri de Târnave.
Oare pe fruntea cărui deal
îți cântă vîntu'n strune grave ?

...Sau lângă Olt, într'un nisip
cu fulgi de aur, lângă maluri.
Și acum plutește blondu-ți chip,
pentru vecii purtat de valuri.

Au numele-ți-e cunoscut ?
Pe unde ți-ai trăit tu anii ?
Poate la Moscova-ai văzut
sau chiar ai și vorbit cu Stalin !

Dar cine-ai fost, noi totuși știm.
Din glie-o știe orice petic,
Căci sborul nostru spre'nălțimi
Tu l-ai deschis, om sovietic !

Deasupra-ne, foșnește-ușor
masivul tău stindard, — și parcă
în ochiul treaz, cercetător,
o flacăra văzduhu'ncearcă.

Ești viu, mărețule soldat,
deapururi neatins de ceață,
pășind ca'n clipa de asalt
tu drumul ni-l arăți spre viață.

Ești viu oriunde'n țară azi, —
în cartea ce-și foșnește fila,
în șantierul din Bicaz
și'n mina-adâncă din Petrila.

Ești inginer, poet, și vii
să'mparți cu brațele-amândouă
din pilda construirii vii,
aripa să ne-o'nalți și nouă.

Și ne'nălțăm. Urcăm mereu.
Trecute-s zilele restriștii.
Știm să străbatem orice greu,
că'n fruntea noastră-s comuniștii.

Și viața-aceasta'n care-ai pus
sămânța păcii staliniste,
n'o va umbri niciun apus,
o vom păzi de zile triste.

Iar dacă-o încerca din nou
să muște haita cea flămândă —
ne-ai învățat, slăvit erou,
cum să luptăm pentru izbândă.

900 STEJĂRIȘ

Sibiul se iva în zare ieșind din apa vânată a depărtărilor...

Între mulțimea clădirilor cu acoperișurile povârnite, și ascuțite ca tă-
ișurile de paloș, țâșneau turnurile catedralelor și turnurile fostei cetăți. Din
piramida sveltă și avântată a bisericii săsești, orologiul uriaș stăpânea
orașul vestind trecerea timpului, uitându-se în cele patru zări ale lumii ca
un stăjer neadormit.

Cu cât trenul se apropia mai mult de oraș, cu atât clădirile se strân-
geau unele lângă altele pe margini de trotuare, deslușindu-se printre ele
frunziș verde de copaci.

Locomotiva fugea mai grabnic, presimțind parcă apropierea gării.

Vasile Bărgăoan se ridică de pe banca de unde se uitase până atunci
la priveliștea ce i se desfășura înaintea ochilor. Se rezemă cu coatele pe
fereastra trasă în jos și se lăsă bătut de curentul stârnit de goana tren-
ului. Simțea în suflet un freamăt la apropierea orașului pe care nu-l mai
văzuse dinaintea războiului. Și totuși amintirile trezite în minte nu-i înfă-
țișau întâmplări care să-i îndreptățească nerăbdarea...

Deodată simți că-l atinge cineva cu mâna. Făcu o mișcare instinctivă
de a scoate umărul de sub greutatea apăsării. Dându-și seama că nu mai
are pricină de a-l ocroti, simți bucurie în piept și se răsuci spre vagon, cău-
tând din ochi pe cel ce dorea pe semne să-i vorbească. Fața lui, care purta
de obicei o ușoară încordare, se limpezi, după ce privirile întâlneau chipul
unui tânăr vânos, răsărit între bănci, care se uita la el cu obrazul plin de
veselie.

— Andreiaș! exclamă Vasile uimit, întinzând brațele și lăsându-se
cuprins de tânăr. — Tu ești?

— Noroc, frate! strigă acesta săltând pe picioare de bucurie. Călăto-
răm în acelaș tren și nu ne întâlnim decât acum când am ajuns. Ce faci?
Ce cauți pe la Sibiu?

— Vin de acasă. Am stat câteva săptămâni la maică-mea să mă
întremez. Știi, întâmplarea aceia dela Salva...

— Ce vorbești? Atâta vreme ai pățimit? întrebă tânărul încrun-
tându-se.

— Am stat vreo șapte luni în spital, la Brașov. Nu a fost glumă. Rana
nu voia să se închidă. Bărna dela viaduct mi-a căzut pe umărul ăsta care
mai avea o fractură și un glonț din război...

— Așa-i, așa-i, înclină Andreiaș din cap. Ce noapte a mai fost și aceea.
Ce rupere de nori... Până atunci n'am știut că puhoiul poate avea atâta pu-

tere. Să farme cofrajul dela viaduct... Dar și tu, ce mai leu... râse îmbrățișându-l, trăgându-l prieteneste spre dânsul.

Se așezară pe bancă liniștiți, ca și când trenul ar mai fi avut lungă cale de străbătut. Călătorii înghesuți pe mijlocul vagonului, foiau de nerăbdare și întorceau capul mirați de taifasul celor doi tineri cari se arătau nepăsători la apropierea orașului.

— Mai știi ceva de Stanciu? Erați prieteni, cum n'am mai văzut...

Privirile lui Vasile se luminară.

— Cum să nu ! S'a întors la Schela... Era doar meșter sondor... Aștept să-mi scrie. Vreau să mă angajez și eu acolo, ca dulgher... acum că m'am îndrăvenit... Da, ia spune, ce faci tu ? Mai aduci lumină pe unde nu este ?

— râse Vasile bătându-l cu mâna pe genunchi.

— Bine înțeles, se veseli Andreiaș. Lucrez aici la Uzină...

În clipa aceea trenul intră în gară. Locomotiva pufăi ca un animal furios, priponit pe loc și slobozi aburi albi, umezi, în care năvăliră călătorii grăbiți să coboare.

Cei doi tineri se opriră pe peron.

— Nu mi-ai spus ce cauți la Sibiu, zise Andreiaș, întorcându-se spre Vasile. Unde ai de gând să stai ?

— Am venit să fac niște raze. Doctorul care mi-a tratat rana la Brașov, e mutat aici... Găsesc eu unde să mă aciuiez. Cunosc orașul... aici mi-am mâncat amarul, încheie cu umbră de obidă în glas.

— Să faci bine să vii la mine. Am o odăiță în orașul de jos... Împărțim patul ca la Salva... Ce zici ? Dacă nu-ți place, facem cu schimbul. Cât stau la uzină și la județana de Partid, că lucrez și acolo, tu dormi... Când vin acasă, te gonesc pe uliță după strigoi.

Tinerii hohotiră cu veselie.

— Apoi ne-om împăca, Andreiaș. Primesc bucuroș găzduirea.

Porniră pe ulița gării. Bărgăoan se uita cu ochii mirați la casele greoaie, la străzile înghesuite, la vagonul tramvaiului care aluneca pe mijlocul drumului, întocmai ca o jucărie de copil.

Cât de mărețe și de uriașe i se păruseră toate la vârsta de zece ani când nimerise aici, adus dela țară de negustorul Iohan Gerber, turtarul. Barem tramvaiul îi stărnise uimirea. În primele nopți îl visa neconținut, trezindu-se din somn înspăimântat că avea să-l calce.

Pe măsură ce înaintau pe ulița pe care o străbătuse de atâtea ori în trecut, acele vremi îi reveneau în minte cu o prospețime uimitoare. Andreiaș sporovăia despre câte toate. Vasile da răspuns potrivit, în vreme ce pe sub frunte i se perindau întâmplările trecute.

...Pe-aici în sus, împingea căroaia*) încărcată cu lada cu marfă și pânza de șatră, spre piață... Greu mai era urcușul... Zidul de cetate cu cărămizile roase de ploii avea din loc în loc găuri din care țâșneau păsăruici... Găurile erau anume făcute să adăpostească păsările ?... N'a știut-o niciodată.

Intoarse capul și se uita la ele. Pricepu după atâția ani că erau locurile de scurgere a ploilor.

Într-o zi, intrase cu căroaia *) în trotuar, urcând-o cu o roată peste margini... Strigaseră speriate câteva cucoane... Lucea mătasea pe ele, de-i luaseră ochii... Gerber îl pocnise cu pumnul în ceafă. L-a mai pocnit odată

*) Platformă în două roți.

când jupânul îi atârname o straiță după gât îndemnându-l să sară zidul și să i-o umple cu mere din grădina orfelinatului.

— Nu-s hoț, a dat răspuns... Auzind parcă în urechi vorbele mamei că-si pe care le rostise când își luase rămas bun, vorbe pe care le spunea în fiecare an, câte unuia dintre copiii ei porniți în lume să-și câștige pâinea.

— Să nu îngădui, feciorul mamei, să te atingă careva... Să umbli cu dreptate, dar joc să nu-și bată nimeni de tine. Inima mea simte și se usucă în piept.

Și Gerber l-a asvârlit în stradă... A argățit pe ici pe colo... Iacă, la hanul prin fața căruia trece chiar acum... Cum s'a schimbat hanul!... O firmă arată că acolo se află un cămin de ucenici... Cât gunoi a mai cărat depe urma cailor dela căruțele gospodarilor care veneau de două ori pe săptămână la bălci... Se holba la merindarea așternută în poala femeilor și înghițea în sec de câte ori ele și bărbații lor asvârleau în gura deschisă larg, bucăți mari de pâine albă și slănină.

În fundul curții aceleia de peste drum, se afla un atelier de tâmplărie... Aici a pus mâna mai întâi pe unelte... După ce slujise pe meșter și pe maistoriță vreo trei ani, în fel și chip... La spartul lemnului, la curățenia în casă, la pregătirea bucatelor... Când să înceapă să învețe meseria, atelierul meșterului fu sigilat de percepție pentru o datorie...

— Măi frate, se întoarse Andreiaș spre Vasile, mă lași să vorbesc în vânt... Tu nu m'ascuți. Te uiți la case, parcă n'ai mai fi văzut oraș...

Vasile scutură din cap și zâmbi.

— Apoi chiar așa, măi Andreiaș... Am trăit aici și toate-mi par altfel... Fiecare colț îmi aduce aminte de câte ceva care în loc să-mi întristeze inima, nu știu cum se face, că mi-o bucură... Iacă, îmi spun: ceeace am trăit eu, tinerii de acum nu mai pot trăi... Nu mai argătesc fără simbrie, nu-i mai asvârle nimeni pe drum, nu se desprind de lângă mamea lor de când sunt de-o șchioapă, să ia viața în piept... Când mi-aduc aminte cum se plângea mama: încă un copil pornit în neștire — zicea ea. Fac prunci și le dau drumul în lume... Când îi văd din nou la obraz, nu-i mai cunosc. Mă mir ca proasta, și întreb: cine-i oare omul ăsta pe care l-am mai văzut cândva?...

Andreiaș asculta tăcut. Cuvintele lui Vasile, îi pătrunseră în inimă făcându-l să simtă duioșie pentru femeia aceia bătrână pe care n'o cunoștea.

Se opriră pe marginea trotuarului, așteptând să treacă o căruță ce venea de sus. Vasile întoarse capul spre dreapta, cercetând șirul caselor mohorâte. Se opri cu ochii pe o clădire încărcată cu ciubucuri și balcoane, dovadă că n'avea vârsta celor între care se afla. Arăta întocmai cum se înfățișau femeile înainte vreme când se împopoțonau cu toate podoabele pentru a-și arăta bunăstarea.

— Asta-i casa lui Alexe Dragoman, exclamă Vasile, uitându-se mirat la ea. Când naiba a ridicat-o?... Pesemne s'a umflat de bani în război... spuse trăgându-l de mânecă pe Andreiaș.

— Uite-te la casa asta, măi frate, făcu întinzând mâna înainte. Iacă aici am dus eu răul cel mai rău, cum se spune. Aci la negustorul Dragoman M'am tocmnit la el, când nu mai știam încotr'o s'o apuc... Carte de meseriaș nu aveam... ucenic să intru undeva, eram prea mare... În fabrică nu se primeau muncitori... Cum niciodată n'apucasem să mănânc să mă satur pân'atunci, mi-am asvârlit ochii într-o zi asupra butoaielor cu măsline, cu

brânză, cu pește, din prăvălia negustorului. Cu asta m'am ales cât am stat la el, vreo trei ani.

— Cum cu asta? întrebă flăcăul. Nu-ți dădea de mâncare?

— Ba da... Fiertură, dintr'o oală din care mâncam numai noi, slugile... Tot aceeași, și aceeași. Dumineca ne mai da și trei măslina — rosti, întunecându-se la față.

Amintirea lui Dragoman trezise în el ura pe care-o strânsese în vremurile acelea căinoase. Chipul negustorului i se ivi înaintea ochilor, rotund, cu picioarele scurte, crăcănate, cu degete boante. Cât de greu scăpase din ghiara lui... Era prin nouă sute patruzeci și trei, fabricile primeau muncitori... Războiul cerea armament... Dragoman furios, nu voise să-i dea simbria.

— Te dau în judecată, strigase Vasile, ajuns cu cuțitul la os. Tâlhar ce ești, nu te las.

— Dă-mă în judecată, mă nepricopsitul. S'o mai văd și pe asta... Golaniî împotriva celor care-i hrănesc. Crezi că d'ăia ține statu' tribunale și judecători, mă? Ca să-și piarză vremea cu d'ăia ca tine?

Flăcăul își strânse lucrurile și se angajă la o fabrică de schiuri pentru armată. După zece luni fu chemat pe front. Asta era prin iarna lui patruzeci și patru, când războiul se mutase spre Apus.

Tinerii porniră înainte. Când să treacă de casa lui Dragoman, poarta se deschise și în ea apărură o fetișcană înaltă, cu părul împletit în două cozi lăsate pe spate, cu ochii mici, vii. Purta o fustă înflorată, și o iie veche țărănească. Stătea cu mâinile în șolduri, cercetând strada și trecătorii. Se vedea că e o servitoare, ieșită o leacă la poartă.

Vasile ținti privirile asupra ei. De bună seamă, argățea la aceeași stăpâni, la care argățise și el. Simți îndemn să se oprească, să intre în vorbă.

Fata avea o înfățișare plăcută, tinerească, și se uita la lume cu un zâmbet încrezător. Privirea-i trecu drumul și se opri un răstimp asupra lui Vasile care mergea cu capul răsucit înspre ea. Zâmbetul fetei se întări și pe Vasile îl învăluiră o bucurie. Incruntătura dintre sprâncene se pierdu. Incepu un zâmbet pe care fata nu-l mai putu prinde pe-dea'ntregul. Vagonul tramvaiului alunecă prin mijlocul drumului, tăindu-le vederea. Când tramvaiul se depărtă, fata nu se mai afla în poartă.

— Ce-ți sucești gâtul, măi Vasile... Pe cine ai pus ochii. Mai ai răbdare... De-abia ai picat în oraș, rosti Andreiaș, începând să îndesească pașii..

În ziua următoare pe seară, Vasile venea agale către casă. În văzduh se simțea începutul de toamnă, plin cu miresme de tot felul, aduse de un vânticel dinspre pădurea de stejar a Dumbrăvii. Câte o unduire de miros reavăn adia dinspre Turnișor și dinspre Sura Mică, unde ogoarele gospodăriilor colective fuseseră brăzdate de plugurile tractoarelor.

Vasile se opri în fața casei lui Dragoman, cumpănind. Avea o socolă cu negustorul. Nu de bani... mai adâncă... Acolo, pe stâncile Tatrei, în tranșeele din Ungaria, pe malul Dunării Albastre, sub focul războiului, pricepu Vasile că Dragoman, căruia-l purta o ură neîmpăcată, nu era duș-

manul lui doar pentru cei trei ani de argățit, fără simbrie... Prietenia cu Neculae Stanciu îl ajutase să priceapă lucrul ăsta.

Casa împodobită cu tot felul de ciubucuri, fata din pragul ei, dovedeau că negustorul nu era la pământ, după toate câte se întâmplaseră în acești ani... Pieriseră oare atâtea vieți omenеști degeaba? Cugetase aseară mergând pe urma vieții din trecut, lăsând ca toate cele uitate, o vreme, să-l năpădească.

Încercă să intre, dar poarta nu se deschise.

„Stă zăvorât în casă... De cine se teme? Sau ce ascunde“... se întrebă, apăsând pe sonerie după un răgaz de cumpănire. După câteva minute auzi pași mărunți, răsunând în curte: „E fata aceea“ se gândi, bucuros.

Cheia se învârti în broască și poarta se deschise. Înainte-i răsări fețișcana, care când dădu cu ochii de el, tresări, nedumerită.

— Pe cine cauți? îl întrebă cu vocea oarecum aspră.

— Noroc, făcu Vasile, ridicând mâna în aer și încruntând sprâncenele. I-acasă jupânul?

Fata îl privi cercetătoare, strângând buzele.

— (Ce treabă ai cu el?... Nu-i acasă... E plecat la Brașov...

Vasile se uită la ea în tăcere. Încruntătura dintre sprâncene i se adânci.

— Știu că-i acasă... vorbește el a batjocură. Ți-a dat poruncă să spui așa... îi cunosc eu năravurile...

Fata se uită la flăcăul înalt, bine legat și simți că obrajii îi ard. Aplecă privirile, dorind să intre în pământ.

— Păi, cam așa-i, mărturisi cu sfiiciune. Nu-i în toate apele azi, — lămuri ea apoi, vrând parcă să îndrepte ceea ce stricase mai înainte.

Vasile/zâmbi ușor.

— Cine ești tu, o întrebă, făcând o jumătate de pas spre ea.

— Ce-ți pasă dumitale cine sunt, răspuse fata arțăgos și se trase îndărăt tot cu o jumătate de pas.

— Stai, stai, nu te speria, făcu Vasile și începu să râdă ușor.

Șirul dinților albi, regulați, răsări între buze. Privirile o iscodeau, bănuitoare. Fata scutură capul, dorind să scape din ascuțișul lor și rosti:

— Sunt nepoata domnului Alexe...

— Nepoată? se miră Vasile, zâmbind cu îngăduință. Din partea cui?

— Ce mă ispitești atâta? se apără... Iacă, dacă vrei să știi, nu-s nici o nepoată, îs servitoare la dumnealor.

Vasile mișcă din cap, încuviințând, în vreme ce între buzele zâmbitoare reapăru șirul dinților strălucind în lumina felinarului din marginea trotuarului.

„Mândru fecior“, își spuse fata, înfiorată, clipind repede, mărturisind același gând avut cu o zi mai înainte când îl zărise trecând pe drum.

— Așa da, făcu el. Ești nepoată pentru agoniseala lui... Lasă că știu eu — urmă, întunecându-se la obraz.

— Apoi, asta cam așa-i, încuviință ea, dar ce să fac... Dacă-s în slujba lor...

Vasile scoase o țigară și o aprinse. Svârli chibritul în aer. Gămălia străluci în întuneric ca un licurici.

— Ia spune, n'ai vrea să ne plimbăm o leacă...

— Nu pot acum... E seară... Dar dacă vrei, ne întâlnim mâine după masă... E duminică... Spuneai că ai treabă cu Dragoman... Atunci ce mă poștești la plimbare, dădu înapoi fata.

Vasile își scutură umerii. Chica părului răvășit se lăsă asupra frunții.

— Am o socoteală veche cu el... I-am fost slugă câțva timp... Dar despre asta-ți voi povesti eu mâine... Mai bine spune-mi, mândro, cum te cheamă? o întrebă așezându-se pe flăcăul dela țară.

Fetișcana tresări și-l privi lumănos.

— Apoi, bădiță, mă cheamă Dobrița Păun, răspunse în acelaș fel aducând în inima lui Vasile un val de căldură.

— Eu ți-o spune Păuniță... urmă flăcăul, privind-o cu drag... Mie-mi zice Vasile...

— Ești slugă? îl întrebă fata licărind din priviri.

Vasile începu să râdă:

— Cum să fiu? Sunt muncitor... dulgher. Am învățat meseria făcând poduri peste râuri, ca s'ajungem mai repede dușmanul din urmă... făcu umflându-și pieptul într-o respirație adâncă.

— Ai fost și în război? întrebă fata repede, cu interes.

— Am fost, pe frontul din Apus.

În clipa aceea răsbătu în stradă o chemare iute ca o săgeată scăpată din arc:

— Unde ești Dobrița? Ai adormit?

Vasile tresări. Simți o silă cuprinzându-l.

— Asta-i doamna Dragoman, spuse. Glasul i-a rămas neschimbat... De bună seamă și năravurile...

Dobrița zâmbi.

— Se vede că nu-i prea ai la inimă. Apoi nici nu-i de mirare.

— Te aștept mâine pe la patru în fața primăriei...

— Bine, bine, rosti ea cu un zâmbet care-i înflori obrazul.

Inchise poarta, răsuci cheia în broască. Flăcăul nu se mișcă, ascultând pașii mărunți ce se pierdură în curte.

În ziua următoare se abătuse asupra orașului un început de toamnă liniștită așa cum se întâmplă în orașele dela munte. Căldura blândă se revărsa dealungul străzilor pietruite, pătrunzând sub bolțile umede, Zidul cetății vechi, acoperit de mușchi și iederă, dormea în vuet de aripi și cîrîpît de păsări strânse la sfat, sub frunzișul des, înaintea marii călătorii peste țări și mări. Soarele se oglindea roșiatic în ferestrele clădirilor greoaie, parcă înapoia fiecărui geam s'ar fi aprins un rug de foc. Porumbeii cu sălașul în turnul primăriei, ori sub streășinile late ale caselor brăzdau văzduhul, coborând în sbor lin în cuprinsul pieții, unde se încrucișau tramvaiele din orașul „de sus” și cele din cel „de jos”.

Lumea se revărsa pe trotuare, bucurându-se de ultimele zile însoțite. Pâcuri de fete și flăcăi îmbrăcați în costumele regiunilor de baștină, se îndreptau spre parcuri sau spre Dumbravă.

Impodobită în „catrințe”,*) Dobra Păun ieși pe poartă.

Întâlnirea cu flăcăul răsărit fără veste înaintea ei, îi învălmăși gândurile. Neastâmpărul o stăpânise toată ziua, așteptând cu nerăbdare ceasul să plece.

*) denumirea fotelor în Ardeal.

— Ți-ai găsit vreun drăguț, — o batjocorise stăpâna când o văzu cum se gătește în ciobul de oglindă prins în peretele bucătăriei, unde-și avea patul și toate lucrurile

Dobrița se răscoli. Doi ani trecuseră de când o adusesese Dragoman dela Măgura. Avusese cu stăpânii fel de fel de vorbe. Era ca un mânz care nu suferă hamul. Dragoman voia să strângă chingile, socotind-o o fată sălbatecă din vârful muntelui. Dobrița nu se lăsa. Când ceru să-i facă acte, tăbăriră amândoi asupra ei...

— Ești ca și copilul nostru, ce nevoie ai de acte... Vrei să te poarte de colo, colo la ședințe...

Când începuse să meargă la sindicat, Maria Dragoman, isbucni:

— Să plece... nu-mi trebuie fată mai deșteaptă ca mine. Vine cu capul plin de prostii... Nu mă mai ascultă...

Alexe Dragoman deabea reușise să-și potolească nevasta. Pentru negustoria pe care începuse a o învăța Dobrița era mai bună decât ate fete. Era din acelaș sat cu el. De bunăseamă fata va ține socoteală de asta. Să nu se obrăznicească, să nu-i iasă din cuvânt, sau cine știe, să flecărească despre îndeletnicirile lui. Și apoi muncea cât zece... Nu avea pe nimeni pe lume, nu cunoștea pe nimeni în oraș. Ii treceau un palu dulce prin gură, zicându-i că o socotesc ca și fata lor. Cu vicleniile astea, îi potoleau gândurile de răsvrătire.

Ajunsa în piață, Dobrița se opri privind lumea care venea din toate părțile orașului, îndreptându-se spre tramvaie. Ii căută din ochi pe Vasile, în timp ce inima începu a-i bate repezător în piept. Vântul trecu grăbit peste pătratul pieții, se svârcoli foindu-i fusta. Catrințele luate pe sus, tăiară aerul ca două vâsle negre. Așeză mâna pe fuste, potolindu-le rotirea.

Ii zări pe Vasile apropiindu-se dinspre primărie. Era îmbrăcat cu o haină de sport. Cămașa albă își desfăcea gulerul asupra ei. Purta șapcă, de sub care-i scăpase o șuviță din părul răvășit. „Mândru fecior“, cugetă din nou, simțind cum o împresoară bucuria.

— Noroc, — strigă Vasile, adunându-și privirea asupra ei. Ești ca o crăiasă Păunișo.

Fata roși, aruncând priviri pe margini.

— Mergem la Dumbrava? o întrebă flăcăul.

— Păi unde, sigur că la Dumbravă, — răspunse Dobrița.

Se urcară în tramvalul plin de svon și veselie. Vasile cumpără două bilete și-i dădu și ei unul. Fata râse, așezându-l în buzunarul dela fustă.

Se rezeamă de bara ferestrei, privind orașul străvechi, pomii de pe marginea trotuarului, câteva frunze veste de pe care vântul le purta de colo, colo. Din când în când, pe zidurile caselor se vedeau firme pe care tinerii le citeau în tăcere, neștiind cum să înceapă vorba.

— Ești utemistă? — o întrebă Vasile, când trecură prin fața unui sediu U. T. M.

— Nu, răspunse Dobrița. Și nici măcar de sindicat nu m'am prea ținut. Mereu se ivește o treabă tocmai când avem ședințe. Parcă anume le potrivește Dragoman așa. Dar dumneata? întrebă Dobrița.

— Eu sunt în partid, răspunse Vasile. Dela Salva Vișeu. Am avut un prieten, comunist vechi, ilegalist, unul Stanciu. El mi-a deschis capul și mi-a pus în mână cărțile despre partid.

— Oi ajunge și eu să pricep odată mai multe decât pricep acum,

spuse Dobrița cu vocea serioasă, în vreme ce tramvaiul se opri și puhoiul de lume veselă începu să coboare în Dumbravă.

Porniră spre pădurea de stejar care se întindea până la lac. Frunzișul copacilor nu intrase în toamnă. Culoarele arămii încă nu cuprinseseră verdeata coroanei; doar ici colo, luceau frunze de aur. Stejarii își împleteau în înălțimi crengile, făcând o cupolă în care se propteau razele soarelui, așternându-se pe alei în pete aurii. Apucară pe o cărăruie ce tăia drumul. Se treziră deodată pe malul lacului. Pe suprafața apei pluteau bărci. Tinerii cuprinseseră cu priviri malurile, stufișurile, și stejărișul.

— Dobrițo, — începu Vasile, după ce priviră în tăcere dumbrava. Spune-mi ce învântește Dragoman acum.

Fata se uită la el supărată.

— De asta m'ai chemat la plimbare, ca să afli ce face domnu' Alexe?

— Ce-mi răspunzi așa — făcu Vasile încruntat, rupând o crenguță dintr'un tufiș, pe care începu să o desfrunzească. Dacă nu ți-ar fi fost voia să vii, ai fi venit?

— Imi pare că n'ai găsit pe alta să-ți fie de urît, spuse Dobrița privind-l pe sub gene.

Vasile începu să râdă, și tăie aerul cu jordița:

— Asta-i!... fete... câte stele pe cer...

— Atunci tot eu am dreptate... Ai vrut să mă iscodești despre Dragoman. Apoi să știi că n'am să scot o vorbă.

Vasile nu răspunse ci înclină capul. Deodată se opri în loc și se răsuci spre Dobrița:

— Știi tu ce sunt vârcolaci? — o întrebă aprig. Să știi dela mine, Dragomanii sunt vârcolaci. Ei nu sug sângele dela vite, ci dela oameni ca tine, ca mine.

Fata se uită la el serioasă. Glasul lui Vasile arăta străfundurile pline de suferință din care își luau puterea cuvintele. „Multe trebuie să fi pățit feciorul ăsta de vorbește cu atâta năduf“, cugetă, simțind în inimă neliniște. Se uită în ochii lui, altfel ca până acum și rosti:

— Așa spune și Ispas... Chiar așa cum spui...

— Cine-i Ispas?

— Șoferul lui Dragoman.

— Bată-l Dumnezeu să-l bată de tâlhar, — sări în sus Vasile... Are mașină, are șofer... După cum văd o duce ca și înainte... Ascultă aici, Păunițo! — își potoli vocea, trăgând-o pe fată de mână spre un trunchi răsturnat de furtună. Asta își face mendrele ca și când nimic nu s'ar fi schimbat în lume. Ia spune, la ce-l trebuie lui mașină?

Dobrița se așeză pe trunchi lângă Vasile.

— Face negoț cu de toate, — începu să vorbească. Are cămările pline cu zahăr, cu brânză, cu făină... Aduce dela țară vite pe care le junghie în curte. Toți birtășii din oraș dela el procură marfă... Stăm zăvorîți, ca'n temniță. Tremură de miliție, da' îi dă'nainte... Iți spun drept, că m'am săturat... Ce să fac? Aș pleca de aci, da... știi eu? M'am gândit să mă sfătuiesc cu sindicatul. Pe urmă am lăsat-o baltă... N'am pe nimeni... Mama s'a prăpădit când m'am născut... tata în război la Don.

Vorbea parcă dând drumul unui necaz de multă vreme înăbușit în piept.

— Muncesc ca un câine de când crapă de ziuă... Marfa o aduce ju-

pânul mai mult noaptea... când mi-e somnul mai bun, doamna mă sgâlțăie de umăr — scoli fato! Că a venit domnu'! Cobor cu capul zăpăcit și încep să mă spetesc sub povară. Și eu și Ispas... Am învățat să ridic sacul în spinare, ca un bărbat... Dragoman stă în spatele nostru și ne zorește: — mișcă mă! Șontorogule! Nu mânca pâine degeaba... Și tu ce te uiți la stele, toanto! — Mă chiamă Dobrița, domnule, așa m'a botezat mama... — ți mai întorc câteodată vorba. — El stă urcat pe treapta care duce sus, în casă și ne mustrulește ca pe cătane... Acum tot s'au mai îndreptat lucrurile. La început, parcă eram în temniță... — urmă Dobrița să povestească mai departe. — Nu mă lăsau nici să pășesc în oraș... Te-am luat fără gărgăuni în cap... așa vreau să rămâi, — îmi spuneau. Leafa nu mi-o dădeau... Ziceau c'o păstrează pentru zestrea mea... Intr'o zi m'am hotărît să-mi cer drepturile... O fată care sluja cu două case mai sus, una Lisaveta, m'a indemnât... Tot aia m'a dus și la sindicat... Era într'o Sâmbătă. Strâng dela masă și mă'norc către Dragoman: — Domnule, mă rog, mâine-i Duminecă...

— Și ce-i dacă-i Duminecă, mă întreabă jupânul.

— Vreau să mă duc la plimbare.

— La plimbare? a sărit doamna Dragoman. De unde ți s'a năzărit asta? Nu știi că duminica vin gazdele dela țară cu marfă?

Dragoman s'a holbat la mine.

— N'ai acte. Nu poți umbla prin oraș fără acte... Vrei să te prindă miliția?

— De ce nu mi-ați făcut? i-am întrebat.

— Apoi tu crezi că lucrurile astea merg cât ai bate din palme?

— Vreme a fost destulă... cum m'am putut duce cu sacul cu făină la domnu' Bance, pot să merg și la plimbare cu fetele...

— Cu ce fel de fete? s'a repezit la mine Dragoman... Cu una ca Lisaveta? Hai? Cu o stricăță ca aceea? Care i-a băgat prostii și ăleia de ne-a slujit înaintea ta?... Tu doar nu ești slujnică, — m'a luat mîeros jupânul.

De-abia mă mai stăpâneam. Mi-au venit lacrimi în ochi de ciudă.

— Nu sunt slujnică! Da' ce sunt? De muncit, muncesc cât doi... poate nu sunt slujnică pentru că nu capăt simbrie...

— Cum îndrăznești? a sărit la mine Dragoman... Cum nu capeți simbrie?... Ai cerut-o... Nu ți-am dat-o... Ai avut trebuință de bani pîn'a-cum? Plătești cumva chirie, lumină, mâncare, hai? Ia spune, pentru tine doar o păstrăm...

— O pot păstra și eu, le-am zis...

După ce i-am povestit/ Lisavetei, nu m'a lăsat până nu mi-am făcut actele și nu m'am pus în rând cu toate.

— Și tu slugărești la ăștia?

Dobrița tăcu rușinată. Vasile îi luă mâna și o privi în ochi.

— Lasă, acum îi vom face noi judecata... Să știi că nu ești singură pe lume, Păunițo. Vremurile alea când eram ai nimănu, s'au dus. Dragoman e o buturugă în drumul nostru, al celor ce muncesc, al celor ce-au ieșit la lumină, trebuie să-l înlăturăm... și tu trebuie să m'ajuti.

Tăcură, privind țință înainte, trunchiurile copacilor. O liniște adâncă stăpânea crângul de stejari în frunzele căruia se urca seva bogată a toamnei, parcă s'ar fi împrăștiat în el viața pădurii... parcă s'ar fi auzit

cum urcă sucurile sub scoarța copacilor, cum frunzele și iarba absorb lumina potolită a soarelui, cum cresc lăstarii, florile, ciupeștile... Tinerii simțiră cum înfiorarea de viață a pădurii pătrunde într'înșii. Vasile își așază mâna peste mâna Dobriței. Fata întoarse obrazul către el.

— De câți ani e Ispas șofer la Dragoman? reluă vorba Vasile...

— De mulți, săracu'... Ce-l mai freacă... ce-l mai muncește... din șontorogule nu-l scoate.

Vasile asculta încruntat.

— Pe ce lume trăiește? Muncitorii s'au scuturat de jug, iar el stă cu gâtul într'însul.

— Apoi Ispas nu poate avea glas. N'are încotro. E șchiop de-un picior. Dragoman își face o milă cu el. Ai mai văzut șofer șchiop?

— Am văzut olog jucând șarba... așa să știi, se răsti la ea Vasile. Astea sunt meremeturi de-ale lui Dragoman. Il cunosc eu cum le ticluiește ca să crezi că alt loc sub soare decât curtea lui nu mai găsești... Vreau să stau de vorbă cu Ispas, auzi?

Pe frunte i se adânciră cutele dintre sprincene. Ridică crenguța și plesni aerul cu ea, stârnind liniștea pădurii.

Umbrele copacilor începuseră a se lungi deasupra frunzișului scuturat împrejur. Vasile le privi o vreme, apoi spuse ca și când i-ar fi pătruns gândurile, cu vocea domoală și caldă.

— Ascultă, Păunițo, mai ai multe de aflat, de învățat în lumea asta... Uite-te la floricica aceea albastră, de colo. E frumoasă, nu-i așa? Floarea asta, dacă o scoți la lumină, își întărește culorile, își înmulțește frunzele... Așa și tu. Te-ai tras la umbră. La sindicat nu te-ai prea dus, de citit câte ceva n'ai prea citit. Așa-i? Acum trebuie să ieși la lumină.

— Cum? șopti Dobrița.

— Trebuie să pricepi și tu și Ispas că Dragoman e un sabotor împreună cu toți aceia care-i dau ajutor. Il vom demasca. Mai apoi poate că intri în fabrică.

— În fabrică? se miră Dobrița.

— Da, în fabrică. Ajungi muncitoare adevărată. Ieși la lumină, făcu Vasile uitându-se la floricica de lângă tulpina copacului.

Pe fruntea fetei apărură cută. Părea că gânduri noi se frământau sub ea. Se uita la vârful pantofului de care i se prinsese o frunză veștedă.

— Zilele astea, Dragoman trebuie să aducă o jumătate de vagon de brânză... Lucrează în parte cu unul Feldorian, care a avut o moșie pe la Săliște.

— Il știu, strigă Vasile, asta se lauda pe vremea când slujeam la Dragoman, că a fost de douăzeci de ori în Transnistria să strângă rodul Ucrainei.

Tăcu, rămânând o vreme îngândurat.

— Dobrițo, — se întoarse mai apoi înălțând fruntea. Dacă-i vorba așa, socoteala se apropie... Locuiesc la un tovarăș dela Partid. Am să mă sfătuiesc cu el astă seară, cum să facem... Trebuie să ne mai întâlnim. Să-l aduci pe Ispas neapărat. Il voi scutura bine, spuse, ridicându-se de pe trunchi. Hai să mergem, s'a înserat.

Intr'adevăr, soarele trecuse peste lac pierzându-se în spatele pădurii... O rază târzie se oglindea în apă, acoperind-o de o pulbere sidefie. Câteva

bărci întârziate alunecau lin spre ponton despicând apa care se desfăcea în cercuri largi, spre margini

2

Moșierul Feldorian fusese în Transnistria mai mult de douăzeci de ori. Împlinise numărul ăsta, pe vremea când prietenul său Dragoman avea în slujba lui pe Vasile. Mai făcuse vreo șapte-opt drumuri și după aceea, 23 August îl prinse la Brăila așteptând să sosească un nou transport de grâne, care însă nu mai veni. Cuprins de panică, Feldorian zori să ajungă în orașul transilvan, la adăpost. Cumpără în grabă cu bani grei un camion dela un șofer ivit în cale. Când să pornească, acesta se făcuse nevăzut, lăsând în mașină un băiețuș de vreo șaisprezece ani, șchiop, ajutorul lui. În zarva acelor zile ce-l rămânea de făcut lui Feldorian decât să o ia din loc cât mai grabnic. Băiețușul îl încredință că mai mânase mașina. Să-l ia cu dânsul. N'avea pe nimeni. Slujise la șofer. Dacă l-a lepădat ca pe un pui de bogdaproste, se leagă de dumnealui...

Așa ajunsese Ispas în curtea lui Dragoman. În timpurile acelea treburile negustorești mergeau strălucit. Folosindu-se de vremuri, negustorul puse mâna pe pivnița de vinuri a lui Hans Erlich, sas de frunte și hitlerist infocat. E drept că nu și-o dobândise de pomană. Doar vinul dacă-i revenea degeaba. Pentru butoaie și instalație dase hârtie de care Erlich nu se putuse folosi...

Ispas intră om la pivniță. Spăla sticlele, încărca butoaiele, mătura curtea. Atunci se gândi Dragoman să arate lumii bunăstarea la care ajunsese. Dărâmă clădirea veche și ridică alta, mărturisind prin zorzoane îndestularea și gustul lui de bogătaș.

Stabilizarea îl prăbuși. Dădu din colț în colț ca o apă care se sbate în fața stâncilor, căutând ieșire. Până la urmă, începu negustoria pe sub mână, pe care o învățase destul de bine în timpul războiului. Ispas ajunsese om la toate: șofer, măcelar, achizitor. Flăcăul muncea până cădea în nas de osteneală. Dragoman știu cum să-i ferece și voința și mintea. Lucrase cu străduință, ciocănindu-l mereu la cap. „Ești șchiop, mă, cine se încurcă cu unul ca tine. Parcă mergi după mort,* așa te miști. Dracu a văzut șofer șchiop? Iacă, du-te să dai examen, crezi că te primesc? Ce se alege de tine în viață? Să cari geamantane la gară? Nimeni nu-ți încredințează bagajul când te-o vedea cum te cumpănești. Imi fac o pomană cu tine. Nu mai sunt prea tânăr să mân eu camionul pe unde mă poartă treburile. Mâni tu. Stau alături. Carnetul meu te acoperă. Ai și tu un adăpost și o mâncare“.

Asemenea vorbe treziseră în sufletul tânărului ură și sfială. Se ținea la o parte de viață, jinduind după convoaiele pe care le vedea la defilări, la manifestații. Tot ceace scriau gazetele despre clasa muncitoare, îi săngera inima. Socotea că n'are loc în rândurile ei.

„Aș vrea să mă înscriu și eu la sindicat“ — îi spuse într-o zi lui Dragoman. „Nu pot trăi ca un huhurez... Am mai stat și eu de vorbă cu oameni și mi-au tălmăcit câte ceva ca să pot pricepe că e bine“.

Dragoman se holbă la el.

— Ce? Sindicat? În care... al șchiopilor? Ce meserie ai tu? Niduna. Nici acte n'ai, că ai venit la mine fără ele... Te ascund și trec prin primejdii cu tine. Cu buletinul populației ai văzut cum o bojmojesc.

— Dacă mi-ai da bani, m'aș rezezi la Brăila și aș aduce tot ce-mi trebuie...

— Dă-te dracului, șontorogule... Să puie mâna vreun milițian pe tine... Cne te scapă, că n'ai suflet de om lângă tine.

Amarul se ridicase în Ispas așa cum se umflă valul mării.

— Ii dau într'o zi în cap, îi spuse Dobrița, pe când ședea într'o seară pe banca din curte, odihnindu-se. Descărcaseră hălci de carne aduse cu camionul dela Cîsnădie, și saci cu grâu. Fata muncise mai aprig ca Ispas.

— Tu nu ești șontoroagă ca Ispas, o lăudă Dragoman, indemnând-o la treabă.

— Nu-ți mai bate joc de el, domnule, rosti Dobrița.

— Am spus o minciună ? o întrebă negustorul.

Dobrița întoarse fața cu silă dela el.

— Cum de nu-i spui câteva, măi Ispas, îl certase atunci Dobrița.

— Ce să-i spun, răspunse flăcăul mohorît. Așa e... Is șchiop și gata.

Asta mi-e soarta.

— Ba soarta e cum ți-o faci. La noi în sat a venit unul din război fără amândouă picioarele și s'a însurat. Zău așa !

Ispas întoarse fața osoasă, prelungă către Dobrița. În ochii întunecați, licăriră luminițe ca pâlpâierea unor flăcări, apoi se stinseră...

— Ii dau într'o zi în cap și am mântuit-o, — rosti rezemându-și bărbia în piept.

Întoarsă dela plimbare, Dobrița așteaptă să se culce stăpânii pe urmă coborî în curte. Se îndreaptă pe lângă magaziiile înșirate dealungul zidului înalt, spre odăița lui Ispas.

— Te-ai culcat ? întrebă ciocnind în ușă.

— Întră, nu m'am culcat, răspunse Ispas bucuros de glasul fetei.

Dobrița se așează pe un scăunel, iar flăcăul se lăsă pe marginea patului, împingând piciorul mai scurt sub el.

— Ai fost la Dumbrava ?

— Am fost... și nu singură... rosti fata aprinzându-se o clipă.

— Apoi nici nu ți-ar sta bine să mergi singură. O fată întregă și voinică cum ești tu...

Dobrița simți amarul din vorbele flăcăului.

— Măi Ispas, am cunoscut un băiat... Unul Vasile Bărgăoan... A fost slugă aici... ăsta om, Ispase... E în Partid. Vorbele lui nimeresc cuibul în cap, nu se bat pe lături...

— Ce vorbești ! Se răsuci flăcăul spre ea cu o lăcomie aprigă. Zici că e în Partid ?

— Da, în Partid. M'a cam luat la zor... Știi, ăștia nu vorbesc așa, ca să le treacă vremea. Toate au miez... Trebuie să-l cunoști și tu... Mi-a spus să ne întâlnim cu el... Are o ură pe Dragoman mai mare ca a ta...

Ispas se ridică în picioare. Făcu un pas în odăița strâmtă și se întoarse spre Dobrița. Fata îi urmărea mișcările.

— Zice că trebuie să-l ajutăm să-l demascăm pe Dragoman... Așa a spus — demascat...

— Dobrița ! rosti flăcăul așezându-se înapoi pe pat, înfrigurat. Te pomenesti că Vasile ăsta îmi întinde-o mână... Să mergem 'la el... să-i povestesc eu mai multe de cât ai știut tu să-i povestești despre Dragoman...

Viperă ca asta nu se mai află... trage zece piei de pe toți cu care își face negoțurile... Și toți slujesc pentru agoniseala lui..

În clipa aceea prin întunericul nopții se auzi răsunând sunetul adânc al orologiului. Tinerii tăcură, ascultând ecoul lui prelungit, pulverizat în văzduh

Viața în curtea lui Dragoman se desfășură ca și mai înainte în săptămâna care urmă. Aceleași treburi tainice, aceleași ocări, aceiași muncă neîncetată.

— Unde mi te tot târăști, ca un vierme prin oraș, mă ? — strigă într-o zi Dragoman, văzând că Ispas vine mai târziu ca de obicei acasă. Să faci bine să stai la lucrul tău, să nu mânci pâine degeaba.

Ispas care venea dela Vasile, răspunse :

— Apoi, în ceasurile mele de răgaz, mă duc și mă întorc și eu cum socotesc de cuviință.

— Ai prins glas, șontorogule ? Il luă în batjocură stăpânul, mânios.

— Uite ce zic eu, domnule, — se înalță Ispas din umeri, încât Dragoman se miră văzându-l cât e de lung. — Zic să nu te mai atingi de piciorul ăsta al meu. Altminteri am să-ți întorc vorba și nu ți-o plăcea.

Dragoman amuți. Indrăzneala flăcăului îl năuci cu totul. Nu-i venea să creadă că auzise bine.

— Mi se pare că au dat dracii în ei, — îi spuse nevastă-si intrând în odaie. Și în Ispas și în Dobrița. Ce i-a apucat ? Vorbesc de parcă-s pe moșia lor... Bătu-i-ar dumnezeu !

— Au, că ești tu mototol, — îl sudui femeia. Un ciomag după gât și nu mai deschid gura. Dacă nu mă lași pe mine să-i învăț minte.

Se nimerise după asta onomastica doamnei Dragoman. Jupânul nu voia ca din pricina slugilor să-și strice plăcerea de a petrece sdravăn în seara aceea. Poftise pe Feldorian care veni aducând cu sine o nepoată durdulie, cu gropițe în obraji, precum și pe Hentea, negustor de stofe. Acesta avea instalate într'un beciu pardosit cu ciment, vre-o patru războaie. Țeseau patru femei de dimineața până seara, la lumina becurilor. El câștiga bani frumoși, fără bătaie de cap... Marfa o trimitea prin orașe, cu agenți cari se descurcau destul de bine.

Dragoman dori să se pună masa pe verandă. Ispas meșterise ziua întreagă așezând ferestrele coborâte din pod. Ziua, vremea era ca de vară, seara însă se lăsa o răcoare umedă. Dragoman sta în spatele lui ciocănindu-l la cap. — Fă așa, măgarule... fă altfel, șontorogule...

— Mă întorc și-l trăsnesc în creștet, — murmura Ispas, mușcându-și buzele și izbind cu ciocanul în marginile de fier.

Când se lăsa înserarea cobori și răcoarea peste oraș. O răcoare tare de munte.. Musafirii sosiră și în curând începu ospățul în veranda de sticlă.

Dar dacă Dragoman trecu cu „buretele“ peste vorbele lui Ispas, vrând să aibe plăcere de masa cu bunătăți, Ispas nu făcu acelaș lucru. Dimpotrivă ura lui fu stârnită și sporită întreaga zi de ocările jupânului.

Acum ședea pe patul de scânduri din odăița lui, așezată lângă magazie. Ușa era dată în lături... Cufundat în întuneric, se uita la veranda luminată, agățată deasupra curții, ca la o colivie uriașe. În colivia asta se

mișcau oaspeții, mâncând și petrecând, în sgomot înăbușit: Păreau închiși înapola unui galantar, a unei vitrine mărețe... Dobrița apărea din când în când purtând farfurii cu mâncări.

Noaptea devenea mai întunecată și suflul lui se făcu una cu noaptea.

— Ia Ispas și mîncă, — o auzi pe fată, venind prin întuneric, cu farfuria în mîna... Uite ți-am strâns câte ceva din toate.

— Nu-mi trebuie, — se răsti Ispas... Nu-mi trebuie rămășițele lui Dragoman...

— Stai, Ispas, — se grăbi fața să-l împace. Dă-l dracului de Dragoman. După el, și să vezi să strângi, tot nu rămâne nimic, ca după pârjol... Am pus la o parte pentru tine... Hai, ia! — îl îndemnă, punându-i farfuria în mîni. Nu-ți fă inimă rea, la spartul tîrgului...

Atunci se auzi soneria.

— Mă duc, mă chiamă, — și dispăru în noapte...

Ispas așeză farfuria pe marginea patului, fără a se atinge de mâncare. Involburarea crescuse în el toată după amiaza. Acum privea ferestrele luminate, înapola cărora petreceau stăpânii. Aci, în curte, liniștea era grea. Nici măcar frunzele ulmului nu mișcau.

Deodată curtea se umplu de larmă... Un hohot de rîs tînăr se rostogoli în văzduh și izbi auzul... Voci vesele se împrăștiară în jur... Ispas tresări privind colivia luminată. Văzu că cineva deschisese ferestrele verandei, prin care se revărsau sunetele unei muzici de radio.

— Dacă vrei, să-mi faci plăcere, domnișoară Geta, te rog să ne cânti și dumneata! — se auzi vocea lui Dragoman.

— Bravo! Bravo! Să cânte, — bătu din palme Hentea. Curtea se umplu de glasul melodios al domnișoarei Geta.

**Am iubit doi ochi albaștri,
Poate-i mai iubesc și-acum
Dar aseară văzui alții
Mai frumoși, mai nu știu cum.**

Domnișoara Geta își tremura vocea. Prin atmosfera limpede și calmă, sunetele coborau spre cămăruța lui Ispas, deslușite. Părea că și el se află acolo, cu dînșii, într'atât se auzea fiecare vorbă...

— Bravo! bravo! — urlă Dragoman, cuprins de avânt. — Ai glas de porumbiță, domnișoară Geta!... Se cade să-l stropim cu vin de Târnave... Am un vin!... — făcu ridicându-se clătinat dela masă, sărutându-și vârful celor trei degete și slobozind în văzduh sărutul ca pe o petală...

Ispas văzu pe Dragoman apropiindu-se de marginea verandei. Jupânul se uita în noapte.

— Hei! strigă cu glasul răgușit de băutură... Hei! Ispas, n'auzi? — își împletici limba... Hei, șchiopule, unde te-ai ascuns, — cercetă curtea cu ochii strânși...

Ispas nu se mișcă. Se uita la Dragoman ca și când ar fi privit un om de pe pânza cinematografului... Ascultă strigătul și se bucură că nu-i va răspunde... Las' să urle cât o vrea, își zise cu ură, în vreme ce privirile începură a i se întuneca și mai mult.

— Copită de drac, — detună Dragoman scos din fire... Unde te-ai ascuns, șontorogule?

— Copită de drac ? Ha, ha, ha — auzi râsul cristalin și tânăr al domnișoarei Geta, plutind prin văzduh și oprindu-se în urechile lui Ispas.

Simți o durere crâncenă. În minte-i veniră vorbele lui Vasile, ale lui Andreiaș. Vru să se întărească din ele, dar amarul era mai puternic. Se ridică de pe pat parcă ar fi purtat în spate poveri uriașe... Păși greoi, cumpănindu-se ca beat. Avea în inima lui de om, o umilință mai mare decât oricare din câte îndurase până atunci... Glasul acela cristalin îl batjocorise și lucrul acesta nu i-l va ierta niciodată lui Dragoman...

Porni spre scară... Urcă treptele și răsări deodată în pragul verandei.

— Vai ! — strigă domnișoara Geta înspăimântată, punând mâinile pe piept, cine-i, cine-i acolo ?

Toți întoarseră ochii și se uitară la Ispas. Privirile acestuia erau atât de întunecate încât simțiră cum îi străbate un fior de spaimă.

— Ce-i cu tine, drac fără coadă ? se răsti Dragoman... Dece nu-mi răspunzi ?

— Vai, domnule Dragoman, se miorlăi domnișoara Geta, nu vorbi de draci că visez la noapte...

— Ha, ha, începu să hohotească Dragoman, să-l visezi pe ăsta ? făcu arătând spre Ispas și trase cu ochiul. Nu-i de soi, domnișoară Geta... E mai bun Scaraschi...

— Ascultă, mă ! — strigă iarăși Dragoman, întorcându-se spre Ispas. Ce stai și te uiți la noi ca la iarmaroc ? Coboară în pivniță și adu vinul de Târnave. Știi care ? ! Adu butoiul aici. Hai, mișcă-te

Ispas porni spre pivniță, aplecându-se din trup, ca o cumpănă. Străbătu curtea, peste care veselie chefului făcea un cort de râsete și voie bună. Mergea țepăn, negândindu-se la nimic... Nu simțea altceva decât un clocot de ură care își cerea ieșire.

Găsi butoiușul între celelalte... îl săltă pe umeri și porni înapoi. Când ajunse în verandă, toată lumea strigă :

— Bravo ! — asta e o idee...

Domnișoara Geta bătu din palmele micuțe.

— Așează-l aici, porunci Dragoman, dând la o parte paharele.

— Să-l lase pe scaun, încercă Maria cu voce slabă... Strică fața de masă...

— Tu să taci ! se răsti la ea... Odată-i ziua ta... N'am voie să fac și eu un chef ?

Ispas așeză butoiușul în mijlocul mesei.

— Pune cepul, pivnicer ! — porunci Dragoman deschizându-și cămașa la gât și lăsând să se vadă pieptul păros, cu bobite de sudoare între firele crețe. Hei, hei, câte cepuri n'a mai pus Ispas pentru mine ? !... rosti cu vocea tremurătoare... Te puteai scălda în vinurile mele odată, făcu gata să plângă de înduioșare.

— Lasă, Dragomane, încercă să-l liniștească Feldiorean. Plătesc zece butoaie din astea, dacă la anul mai vezi picior de tovarăș pe aici.

— Să te audă dumnezeu, rosti Dragoman... Hai să te pup, domnule Feldiorean... Să închinăm întâiul pahar pentru răfuiala aia mare care vine, — strigă sugându-și buzele.

Apucă un pahar și învărti cepul... Licoarea de chihlimbar începu să curgă. Dragoman înălță paharul, în timp ce lumina becului tremură pe suprafața aurie a vinului.

— La anul, pe vremea asta, să ne aflăm cu toții, cum gândim noi, făcu răsturnând vinul în gură.

Urmă un răstimp în care toți plescăiră din limbă, degustând licoarea de miere.

— Na și ție, — făcu către Ispas rămas în prag. Ia și tu un pahar mă!... Ai avut noroc cu mine, zise înduioșat, clătinând din cap. Întâi, bine înțeles cu domnul Feldiorean. Mare noroc ai avut... Vezi mă? Ți-am dat o pâine, iaca îți dau și vin boeresc.

Buzele lui Ispas tremurară o secundă. Pe fața lui trecu o svâcnire care se topi îndată. Intinse mâna spre pahar și-l privi în lumină. Umilinta pe care o strânsese până atunci se împlini cu acest pahar, revărsându-se peste margini. Toată obida lui, de ani de zile, se desfăcu într'insul ca un izvor de apă... Se uită la Dragoman, la domnișoara Geta și deodată svârli paharul prin fereastra deschisă a verandei.

La câțva timp' dela cele întâmplate Dragoman intră în locuința fostului farmacist Hans Gündisch.

— Nu te superi că te-am rugat să treci pe la mine, domnule Dragoman, rosti acesta poftindu-l într'un fotoliu.

Dragoman își umflă pieptul cu mândrie. Gündisch fusese unul din cei mai de seamă oameni din Sibiu. Proprietar a două farmacii, a câtorva case: nu se uita la nimeni când trecea prin oraș în trăsura trasă de doi cai. Acum farmacistul îl poftise, dorind de bună seamă să se sfătuiască cu dânsul. Plin de îngâmfare, se răsturnă peste spetează, luând o înfățișare increzătoare cercetând obrazul răvășit al farmacistului.

— Pari cam mohorât, domnule Gündisch.

— Ei, vremurile, — făcu acesta aprinzându-și pipa din care începu a pufăi.

— Lasă, nu te amări acum la sfârșit, — îl liniști increzător Dragoman. Ce-a fost greu, a trecut. În primăvară sigur începe războiul.

Farmacistul se aplecă spre Dragoman. Chelia gălbuie luci sub o rază slabă de soare.

— Crezi dumneata?

— Așa-i cum îți spun.

Gündisch oftă.

— Iată dece te-am rugat să vii pe la mine, — rosti pufăind de două ori din pipă. Dar te rog, domnule Dragoman, discreție. Suntem între noi, oameni care ne cunoaștem de atâția ani... Vecini...

Dragoman se foi pe scaun.

— Mai încape vorbă? Poți avea toată increderea. Sunt doar negustor vechi.

— Vezi, domnule Dragoman, n'aș vrea să-mi pară rău că ți-am vorbit. Ne cunoaștem din vremuri bune... Nu-i așa?

— Așa-i, așa-i. Fii pe pace, — te ascult!

— Uite despre ce este vorba... Aș căuta un om de încredere, să-i pot vinde ceva marfă... Medicamente. Cunoști pe cineva?

Dragoman se uită ascuțit la farmacist. Ochiul lui Gündisch măriți de lentilele ochelarilor, se bulbucaseră de încordare.

— Sunt necăjit, domnule Dragoman. Dumitale pot să-ți spun. Știi ce înseamnă asta... Iaca, am fost prevăzător, când cu farmaciile. Mă incre-

dințez dumitale ca unui frate. N'am putut pleca din ea fără să mă pricopsesc cu ceva. Pricepi mai bine ca altul.

Dragoman oftă, mâhnindu-se.

— Așa-i... Așa-i...

— Am strâns un geamantan cu medicamente... domnule Dragoman, — se invioră Gündisch. Nu ocupă loc mult... Nu incurcă... E o marfă: aur. Doar știi, omul când e bolnav, nu întreabă... Dă oricât... Cel mai bun plasament... Mă retrag la țară, în Banat, de unde sunt de fel, așa că aș vrea să le las cuiva. Am nevoie de parale.

Dragoman îl asculta cu interes. Gündisch se opri, pândindu-i pe față impresia, încercând să-i pătrundă gândurile.

— Domnule Dragoman, urmă coborînd glasul, nu le dau decât pe medalii...

Buzele-i tremurau, sudoarea broboni deasupra lor. Dragoman nu răspunde. Voia să cântărească bine lucrurile înainte de a da răspuns. Nu se pricepea în „bransa“ asta. Trebuia să cugete dacă să se avânte ori ba. Gündisch îi făcuse o propunere care merita să se oprească asupra ei. Ceeace părea mai delicat era... aurul...

Își așează mâinile grăsuțe pe brațele fotoliului. Gündisch se îndreptă din șale, clipind cu teamă din ochi, cântărindu-l.

După un timp, Dragoman se ridică în picioare.

— Domnule Gündisch... Am să mă gândesc, spuse cu aerul că propunerea făcută nu-l prea interesează pe dânsul, care nu se ocupă cu asemenea negoțuri primejdioase, dar că totuși e bucuros să dea o mână de ajutor. Nu prea știu nici eu cine ține aur azi. E cam primejdios.

— Asta-i drept. E primejdios din cale-afară. Dar dumneata ai oameni, il măguli Gündisch.

— Să văd, domnule farmacist, să văd! Mai trec eu pe aici și stăm de vorbă.

— Te rog însă, domnule Alexe... discreție. Nu care cumva să...

Dragoman se întoarse spre el, rotunjindu-și pieptul și rosti, plin de sine:

— Suntem negustori, domnule Gündisch. Fii pe pace.

În drum spre casă, Dragoman de abia își putea stăpâni bucuria. Afacerea asta avea să-i rezolve o mulțime de neplăceri pe care le aducea negoțul la negru. E drept că nu era hotărît încă ce să facă... Nu se îndura să dea negustoriei cu piciorul tocmai acum, toamna, când nevoia de alimente se arăta mai mare. Primejdiile, nu-i mai puțin adevărat, crescuseră și ele... Controalele se întetiseră. Avea de gând să mai aducă vagoșul cu brânză și ceva făină din recolta nouă... S'o desfacă în iarnă, când cererea era mare... Dacă reușește să obție medicamentele la prețul pe care-l va face el, mântuie cu aprovizionările și se lasă de negoțul ăsta.

Dar mai înainte de a lua o hotărîre, era bine să se sfătuiască cu cineva. Afacerea se arăta „discretă“. Un geamantan. Un simplu geamantan, adus în casă, de conținutul căruia nu trebuia să dea nimănui socoteală. Indelețnicire curată... mai puține riscuri. „Am toată vremea să mă socotesc“ Increderea arătată de Gündisch îi umpluse inima de mândrie. Il revăzu înaintea ochilor, umil și fricos. Ce-a ajuns?! Își spuse cu un zâmbet de milă răutăcioasă. Am știut să-mi conduc bine barca, se gândi, pornind

încercător spre oraşul de sus. Intră în hallul hotelului Bulevard şi se apropie de loja portarului.

— Bună ziua, domnule Dragoman — îl întâmpină portarul Walter, înclinându-se profesional şi privind cu grije la cei doi-trei pasageri care sedeau în fotolii.

— Să trăeşti domn' Walter, — răspunse Dragoman, lăsându-se într'o dungă asupra biroului. Aş vrea să-ţi vorbesc ceva...

— Aha! — făcu Walter, pricepând cum stau lucrurile. Pofteşti înăuntru. Deschise uşa de sub scară, şi intră în odaia portarului, care-i era cunoscută lui Dragoman.

— Uite, Walter, despre ce-i vorba, — începu aşezându-se pe scaun. Mi se propune un stoc de medicamente... Marfă scumpă, străină... bani grei... Ce zici, e afacere bună? Ştii, în brânşa asta n'am mai lucrat...

— Domnule Dragoman, exclamă încălzit Walter, e o afacere excelentă. Ştii că nu v'am dat niciodată sfaturi rele. Aşa e?

Dragoman clipi din ochi la aceste amintiri vrednice de bucurie, şi-l bătu prieteneşte pe umăr:

— Aşa-i dragul meu, aşa-i... Am mai lucrat împreună... Tocmai de aceea am şi venit la dumneata... Crezi că merge?

— Merge domnule... Acum mai mult ca oricând... Marfă să fie, că omul plăteşte oricât. Chiar dacă-i mai rea decât cea de aici... Dă-i omului praf de cretă şi spune-i că-i marfă din Apus... Cere-i apoi cât vrei... nu se uită...

— Vasăzică, mă pot bizui pe dumneata?...

— Domnule Dragoman, vino la mine ca şi altă dată... Vâri doftoriile în buzunar şi mi le aduci. Nimeni nu vede, nu întreabă. Nu duci pachet... Ia acolo o sticlută, o cutiuţă... Mă ocup eu de asta, să n'ai grijă. Am clienţii mei. Am păstrat legături...

Porni spre casă înviorat. Sub frunte gândurile-i fierbeau neastâmpărate. Walter avea dreptate... meserie curată. Se putea odihni şi el până aveau să se schimbe lucrurile. Că doar n'aveau să fie cât lumea...

Cobori pe lângă miliţie în oraşul de jos. Felinarele ardeau din loc în loc. Talerul lunii se sprijinea cu buza în muchia unui acoperiş, aruncând asupra oraşului o lumină străvezie. Acoperişurile povârnite semănau cu nişte oglinzi de ape strălucitoare încremenite peste case. Deodată i se păru că-l zăreşte pe Ispas păşind alături de Dobriţa pe partea cealaltă a drumului... — Măi, să fie... îşi spuse: — unde se duc ăştia doi, la ceasul ăsta? Se trase pe lângă zid la întuneric şi se luă după ei. Li văzu oprindu-se sub un felinar, uitându-se împrejur ca şi când ar fi aşteptat pe cineva. Ferindu-se, trecu drumul şi se lipi de zidul gros al unei porţi. Stătu la pândă o vreme, pe când din partea cealaltă vedea venind un bărbat. Intinse gâtul. Spaima începu să-şi facă loc în inimă, alungând bucuria de mai adineauri. Te pomenesci că ăştia doi mă denunţă... îi trecu prin cap. (Li concediez mâine, se hotărî, cuprins de îngrijorare. Bine că am dat de afacerea cu medicamentele. Nu rămân baltă. „Norocul nu mă părăseşte“. Văzând că Dobriţa şi Ispas se apropie de străin prieteneşte, se linişti. Scoase capul mai mult de după zid şi-l cercetă pe noul venit. Deodată încrămeni. Holbă ochii mai bine, la cei trei tineri aflaţi sub lumina felinarului.

— Asta-i Bărgăoan... Vasile Bărgăoan, bălbăi, trăgându-se înapoi... Cum dracu a scăpat? S'au prăpădit atâtea în războiul ăsta, numai el s'a întors teafăr... mama lui...

După întâiul val de mânie, îl cuprinse un al doilea!

— De unde-l cunosc Dobrița și Ispas? se întrebă simțind cum se înfige o ghiară în inimă. Gândurile îi năvăliră ca apele unui zăgaz ridicat. De la ăsta vin dracii care au intrat în Dobrița și în Ispas. De bună seamă prietenia lor nu-i bună pentru mine, — își spuse năpădit de o sudoare rece. Teamă, frica, presupunerile îl încolțiră. „Am presimțit eu, își spuse, am presimțit că mă pândește dușmanul... Dacă e amestecat bolșevicul ăsta, apoi nu-i de-a bună. Nu se lasă până nu mă dă peste cap... De bună seamă, Ispas și Dobrița și-au bătut gurile...

Intinse din nou gâtul și se uită după cei trei care se depărtau în noapte.

Porni spre casă, tremurând de mânie și teamă. Doar n'o s'aducă controlul în noaptea asta? Cămarile gem de alimente... Să-i dea măcar răgaz să le dosească. Dar unde? Măine știe el... Casa lui Feldiorean era plină de fîrde și pivnițe întortochiate... Nu era și el părtaş la negoț? Să treacă noaptea asta și va transporta marfa acolo... Vremea nu roade nici zahărul, nici făina... după cum nu se atinge nici de pachetul cu sute de fuse de piele pe care le dibuise mai acum câțva timp... De brânză nu se îndura... I-o va preda lui Hentea cu care mai făcuse afaceri... S'o transporte la Feldiorean în schimbul unui comision... Și după ce va curăța cămarile de mărfuri, s'a mântuit cu Ispas și cu Dobrița. Li va asvârli pe poartă ca pe niște sdrențe...

În dimineața următoare, Dragoman cercetă obrazul fetei, căutând semne care să-l vestească despre temerile ce și le făcuse aseară... Fata își vedea de treabă la fel ca și până acum. „M'am speriat degeaba“, — își spuse încercând să se liniștească, fără însă a se da înapoi din hotărîri. „Tinerii se cunosc între ei... Nu-i poți împiedeca“...

Către prânz se îndreptă spre casa lui Gündisch. Acesta îl pofti în odaie, fără a-și mai putea ascunde nerăbdarea... Brazdele de pe obraz păreau mai adânci. Puțina culoare vie din creștet pierise, chelia îi părea o bășică uscată trasă peste craniu.

— S'a făcut, domnule Gündisch, îl vesti pripit Dragoman, îndată ce acesta închise ușa. Am găsit om pentru marfa dumitale...

Buzele farmacistului tremurară ușor.

— Medalii?

— Da, medalii... Cât?

— Trei sute...

Dragoman simți că-l copleșește o căldură. Suma era mare, dar acum nu mai avea încotro.

— Când?

— Măine seară. Îți predau geamantanul și îmi pui pe masă monedele...

— S'a făcut... Dă lista...

Infrigurat trecu pe la Walter și-o lăsă s'o cerceteze cu oamenii lui,

până'n seară. Apoi plecă spre casă. Era cuprins de o agitație pe care deabia și-o putea stăpâni. Trebuia să îndepărteze negreșit pe Ispas, să poată lucra în voie.

— Mă Ispas! — strigă de'cum închise poarta în urma lui. Unde ești?

Ispas se ivi în pragul magaziei, unde curățase tejgheaua și întărise un piron în care agăța deobicei marfa.

— Pleci cu autobuzul de 6 la Măgura... Tragi la Prăghițan, și-i spui că viu poimăine în zori cu mașina, după marfă. S'o pregătească.

— Bine, — făcu Ispas, dând să se îndrepte spre camera lui.

— Mașina e în regulă? — întrebă Dragoman... Să n'am vreo pricină pe drum...

— E bună de plecare, — răspunse Ispas luându-și haina în spate.

— Grăbește-te să nu pierzi cursa, că-mi încurci socotelile, — porunci Dragoman.

Ispas trecu pe la bucătărie.

— Dobrițo, să-i spui lui Vasile... Poimăine, jupânul aduce marfa.

— Hai, ce tândălești acolo, răcni Dragoman. Pleacă.

— Iaca plec, încuviință liniștit Ispas. Mi-am luat merinde.

Dobrița simți că ceva s'a schimbat în atmosfera casei. Stăpâna-i zâmbise de dimineată așa cum nu avea obiceiul. Lucrul acesta o umplu de mirare. Doar nu le-or fi pătruns gândurile Dragomanii? Jupânul se afla așezat în pat cu țiglă pe pânțele. Nevastă-sa se învârtea de colo, colo, grijulie fără a vădi enervare. Dimpotrivă, în glasul ei coborîse blândete. „E tare bolnav domnu” îi tălmăci fetei îngrijorările.

Dobrița începu să pândească fiecare mișcare. Surprinsă îl văzu pe Dragoman către prânz, plecând în oraș. Acum nu mai arăta a fi bolnav. După vr'un ceas se întoarse bine dispus. Nu se vedea nimic din durerile la ficat care-l încercase dimineată. Totuși, îndată ce intră în casă, după ce dăduse porunca lui Ispas să plece, se așeză pe canapea, cerând țiglă caldă. Dacă era bolnav dece-l trimisese pe Ispas la Măgura, să pregătească transportul?

Se lăsase frig umed, odată cu înserarea. Pe neașteptate începuse să plutească în văzduh vestirile iernii apropiate. Cerul era întunecat și apăsa deasupra curții de parcă s'ar fi prăbușit peste ea un covor uriaș. Orașul începu să adoarmă. Rând pe rând, luminile se stingeau în geamuri ca și când pleoape ar fi căzut peste ferestre, ici, colo. Pe coșuri se înălțau și se răsuceau caere de fum alb, risipindu-se în noaptea umedă. Trecătorii rari grăbeau spre casă, cu capetele înfundate între umeri. Felinarele împrăștiu în colțuri de stradă roți largi de lumină gălbuie. Ceasul din turnul primăriei bătu zece, greoi și rar. Sunetele se răspândiră în cele patru colțuri ale lumii, topindu-se în umezeală, purtând ecoul până în casele mărginașe.

Dobrița orânduise bucătăria, își făcuse patul. Mai avea de cârpit o pereche de ciorapi și se putea culca și dansa.

Intr'un târziu stînse lumina și se întinse pe pat. Gânduri de tot felul îi treceau prin cap. Alegea dintre ele pe acelea care-i puteau strecura în inimă liniște și somn cu alint. Ii veni în minte îndată Vasile cu toate vorbele lui, cu privirile lui serioase și calde. Se lăsă impresurată de

simțământul dulce ce se desprindea din aceste aduceri aminte, pregătindu-se să adoarmă, când simți cum se deschide încet ușa dela dormitorul stăpânilor. După un răstimp se auziră pași rari ai domnului Dragoman. — Mă! să fie, — se gândi mirată — de când au stăpânii atâta grije, să nu mă trezească, când ies afară?...

Gândurile de până atunci i se risipiră făcând loc altora, care-i alungară somnul. Rămase cu ochii deschiși, în întuneric. Trecu așa o vreme, apoi fata își aminti că nu auzise pe Dragoman întorcându-se. Nu-i lucru curat — murmură neliniștită. Se înalță în pat. Se apropie de fereastră și privi în curte. În întunericul ca păcura se deslușea o luminiță mică, pâlpâind printre scândurile magaziei.

— Cine o fi? se întrebă, cuprinsă de un tremur ușor. Ispas e plecat la Măgura. Nu poate fi decât Dragoman... Ce caută în magazie la ceas atât de târziu ?

Își lipi fruntea de fereastră... Să se fi dus după vin? Vinul se afla în pivniță. Bolnav cum zicea că e, — nu poate pofti băutură. Ce-o fi meșterind în magazie ?

Rămase așa câțeva vreme. Când se hotărî să se deslipească de geam, văzu că luminița se slinge. Fugi în pat. Întorcându-se din curte, Dragoman putea apăsa clanța bucătăriei. Aprinde lumina. Ar fi dat peste ea la pândă. Trase pătura sub bărbie așteptând să audă pași pe coridor. Dar nu-i auzi. În schimb i se păru că cineva deschide poarta. Ce-o mai fi și asta? Unde se duce Dragoman în miezul nopții? Și de ce nu plecase deadreptul din casă dacă avea treabă în oraș. Dece zăbovise în magazie?

— Trebuie să-i povestesc lui Vasile. Aici nu-i lucru curat, își spuse, aducându-și din nou aminte întâmplările și purtările ciudate ale stăpânilor, din ziua aceea. Incercă să doarmă, dar nu putu. Dragoman avea să se întoarcă odată... „Ori o fi plecat undeva cu trenul“. Într'un târziu auzi din nou poarta. Sări din pat și se apropie de fereastră. În lumina slabă care se răspândea din becul ce ardea toată noaptea în capul scării, îl zări pe Dragoman urcând treptele cu un geamantan în mână.

A fost la gară, — se gândi Dobrița — și a pierdut trenul. Dar parcă era vorba că pleacă cu mașina după marfă? Atunci ce rost avea să se ducă cu trenul? Și de ce într'ascuns? Despre drumurile lui Dragoman nu se făcea nici o taină în casă și... când mai plecase el oare cu trenul?... Nu-și amintea.

Dragoman trecu prin fața ușii, pășind ușor și intră în casă. Dobrița se sculă iarăși și crăpă ușa bucătăriei. Ascultă să audă glasuri din dormitor. Dacă Dragoman pierduse trenul, trebuia să-și verse necazul pe nevastă, cum făcea deobiceiul când nu-i mergeau lucrurile după voia lui. Acum însă, nu răsbătea nimic din odaie.

Până dimineața gândurile n'o părăsiră. Își aducea mereu aminte de vorbele lui Vasile: fiți cu ochii'n patru. Să mă vestiți îndată. Da... de bună seamă că Dragoman pune ceva la cale... Nu era vorba aici de transportul de brânză. Altceva era dedesupt... ceva ce nu deslușea și trebuia neapărat să descopere Inima-i bătea cu putere. Înțelegea că se află în fața unei întâmplări în care va trebui să-și arate credința și priceperea. Era tulburată și făcea eforturi să-și stăpânească firea. Undeva, dincolo de aceste întâmplări, îi surâdea bucuria de a-și împlini datoria cum trebuie... Cum dorește s'o vadă împlinită, Vasile Bărgăoan, Andreiaș...

Dimineața cercetă magazia. Toate erau la locul lor. Hamurile vechi, agățate într'un cârlig. Sania svârilită peste câteva scaune cu picioarele rupte, o saltea făcută sul, sta cocoloșită deasupra unui raft. Roțile vechi de căruță cu 2-3 spițe rupte, spânzurate de lanțurile prinse în căpriori.

Se hotărî să nu-l caute pe Vasile. Încă n'avea ce-i comunica.

Seara, după ce stinse lumina și se culcă, auzi că Dragoman scoate mașina din șopron. „Se duce la Măgura“, își spuse. Dimineața, îl va înștiința pe Vasile. Când se va întoarce Dragoman cu marfa, — va cădea în brațele miliției. Ea, cu Ispas... vor pleca.

În curte se auzeau pași și forfoteli. Coborîse și doamna Dragoman. Iată, n'o chiamă să dea ajutor. Ba încă, de cu seară, o trimiseseră la culcare, spunându-i că se descumcă domnul singur.

Ceasul bătu nouă. Ațipi și auzi după o vreme o altă bătaie... Zece, unsprezece. N'a plecat! S'o fi stricat ceva la mașină, își spuse. În sfârșit, auzi ieșind mașina pe poartă și casa se acoperi de tăcere. Adormi un somn greu, din care se trezi deodată speriată... Auzi din nou sunetul mașinii în curte. Ce-i asta? Încă n'a plecat? Parcă am auzit-o ieșind în stradă. Să fi avut vreo pană? Privi neliniștită cerul întunecat. Până dimineața era o veșnicie.

Abia se iviră zorile și Dobrița se îmbracă în grabă și se îndreptă spre casa lui Andreiaș unde sta Vasile. Bătu în obloanele de lemn și văzu cum se luminează cele două forme de inimă tăiate în lemnul obloanelor. Apoi auzi deschizându-se ferestrele interioare.

— Cine-i? — întrebă Vasile.

— Eu, Dobrița. Vreau să-ți vorbesc.

— Așteaptă puțin — se auzi răspunsul grăbit. Vin îndată.

Peste câteva minute ușa care da în stradă se deschise.

— Hai, intră în casă! — o pofti Vasile. Ce e?

Fata îl privi și roși până în vârful urechilor. Vasile stătea înaintea ei în straie de noapte. Flăcăul văzu cum se rumenește la obraz.

— Hai, Păunițo, o îndemnă repede, serios. — A sosit marfa?

— Vasile, începu Dobrița stând în prag. Marfa n'a sosit și nici nu știu dacă mai vine. Mi se pare că Dragoman urzește ceva deosebit.

— Li povesti tot ce băgase de seamă.

— Mașina e acum în curte? — întrebă Vasile.

— Da. A ieșit, s'a întors și n'a mai pornit.

— O fi avut o pană. Te pomenești că pleacă în cursul zilei. Atunci, mâine se întoarce cu brânză. Lăsăm să aducă tot și punem mâna pe el. Mă duc la miliție...

— Am făcut bine că am venit? — întrebă fata, privindu-l în față.

— Sigur, Dobrițo. Să nu-ți scape nimic. Ce mi-ai spus mă pune pe gânduri. Să nu cumva să se furișeze Dragoman și să scape. Cum vine Ispas, să mă caute. Acum du-te, să nu prindă de veste că ai plecat.

Dragoman zăcu în pat toată ziua următoare.

Dobrița-i încălzise mereu țigle, iar doamna Dragoman îi blestema meseria nenorocită, de care s'au săturat.

— L-au apucat durerile azi noapte pe drum. A trebuit să se'n-toarcă, — dădu lămuriri, când fata întrebă cum de nu plecase domnu'.

Spre seară, sosi și Ispas. Injură cât putu că-l trimesese degeaba și inghețase flămând.

După ce se culcară stăpânii, fata se duse la Ispas. Un foc vesel ardea în sobița de tablă. Odaia era însă mohorită, cu pereții cenușii și goi. Incepu a povesti cele întâmplate în lipsa lui.

— Aci în magazie? Spui că l-ai văzut pe Dragoman, aici? Nu ți s'a părut? O fi umblat la mașină...

— Ba nu, Ispas. Lumina era în magazie.

Flăcăul se uită o vreme în pământ. Hai, — făcu ridicându-se. Să vedem ce-o fi căutat jupânul...

Intrară în magazie și se opriră în prag. Aprinseră o luminiță, pe care Ispas o acoperi cu un ciur. Toate lucrurile depozitate aci erau la locul lor. Flăcăul ridică din umeri. Se îndreptă spre teigheaua în sertarul căreia își ținea cutia cu tutun. Atunci se isbi cu fruntea în ceva care atârna deasupra.

— Fir-ai a' dracului să fii! — sudui, aplecându-se și ducând mâna la cap. Cum naiba te-ai coborît?

Privi roata în care-și isbise capul. Era una din cele agățate cu lanțuri, de căpriori.

— Roata asta nu te-a lovit niciodată până acum — se miră fata amintindu-și de câte ori trecuse flăcăul pe sub ea, fără s'o atingă cu capul.

— Asta așa-i, — mormăi Ispas cercetând cu ochii roata și lanțurile. A umblat cineva la ea și n'a mai agățat'o cum trebuie.

Tăcură amândoi, privindu-se unul pe altul, apoi, fata făcu un pas și se uită din toate părțile la ea. Ispas apucă roata cu amândouă mâinile, trăgând-o spre pâlparea slabă a luminii. O cercetară atenți. Lanțul ei era altminteri decât al a celorlalte. Cârligul intra într'o verigă, îndoită lângă capăt, celace îl făcea să fie mai lung. Necăjit, Ispas ridică roata în mâini cu gândul s'o așeze pe teighea, ca să-i poată scurta lanțul.

— Iaca pierdem vremea, — bombăni furios. Desfă o țără cârligul...

Dobrița desfăcu încet cârligul și Ispas puse roata pe teighea alături de lumânarea de sub ciur. Observă îndată, cu mirare, că una din spițele ei era mai albă decât celelalte. Parc'ar fi șters cineva funinginea și praful de pe ea. Toate spițele erau cenușii, aproape negre, — asta era albă și curată. Zâmbi ca în fața unei întâmplări fără rost. Atunci abia băgă de seamă, în fuga privirii, că acea spiță avea urme de cioplitură nouă la imbu-carea ei în butuc.

— Dar asta ce mai e? — murmură din nou.

Apucă spița și trase sdravăn de ea. Isbuti s'o scoată, ceeace, îl miră și mai mult

— Dobrița, ia vezi minune — se întoarse spre fată.

Spița smulsă dela locul ei, avea la capătul dinspre butuc, o gaură astupată cu dop de lemn. Ciopliturile de pe margini arătau că fusese înțepenită sdravăn și că cineva se căznise s'o scoată, apoi s'o așeze ușor la loc, fără a o mai înțepeni.

Dobrița căscă ochii mari. Ispas infipse un sfredel subțire în dop și-l scoase, opintindu-se ușor.

Se auzi un zornăit. Pe masă curseră monede de aur.

— Bani! Bani de aur! — exclamă Ispas încremenit.

— Aur! — rosti Dobrița.

Se priviră palizi, cu răsufălările oprite.

— Doamne, Ispas! Aurul nu-i îngăduit...

— Blestematul, gemu Ispas, a tănuțit averea asta... I-a sunat ceasul jupânului...

Dobrița își apropie cu sfială mâinile de medalii. Ridică una și o privi îndelung, întorcându-o pe amândouă fețele.

— Să ne ducem la Vasile — murmură copleșită de teamă.

Aurul o speria. Trebuia să împărtășească numaidecât descoperirea, ca să știe ce era de făcut cu el.

— Dobrițo, vorbești în șoaptă Ispas. Du-te la Vasile. Eu pun roata, cu banii la loc... Stau aici și mă uit, să nu-i treacă prin cap tâlharului să vie. Du-te!

Dobrița porni în fuga mare. Nu simțea frigul aspru de Noembrie. Alerga prin orașul mut, printre casele cenușii de piatră, tăcute și greoaie, ca niște babe strânse la sfat. În palmă ținea o monedă. Bătu în fereastră și se uită la locul în formă de inimă din tablă. Se aprinse lumina și-l auzi pe Vasile întrebând:

— Cine-i?

— Eu, Dobrița. Deschide repede.

Într-o clipă ușa fu în lături. Intră în odaie fără a mai roși de îmbrăcămintea flăcăului. Andreiaș se trezise și el și sta ridicat în capul oaselor.

— Ce este? Ce s'a întâmplat?

— Uite! — făcu Dobrița, întinzând către ei palmele. Vedeți ce-i asta?

— Medalie de aur — tresări Vasile. De unde-o ai?

— Am găsit comoara lui Dragoman... ascunsă într-o spiță de roată...

Flăcăii o priviră o clipă.

— Intoarce-te față cu spatele, să mă'mbrac, — zise grăbit Vasile. Ați făcut ispravă bună...

Dobrița se întoarse cu fața spre perete.

— Gata! — dete semn Vasile și Dobrița se'ntoarse. Andreiaș du-te la miliție... Noi te așteptăm în fața casei.

Ieșiră în stradă. Dobrița porni lângă el, pășind mărunț. Era pătrunsă de un simțământ de siguranță și de mândrie, neîntâlnită până atunci.

Indărătul obloanelor, oamenii dormeau. Trotuarul aluneca din pricina unei burnițe ce începuse a îngheța. Orologiul bătu adânc, odată. „Ceasul strigoilor!“ — își aminti Dobrița de nopțile din sat, lipindu-se de umărul lui Vasile. Flăcăul simți un val de clădură străbătându-l. Intoarse capul și se uită la chipul luminos al Dobriței.

Dragoman, cu nevasta lui, fură treziți în ceasul somnului celui mai dulce. De multă vreme nu mai așternuseră capul pe pernă atât de împăcați cu cele ale vieții. Geamantanul cu medicamente se afla așezat între celelalte geamantane, deasupra dulapurilor. Vagonul cu brânză fusese predat lui Hentea, care avea să facă transportul și să-l depoziteze în cămările lui Feldiorean. — Bune cămări, — rostise Dragoman cu o seară înainte, după

ce orânduise marfa în pivnițe. Acum să te văd, Vasile Bărgăoan, ce ai să faci dacă ai poftă să mă denunți.

Bătăile din uşe îl smulse din vise, şi-l făcură să sară în sus înspăimântat.

Luat repede din aşternut, ameţit de brusca eşire din plăcuta stare de vis a somnului, nu-şi putea găsi îmbrăcămintea, apoi, după ce o găsi nu-şi nimeri mânecile. „A sosit Miliţia. N'are decât să caute — încercă a se linişti fără să isbutească. Ce noroc că am dus marfa! — se gândea înfrigurat. Acum aş fi fost pierdut... Presimţirea nu m'a înşelat“.

— Deschide pivniţa, — îi ceru scurt conducătorul celor trei miliţieni care se aflau de faţă.

— Poftim! — se avântă Dragoman. Poftim! Intraţi. Măcar că nu-i drept să daţi buzna, noaptea, în casele oamenilor cinstiţi, îşi arată el supărarea, pornind înaintea miliţienilor. — Tu rămâi aici, — se adresează Mariei. N'avem de ce ne teme.

Coborî scările. Descuie lacătul, făcu lumină şi dădu uşile în lături. Miliţienii intrară. Dragoman rămase pe urma lor, rinjind. Pivniţele erau goale. Dobriţa şi Ispas se uitară unul la altul miraţi.

— Unde-i marfa? — se cruci Ispas. Doar era plină pivniţa pînă sus?

— V'am spus, tovarăşi, — vorbi Dragoman, răsfaţindu-se par'că a şagă. Sunt om cinstit. N'am ce ascunde.

Atunci Dobriţa păşi în faţa lui. Il privi aprig şi rosti cu vocea grea pe care nu şi-o recunoscui!

— Unde ai dus-o?

— He, he, he, — răsă Dragoman. Asta-i bună. Ce să duc? Că nu era nimic. Ce te-amesteci unde nu-ţi fierbe oala?

— Ba iacă, îmi fierbe — răspunse Dobriţa. Ai dosit marfa ieri noapte. Tovarăşi, — se întoarse spre miliţieni — întrebaţi-l unde a lipsit două ceasuri, cu maşina, ieri noapte.

Dragoman indreptă un obraz vînat spre faţă.

— Taci din gură şi şterge-o la culcare! — se auzi vocea Mariei, care coborîse din casă.

— Lasă, cucoană, că nu sunt copilul dumitale să mă mîni la culcare.

Miliţienii curmară vorba. Deocamdată îl poftiră să-i conducă în magazie.

— Ia să facem un proces-verbal... spuse unul. Să trecem aici în magazie, e mai mult loc.

Dragoman păru că se clatină. Invitaţia miliţianului nu-i suna a bine. Se uită în jur cu ochi sălbatici. I-ar fi poftit în casă. Gîndul la geamantanul cu medicamente îl opri.

— Să mergem, — zise un miliţian.

Ieşiră din pivniţă. Porniră cu toţi spre magazie.

Zăpăcit cum era, Dragoman nici nu băgă de seamă că lumina din magazie era aprinsă. Când intrară, dădu cu ochii de Vasile Bărgăoan şi de Andreiaş. Simţi că se rupe ceva într'însul. Privirile îi fugiră spre masa pe care se afla roata.

— Acum mai ai de spus ceva? — întrebă miliţianul, punând mîna pe spiţă şi ţinînd-o în faţa ochilor lui. Ochii lui Dragoman se holbară şi începu a bolborosi în neştire.

Milițianul turnă încet galbenii, pe masă.

— N'ai nici o legătură cu astea? — făcu, zuruind monezile.

— Nu, — răspunse gătit Dragoman. Roata nu-i a mea. Mi-a lăsat-o un țaran mai de mult... Spune tu, măi Ispas, — se întoarse el prostește către flăcău.

— Minte, tovarășe! strigă Ispas.

Dragoman se prăbuși pe o ladă. Doamna Dragoman se lipi de zid. Obrazul îi era ca hârtia.

— Tovarăși, interveni Vasile, să spuie unde a dus marfa... Nu mai are ce ascunde acum...

Dragoman, cu capul căzut între umeri, părea un sac desumflat.

— Vorbește, — îi ceru milițianul.

— La Feldiorean, gemu Dragoman.

— Al doilea tâlhar, șueră Ispas, făcând un pas înainte. Pe al treilea vi-l spui eu, Hentea. Iar al patrulea, Prăghitan din Măgura. Să poștiți acolo, să vedeți hoție...

— Să arate geamantanul pe care l-a adus, ieri noapte, din oraș, — striga Dobrița, făcând un pas înainte. Să vedem și noi ce se află în el.

Pe când se întorceau cei patru tineri dela miliție, norii începuseră a se destrăma. O rază de lună țâșni printre ei, luminându-le ca un reflector obraji. Pe fața lor se putea citi, mulțumirea, bucuria și liniștea care-l cuprind pe om după ce și-a făcut datoria.

3

Trenul străbătea munții, spre Valea Prahovei, înaintând voinicește. Un colac gros de fum negru, se învârteja în văzduh. Sirena flueră prelung în fața tunelelor, vestind călătorii că vor intra sub pământ.

Zorile dimineții năvăleau prin fereastra largă a vagonului, răsărind de după munții cărunți. Deslușite din negura nopții, se înălțau mărețe pe un cer de sticlă, albastru, aruncând lumină asupra lumii. O culoare sidefie începu să se prefire în văzduh; acoperea văile și munții cu pulbere strălucitoare. Zăpada avea reflexe portocalii. În steiurile de piatră, ca în uriașe oglinzi aninate în văzduh, strălucea dimineța.

Dobrița Păun se trezi în lumină orbitoare. Își frecă copilărește pleoapele, cu pumnii strânși, totind privirile împrejur, căutând să se dumirească unde se află. Dând cu ochii de Vasile, pe umărul căruia se răzima Ispas, dormind cu gura căscată, — îi zâmbi cu sfială.

— Bună dimineța, răspunse surâzând bucuros flăcăul... Ai tras un pui de somn, n'am ce zice. Acum, acum, ajungem...

— Ajungem? — se miră fata aplecându-se înainte. Ne apropiem de Schela? Doamne, repede mai fugе trenul...

— Adineauri am trecut de Sinaia — lămuri un călător, întinzându-se atât de năprasnic, încât se auziră pocnindu-i toate încheieturile.

Dobrița se ridică în picioare, întinzându-se și ea ușor; gusta un simțământ de înviorare. Se întoarse spre geam, răzemându-și coatele de vergea.

— Multă zăpadă a căzut pe aici, — rosti moale, topind cu răsuflarea dantela de ger care stăruia în colțuri.

Trenul duduia, stârnind ciorile depe copaci.

Vasile Bărgăoan se mișcă încet. Își ușură umărul de trupul lui Ispas, se ridică în picioare și se apropie de Dobrița.

Pe măguri, se înșirau brazi cu crengile grele de omăt. Ciucite, ca niște mogâldețe, tufișurile dormeau inecate sub zăpadă. Un fir de apă încremenise sub coaja de ghiață. Țurțuri mari și albi atârnav pe margini, ca niște lumânări de stearină.

— Cât e de frumos! — se minună Dobrița, întorcându-se spre Vasile și privindu-l printre genele aurii, apropiate din pricina luminii. Zău că-i frumoasă viața, — adăugă cu încântare.

Flăcăul răspunse privirii ei înșeninându-și încruntătura dintre sprâncene.

Se trezi și Ispas. Căscă puternic, desfăcându-și larg brațele în aer.

— Ce să zic! Asta somn!... Am adormit neîntors, ca un prunc după ce l-a scăldat maică-sa.

— Așa-i, se răsuci spre el Vasile. Toată noaptea te-ai proțăpît în umărul meu și mi-ai cântat în ureche cu contrabasul.

Râseră veseli, copilărește, toți trei.

Cu câteva zile în urmă acești tineri prieteni se aflau așezați în jurul mesei acoperite cu plasă de dantelă, în odaia lui Andreiaș.

Focul duduia în sobă. Orașul dormea sub o burniță ușoară ce se scutura peste acoperișurile înalte și ascuțite. Țiglele luceau sub lumina cernită de sus... Trotuarele, lucii și ele, șerpuiau printre clădirile mohorite și greoaie revărsându-se după unele întortochieri, în pătratul pieții care sticlea întunecată ca un ochi de apă stătută. În răstimpuri, bătăile grele ale orologului din turnul bisericii săsești, se împrăștiu în văzduh, răbojind timpul cu sunetul lor adânc și ecurile lor prelungi.

Privirile Dobriței ardeau aprigi. Ochi îi umblau de colo, colo, ca niște suveici neastâmpărate. Cozile arămii se desfăcuseră din creștet, și se mldiau pe spinare ca doi șerpi. Obrajii-i erau înflăcărați. Era întocmai ca un recrut trecut prin întâiul foc, vitejindu-se cu isprăvile lui.

Ispas încerca să-și ție cumpătul și firea. Uitase de piciorul cel scurt care-i amărâse viața până atunci. Zgura adunată în inimă, căzuse, ca o coaje, de pe rana vindecată. Negurile din priviri s'au dat undeva la fund, lăsând să-i strălucească luminițe ghidușe. Semăna cu un ostaș tânăr, ce se socotește călit în război, laudându-se în fața proaspătului recrut cu isprăvi „grozave“. Trăgea neconținut cu ochii la Vasile ca la o cătană bătrână, măcar că aceasta nu era mai mare decât dânsul cu prea mulți ani. Cu încruntătura depe frunte ceva mai limpezită, cu creasta de păr răvășită ca un hățș, Bărgăoan își plimba privirea dela Dobrița la Ispas, cântărindu-le înflăcărarea, laudele și bucuria, cu ochiul celui care pricepe că nu și-a așezat încrederea în loc greșit.

— „Poftiți tovarăși“... „Intrați“... „Ca la dumneavoastră acasă“... „N'am nimic de ascuns“, — făcea Ispas, imitându-l pe negustorul Dragoman, în ceasul când căzuse legea asupra lui.

— Ce obraz a lungit, dând cu ochii de Vasile, în magazie!... își aminti Dobrița revăzând parcă întâmplările din noaptea de pomină.

— Dintr'o lovitură le-am dat la cap tuturor. Și lui Dragoman și lui

Feldiorean și lui Prăghițan. Ba chiar și lui Gundisch și Hentea, — răsese fata cuprinzându-și prietenii în privirile ei înflăcărate.

— Apoi asta se datorește lui Vasile... Dacă era după mine...

— Îi spărgeai capul lui Dragoman, cum te tot laudai și acum zăceai în temniță... îl muștră Dobrița.

— Așa-i, dar apoi am lucrat ca pe front, se fuduli Ispas. Am primit poruncă și am dus-o la capăt... Vrajmașul e zdrobit, făcu ducând mâna la frunte, închipuind un salut ostășesc.

Izbucniră în răs :

— Măi Ispase, — în tine s'a pierdut un ghegeneral, — spuse glumind Vasile.

— Apoi nu zic chiar ghegeneral, — răspunse Ispas cu aceeași trufie. Dar un caporal mai că aș putea spune și eu.

— Vorba e ce ne facem acum? — oftă zâmbind Dobrița. Ispas se uită la ea pieziș.

— Te pomenești că nu vrei să desbraci haina ostășească măcar că am mântuit războiul, — făcu arțăgos.

— Apoi, oameni ca Dragoman mai sunt destul... Nu se gătească bați în palme...

— Păuniță fată — clătină din cap Vasile, așezându-și mâna pe umărul ei. Ești ageră la minte și vezi dincolo de lungul nasului. Dacă-i vorba ce facem de-acum înainte, apai stăm acum o leacă la sfat... Vreme de pierdut n'avem... Ași putea zice: mă băieți, intrați în lucru; tu Ispase, colo, tu Dobrița, dincolo. Că treabă e până peste cap în țară. Iar eu să-mi văd de ale mele... S'a întâmplat însă ceva, ce trebuie să vă spun numaidecât...

Dobrița se uită la el, pe urmă la Ispas:

— Spune-ne, îl îndemnă nerăbdătoare.

Vasile întinse mâna spre masă și ridică un plic galben, desfăcut. Scoase hârtia din plic și urmă a vorbi potolit :

— Am aici o scrisoare... Am primit-o alăltăeri dela Nicolae Stanciu... V'am povestit despre el...

— Cu care ai fost pe front și la Salva Vișeu? — intră în vorbă Dobrița.

— De bună seamă că dela el e, — întări Ispas.

— Dela Niculae Stanciu, — zise din nou Vasile Bărgăoan. Lucrează acum la Schela... În petrol...

Se așeză pe scaun și despătură scrisoarea.

— Uitați ce zice... — „Dragă Vasile“, — începu a citi cu glasul rar, coborât. Ispas și Dobrița se aplecară spre el.

„Află despre mine frate Vasile că sunt sănătos, care sănătate ți-o doresc și ție și la toți tovarășii care i-am cunoscut împreună și am luptat laolaltă ca frații. Foarte tare sunt doritor să ne mai întâlnim și să stăm seara de vorbă ca mai de mult la Salva-Vișeu unde iarăși ne-am luptat și am dărâmat munții. Că omul poate face tot ce-și propune dacă-i chibzuit la cap și vrea să facă. Iară aici luptăm cu munții din afund, din inima pământului, unde zace ascuns țiteiul și îl scoatem deasupra. Apoi dragă Vasile aicea e o lume care mie-mi place și știu că ți-ar place și ție că te cunosc că ai vrut totdeauna să fii unde-s oameni mulți și treabă încinsă fiind și tu om de cremene care am răs când aveam moartea în față și am răs și la

Vişeu când aveam munţii şi puhoarele în faţă. Cum zice cântecul de-l cântai tu sara iar mie mi se umplea inima de un dor şi de o corajie că a-şi fi luat stâncile/în braţe să le fărâm:

Alelei fecior sărman
 Neam de neamul tău cioban
 Fără pâne fără ban...
 Treci degrabă prin ponoare
 Şi te-opreşte la motoare
 Fă-te tu stăpân pe ele
 Nu mai suspina la stele.
 Mândră mândruliţă mea
 Tu la gânduri nu mai sta
 Despre drumurile mele,
 Nu cânta cântec de jele,
 Mândru-s lele că-s fecior
 Că ți-s ție drag şi dor,
 Iar de vrei să fie bine
 Vină dragă lângă mine
 Ş'om fi şi noi doi în lume
 Ziditori de zile bune.

Vasile se opri din cetit. Ii tremura puţin glasul, tremura parcă şi scrisoarea între degete. Dobriţa şi Ispas ascultau cu buzele întredeschise; — ai fi crezut că uitaseră să răsuflă.

Vasile ocoli privirea prietenilor săi. Tuşi încet, se îndreaptă de şale şi continuă a ceti. Glasul îi era liniştit. Trecuse dincolo de tremur.

— ...,Să ştii frate Vasile, — scria Neculae Stanciu — că aicea se află trebuinţă de oameni harnici şi țineri şi vin feciori din toate părţile.

Tare m'aş bucura să vii şi tu că eşti dulgher şi te pricepi la toate şi chiar dacă n'ai fi tot găseşti loc că cine-i de ispravă şi nu fuge de treabă, apoi aicea se face om. La noi este un tovarăş, unul Gherghina, care-i secretarul organizaţiei noastre. El spunea într-o zi că nu se află pe lume multe meserii frumoase ca aceea de sondor. Stai cu mâna pe granic şi călătoreşti prin ape încremenite. Sîredeleşti pământul. Ii porunceşti. Il supui, că trebuie să te asculte şi sonda şi pământul de parc'ai fi cârmăciu de vapor. Şi toate merg pe puterea ta. Că tot Gherghina spune că dacă nu dăm ţării petrol, toate încep a se împiedica: maşinile îngheaţă, oţelăriile încremesc, cuptoarele se sting, iar grâul nu mai creşte în brazdă că n'ai cu ce-l semăna şi cu ce-l lucra. Măcar că sunt sondor vechi şi am ajuns şi brigadier, lucrurile astea le-am priceput numai acum, că alta-i munca astăzi şi alta era pe vremea când am învăţat eu meseria. Dragă frate Vasile, eu zic să vii aicea la Schela, unde sunt eu, apoi le-om arăta noi tovarăşilor ce putem că d'aia ne-am luptat şi ne-am călit când într'un foc când într'altul iară acum ne uităm roată şi toate ni se supun la voia şi la munca noastră. Scrie-mi cum te-ai socotit şi vino'noace căci te aştept cu drag, al tău prieten şi frate, Nicolae“.

Vasile se opri. Impături scrisoarea şi se uită în tăcere la Dobra şi la Ispas. Feţele lor strălucite, câtă vreme citise rândurile lui Stanciu, se acoperiră încet de umbră. Ochii priveau întristaţi ca şi cum ar fi pierit dinaintea

lor o închipuire care începuse a le fi dragă și pe care n'aveau nădejde s'o mai vadă vreodată.

— Ce-i cu voi? întrebă Vasile, prefăcându-se mirat. Ce nu vă place?

Fata înclină capul, uitându-se la mâinile așezate în poală. Simțea cum se ridică într'însa o undă care-i aduce lacrimi la marginea ochilor.

— Ce-i cu tine, Păunițo? — întrebă din nou Vasile cu mlădiere în glas, aplecându-se asupra ei, în vreme ce dungile dintre sprincene i se adânceau... Și ție dece ți s'a lungit nasul așa? — se răsti la Ispas. Vezi că acum măhuri cu el pe jos!

Vorbele astea nu reușiră să-i însenineze pe cei doi prieteni.

— Par'că vă fuduleți că sunteți ostași! — zise Bărgăoan zâmbind. Văd că...

Fata-și înălță ochii:

— Eu pricep, Vasile, că va trebui să ne despărțim, — zise încet.

— Dece să ne despărțim? Se încruntă flăcăul. De unde pricepi tu asta?

— Pricep că acolo, la sonde, e treabă de bărbați... De oameni sdraveni... Nu de muieri și de betegi... Mai pricep că vrei să te duci.

— Dece te legi de mine?... sări Ispas dela locul lui, privind-o supărat. Să faci bine să nu spui că sunt beteag! Că la sondă n'o fi treabă de femei, asta-mi pare cu dreptate. Dar camioane, pe care să le mâni ori pe care să le repari trebuie să fie și acolo! Ce zici, Vasile? — se întoarse schiopătând ușor. Ce zici? — îi tremură glasul, întrebându-l. N'ai spus tu că era unul la Salva, care muncea la scripete și n'avea o mână? Crezi că nu-mi voi putea găsi și eu un rost? Stanciu zice că-i mare trebuință de tineri... Și eu sunt tânăr... Sunt fecior... Vreau să muncesc...

Era în vorbele lui Ispas atâta amărăciune, atâta dorință crâncenă de a rămâne pe treapta la care se ridicase, ajungând și el om, că Vasile și Dobrița se simțiră sguduți.

Se lăsă tăcere. Inima lui Vasile bătea greu în piept, stârnindu-i bucurie adâncă. Cât de neajutorați îi găsise pe tinerii aceștia, acum câțeva vreme, trăind în casa lui Dragoman.

Privindu-i acum, Vasile simțea cum îl umple un șuvoi de viață. Sbu-ciumul lor de a nu da înapoi, de a răsbate mereu înainte îi încălzea sufletul.

Se întoarse și străbătu odaia în sus și în jos, potolindu-și turburarea.

— Uite ce e, fraților! — se opri în fața lor, vorbind liniștit. Schela nu-i un loc cât o palmă. Ispas are dreptate. Trebuie să fie nevoie acolo de oameni la camioane. De asta n'am nici o teamă. N'am teamă nici de tine, Dobrițo, că-ți vei găsi de lucru. Oamenii mănâncă, dorm... De treburile astea cată să îngrijească cineva. Dacă vreți, eu zic s'o luăm din loc și să pornim spre Schela. Suntem tineri. Nu trăim de capul nostru. Asta o știm. Dacă vrem să muncim, are cine purta de grijă să nu ducem lipsă de muncă...

Iși așază o mână pe umărul fetei și cealaltă pe umărul băiatului.

Orologiul își trimise din turn sunetele rare.

— Tare-s nerăbdătoare; vreau să văd cum o fi să sfredelești în pământ și să dai de păcură, — zise Dobrița, așezându-se bine pe bancă. Des-făcu legătura cu mâncare pe genunchi și potrivi câte ceva pentru toți.

— Mă tot gândesc și nu pricep... Asta-i meserie grea, nu glumă, — făcu ea serioasă, întinzând pâine cu slănină flăcăilor.

— Meseria de sondor cere pricepere de bună seamă, — intră în vorbă un tânăr necunoscut de lângă Dobrița. E drept, e grea. Nu-i alta în lume mai grea, dar nici alta mai frumoasă, — declară mândru.

Tinerii întoarseră capul și-l priviră. Era un flăcău bine legat, cu obrajii cărnoși, cu ochii rotunzi, ca niște nasturi albaștri. De sub șapcă se vedea o buclă de păr creț, pieptănată cu îngrijire într-o parte. Purta haină vătuită, de culoare cenușie. Măinile mari, puternice i se odihneau pe genunchi.

— Dumneata lucrezi acolo? — îl iscodi fata, ațâțată de curiozitate.

— Acolo! — răspunse tânărul, împingându-și șapca spre ceafă.

Sunt sondor — urmă cu un fel de mândrie, care-i venea bine. Ajutor de meșter...

Tinerii se uitară la el cu admirație.

— Drept că-i meserie grea — se auzi o voce cârâitoare din colțul de lângă ușa.

Capetele se întoarseră înspre partea aceea. Ghemuit într'un paltor ros pe margini, ședea un bărbat bătrân, cu chipul încrețit ca o smochină. Creștetul chel îi lucea ca un genunche, iar obrazul uscat părea că n'are sub piele niciun strop de sânge.

— De frumoasă o fi ea și frumoasă, — întări clipind des și viclean. Numai că-i cam năclăită. Las-o în păcatele ei și n'o mai lauda, — se adresă cu scârbă tânărului sondor.

— Ce vorbești? — se involbură acesta răsucindu-și trupul spre bătrân. Meserie năclăită? — Se răsti, aprins la obraz ca un rac. Cere pricepere, — asta-i lege. Doar nu-i treabă pentru oricare. Dar să spui că-i năclăită? Asta-i vorbă? — se întoarse mânios spre vecini, luându-i măturie.

— Apoi care meserie nu-i murdară? — sări într'ajutor Dobrița. Chiar dacă scrii cu peana, tot îți umpli degetele cu cerneală...

— Așa-i, — se întoarse bucuros tânărul, mai apoi se adresă iarăși omului din colț și-l luă la rost:

— Aș vrea să știu ce-ai lucrat în viața dumitale ca să vorbești cum vorbești.

— Eh! — am făcut și eu de toate, — răspunse omul clătinând încet din cap.

„Asta seamănă cu Dragoman“ se gândi Dobrița, ascultând răspunsul și uitându-se ascuțit la călătorul cu pricina.

— Apoi atunci înțeleg, — făcu zâmbind în batjocură.

— Dumneata dece te amesteci? — se încruntă călătorul holbându-se la dânsa.

— Are dreptate dumneaei, — se repezi tânărul, abia ținându-se pe bancă. Nu te-ai legat de nicio meserie pentru că n'ai avut dragoste de ea. Altfel, de bună seamă n'ai fi făcut din toate câte ceva, — zise lăsându-se cu spatele pe speteaza băncii. Te-ai fi aciuit și d-ta la una...

— Vorbe, — plescăi omul cu dispreț. Vorbe de tineri... Cunosc eu mâncarea asta de pește... Am lucrat doar la schela Orion. La forare... ce mai încoace și'ncolo... Când m'a stropit noroiul de sus până jos, am fugit de nu mi s'a văzut urma...

— Apoi, — intră în vorbă Vasile, adunându-și privirile verzi într-o

uitătură serioasă, în vreme ce șanțurile dintre sprâncene începură a se adânci, după d-ta plugarul care duce gunoi pe ogor în vreme de ploaie, să nu-l mai care că se'nglodează. Iar cel ce ară primăvara ori toamna în glie moale, să nu mai are, că intră în tină până la glesnă... N'am ce zice. Cu astfel de păreri nu ajungem departe!

Cei trei tineri ascultau atenți. Sondorul încuviința fiecare vorbă, înclinându-și cu putere capul.

— Noroc că noi nu gândim cum se gândea pe vremea Orionului — adăugă Vasile.

Coama din creștet i se clătină ca un păpuriș în bătaia vântului.

— Așa-i, tovarășe, — interveni tânărul sondor, sărind depe bancă. Oamenii din zilele noastre iubesc munca, oricare ar fi ea.

Dobrița îl privi nedumerită. „Iubesc munca, oricare ar fi ea? Aici n'are dreptate. Eu n'am iubit munca pe care am făcut-o la Dragoman. Cum puteam s'o iubesc?“ — se întrebă simțind că cele ce aude îi des-văluie ceva nou, nemaiîntâlnit până atunci.

— Să vie cât mai mult tineret în petrol, — făcu sondorul, ținându-se cu o mână de plasa în care se aflau înșirate lădițele de lemn ale lui Vasile și Ispas. Să puie umărul la treabă. Țiței mult, bogăție multă. Apoi când ne-om încorda noi tinerii, crapă dușmanii, — încheie, tăind aerul cu mâna liberă.

— Vorbește întocmai cum scria Stanciu, în scrisoare — murmură Ispas către Vasile, cu luminițele din ochii cenușii, aprinse.

— Păi, dacă-i tot sondor... — întări Dobrița, fremătând.

— Apoi nu vorbește chiar ca el, o întrerupse Vasile, — drept că tinerii au putere în brațe, dar mai au nevoie și de cine să-i călăuzească... făcu cu dojană uitându-se la sondor. — Nu-i așa, tovarășe?

Sondorul se plesni peste frunte cu palma:

— Cam așa. —

Dobrița întoarse privirile, spre geam.

— Ce se vede acolo? — întrebă uimită, sărind repede în picioare și apropiindu-se de fereastră.

În zare, apăruseră, răsărite din pământ, semănate pe dealuri și văi, schelete negre de turlă, o pădure ciudată, plină de o măreție neîntâlnită de ea până atunci.

— Ce sunt acelea? — exclamă Dobrița cu uimire în glas.

— Sondele! — răspunse tânărul vesel, apropiindu-se și el de fereastră.

Vasile și Ispas se îngrămădiră în spatele lor. În colțul compartimentului, omul chel mormăia necăjit.

— Pe acolo se scoate țițeiul? — întrebă mirată Dobrița. Parcă-s niște arătări... Noroc că nu le vezi noaptea...

— La sonde nu încetează lucrul nici un ceas. Ziua ori noaptea, e tot una, — o lămurii sondorul. Țara are nevoie de petrol, — rosti cu seriozitate privind brâul dealurilor împunse ca o hartă de războiu, de spân-gile turlor.

Cei trei prieteni tăceau uitându-se uimiți la priveliștea ce se desfășura în depărtare.

Sondorul se întoarse și-i întrebă prietenos:

— Unde mergeți, fraților? Încotro vă călătoriți?

— La Schela, — răspunse Vasile. Căutăm de lucru..
— Ei, nu mai spune! — se bucură flăcăul. Asta-i bine. — făcu multămit, cuprinzându-i pe toți în privirile lui jucăușe.

— Și d-ta lucrezi la Schela? — întrebă Dobrița zâmbind.

— Da, răspunse tânărul. La Schela.

— Crezi că voi găsi de lucru și eu acolo? — îl întrebă cu sială. Tânărul o privi nedumerit. Par'că n'ar fi priceput întrebarea. Par-c'ar fi fost luat prea iute de avântul cu care vorbise până latunci.

— În petrol? — întrebă oarecum mirat.

— Da! — răspunse Dobrița. În petrol.

Tânărul începu a râde cu un un fel de îngăduință pe care o au oamenii mari, față de copii:

— Apoi, meseria noastră-i de bărbați, — tovarășico! Ca să fii sondor, îți trebuie putere și pricepere, — făcu apăsând cuvintele. Poți găsi de lucru negreșit la cantină, la birouri. Asta da...

— Dar de unde știi dumneata cât sunt de tari ori de slabe brațele unei femei? De unde știi câtă pricepere am sau nu am? — se involbură fata supărată.

— Ia te uită, — sărî în vorbă omul de lângă ușe, fericit că i-a venit apa la moară. Te pomenești că te poți măsura cu bărbații? Asta-i bună, — clipi din ochi către sondor.

Tânărul întoarse capul fără plăcere.

— Crezi că femeile nu pot face ispravă la rînd cu bărbații? — întrebă Vasile trăgînd un fum din țigare. Eu cuget că fac cel puțin de două trei ori atîta cât un bărbat care șovăie, — adăugă uitîndu-se la călătorul chel.

— Femeile sunt în stare să muncească oriunde, — se avîntă fata, încurajată de vorbele acestea.

— Așa-i, — se amestecă Ispas, care până atunci își plimbase privirile ascuțite dela unul la altul. Și femeile-s oameni, la rînd cu noi. În război s'a dovedit asta... În armata sovietică, s'au văzut femei, ostași ca și feciorii.

— O muiere cu cap, își vede de casă, — cârăi vocea din colț.

— Lasă, moșule, îi tăie vorba Vasile. — Dumneata ești din alt veac. Nu mă mir că vorbești așa. Mă mir de tovarășul sondor că mai are îndoeli. Astăzi, în calea femeii, nu mai stă nici o piedică. Poate ajunge orice voiește. Învață meserii... Învață școli.. Când se arată trebuință, ține locul bărbatului unde nici nu ți-ai fi închipuit. Și la un caz că va fi nevoie să ne apărăm Patria... nu dăm din colț în colț... Are cine duce munca mai departe.

Fata asculta, simțind că fiecare cuvînt atinge în inima ei o coardă, dînd sunet prelung. Il cuprinse pe Vasile într'o leasă de priviri, pornite din această inimă pe care vorbele lui o învăluiau stîrnind într'insa dragoste de viață nouă.

Trenul se opri pufăind și slobози aburi cari fâlăiau în jurul ferestrelor. Stația Schela răsări în fața vagoanelor, albă acoperită de nea, ca o băbuță sgribulită.

— Am ajuns, — se iuți Dobrița, apucînd geamantanul. Tinerii-și luară din plasă cuferașele vopsite și coborîră pe/peron. Călătorul cărcotaș trase îmbulnat ușa după ei.

— Duceți-vă dracului, cu munca voastră frumoasă și mândră, cu toate prostiile pe care vi le mai bagă în cap, — mormăi printre buzele veștede.

Văzduhul văii Prahovei, începând dela Ploești și până dincolo de Câmpina, miroase a țitei. Chiar și în timpul iernii, când zăpada spală neconținut atmosfera, țiteiul se simte pulverizat în aer.

Cei trei prieteni l-au adulmecat îndată ce au coborît din tren; era amestecat cu mirosul de cărbune, împrăștiat în cuprinsul gării de fumul negru al locomotivei.

— Hai să pornim, — făcu tânărul sonдор din tren, pe care-l chema Șteflea. Își luase cu veselie tinerească rolul de conducător al micii echipe de drumeți. — Găsim noi în drum o mașină care să ne ducă pe șantier.

Flăcăii își săltară lăzile pe umăr, pornind pe șoseaua acoperită cu zăpadă bătută de forfota mașinilor. Pe fețele lor se putea citi nerăbdarea de a ajunge odată la locul despre care au apucat să afle atâtea lucruri nemaiauzite. O camionetă alunecă pe lângă ei.

— Noroc, tovarășe! — strigă șoferul scoțând capul pe fereastră.

Șteflea îi făcu semn cu mâna:

— Ne iei în schelă? Ne iei și pe noi? — întrebă Șteflea arătând cu capul spre ceilalți.

— Ați venit în petrol? — zâmbi șoferul bucuros. Hai, suiți...

După ce-au asvârlit lădițele pe platformă, s'au urcat cu toții.

— E șoferul „Tulmenului“*) dela sectorul 3. Aduce materiale dela Câmpina, — tălmăci Șteflea. Tinerii se așează unul lângă altul pe banca de lemn și mașina porni.

Din pământul acoperit cu zăpadă, țâșneau pretutindeni turle. Mai încolo, luceau trei guri de flăcări: cazanele cu aburi, duduiau mișcând aerul dimprejur în vălurele. „Ziss“-uri încărcate cu materiale urcau și coborau în schelă, într'un du-te-vino neostenit. În camioane, sub soarele de Decembrie, străluceau prăjini de oțel, ca niște orgi uriașe. Camioneta tulmenului se strecură printre mașini, printre săniile trase de boi, purtând bulumaci.

— Coborâm aici, — făcu Șteflea când apărură primele case ale Schelei.

Bătu cu mâna în geamul cabinei și camioneta se opri în fața unor căsuțe mărunte, înșirate în cerc, în jurul unei ogrăzi largi.

— Vin și eu să v'arăt unde-i biroul de angajări, — făcu grijiu Șteflea, sărind peste margine.

Tinerii, îmbujorați de ger, își luară lăzile în spinare și porniră în urma sonдорului. Pătrunseră prin poarta largă. Deoparte și de alta se aflau panouri mari, cu fotografii de muncitori. Dobrița se desprinsese de grup, apropiindu-se de ele.

— Sunt evidențiații noștri, — lămuri flăcăul cu mândrie, luând-o înainte.

În fața șirului de case din stânga, se opriră. Urcară câteva trepte

*) Denumirea celui care aprovizionează sondele cu materiale.

pătrunzând într'un coridor întunecos, cu miros iute de țitei. Dealungul coridorului se aflau nenumărate uși. Pe fiecare era prins un carton pe care scria: „Organizația de bază“, „Sindicatul“, „Cadre“, „Biroul de angajări“.

— Intrați aici, — se opri Șteflea, arătându-le ușa din fund. Eu mă duc. Ne mai întâlnim, fraților. Vă poftesc să isprăviți cu bine...

Le strânse mâinile și plecă grăbit.

Cei trei tineri înaintară pe coridorul plin de mișcare și de viață. Vasile bătui la ușă. Intrară apoi cu toții într'un birou unde se aflau mai mulți funcționari.

— Ați venit pentru lucru în schelă? — întreabă un bărbat uscat de la masa din fund.

— Da, — răspunse Vasile. Am venit să ne angajăm.

— Foarte bine, — făcu funcționarul, cercetându-i cu luare aminte. Fețele lor tinere și îndârjite îi stârniră zâmbet de bucurie pe obrazul uscat. — Foarte bine, — repetă el. Avem nevoie de cât mai mulți tineri, — adăugă deschizând o condică. — Spuneți-mi numele, meseria, unde ați mai lucrat. Aveți acte?

— Avem, — sări Dobrița, grăbită.

Teama că s'ar putea ivi vreo piedică, îi ținea sufletul încleștat. Până acum, nu zărise picior de femeie în mulțimea ce forfotea pe drum, în ogradă și aci pe coridor. Aceeași teamă, deși din altă pricină, stăruia și în Ispas care se oprise lângă ușa, neîndrăznind să se apropie de masă. Ar fi vrut să nu-i bage nimeni de seamă cumpăneala mersului. Vasile-i spusese că n'are să întâmpine nici o greutate din pricina piciorului. Dar te poți pune cu oamenii? Sunt fel de fel... Dacă va zice și acesta ca Dragoman: „Dracu, a mai văzut șofer șchiop?“.

— Ești cu dumnealor? Ai venit să te angajezi? — auzi Ispas glasul funcționarului, adresându-i-se.

Privirile vioale-i tremurară ca de spaimă. Teama-i aburise luminile cenușii ale ochilor. Vasile se întoarse spre el și-i zâmbi prietenește:

— Vino mai aproape, Ispas...

Amărît, cu privirea topită, se cumpăni spre masă, spunându-și: Tot aia ce-o fi, o fi...

Funcționarul nu părea a-i lua în seamă mersul. Il întreabă cum îl cheamă, ce meserie are și însemnă totul în condică.

— Bine — făcu mai apoi, sprijinindu-și brațul peste foile acoperite cu nume. — Va trebui să dai un examen. Să capeți carnet. Treceți acum alături, la cadre.

Când ieșiră în coridor, fata se învârti în jurul flăcăilor, întrebând neîncrezătoare:

— E gata? S'a făcut?...

— Bine'nțeles că s'a făcut, — o liniști Vasile. Crezi că am avut vre-o îndoială? Mai trecem pe aci, și s'a mântuit...

— Bine, bine. Știu eu că n'ai avut îndoială de tine. Dar eu...

— Află odată Păunișo, — se opri Vasile, privind-o în față. Află odată pentru totdeauna, că cine vrea să muncească în țara noastră găsește loc. Acum, stați aici. Intru eu întâi, — făcu îndreptându-se spre cadre.

Fata și băiatul se așezară pe bancă, lângă perete. Svonul și miș-

care de pe coridor urmau înainte nepotolite. Se deschideau uși; intrau și ieșeau oameni.

— Trec la 520 — strigă un tânăr, ieșind dintr-o parte și crăpând ușa pe care scria: „Sindicat“.

— L-ai anunțat pe tovarășul Gherghina? — se auzi o voce dinăuntru.

Dobrița făcu semn cu cotul.

— Ai auzit? Tovarășul Gherghina, — despre care „ne-a“ scris Stanciu.

Ispas se întoarse spre ea însuflețit.

— Cum zicea în scrisoare?

...Cum stă cârmaciul la cârma vaporului, așa stă sondorul cu mâna pe granic și călătorește prin apele incremenite,... repetă fata rar, cuvânt cu cuvânt.

Dinspre intrarea în coridor se desprinseseră doi oameni, care veneau cetind biletele de pe uși, așa cum făcuseră și ei mai înainte.

— Aștia au venit să se angajeze, ca și noi — șopti Dobrița, sărind depe bancă și ieșindu-le în cale.

— Căutați biroul de angajări? Uite, mergeți acolo, în capăt, — îi îndreptă cu mâna.

— Mulțumim! — se bucurară oamenii. Am venit să ne angajăm...

— De departe? iscodi fata.

— Tocmai din Deltă, — răspunse cel mai tânăr, un flăcău de vreo optsprezece ani, înalt de un stânjen, cu părul galben și pielea subțire.

— Din Deltă? — se veseli Ispas ridicându-se și venind spre ei. Apoi eu sunt din Brăila... Am început să mai ieșim și noi din bârlog — rosti, arătându-și dinții, cel mai în vârstă, — un om de vreo treizeci de ani. Să mai cunoaștem și altă lume. Nu tot aia și aia. Că l-am întrebat pe un tovarăș: — Unde-i mă, nevoia mai mare? Vreau să sar și eu acolo să pun umărul. Peste tot e nevoie. Da' acum odată, parcă la petrol și la mine — mi-a răspuns. Mie-mi place soarele și vântul. Nu mă pot deslipi de ele. Așa că am venit aici. Sunt unii care au licurici în ochi. Aia or merge la mină. Care cum simte că-l împinge inima.

— Așa-i, — făcu Ispas înviorat. Așa-i... Aud că vin aici din toate părțile. Iaca, intrați acolo și mai apoi vă așezați lângă noi, până vă vine rândul.

Vasile apăru în prag.

— Intră, Ispas! — îl îndemnă, apropiindu-se.

— Vasăzică ești sondor, — sări fata uitându-se cu admirație la el.

— Nu chiar sondor, — o desluși Vasile, zâmbind. Sunt dulgher. Rămân în meseria mea. Am să ridic turle... Turle de sonde...

Dobrița-l privi cu bucurie și mândrie.

Se așezară pe bancă, așteptând.

— Vasile! N'am văzut nicio femeie până acum — șopti neliniștită din nou.

— Te pomenești c'am nimerit în mănăstire de călugări, râse flăcăul. Apoi, om face cumva și te-om vârl și pe tine. Fii fără grije, își scutură el chica.

Când îi veni rândul, fata svâcni depe bancă, parc'ar fi fost îm-

pinsă de un resort. Citi în fugă pe obrazul lui Ispas ca într-o carte deschisă și o undă de liniște îi coborî în inimă.

Trecu pragul. La masă ședea un bărbat îmbrăcat într-o scurtă, de sub care i se vedea gulerul cadrilat al cămășii. Părul îi era lipit de creștet. O cicatrice mică se zărea pe obrazul drept.

Pe ferestre intrau lumini orbitoare reflectate de strălucirea zăpezii. Dobrița rămase lângă ușe, dintr'odată sfioasă.

— Vino mai aproape, tovarășă, — o îndemnă bărbatul cu vocea liniștită, prietenoasă.

Se apropie de masă îmbujorată.

— Șezi; o îndemnă el din nou. Șezi să stăm o leacă de vorbă. Fata se așază pe marginea scaunului cu o părere de zâmbet ivit în colțul buzelor. Privi în ochii omului de la masă. Înălță mâna și înlătură broboada ce-i învăluia capul.

— Cum te cheamă? — o întrebă omul, luând un creion de pe masă și începând a însemna pe-o hârtie câte ceva din cele ce spunea.

— Dobra Păun, — răspunse cu glas puțin tremurat.

— Câți ani ai?

— Șaptesprezece, am împlinit în toamnă, — rosti fata, simțindu-se ca la școală, când trebuia să dea răspuns învățătorului. Oare asta hotărăște — se gândi iute, neliniștit. Inapoi omului, stă Partidul... Vasile mi-a tălmăcit că unde-i Partidul sunt ocrotită... Apoi așa trebuie să fie, cugetă ea simțindu-se mai liniștită.

— Unde-ai lucrat până acum? Hai, povestește — o îndemnă Ivănescu așezându-și brațele pe masă, gata să asculte.

Fata simți că inima-i svâcnește tare, vestind-o că-i la locul ei, în piept. Parcă ea n'ar fi știut și fără bătăile asta repezi. Incepu a povesti, mai întâi stângaci, cu îndoială, mai apoi sigură și liniștită, despre locul de unde venea, despre felul în care a muncit până acum, despre ceea ce știe să facă... Nu-i ocoli pe Vasile și Ispas. Întâmplările din casa fostului ei stăpân erau legate de dâșii, ca unii care au fost slugile lui Dragoman.

Vasile a slujit înainte de a pleca în armată... În război l-a cunoscut pe Nicolae Stanciu... acum sondor la Schela... El ne-a chemat aici — lămurii ea. Dragoman ne-a chinuit ca pe hoții de cai. Pe Ispas îl batjocorea că-i „șontorog“. Apoi a venit Vasile care ne-a deschis capul... El ne-a deslușit că Dragoman e dușmanul nostru, al clasei muncitoare, că trebuie să-i dăm la cap — făcu Dobrița emoționată.

Șeful cadrelor o asculta atent, privind-o drept în ochi, fără a clipi.

— Pe mine m'a luat Dragoman de-adreptul de lângă maica-mare — urmă Dobrița rostogolind vorbele. Mama a murit când m'a născut. Tata a murit în război. De când mă știu, am tors lână pentru oamenii cu stare din sat. Cu câtă lână am tors eu, aș fi putut ridica o grămadă înaltă, ca o turlă din astea care se văd pe aici.

Ivănescu asculta nemișcat. În odaie era cald, lumina ce intra pe ferestre aducea parcă a sărbătoare. Fata se trezi din aducerile aminte, ca dintr'o pâclă. Își simțea mintea limpede, inima liniștită.

Își strânse broboada pe genunchi... Obrajii-i ardeau încă de emoție, dar încolo nu mai avea nimic nedeslușit. Viața-i era carte deschisă. Își așezase în palme sufletul să se uite omul în el și să-l cunoască...

— Acum am venit toți trei aici, că ne-a trimis carte Stanciu, că dela

petrol pornesc toate... Spunea în tren tot un sondor din Schela... Dacă s'or aduna toți tinerii, crapă dușmanul... Așa-i? Se aplecă asupra mesei între-bându-l copilărește.

— Așa-i, spuse Ivănescu, fluturându-i pe buze un zâmbet; — dacă în fruntea lor se află Partidul de bună seamă că-i așa, Dobrița Păun. Și acum, să-ți spun și eu ceva. Am înțeles că știi ce'nseamnă petrolul. E drept că multe pornesc dela el. Toți cari muncim la sonde, în birouri, în cantine, muncim pentru petrol...

Dobrița nu pricepu prea bine cum vine vorba asta. Să muncești în birou și/să zici că muncești la petrol. Ascultă însă atent, poate venea și lămurirea.

— Vei fi angajată deocamdată la cantină, — urmă a vorbi omul. Ai muncit greu până acum. Aici, te așteaptă poate o muncă și mai grea. Acum însă se schimbă lucrurile. La noi în schelă, nu mai ești slugă, nu mai ești la stăpân. Ești muncitoare, ca noi toți. Ești om, — făcu el răspicat, ridicându-se în picioare și apăsând cuvintele pentru ca lucrul acesta să nu-l mai uite'n veci.

Dobrița se uită drept la el. Sta jumătate înălțată de pe scaun. Privirile-i aurii îi luceau încins.

— Vei munci în meseria pe care o cunoști, — adăugă șeful Cadrelor luând creionul de pe masă. Trebuie s'o îndrăgești. Să-ți placă munca pe care o vei face. Să n'o faci în silă pentru că nu muncești pentru unul ca Dragoman. Muncești pentru dumneata, pentru mine, pentru Bărgăoan, pentru toți sondorii de aci... Pentru petrol. Pentru Patrie. Pricepi?

Fata nu clintî. Cuvintele rostite în tren îi trecură din nou prin minte. „Să iubești munca“... Cum vine asta? Să iubesc să spăl vase, să spăl pe jos... se întrebă ea încruntând sprâncenele. Nu pricep — se neliniști în sinea ei. Oiu vedea, — se tocmi în gând. Doar n'or fi vorbe'n vânt...

— Pricepi? întrebă din nou Ivănescu.

Fata înclină din cap.

Urmă o tăcere. Gazele susurau în sobă. Un uruit vag se auzea de afară.

— Carte știi? — întrebă Ivănescu.

— Știu, — răspunse fata scurt.

— Asta-i bine. Vlața nu stă pe loc. Ești tânără, poți merge mai departe. Citește... Nici o piedică nu-ți stă în cale...

Dobrița îl privi atent. — Să merg înainte?... Nici o piedică nu-mi stă în cale? Simți că vorbele astea, la fel cu cele ale lui Vasile, cuprind un îndemn, arătându-i o cale largă și luminoasă ce se întrezărea undeva departe. N'ar fi putut tălmăci despre ce era vorba. Era un simțămînt ascuns, ce se iscase în adâncul inimii cuprinzând loc din ce în ce mai mult. Iși înălță capul. Sfiala, teama cu care intrase aici i se risipiseră. „Nu sunt servitoare la Dragoman. Sunt muncitoare... Ca și Vasile. Ca și Stanciu“, se gândi înfiorată.

— Când vei avea vre-o nedumerire, — se apropie șeful cadrelor de ea, înconjurând masa — te ladresezi sindicatului.

Dobrița se ridică de pe scaun, ținând cu mâna liberă broboada, cu alta înlăturându-și o șuviță de păr căzută pe frunte. Ivănescu îi întinse mâna, Dobrița i-o apucă și i-o strânse voinicește, apoi dădu să iasă.

— Tovarășe Dobrița, — o întoarse Ivănescu dela ușă, — încă o întrebare.

Se răsuci și așteptă cu mâna pe clanță.

— Ești utemistă ?

Privirile i se aprinseră din nou. Un val de căldură îi trecu prin trup.

— Nu, nu sunt utemistă. Dar aș vrea să fiu — rosti îmbujorată.

— Nu depinde decât de dumneata. Strânge zestre, tovarășă, din fapte.

Ele te vor ajuta mai bine decât orice — se auzi glasul hotărît al bărbatului.

— Apoi n'am venit aici să mă fac de răs — răspunse Dobrița cu un fel de îndărătnicie în glas. Și pentru ce primesc, trebuie să dau și eu ceva în schimb, rosti ea tare, ceea ce credea că vorbește doar în cugetul ei.

Șeful cadrelor zâmbi într'un fel ciudat :

— Bine zis, tovarășă — întări el privind mulțumit în urma fetii.

4

Intr'un grup de clădiri tot atât de mărunte, ca și acelea în care s'au petrecut cele povestite până acum, se aflau instalate birourile Schelei. Un coridor deschis făcea legătură între clădiri.

În acea dimineață, avea loc la direcția forajului obișnuita ședință cu șefii de secție și cu brigadierii. Se discuta raportul muncii, pe ultimele 24 de ore. Se primeau instrucțiuni pentru următoarele 24 de ore. Rapoartele echipelor erau așezate vraf în fața inginerului Mihai Axente, alături de diagramele drilometrelor dela toate sondele în forare.

Inginerul Axente, șeful forajului, cerceta discurile de hârtie pe care erau înfățișate în zig-zaguri, feluritele aspecte ale muncii: greutatea garniturii de prăjini, presiunea aburului în mașină, presiunea pompelor, turația mesei Rotary, tot atâtea mărturii ale efortării celor mulți rânduie cu chibzuială în vederea controlului de fiecare clipă.

— Ce-i aici ? — întreabă Axente pe șeful de secție Nicolescu, privind întreruperea zig-zagurilor din diagramă și prelungirea lor într'o linie neașteptată.

— La 118, s'a „spiruit“^{*}), prăjina la trei dimineață, — răspunse un bărbat îndesat, cu părul cărunț la tâmplă. Acum scoatem garnitura. La prânz, e gata, făcî cercetându-și carnețelul. Material vechi...

Axente clipi mărunț în dosul ochelarilor. Se întoarse apoi spre cel de alături, un om osos, cu barbă nerasă, țepoasă.

— Ce-i cu instalația de prevenire, Bucică ? — întreabă el aruncînd o privire lute pe hârtia din fața lui.

— Am dus-o la atelier, să-i facă un ventil de doi țoli și o duză — răspunse acesta răsfoindu-și și el caetul cu însemnări.

— Vezi să nu imperechezi burlane lungi cu lungi, — se adresa șeful forajului, unui bărbat înalt, uscat, de vreo 40 de ani, care purta ochelari. Să imperechezi lungi cu scurte. Te descurci mai ușor în cazul instrumentației...

— La 322 sapa a eșit distrusă, — raportă șeful de secție Andreescu, un om rotund cu obraji roșii, grași. Am intrat în rocă tare. 60 de milimetri la 3 metri

Inginerul Axente caută în vraful de rapoarte depe masă. După ce studie o vreme foaia sondei 322, își ridică privirile.

^{*}) Găurit din pricina frecării noroiului pe pereții prăjinilor în timpul forării.

— Pui sapa sovietică, cu role. Pătrunzi cu ea ca în vată. Nu-i rezistă niciun strat. Oricât ar fi de tare...

— Tocmai asta voiam să cer...

— Faci bon de magazie, — indică Axente uitându-se la tulmen.

— Tovarășe inginer! — spuse intrând pe ușe, un bărbat cu obrazul arămiu și cu ochii albaștri ca sineala. Din cincizeci de perechi de cisme de protecție, ne-au venit numai zece. Ce fac ?

— Ce? — întrebă Axente privind-l scurt. Dai zece perechi vechi și primești în schimb pe cele noi. Reînoești cererea. Facem intervenție prin Minister...

— Ne trebuie bocanci și haine de supra protecție, — urmă omul cu stăruință. În vremea din urmă ne-au sosit o grămadă de oameni. Vin la lucru în opinci...

Axente zâmbi ușor. Obrazul i se lumină:

— Da — Vin mereu. Am văzut... ciobani și pescari, foste slugi necăjite, popor mărunț și amărât... Iese la lumină... Voi vorbi cu ministerul la telefon... Ai nevoie de ochelari pentru cimentare, nu-i așa? Să-mi dai toate datele. Tovarășe Andreescu — se întoarse el spre acesta, să-ți dau vipia*) pentru încărcarea sapei dela 322. Preoteșcu — notează un scripete pentru 355.—

Tulmenul însemnă toate astea în carnet. — Nu uita sapa pe role pentru 322...

— Ne trebuie sodă pentru noroi la 217, ceru o voce... Și barit la 228, ceru alta.

Inginerul Axente luă notă pe hârtie despre toate astea.

— Să încarci ventilele dela 217, — se adresă lui Crihan, cu vocea lui sigură. Să le duci la reparat, urgent. La ce oră faceți carotajul la 300? — întrebă pe Sterescu.

— Pe la prânz....

— Să m'anunți la telefon. Vin și eu. Trec și pe la 217 să văd noroiul. Prăjina spiruită să rămână pe loc, vreau s'o cercetez.

Oamenii se ridicară de pe scaune, își vârâră carnetele în buzunare, pornind fiecare la secția lui. Inginerul Axente strânse rapoartele de pe masă.

— Chemi „Centrala“, — se adresă el inginerului Nedelcu. Le transmiți la Cămpina. Întrebă ce-i cu comanda de barit... După ce-și adună gândurile o clipă, rosti: — Dă-mi, te rog, dosarul Stejăriș.

Nedelcu se aplecă și scoase din sertar un dosar pe care-l așeză pe birou.

— Ei! — întrebă Axente, deschizându-l, — l-ai cercetat?

— L-am răsfoit doar, — răspunse Nedelcu. N'am avut vreme. Din toate hârtiile de aci, e clar că nu e nimic de făcut...

— Eu l-am studiat cu amănunțime — spuse grav Axente așezându-și ochelarii mai bine pe nas. Am și înaintat raportul. Stejărișul e teren sterp. Prospekțiunile făcute arată clar că nu se găsește țiței. Altfel crezi că americanii nu l-ar fi exploatat?

*) Vipie = materialul dur cu care se încarcă buza sapei pentru a rezista la scurmarea în rocă.

— Se pare că Serviciul geologic, a întreprins unele cercetări de suprafață, — făcu Nedelcu frecându-și ceafa vâjnoasă cu palma.

— În raportul către minister, am cerut să se oprească cercetările. Dosarul cu datele exacte e clar. Muncă de pomană și risipă de bani. Am înștiințat organizația de bază... Ce nu se poate, nu se poate. De unde nu-i, n'ai ce scoate.

În clipa aceea, ușa se deschise. În birou intră Gherghina, secretarul organizației de bază. Era un bărbat de statură mijlocie, indus, cu obrazul rotund. Nasul drept pornea dintre sprâncenele groase, negre, depărtate spre tâmpile. Ochii îi luceau vioi, iuți, pătrunzători având parcă o vecinică întrebare în lumina lor neliniștită: ei, ce faci?... După Gherghina venea Butuc, inginerul șef dela producție.

— Bună dimineața, — salută Gherghina strângând mâna lui Axente. Am primit raportul cu Stejărișul. Am venit să-l discutăm.

Se așează pe scaun, lângă masa de lucru.

Telefonul sună:

— Da — răspunse în pâlnie Axente. Un moment — făcu el ridicând ochii asupra lui Nedelcu. Treci te rog la telefonul celălalt și transmite raportul.

Inginerul Butuc, se așează și el pe scaun. Avea o înfățișare obosită. Pe marginea ochilor i se vedea un cerc roșu, difuzat în albul lor, încețoșându-i privirile. Gura cu buzele cărnoase avea colțurile căzute. Chelia — îi lucea înconjurată de un colac de păr negru. Să tot fi avut patruzeci de ani.

— Raportul duminică, tovarășe Axente, arată că Stejărișul n'are țitei, — începu Gherghina cu voce domolă.

— Așa e — întări Axente, dând din cap. Am cercetat dosarul cu mare atenție și am raportat rezultatul: nu e petrol la Stejăriș.

— Ai cercetat și rezultatele geologilor noștri? — întrebă Gherghina.

— Am cerut să fie oprite. Muncă de prisos.

Gherghina îl privi atent, cu sprâncenele ridicate:

— Achim ne-a întocmit un raport, care răstoarnă dosarul vechiu, zise așezându-și mâna pe coperta dosarului.

Axente se miră. Ochii lui miopi arătau tulburare. Butuc sta în fotoliu, cu fruntea încrețită, preocupat de un gând care se vedea că nu pornește dela cele ce se discutau aci.

— Iată, — am la mine o hartă, — făcu Gherghina. Desfăcu îndată un plic și despătură harta. O vezi? — Dumneata n'ai putut-o găsi în dosarul ăsta — continuă arătând iarăși dosarul cu pricina. Achim a dat peste ea în arhiva serviciului geologic din minister.

Incruntat, Axente desfăcu dosarul. Răsfoi nervos filele și scoase o hartă întinzând-o pe birou.

— Poftim, zise arătând cu mâna. Asta-i harta geologică a Stejărișului.

Gherghina se aplecă asupra ei. După un timp, se îndreptă și întinse harta adusă de dânsul:

— Iată-o pe cea adevărată! — exclamă punând degetul în mijlocul ei.

Inginerul Butuc se smulse gândurilor și se ridică aplecându-se asupra celor două hărți. Axente-și mușcă buza până la sânge și se îndoi de mijloc, cercetând încordat. Maxilarul încheștat îi svâcnea sub piele, nervos.

— Cum se poate? strigă contrariat, — întorcând capul spre Gherghina. Una din ele e falsă!

Obrajii lui Axente erau plini de roșeața unei mâinii abia stăpânite.
— Bineînțeles că una din ele e falsă, — încuviință Gherghina, în ochii căruia licăreau lumini amenințătoare. E falsă aceea care s'a găsit aici...

— Nu înțeleg, — scutură din cap Axente, îndreptându-se din șale. În cazul acesta întreg dosarul e fals...

— Fără îndoială — zise hotărît Gherghina. Dosarul a fost întocmit anume ca să ne inducă pe noi în eroare.

— Nemaipomenit — gemu Axente, — aplecându-se din nou asupra mesei.

— Eu nu cred că-i fals — interveni Butuc, cu glas moale. Ce întere-se putea servi o asemenea plăsmuire?

Gherghina încruntă sprâncenele:

— Mă mir că pui întrebarea asta, tovarășe, — răspunse el aspru. Luciul e clar: să nu ne atingem de Stejăriș.

— Și de ce să nu ne atingem? — întreabă Butuc, într'un fel care dovedea că mintea-i pribegeste în altă parte.

Gherghina-l privi atent. Părea că se gândește la ceva, că leagă un fir cu alt fir și că ajunge la o anumită chibzuire.

— Extraordinar! — răsună iarăși glasul lui Axente care sta aplecat asupra mesei cu ochii ațintiți pe valurile falilor.*)

Gherghina se întoarse încet spre masa cu hârtii. Luă creionul și-l fixă asupra unui punct:

— Poftim! — zise hotărît. Aici, e zăcământul dela Vede. Așa e? Acum urmăriți filonul. Iată-l la Stejăriș — făcu plimbându-și creionul pe unduirile întunecate de pe hartă. E acelaș strat. Dacă e acelaș strat nu văd de ce n'ar exista țitei în Stejăriș? — întreabă, așteptând de la cei doi un răspuns pe care întârziiau să-l dea. Sigur că există — întări neclintit. Dacă am avut vre-o îndoială asupra Stejărișului, acum s'a risipit cu totul.

Axente cerceta linia filonului de zăcământ, prelungită de-alungul hărții. Evident că așa trebuie să fie — gândea. Însă meșterul sondor Oancea îl asigurase că Stejărișul e sterp. Lucrase chiar el la forarea de prospecțiune cu câțiva ani în urmă.

— N'am ajuns la niciun rezultat, i-a spus Oancea. Adevărat că pe vremea aceea lucram orbește. Direcția da ordin: faci asta, și asta. Executai fără să-ți bați capul. Într'o zi, a venit poruncă: opriți forarea. Nu-i țitei. Am astupat puțul...

— Cum se explică existența unei hărți exacte, reale? întreabă preocupat Axente, uitându-se la Gherghina cu buzele strânse, crispate.

— Stai să vezi, cum vin lucrurile. În toamna lui patruzecișicinci s'au făcut cercetări geologice... Au pus în lucru turla de prospecție.

— După ce s'au întors vechii patroni!? Se dumiri Axente.

— Se'nțelege că după ce s'au întors, răspunse Gherghina. Dosarul cu rapoartele și hărțile au fost trimise la Minister, așa cum se obișnuiește. Când au înțeles însă că treburile se schimbă în țară, îndată după 6 Martie, au stat pe loc. Au așteptat puțin să vadă cum se desfășoară evenimentele. După asta, hotărîrea lor s'a limpezit. Trebuiau să lase comoara în pământ

*) falii = straturi.

până la o vreme potrivită. Mai storc țiteiul pe care apucaseră a-l slobozi... Stejărișul trebuia să rămână de rezervă.

Gherghina se opri. Un mușchi subțire îi svâcni în obrazul drept, o clipă. Axente clipea în dosul lentilelor. Butuc asculta cu neîncredere.

— Tâlharii au falsificat deci dosarul, urmă mai departe Gherghina. Au distrus toate urmele. Harta asta, — făcu el așezând palma pe ea — s'a rătăcit în arhiva Ministerului. N'au mai dat de dânsa. L-am pus pe Achim să cerceteze. Nu s'a lăsat până n'a răscolit toate hârtiile...

— Nemaipomenit! — exclamă Axente, urmărind expunerea lui Gherghina. E clar.

— Trebuie să ridicăm o turlă de prospecțiune. Dacă Stejărișul are țitei, — vorbi Gherghina încordat, producția va crește cu sută la sută. O lovitură pentru cei care au falsificat dosarul.

— Da... Vom începe imediat lucrările, spuse Axente împăturind hârtiile.

— Încă o chestiune, zise Gherghina. Rămânerea în urmă și la forare și la producție se datorește în bună parte absențelor. Ați luat vre-o măsură?

— Pogonarii*) ne încurcă rău... Ne trebuie muncitori calificați, cât mai mulți, răspunse Axente... De altfel au început să vină tineri din toate părțile țării, îi vom califica; — înălță capul Axente privindu-l pe Gherghina prin lentilele ochelarilor.

— Tineretul ăsta ne încurcă destul — se auzi glasul monoton al lui Butuc.

— Dimpotrivă, își arată Axente mulțumirea. Unii dintre ei după trei zile au și priceput cum merg lucrurile la gura puțului. M'am gândit că ne vor fi de folos și la Stejăriș.

— Firește că da, incuviință încălzit Gherghina. Cred că e bine ca fiecare echipă să aibă cel puțin doi oameni noi, — se adresă el lui Axente Prin U.T.M. îi dăm în grija celor vechi. Tovarăși, să se țină seama de străduințele lor. Îi vom evidenția pe cei ce-și însușesc mai repede meseria, la sondă, cât și la școală.

Și acum, să cercetăm cum stăm cu producția, încheie el, întorcându-se spre inginerul Butuc.

Când Dobrița ieși dela Cadre, lângă cei doi muncitori din Deltă, se mai aflau încă alții...

— N'am ce zice, te-ai întins la povești, Păunițo, — o luă la rost Vasile. Uite-l pe Stanciu, — făcu el vesel, cuprinzând cu brațul umărul unui bărbat de vreo 36-38 de ani, scund, cu gâtul vânjos, cu părul tuns mărunț, îmbrăcat în scurtă vătuită. Obrazul acestuia strălucea de bucurie, ca un glob de lumină.

— Iacă, — dacă ne-ai chemat, am venit, — exclamă fata privindu-l bucuroasă. Mai apoi învăluindu-i pe toți în privirile ei vii, le spuse cu mândrie: — Nu mai sunt servitoare. Sunt muncitoare. Lucrez la cantină...

— Așa, tovarășico, — exclamă Stanciu, cu glasul lui gros. Aici toată lumea-i muncitoare.

*) Pogonari = muncitori care au un pogon-două de pământ și care primăvara părăsesc șantierul pentru a se ocupa de agricultură.

În clipa aceea, în lumina coridorului se desluşi chipul unei fete.

— Iacă sămânţă de femeie, — zise vesel Vasile, căzând cu ochii asupra ei. Am nimerit în mănăstire amestecată, — râse uitându-se la Dobriţa.

Fata se apropie de grup. Era mărunţică. Purta pe umeri un palton roşcat. Părul negru pieptănat cu cărare şi împletit în două cozi, arăta îngrijire. Fata era plăcută şi zâmbitoare.

— Noroc, — le zise înfăţişând două rânduri de dinţi strălucitori albi. Eşti angajată la cantină? — o întrebă pe Dobriţa, în vreme ce ochii i se plimbau ca nişte suveici, pe sub genele lungi şi întoarse.

Flăcăul roşcat din Deltă rezemat mai încolo de zid, îi prinse privirile. Pielita curată, fără urmă de păr pe ea, se îmbujoră îndată.

— Au telefonat dela sindicat, să te duc la „cazarmă“ — lămuri fata, deslipindu-şi privirea depe flăcău şi oprind-o asupra Dobriţei.

— Ce „cazarmă“? — se sperie Dobriţa.

— Aşa le zice căminelor pe aici — intră în vorbă Stanciu, detunând din glas parc'ar fi slobozit o puşcă.

— Atunci mă duc, — se întoarse Dobriţa spre banca unde-şi avea geamanianul. Il apucă de mâner. — Când ne mai întâlnim? — întrebă apropiindu-se de grupul celor trei.

— Nu-ţi fie teamă, nu te pierzi, — o linişti mărunţica. Dacă li se face dor, te găesc ei, — adăugă tare să fie auzită şi de cei de pe margini, aruncând priviri piezişe, lucioase, spre flăcăul din Deltă.

Tinerii începură să râdă. Glasul lui Stanciu hohoti greu spărgându-se în pereţii coridorului.

Când au eşit în ogradă, Mărunţica o agrăi:

— Acum ai picat? Îţi va fi urît la început. Cum se întâmplă în loc nou...

— Omul e ca lujerul, — răspunse Dobriţa, uitându-se'mprejur. Il pui în pământ, face rădăcină. Il smulgi şi-l pui mai încolo, face şi acolo rădăcină. Vorba e, să fie pământul bun.

Mărunţica râse, înflorindu-şi obrazul tuciuriu cu strălucirea dinţilor.

Ieşiră în şosea, apucând pe drumul de margine.

— Uite colo cantina, — arătă Mărunţica întinzând braţul spre un pâlc de pomi acoperiţi de zăpadă.

— Aici se zideşte Casa Partidului — începu a lămuri mai apoi când trecură prin dreptul unei schele printre care se înşirau ziduri de beton. Casele astea mărunte sunt magherniţe rămase dela americani, — adăugă ea cu dispreţ. Să vezi ce clădire-i tragem noi aici! Muncitorii îi spun Casa Partidului, cu toate că se vor muta acolo toate birourile...

Trecură printre case ţărăneşti, înşirate deoparte şi de alta a drumului. Pe câteva firme se putea citi: „Alimentara“, „Cooperativa“, „Aprozar“, „Arlus“, „Club“. Muncitorii urcau în schelă şi veneau din schelă. După un timp fetele se opriră în faţa unei căsuţe ţărăneşti cu prispă largă. Căciula albă de nea a acoperişului sta să se prăvale în ogradă.

— Noroc, maică Zambila, — strigă Mărunţica dând cu ochii de responsabilă. Iacă avem o tovarăşe nouă. Arată-i unde să-şi așeze lucrurile. Eu trebuie să plec. Am stat cam mult.

Se întoarse râzând spre Dobriţa pe urmă o luă la fugă.

— Bine-ai venit, — se apropie de ea maica Zambila, — o femeie

rotundă, cu obraz plin, îmbrăcată în mai multe fuste, grămădite unele peste altele. Și zi, rămâi la Schela? De unde ești? Hai să te duc înăuntru.

— De lângă Sibiu, — răspunse Dobrița urmând-o în casă.

— Da' ce cauți tocmai aici? — se miră Zambila încrucișându-și palmele în poală. Adică ce să mai întreb? Dela o vreme, vin din toate părțile oameni. Trebuie petrol. Agață-ți, puico, haina aici, — îi arată un cuier. Până scot cerceafuri curate, scrie-ți numele pe hârtia asta. O prinzi apoi de rama patului. — Uite colo... toc și cerneală. Tocmai a plecat de câteva zile Voica, așa că ai nimerit pat bun.

— De ce a plecat? — întrebă Dobrița, pregătindu-se să scrie.

— Apoi, nu s'a înțeles cu Vâlcu dela Cantină. E omul' dracului. Le cam ia la rost pe fete... Da' lasă că nici ele nu-s legate la gură. Care-i tare stă, care nu, pleacă. Cum a plecat și Voica.

Dobrița se întuneacă. Nu-i venea să creadă, că aci, în Schelă, se pot auzi asemenea întâmplări.

— Dece să mă amărăsc înainte? — se gândi ea, alungând grija care începuse s'o cuprindă.

— N'am ce zice, fată — se întoarse spre ea maica Zambila, în vreme ce descuia ușa unui dulăpior. Ce mai trai pe voi! Pat, dulap, căldură. Eu n'am apucat asemenea viață! — oftă întristându-se. Veneam zece kilometri pe jos din Merișori, munceam până dam în brânci. Abia ajungeam acasă și iar o porneam înapoi.

— Ai lucrat tot la cantină? — o întrebă Dobrița, ridicând capul depe foaia de hârtie.

— Ce cantină, maică? — se cruci femeia. Cine cunoștea pe vremea aceia cantina? Mâncam din straiță, ca și muncitorii. Cincisprezece ani n'am pus fiertură pe limbă la ceasul prânzului. Mi s'a zgâriat gâttelej de dordoloațele uscate de mâncare. Lucram la curățenie în birou, — lămuri ea aplecându-se asupra patului și întinzând cearceaful pe saltea.

Fata începu a-și desface cufărul.

— Nu mergi maică să mănânci? Acuși nu mai găsești nimic la cantină.

— Mai am ceva merinde, — făcu Dobrița. Vreau să-mi așez întâi „casa“

— Bine, bine, — cum vrei. Eu mă duc. Mai am treabă la cazarma cealaltă. Dacă te răsgândești, agață cheia la stâlp.

Își vârî brațele într'o haină largă, își înveli capul și jumătate de trup într'o maramă lungă, de lână preschimbându-se pe dată într'o babă greoaie.

Dobrița rămase singură. Curățenia, căldura și lumina de aci îi aduseră în minte bucătăria lui Dragoman, cu ferestrele aburite de mâncare, cu patul trântit într'un colț, cu salteaua de paie făcută cocoloș. Patul servea ziua drept culcuș pentru câțel, și depozit pentru tot felul de zdrențe și de rufe svârlite din mână. Seara, când să se culce nu știa cum să le rostuiască. Le lua în brațe și le așeza pe scaun. Dimineața le svârlea înapoi în pat ca într'un coș de gunoi... Și soneria care-i zuruia la cap în miezul nopții, înfigându-i cuțite în inimă... Și țipătul cucoanei: — Surdo! N'auzi?!

Cât de departe erau toate astea și cât de omenește avea să se rostuiască aici... Incepu să-și orânduiască lucrurile în dulap. După ce mân-

tui, se așază la masă, desfăcu pachetele cu merinde și începu să mănânce în mare tihnă, tăind câte o bucată de pâine, mestecând-o încet, în vreme ce ochii i se plimbau cu răgaz asupra perdeluțelor roz din hârtie creponată, asupra afișului cu Ziua Femeii, depe perete...

După ce se îndestulă, simți că o cuprinde osteneala. Oare mă pot culca la ceasul ăsta? — se întrebă privind pe fereastră ziua luminoasă. Se întinse pe pat trăgând pătura peste ea. Simțământul ce o cuprinse în așternutul curat, fu o bucurie fără seamăn. — Adevărat că sunt om — se gândi. Nu mai așez capul pe orice țoală... Inchise ochii și adormi îndată...

5

— Am adus un aviz pentru un pachet, — glăsui factorul poștal întinzându-i hârtia lui Arghir Vâlsan, fost administrator al Schelei, apărut în pragul marchizei. Un ochi isteț ar fi băgat de seamă tremurul ușor al degetelor lungi și albe ale acestuia. Primind biletul, Arghir scoase o suță de lei din buzunar și o întinse factorului.

— Cincizeci pentru aviz, cincizeci pentru dumneata, — făcu cu glas sec, pe care se străduia să-l înmoaie.

— Tot dela sora dumneavoastră? — se interesă factorul vârând banii în buzunar. Bună inimă, — plescăi din buze. Nu vă uită deloc. Și ce cantitate! Zece kilograme!... Ce vă tot trimite? — se interesă el, vârând hârtia iscălită în tasă.

— Fleacuri, — făcu Vâlsan. Fleacuri... Mai multă bătaie de cap cu vama, — rosti plictisit, dorind să curme conversația.

— Apoi, rămâneți cu bine, — zise factorul ducând două degete la șapcă și săltând cureaua genții pe umăr.

Vâlsan încuie marchiza și închise ușa la hall. Liniștea casei îl învâluie plăcut. Flăcările gazelor jucau în gura căminului. Trecu în dormitor, pregătindu-se să se îmbrace. Avea de făcut câteva drumuri până să scoată pachetul. Zece kilograme... minunat! — Un zâmbet de satisfacție îi trecu pe obraz. — Asta înseamnă o sumă frumoasă.

În clipa aceea soneria se auzi din nou.

— Cine-o fi? — se întrebă el strângând șnurul halatului într'un nod.

Prin perdelele dela hall îl văzu pe Oancea, așteptând în fața marchizei. Deschise ușa în grabă.

— Să trăiți, domnule administrator, — salută meșterul, răspândind împrejur frig din bunda cu care era îmbrăcat.

— Bine ai venit, dragă Oancea, — se arătă încântat Vâlsan. Poftim înăuntru. Dece n'ai mai dat pe la Câmpina? Ți-au mucezit cumva picioarele pe sondă?

Oancea încercă să râdă, dar nu reuși. Pe obrazul lat și în ochii mici licărea îngrijorare.

Vâlsan, încă sub impresia avizului, se așază bine dispus pe canapea trecându-și un picior peste celălalt, gata să-l asculte pe meșter, care se lăsă greu pe scaun.

— Ei? — întrebă Vâlsan binevoitor trăgându-și peste genunchi pulpana halatului gros, din păr de cămilă. Cum mai merg lucrurile la Schela? S'a mai ridicat producția? Încheie dânsul batjocoritor.

Oancea își scoase batista mare și începu a se șterge pe frunte. Respira greu, cu năduf. Abia atunci Vâlsan îi cercetă mai atent obrazul.

— Vorbește, — svâcnii iritat. Ai să-mi comunici ceva important?

După ce-și vârî batista în buzunar, Oancea răspunse cu vocea răgușită :

— S'a hotărît exploatarea la Stejăriș...

— Când ? Cum ? — sări în sus Vâlsan. Nu se poate...

— Azi de dimineață. M'am interesat la nepotul meu... În cel mult o lună, începe forarea...

— Cum s'a întâmplat asta ? — strigă Vâlsan proțâpindu-se în fața meșterului și străpungându-l cu privirile lui verzi, ascuțite. Mi-ai spus că inginerul Axente a făcut un raport favorabil nouă...

— Așa-i domnule administrator, cum am spus. Axente a făcut un raport care arată că Stejărișul e sterp ca palma... Toate mergeau bine... Când colo, Gherghina a dat peste harta adevărată a Stejărișului...

— Unde dracu a dat de ea ? — strigă congestionat Vâlsan. În dosar era doar aceea pe care-o știi și tu ! Ce s'a întâmplat ? Cum e posibil ?

Întrebările și gesturile lui Vâlsan trădau o furie crâncenă.

— Nu știu unde a găsit-o ! răspunse Oancea cu obraji căzuți. Destul că geologii au făcut cercetări după dânsa și astăzi s'a hotărît sonda de prospecțiune...

Oancea tăcu. Broboane de sudoare-i apărură pe fălcile rotunde. Ședea cu picioarele răschirate, cu palmele proptite în genunchii puternici ca niște bolovani. Vâlsan se plimba de colo, colo mușcându-și marginea muștății. Cum se poate ? — șuera mereu printre buzele ușor învinețite. După un răsimu, se opri în fața lui Oancea care-l privea mohorit așteptând să i se potolească furia.

— Trebuie să împiedicăm forarea ! — strigă hotărît. Înțelegi ? Forarea trebuie împiedecată.

— Mă întreb cum ? — se uită pieziș la el meșterul.

— Cu orice preț trebuie împiedecată, repetă Vâlsan ! Oricâți bani ar costa. Nu interesează...

Privirile lui Oancea sclipeau de lăcomie.

— Va trebui să conduci și tu o echipă... Să te vârî între ei... Lucrul ăsta depinde doar de nepotu'tău... De Axente...

— E drept că de Axente depinde — încuviință Oancea... Numai că nu e tocmai ușor să te înțelegi cu el.

— Cum ? — se răsti Vâlsan. Te lauzi mereu că ți-e nepot...

— Este... Este... Dinspre nevestă... Dar mai lesne îndupleci un catăr, decât pe Axente.

— Vorbe de clacă ! — îl curmă Vâlsan. Dar raportul ?... A făcut doar un raport favorabil nouă !

— Așa e, încuviință din nou Oancea. A făcut un raport cum spuneți d-voastră. A luat însă drept bun, dosarul... El credea că-i cel adevărat... De unde să știe...

— N'ai încercat să-l faci să înțeleagă ?... Să-i propui...

— Vai de mine, — se scutură Oancea ca de primejdie, râsuflând greu. Cu ăștia tineri trebuie să umbli ca cu dinamita. Odată iau foc și gata cu tine, — clătină din cap. Axente merge pe calea lui... Dacă putem pune piedici pe calea asta, fără să dibăcească din care parte vin, îl putem folosi

mai bine chiar decât dacă ne-ar cunoaște planurile, — zise el ridicându-și palmele depe genunchi și rânjind cu viclenie.

— Poate să ai dreptate, spuse îngândurat Vâlsan. Să ne gândim — adăugă încruntat așezându-se pe canapea.

— Dealtfel, — reluă vorba Oancea, oleacă mai în largul lui, i-am strecurat îndoială destulă. Am mai făcut și pe prostul. M'a întrebat cum a fost cu forarea la Stejăriș. I-am răspuns că pe vremea aceea lucram ca orbeții. Ni s'a poruncit să astupăm puțul fiindcă s'a stabilit că nu e petrol și noi l-am astupat. Apoi i-am spus că și eu sunt deplin încredințat că nu se află acolo nici o lacrimă de țitei.

— Asta-i bine, — incuviință Vâlsan. Dacă vrei să-ți bați capul, îi poți incurca... Nu uita că te-am făcut om...

— Apoi tot prin dumneavoastră am să trăesc și de aci înainte. Spuie ăștia ce-or spune — făcu Oancea sigur de sine.

— Ei vezi! — aprobă Vâlsan, aprinzându-și o țigară.

Ii întinse una și lui Oancea. Sprincenele acestuia se înălțară. Ochii îi străluciră: plescăi din limbă cu plăcere.

— Americanel!

— Îți plac, ai? — întreabă Vâlsan, slobozind un rotocol de fum.

— Drept să-ți spun, mă cam ard pe piept. Tutunul e tutun, — mișcă din umeri. Atâta doar că vin de dincolo, — făcu semn cu capul.

Vâlsan îl privi prin norul alburii de fum.

— Uite ce e, Oanceo, — zise el cu voce aspră, gravă. Intri în echipa dela Stejăriș. Cu orice preț. Știu că ești om de ispravă. Mă voi gândi cum să dăm lucrurile peste cap. E vorba să nu se ajungă la strat... până după strângerea recoltei... Am vești că după aia vor veni negreșit cocorii...

Oancea se mișcă pe scaun întărâtat:

— Credeți că vin, domnule administrator? — întreabă cu patimă.

— Așa am ordin să țin cu orice preț Stejărișul neatins până la începutul lui Septembrie.

Privirile lui Oancea licăriră.

— Eu mă și mir de ce s'or mai fi tocmind atâta, domnule administrator? Tot spun că vin și nu mai vin.

— Apoi fii liniștit, — îl asigură Vâlsan, ridicându-se... Să nu crezi că nu știu ei ce trebuie să facă. Ii lasă pe ăștia să bată apa'n piuă cu pacea, cu omenirea, până într'o zi...

Se îndreaptă spre birou și trase sertarul. Scoase un plic și-l înmână lui Oancea.

— Uite bani... Ai noștri știu să răsplătească pe cei ce servesc cu credință. Tu ne slujești de mulți ani... Ești om vrednic, Oanceo... Avem nădejde în tine... Pleacă acum și să-mi aduci lista cu celelalte echipe.

Oancea își îndoi trupul gros și ieși din casă cu spatele înainte, izbindu-se în usciori.

Vâlsan se întoarse în birou. Se așeză pe canapea trăgând adânc în piept fumul unei alte țigări. În geamurile largi străluceau ca niște luceferi animați în văzduh, becurile de pe Drăgăneasa. Prin pereții casei pătrundea cântecul elevilor dela școala medie, care se îndreptau spre cantină. Un camion cu muncitorii dela ateliere trecu pe șosea. Glasurile lor ajunseră la urechile lui Vâlsan.

— Nu mai e mult — murmură ca și cum ar fi vorbit celor ce lu-

crau pe Drăgăneasa, celor ce lucrau în vale la Poiana, precum și tinerilor al căror glas se stingea în depărtare. — Nu mai e mult. La toamnă apar cocorii noștri... Până atunci trebuie să dau peste cap forarea cu orice preț. Chiar dacă ar dispărea Axente... chiar de-ar dispărea Gherghina... Chiar și Oancea...

6

Ifrim, tânărul înalt, roșcovan, din Deltă, se alătură lui Ispas. Pășea larg. Brațele-i lungi, purtau cufărașul vopsit în culoare verde, întocmai ca pe o jucărie.

— M'am năucit la minte de câți oameni am văzut de când am plecat dela noi, de-acasă, — zise întorcând capul spre Ispas și privindu-l în creștet.

— N'ai mai fost plecat până acum? — îl întrebă acesta, cumpănindu-se ușor în mers.

— Nu, răspunse flăcăul clătinând capul auriu. Am trăit numai în Deltă...

— Apoi de bună seamă trebuie să ți se pară curios tot ce vezi...

— Nu mă pot dumiri cum au ieșit la față munții, — făcu flăcăul privind cu uimire crestele acoperite cu zăpadă care se vedeau în zare. Parcă a crescut pământul ca un aluat. L-a încremenit vremea așa...

— Chiar ca un aluat — răsă Ispas. Apoi ești țânc. Mai ai de ce te mira. Ține-ți firea...

Înainte lor mergeau Nicolae Stanciu, Vasile și Lisandru Terentie.

— Acolo-i secția II-a — arătă Stanciu cu mâna spre crestele unor turle. Sunt brigadier acolo, adăugă cu vocea groasă.

Flăcăii întoarseră privirile în partea aceea.

— Asta-i o pompă automată, — urmă arătând o cumpănă uriașă ce se ridica și cobora neconținut pompând țitei din adânc.

Sunetul unei mașini îi făcu să se dea în lături, spre marginea șoselei.

— L-ați văzut? — izbucni Stanciu. E inginerul Axente, șeful forajului. E ca spirtul. Acum e aici, acum dincolo...

Se opriră la cooperativă. Cumpărare țigări, iar Ifrim își alese un pieptene de metal, pe care-l încercă în părul bălan.

— Când ne înfățișăm la direcție? — întrebă Terentie.

— Apoi n'ai auzit? După amează, — zise Vasile.

— Alexe vă împarte la sonde, fiecare după cum crede că-i potrivit, — lămuri Stanciu. Pe tine te va da în seama unui meșter turlist, se întoarse spre Vasile. Apoi vei intra la școala de recalificare.

Ajunseră la o clădire mare, cu etaj, spoită cu var. Pe prag își scuturară picioarele de zăpadă și pășiră într-o sală largă din care se desfăceau uși și coridoare. Pe pereți erau agățate niște afișe. În rame se aflau chipurile lui Stalin și Gheorghiu-Dej. Între ele o turlă în miniatură așezată pe un soclu.

Un tânăr vioi, îmbrăcat în salopetă albastră, le ieși în cale.

— Bine ați venit, fraților, — le strigă cu veselie. Ați căzut la timp. Mi-au mai rămas câteva paturi în cazarma asta, făcu bucuros strângându-le mâna și bătându-i pe umăr.

— Iaca, au venit boboci, — exclamă un sonдор ieșind dintr'o odaie. Noroc, măi! — le strigă el vesel, îndreptându-se spre ieșire.

Responsabilul o luă înainte pe coridor și intrară cu toții într'o odaie văruiță. Se vedeau șase paturi, înșirate pe două părți, acoperite cu pături cenușii. În cel de lângă perete se afla trântit un muncitor, cu pătura trasă peste cap.

În calorifer țiuia încet și plăcut aburul.

— Iaca, ăsta e sălașul... Puneți stăpânire pe el — rosti vesel responsabilul, făcând cute multe în marginea ochilor.

Flăcăii își așezară lădițele pe podea. Ispas cuprinse încăperea, licărindu-i în priviri mulțumirea.

— Ce zici mă? — îl întrebă Vasile. E mai bine ca la Dragoman? Hai !?

— M'a apucat un dor și-o jeleee! — se schimonosi Ispas. Unde ești Dragomane să te strâng în brațe, să nu mai răsufli, — făcu izbucnind în râs.

— Dar tu, lunganule, încapi în patul ăsta? — se întoarse Lisandru către Ifrim.

— Apoi dacă nu încape, mă poftiți pe mine să-l tai din picioare, că tot sunt prea lungi, — râse Ispas cu o licărire de tristețe în ochi. Abia m'am ținut după el.

— Mă mut și eu la voi — glăsui Stanciu. Mă primiți bobocilor? — întrebă vesel. Imi aduc așternutul — se întoarse spre responsabil.

— Fă cum vrei, răspunse acesta. Acum vă las. Arată-le cum îs treburile aici.

— Las' că se descurcă ei și singuri, — răsună vocea lui Stanciu.

— Ce-i asta? Au năvălit tătarii? — se răsuci în pat omul care dormea, trăgându-și pătura depe cap.

— Nu mai lenevi, mă! Iacă au venit tovarăși noi! — îl muștră Stanciu cu obrazul strălucind de bucurie.

Omul se ridică în pat.

— Voi sunteți!? — strigă bucuros. Apoi ne-am cunoscut în tren azi de dimineață. Am vrut să trag un somn că n'am prea dormit pe unde am fost.

Flăcăii se așezară, care pe pat, care pe lădițe. Scoaseră țigări și începură a fuma. Ifrim se uită în tavan, la pereți.

— Ți-e strâmt locul? — îl întrebă Ispas. E drept, aici nu-i ca pe malul Dunării în stufăriș...

— La sondă, în schimb, poți spune că răsufli, — bubui vocea lui Stanciu. Când ești sus, parcă stai în vârful lumii.

Când se trezi Dobrița, întunericul începuse a mânca din lumina odăii. Pereții albi se acopereau treptat de inserare. Se strădui să-și amintească unde se afla.

— Am dormit ca un bolovan, — își spuse rămânând nemișcată în pat, privind cerul depe care întunericul cobora, ca o cortină vânăță.

Încetul cu încetul, sgomotele de afară pătrunseră în odaie. Incrucișări de voci, sunete de claxon.

— Sonda noastră a început să dea apă sărată — zicea cineva sub fereastră. Fi-r'ar a naibii de treabă. Ne incurcă la îndeplinirea planului...

— Cât ai avut programat? — întreabă un glas răgușit.

— Douăzeci și cinci de tone. De câteva zile a început să scadă. Azi a venit mai multă apă decât țitei...

— Poate să fie o pungă. Și la noi, la 125, s'a întâmplat așa. Ai pus pompe?

— Am pus. Acum așteptăm... se auzi din nou vocea necăjită. Dă-mi o țigară.

— N'am... răspunse vocea răgușită. Mă duceam la cooperativă să cumpăr.

— Hai că merg și eu...

Vocile se depărtară.

Pe sub ferestre se auzeau trecând pași înăbușiți de zăpadă.

— Spiruiala am descoperit-o eu... — striga cineva mânios din susul străzii. Glasul i se întărea din ce în ce mai mult. — Pandele, din schimbul celălalt, zice că el a dat peste ea, — se auziră acum vorbele drept sub ferestre. — Vrea să fie evidențiat. Dar nu mă las, — se topi glasul în depărtare.

Duduitul unui camion creștea apropiindu-se. Farurile luminară odaia, măturând pereții. Mașina se opri în fața casei. Cineva sări jos. Se auzi un râs ca un sunet de clopoțel.

— Mulțumesc, — strigă o voce de femeie.

„Asta-i Mărunțica“, — se gândi Dobrița ieșind cu totul din pâcla în care o cufundase somnul ei adânc.

— Te mai poftesc și altă dată, — se auzi răspunsul. Văd c'ai mai crescut de-o șchioapă.

— Chiar așa. Acuși ajung cât o turlă, — răspunse fata cu voioșie. Mașina plecă.

Fata tropăi pe prispă scuturându-și bocancii de zăpadă și deschise larg usa. Aprinse lumina și căută cu ochii prin paturi. Ii străluceau privirile oblice de tătăroaică.

— Te-ai odihnit?

Se apropie de marginea patului.

— Hai, mergi la film? — o întreabă. Suntem cu toate acolo.

— La film? — se gândi Dobrița.

Fusese o singură dată în viața ei, cu Vasile. Ii trebui o vreme până să priceapă ce se întâmplă pe pânză. Dacă apuca să citească literele, fugeau chipurile... De abia când filmul se reluase dela capăt, pricepuse întâmplarea de pe pânză.

— Viu! — sări din pat bucuroasă, începând să-și tragă pantofii.

Porniră pe ulița întunecată. Câte un felinar lumina slab, ici colo. În ferestrele caselor pâlpâiau luminițe palide. Inapoi a geamurilor se vedeau muncitori, în mijlocul familiei, trebăluind prin casă. Căinii hămăiau în ogrăzi, sbătându-se în lanțuri. Pe drum treceau oameni strecurându-se pe lângă ziduri. Pe dealuri, și mai încoace, printre crengile uscate și încălците ale copacilor, se zăreau grupuri de lumini, arzând ca luferii.

— Ce-i acolo? — întreabă Dobrița întinzând mâna în întuneric, și privind cu uimire spre orizontul vântat.

— Sunt sondele! Ard becurile la geamblac și la poduri.

— Ai fost vreodată?

— Unde? La sondă?

— Da! La sondă!... — întreabă înfrigurată. Cum e acolo? — făcu luându-o pe Mărunțica de braț.

— Ei! — înălță din umeri fata. — Ai să vezi și tu. Ți trebuie multă bătaie de cap până să pricepi cum vin toate.

... — Stai cu mâna pe granic cum stă cârmaciul la cârma vaporului — îi trecu prin minte. Cum o fi oare mașina aceea grozavă care e în stare să scobească pământul cum ai scobi un măr cu vârful cuțitului? se întreabă căutând să pătrundă întunerecul.

— Aici e clubul și biblioteca, — o lămuri Mărunțica ajungând în fața unei clădiri. Sala de cinematograf e făcută de curând, — spuse apucând pe coridor.

Intrară într-o odaie, unde doi tineri jucau ping-pong.

— N'ați văzut fetele? întreabă Mărunțica.

— Nu le-am văzut — răspunse unul dintre băieți izbind cu paleta în minge.

— Așteaptă-mă aici, spuse Mărunțica. Mă duc să le caut. Sala de cinema e încă închisă.

Dobrita se așează pe o bancă. Era cald în încăpere. Își descheie haina, luându-și broboada depe cap. Incepu să urmărească cum țopăie mingea pe masă, cum sare în văzduh ca un fulg suflat de vânt nevăzut. De câte ori mingea cădea pe jos, înspre partea ei, se apleca și o ridica.

— Ce ușoară-i! — se uimî, așezând-o pe masă. Mă mir că nu o fărâmați cum o izbiți de vrăjmaș — zise zâmbind.

Tinerii hohotiră de răs.

— N'ai jucat niciodată. Orî nici măcar n'ai mai văzut ping-pong până acum?

— E greu? — întreabă ea ocolind răspunsul.

— Nu-i greu deloc, — făcu cel ce avea o șuviță de păr cărunt în creștet. Dacă vrei, încearcă.

Dobrița își desfăcu haina într-o clipă. Flăcăul celălalt îi dădu paleta.

— Ține-o așa cu degetul gros sprijinit aici — îi arătă, potrivindu-i mâna.

— Gata! — strigă tânărul cu buclă albă și dădu drumul la minge. Dobrița ridică brațul, izbi și mingea sbură în tavan, pocnind ca o nucă spartă.

— Ușor, tovarășă, ușor, — făcu tânărul, care-i urmărea jocul. Trebuie de-abea s'o atingi. Intinde brațul când o isbești...

Fata și-adună sprincenele, se sili să atingă mingea ușor. Rotocolul de celuloid o luă pieziș și se opri în plasă.

— Ceva mai bine, — o îndemnă tânărul mai departe. Dă-i înainte fără frică.

După câteva minute, mâna începu să simtă bătaia cea bună. Mingea sbură peste plasă. Paleta tânărului o prinse și-o respinse îndată. Dobrița izbi și mingea trecu din nou plasa. Ochii-i străluciră de bucurie. Cozile-i alunecară depe cap și se sbenguiră pe spete.

— Bravo! — strigară flăcăii încurajând-o. Spune drept, așa-i c'ai mai jucat?

— Da de unde, — își scutură pletele. Acum am pus mâna întâia oară pe lopățica asta...

— Să știi că nu te mai lăsăm. Te luăm în colectivul nostru. Fetele sunt cam leneșe, se lasă rugate. Să poțtești la antrenament Unde lucrezi? — o luă repede flăcăul.

— La cantină, — răspunse Dobrița cam îngrijorată.

— De când? Că nu te-am văzut! — se mirară tinerii.

— Apoi numai mâine intru în serviciu.

În clipa aceea Mărunțica apăru în prag.

— Hai repede că începe! — strigă ea, cu ochii strălucitori.

Dobrița puse paleta pe masă. Luă în fugă haina și broboada pe braț și se îndreptă spre ușă.

— Te așteptăm! Să știi că nu te lăsăm... strigară băieții după dânsa

— Viu, negreșit, viu, — rosti ea alergând după Mărunțica.

7

Elenca își ceruse mutarea dela telefoanele din Breaza, aici, după ce fratele ei, inginerul Axente, fusese numit la Schela.

Lucrul acesta se întâmplase cam prin patruzeci și cinci. Mai vârstnică decât el cu șapte ani, îl priveghiasse în tăcere cu dragoste ocrotitoare, cu afecțiunea ei discretă, liniștită și mereu trează.

Era o femeie de statură mijlocie, sveltă, cu tâmplele ușor albite. Părul îl purta strâns ținut într-o plasă de fileu negru. Avea ochi blânzi, azurii, în adâncul cărora licăreau adeseori luminițe ciudate.

Așezată la centrala de telefon, trăia în inima schelei. Uriașa pânză de fire împletite pe sub pământ, venite din toate părțile dela birou la sondă, dela laborator la Partid, dela Partid la direcție, și de acolo mai departe, se întrețesea în miezul acestei instalații pe care o mânuia. Prin ea trecea viața schelei. Ordine, rapoarte, chemări, pe toate le dirija cu măiestrie, făcând dintr-o mașină moartă, o mașină care trăia și lucra. Imprumuta viață acestei mese complicate cu fișe, sârme și fire șerpuitoare, în capătul cărora răsunau voci, reprezentând energii, voințe, străduinți. La masa aceasta își ostoya Elenca setea de a trăi, setea de a cunoaște. Așa cum instalația era legată de toate punctele schelei, așa era Elenca legată prin ea de toate problemele, interesele și țelurile acestui mare șantier.

Deslușea fiecare nuanță de ton din pâlnie, știind să cântărească exagerarea, importanța, urgența lor reală. Cunoștea oamenii după glas, de îndată ce-i vorbeau.

Locuia împreună cu fratele ei, într'un pavilion de pe aleia. 2, împărțindu-se între slujbă și grija pentru dânsul. Dealtfel chiar de acolo, dela telefoane, îl ocrotea, îl priveghea, știind când să-i dea o legătură, când să nu i-o dea, pentru a nu-l smulge unei lucrări importante. Îl urmărea cu mintea în toate părțile. Acum era aci, acum la Iliești, acum la Aricești. Peste tot, firul pornit din masa asta, îl întovărășea cu credință.

Privegherea nu se răsfrângea numai asupra lui, ci asupra tuturor celor cari lucrau în schelă, pentru schelă. Stând în focarul prin care treceau toate problemele de muncă, participa la ele cu pasiune, atentă la tot ceeace vibra pe firele de legătură.

Telefonul sbârâni scurt.

— Dă-mi 732, te rog, — auzi vocea liniștită și fermă a fratelui ei, inginerul Mihai Axente.

Obrazul i se luminează. Avea o liniște mândră, ascultându-i vocea caldă. Făcu legătură cu 732 și glasul vibră pe rețeaua subterană. Și-l inchipui pe Mihai la biroul lui de stejar. — E cam strâmtă odaia, — se gândi. Când o fi gata Casa Partidului va lucra într'un birou larg, cu ferestre mari, de unde va privi cuprinsul schelei până departe.

Vocea lui Oancea îi sgârie timpanul. Nu-l putea suferi. Rămasă orfană, cu fratele ei, muncise aprig să-l dea la școală.

— Adu-l la mine ucenic, — e destul de bine pentru el, — îi zicea Oancea în vremea aceea, devenit rudă, prin căsătoria lui cu o mătușe.

Nu-i ceruse nici un ajutor, și nici el nu-i oferise. Îi lăsase să se sbată singuri. Mai apoi nu-și mai încăpea în piele, fălindu-se cu nepotul, ajuns inginer. Ce fel de nepot? Chiar acum, glasul lui lăbărțat, sgomotos, năvăli pe fir, întâlnindu-se cu al lui Axente. În pâlnie se auzea larmă mare. Știa că Oancea obișnuiește să scoată telefonul afară din cabină și vorbea de pe pod pentru a fi auzit de muncitori

— Tu ești Mihai? îl întreabă pe Axente ca și când nu l-ar fi recunoscut. Îi plăcea grozav să se fudulească tutuindu-l.

— Să treci pe la birou după schimb, — auzi vocea lui Mihai, calmă. Spune-mi, a sosit pușca?

— Chiar în clipa asta. Toate sunt în ordine.

Elenca se desprinsese de pe fir, indispusă. Soneria se auzi din nou. Vâlcu cerea gospodăria.

— Allo! Fane! Tu ești? Poți s'o junghii, — porunci Vâlcu. Trimit hârtia cu Ispas.

— Nu pătesc bucluc? — întreabă îngrijitorul.

— E'n regulă — strigă Vâlcu aspru și trânti telefonul.

După câteva secunde tot el ceru administrația.

— Tovarășul Ene? Să trăiți! Aici Vâlcu. O vacă dela Gosnodărie și-a rupt piciorul. Am dat ordin s'o taie. Trimit pe Ispas pentru aprobare.

— Bine, bine, — făcu administratorul grăbit.

Elenca rămase cu casca la ureche și cu microfonul spânzurat de piept.

— Unde-or fi păscând vacile astea de-și rup picioarele? — se întreabă. A doua într'o lună. Vacii de soiu. Ținute anume pentru laptele căminului de ucenici.

Soneria zuru din nou:

— Drăguță, dă-mi pe bărbatul meu, — se auzi o voce mlădioasă, obosită, leneșă.

E doamna Butuc, — o recunoscuse Elenca. De bună seamă iar se miorlăie în telefon, — se gândi fără plăcere, dând legătura. Iar se plânge că toată ziua stă singură. Numai de n'ar lăcrima, — zâmbi ironic. Inginerul Butuc are azi o problemă grea: un dispozitiv nou de deparafinare a sondelor în producție...

Scoase fișa. N'o interesa convorbirea doamnei Butuc. Se uită pe fereastră. Soarele strălucea în înaltul cerului. Zăpada începuse a se topi în acest miez de zi. Dealungul țărmurilor se prelingeau picături răsfărâgând în ele razele soarelui. Pe șosea trecea un camion cu un grănic mobil...

Camioneta de carotaj electric se strecura printre drumeți. Două femei se opriră peste drum, sporovăind. Una se aplecă asupra celeilalte, uitându-se în plasa în care se vedeau cumpărături. Câțiva pioneri cu cravatele roșii scoase deasupra paltonașelor, se întorceau dela școală.

Elenca privea viața prin fereastra largă, simțind-o cum svâcnește peste tot, aici, ca și în părțile nevăzute ale schelei.

Soneria sbârnâi puternic. Elenca tresări și introduse fișa.

— Dă-mi repede forajul — auzi vocea alarmată a șefului de secție dela 152.

Zâmbetul i se stinse ca o rază de lumină frântă. Întrerupse convorbirea doamnei Butuc.

— Vai, — ne-a întrerupt, — suspină în pâlnie vocea dezolată a doamnei.

— Da, — vorbește! — se auzi glasul inginerului Axente.

— Veniți repede, — tovarășe inginer. Aici e 152. Erupe sonda!

...Sonda 152? — se întrebă Elenca cu obrazul întunecat. Deabia eri s'a făcut cimentarea la stratul de țiței. Cum se poate? — se încruntă ea cuprinsă de îngrijorare. Măinile i se mișcau repede printre fișe.

— Tovarășe Gherghina! Vorbiți cu forajul, — chemă din propria ei inițiativă Organizația de Bază tocmai în clipa în care și Axente ceru Partidul. La fel, fără a mai aștepta comanda, sună garajul: — Mașina tovarășului Axente, urgent!

— E la birou! răspunse o voce.

Elenca se răsuci pe scaun, întorcându-se spre fereastră.

În câteva clipe mașina cu Gherghina și Mihai va trece prin fața ei. În adevăr un „Gaz“, sbură ca fulgerul spre Țintea.

Elenca rămase incremenită, cu mâinile printre butoane și fișe. Mintea ei era acolo, unde în clipa de față era gata să se năruie munca oamenilor. Știa ce înseamnă o erupție. În primul an când venise aici, avusese loc o erupție năprasnică. Timp de patru zile satul și o parte din schelă au stat sub pâcelele albe, grele ale gazelor ce tășneau prin șpilstangă, la 150 de atmosfere. Două sute de sonde în producție sau în foraj fuseseră oprite din lucru. Stațiile de cazane înghețate, satul, evacuat de locuitori. Orice scântee ar fi putut produce explozie. Plângeau femeile în jurul centurei de izolare a satului evacuat, privind în zare jerba năpraznică de gaze care se înălța din puț ca o ciupercă uriașă și amenințătoare. Gazele pluteau asupra regiunii, ca niște nouri încărcăți de ploaie. Muncitorii mohorâți, umblau de colo-colo, căutând încurajare și sfat.

Patru zile văzduhul vuisse de vâjâiala năpraznică. Parcă s'ar fi dat drumul la mii de zăgazuri. — Cum o fi acum? — se gândi stând nemișcată pe scaun, cu casca la ureche și cu pâlnia agățată în piept, privind plăcuțele, care cădeau cerând legătura.

Soneria sbârnâi. Inginerul Butuc, chemă sonda 152.

— Care e situația? — întrebă aspru. Vocea îi era iritată. De bună seamă doamna Butuc îi făcuse o scenă. — N'o să-i mai dau legătura, — se gândi Elenca, în vreme ce prin pâlnie năvălea în ureche o fâșială, ca o cădere de apă. Răzbăteau voci, porunci, nelămurite.

— O colmatare! — se auzi răspunsul.

— Erupe tare? Câte atmosfere?

— Trei, patru... Nu mai multe deocamdată. Incercăm să punem dopuri la flanșe.

— Bine — zise Butuc, închizând telefonul.

Inima Elencai, bătea să se spargă.

...Blestematul de meșter, a cimentat coloana și n'a astupat flanșele dela gura puțului. Orice elev de gradul întâi știe că după cimentare coloana trebuie închisă ermetic. Poștim! Bulele de aer din priza cimentului au antrenat gazele din strat. Cât or fi trei atmosfere? — se întrebă îngrijorată. Puțin, — încercă să se liniștească. Mihai trebuie să-i dea de cap... Sonda asta urma să redreseze sectorul 4 producție. Dacă n'am auzit bine! ? Trei, patru atmosfere? Poate patruzeci?... Doamne! Atunci nu se mai pot aplica dopurile...

În cască, 152 cerea atelierul. Vocea brigadierului străbătea prin sgomote și larmă.

— Aici e 152. Erupție! Trimite urgent două ventile de doi țoli și jumătate.

— Tovarășe! — se agăță Elenca cu voce calmă, stăpânită. Care-i situația?

— Deocamdată improșcă pietroaie și noroi de nu te poți apropia. Utemiștii au făcut echipe voluntare. Au intrat toți tinerii... Inginerul Axente e cu ei. Dacă vin ventilele...

Telefonul căzu în furcă.

Elenca se tulbură mai mult. Nu se putea mișca de lângă instalația asta de care e legată ca pruncul de mamă. Măinile îi tremurau ușor. Dacă nu sosesc la timp ventilele... se poate prăpădi și sonda și oamenii. Gazele au o putere cumplită...

Vârî fișa și chemă atelierele.

— S'au trimis ventilele la 152? — întrebă ea cu voce rece, calmă, în care neliniștea nu se simțea deloc. Înțelesese de mult, câtă influență au asupra oamenilor calmul, chibzuiala și hotărîrea.

— Au plecat, — se auzi răspunsul. În adevăr, pe dinaintea ferestrelor, mașina trecea ca o săgeată.

Se uită la cadranul prins în masă. Se scursese mai bine de un ceas de când fusese anunțată erupția. Parcă ar fi trecut o clipă.

Clapele cădeau neconținut. Viața-și urma cursul... Ministerul vorbea cu Butuc, pe urmă cu directorul școlii de ucenici. — „Un inspector va pleca chiar acum să asiste la cursurile teoretice“... Vâlcu, comunică tovarășului Niță, președintele sindicatului, lista de mâncare pentru săptămâna viitoare.

— „Mi-o trimiți să o semnez, spuse acesta“... Administrația ceru gospodăria: — „Dece nu s'au trimis bonurile pentru laptele de ieri?“

Doamna inginer Butuc chemă din nou direcția producției. — Ocupată — răspunse scurt Elenca, ... refuzându-i legătura.

Boldeștii căutară U.T.M.-ul, pe tovarășul Popa.

— E în schelă — răspunse Elenca. Ce să-i comunic? — Pentru match-ul de ping-pong?... — Da bine, făcu Elenca notând. Dacă avem o jucătoare clasa întâi?... Sigur c'avem, ați aflat? — Am plumbuit conductele — raportează inginerul Oproiu, am verificat conducta dela „parcul“ 5 — Câte tone se află în rezervor? — întrebă inginerul Butuc. — O sută... — Predatorul dela „parcul“ 5, chemă „agenția“... — „Dau drumul!“... Elenca

știe că acum începe să curgă dela parc pe conducta izolată de celelalte, țiteiul, în rezervoarele centrale, de unde va fi pompat la rafinărie...

Viața schelei mergea înainte...

Au trecut patru ceasuri. Sonda 152 a amuțit. Deabia acum își dă seama de lucrul acesta. O transpirație ușoară i se ivi pe tâmpile. S'o fi întâmplat vreo nenorocire? — se întrebă întorcând capul spre șosea, cerce-tând. Strada era ca de obicei normală, cu mișcarea ei liniștitoare.

Au trecut cinci ceasuri... Uitase să îmbrace mâncarea pe care o avea în pachet. Plăcuțele cădeau neconținut; soneria sbârâia, vorbele se țeseau încolo și încoace pe sub pământ. Numai dela 152 nu mai venea nimic. Soneria sbârâi din nou. Biroul foraj cerea Cămpina. În pâlnie auzi vocea lui Mihai, liniștită, vorbind din biroul lui. Inima îi scăpă din ghiara în care fusese încheștată. Lacrimele-i lunecară în marginea ochilor. Se strânsesă într-o bobiță clară. O rază de soare se răsfrânse întrânsa, de parcă ar fi fost cleștar. Zâmbetul senin, calm, se adună pe obrazul ei ca o țesătură de lumină.

8

La sindicat, secretarul de partid, Gherghina și președintele sindicatului, Niță, discutau problema amenajării noilor cazărmi pentru muncitorii care veneau neconținut în petrol. Ușa se deschise și în prag apărură Dobrița Păun. Nu mai purta broboadă de lână pe cap. Creștetul îi era învăluit în basma albă răsfrângând asupra obrazului strălucire de floare. Cozile arămii îi atârnavă peste haina groasă de dimie.

— Pot să intru? — întrebă din ușe. Il caut pe tovarășul președinte.

— Intră! — o îndemnă Niță.

Fata închise ușa în urma ei și făcu doi pași spre masă.

— Ce te aduce la mine? — o întrebă Niță.

— Uite, tovarășe, — începu Dobrița. Când am venit aici în schelă, tovarășul dela cadre mi-a spus o vorbă... „Dacă ai vre-o nedumerire, te adresezi sindicatului“... Acum am o nedumerire și am venit, — zise uitându-se cu ochii ei mici și vii la cei doi care ascultau cu atenție.

— Șezi, tovarășe, — îi anătă un scaun Niță —. Gherghina o privea strângând sprâncenele groase deasupra privirilor cercetătoare.

— Apoi uite ce este, — începu Dobrița plimbându-și mai departe ochii dela unul la altul. Lucrez la cantină... M'am speriat câtă mâncare am asvârlit astăzi în căldarea de lături. Puteai hrăni o sută de porci, — făcu descheindu-și haina din nasturi.

Niță se încruntă ușor.

— Ce vrei să spui?

— Cu urechile mele am auzit oamenii injurând... — Asta-i mâncare? — ziceau mestecând în farfurie ca în terci. Și aveau dreptate. Mâncarea de astăzi a fost o rușine.

— Și de ce a fost o rușine?

Bărbații se uitau la ea cu seriozitate gravă.

Fata nu se sperie. Avea privirea înverșunată și obrajii îmbujorați de mânie.

— Iaca de ce, — zise mișcându-se. Scoase din buzunar doi cartofi negri, încreșiți din care se înălțau muguri lungi, albi, ca niște viermi înco-lăciți. Cei doi își așezară privirile pe ei.

— Poftim! Așa arată cartofii dela cantină la sfârșitul lui Ianuarie! Și uite! — urmă ducând la gură unul din cartofi și mușcând zdravăn dintr'insul, ca din măr. Poftim? Țăciune. Fără pic de vlagă într'insul.

— Cum se face că până acum n'a venit nimenea să mă înștiințeze? se miră Niță înălțând sprânceana.

Gherghina îl prîvi o clipă incrunțat, în tăcere, apoi se întoarse spre Dobrița îndemnând-o din ochi.

— Fetelor le e teamă, tovarășe. Nu îndrăznesc să ridice glas din pricina tovarășului Vâlcu. Una, Voica, a trebuit să plece. N'a mai avut zile din pricina lui.

— Și ce crezi că ar trebui făcut? — se aplecă acum asupra ei Gherghina, întrebând-o cu glas domol.

— Eu nu prea știu cum merg lucrurile în schelă, zise ea, strângând sprâncenele. După mine, aș cerceta pivnița, să aflu din ce pricină se incinge ca un cuptor. După aceea ași face o clacă cu flăcăii, că sunt destui. — Să alegem cartofii buni dintre cei răi. Dar mai întâi...

Dobrița se poticni.

— Mai întâi, ce? — stărui cu aceiaș liniște Gherghina.

Dobrița prinse curaj din ochii lui.

— Apoi, tovarășe secretar — răspunse roșindu-se toată, — aicea-l tare bine că se țin adunări... Vin oamenii și spun pe față...

Dobrița se uită la Niță, după care întoarse privirea din nou la Gherghina. Lucea în ei un fel de prietenie curată, răsărită atunci.

— Așa e, tovarășă, incuviință el vioi. Crezi că ar trebui să organizăm o ședință?

— Da... se grăbi Dobrița, ușurată. Să vie muncitorii să le tragă o săpuneală lui Vâlcu și bucătăresei. Noi ne-am da cu toatele părerea, să-i rușinăm.. Ai crede că ascund ceva.

— Ii bănuiești? Știi ceva? — întrebă serios Gherghina.

— Tovarășe, dela noi până la Vâlcu e un drum ca dela pământ la cer. Ce meșterește, cum meșterește — numai el și Veta știu. Pe noi, dacă vede că ne interesăm de ceva, ne ocărăște. Știi cum i-a spus Veronei? „Putoare“... Astea sunt vorbe de ale stăpânului la care am slujit...

Fața lui Niță se acoperi de un nor. În schimb privirea lui Gherghina era încremenită într'o lumină neclintită.

— Am să cercetez ce se întâmplă pe acolo — mormăi Niță mohorît.

Gherghina se ridică în picioare. Făcu doi pași spre fereastră. Apoi se întoarse și prîvi fata drept în față.

— Tovarășă, ai venit la sindicat să capeți o îndrumare. Bine ai făcut. Întoarce-te la cantină și vorbește cu fetele. Ne vom aduna chiar mâine. Va trebui să spui tot ce ai spus aici, de față cu toți... Să vorbească și Verona și celelalte. Când mucegaful s'a prins de lucrul viu, trebuie îndată răzuit, să nu se întindă.

Fata se ridică. Basmăua albă-i alunecase de pe creștet și sta acum ca un hulub poposit în coșile ei.

— Bine că n'am venit degeaba, — rosti voioasă. Spun drept, — că mi-a fost o leacă teamă... Ce știi cum ies lucrurile? Unul le vede într'un fel, altul le vede altfel...

— Aștia însă nu greșesc, — întinse mâna Gherghina luând cartoful care sta pe masă, ca un paianjen uriaș sprijinit pe picioare albe, desgustătoare.

— Apoi chiar așa m'am gândit și eu, întări fata din cap cu seriozitate. Acum mă duc. Noroc tovarăși !

Gherghina se uită în urma ei. Se întoarse apoi la Niță și îl privi o vreme tăcut.

— Tovarășe Niță ! — zise apoi apăsând pe fiecare cuvânt. Din dosul biroului, cu telefonul nu se poate împlini nicio treabă. Măine vom ține ședința... Anunță te rog pe cei de cuviință.

Pe când se îndrepta spre ateliere se gândi :

— Pare dintr'o bucată, fata asta. Nu trebuie s'o pierd din ochi.

Inviorat, trecu pragul halei luminate.

Afară o aștepta Vasile. Purta șapca trasă pe urechi și un șal gros în jurul gâtului.

— I-am spus, — sări Dobrița înaintea lui ca o căprioară, băătorind zăpada cu tălpile. Măine se face ședință. A zis să spun tot, sporovăi repede, pornind în noapte, alături de el. — Vasile, mi-e teamă că nu-mi vor veni toate pe limbă așa ușor ca astăzi.

— Lasă, Păunișo. Te descurci tu. Dacă spui ce-i drept, vorbele curg ca apa pe râu.

— Erau doi tovarăși acolo, — urmă fata cu vioiciune. Unul mic și chel, altul spătos, cu sprâncenele groase și negre. Asta mi-a plăcut.

— Știi cine-i ?

— Cine ?

— Gherghina. Secretarul de partid.

— Vai de mine ! — se opri Dobrița uimită. Gherghina ? — se miră uitându-se la Vasile. Că n'am știut asta dinainte... I-aș fi spus cât de frumos a vorbit el despre meseria de sondor. ...Știi, din scrisoarea lui Stanciu...

Porniră pe șosea, spre casă. Inserarea se lăsa din bolta înstelată, în văluri din ce în ce mai întunecate. Schela vuia de uruiul granicelor dela sondele din apropiere. Un zvon mai puternic se ridica dela binăua unde se zidea Casa Partidului. Reflectoare puternice luminau schelăria. Umbrele zidarilor se proiectau pe pereți. Sunetele claxoanelor sfâșiau văzduhul, ca tăișurile de cuțit în pânda unui cort. Schela foșnea de oameni. Megafoanele agățate în stâlpi, din loc în loc, împrăștiu sunetele unei muzici de taraf. Din când în când muzica se întrerupea și o voce anunța vești din viața schelei. Din urmă, un claxon sună insistent. Se îngrămădiră la o parte ferindu-se. Camionul se opri lângă ei. Pe fereastra cabinei apără capul lui Ispas, înfundat într'o căciulă de oaie. Strălucea de bucurie.

— Voi sunteți, fraților ? — strigă ieșind pe jumătate afară pe geam. Mă întrebam, cine or fi oare ăia doi de merg prin mijlocul drumului, parc'ar fi pe câmp... Ia' să-i speriu o leacă ! Râse, arătându-și dinții mărunți.

— Spune-mi, Ispas, cum îți place ? — se repezi Dobrița. Cum merge ?

— Ca la carte, — făcu flăcăul bucuros. Iaca, acum mă duc la Alimentara să încarc ulei pentru cantină. Am bon în regulă dela direcție, —

bătu cu mâna în buzunarul dela piept. — Port răspunderea hârtiilor. — Ochii îi străluciră în întuneric. — Asta e ceva ! Nu-i așa, Vasile ?

— Nu mai e ca la Dragoman, să-ți tremure sufletul, — răspunse acesta.

Ispas începu să râdă cu gura până la urechi.

— Dacă vreți, vă duc până mai încolo...

— Mergem pe jos ! — răspuns Dobrița uitându-se la Vasile.

— Așa, așa, — se retrase Ispas în cabină ca în vizuină. Apăsă pe accelerator și mașina se urni.

Tinerii porniră înainte. Zăpada scârțâia sub tălpi. Căruțele mici se înghesuiau unele în altele înăbușite sub neaua căzută pe neașteptate. Fumuri alburii se răsuceau pe coșuri destrămându-se în văzduh. Peste tot împrejur, pe Țintea, spre Runcu, spre Mislea, străluceau becurile dela sonde, ca niște ținte de aur bătute în orizont.

— Ce spui Păunițo, — nu-ți pare rău că ai venit cu noi ? — întrebă Vasile ațintind-o cu privirea lui învăluitoare.

Fata îi cercetă obrazul, uitându-se la el cu căldură.

— De ce mă întrebi ? Și ce să-ți răspund ? — începu cu glas tremurat. Așa-i că lumea asta n'are asemănare cu aceea în care am trăit până acum ?

— Așa-i Dobrițo. Altă viață... Câtă omenire nu trăiește în ceasul ăsta, în atâtea sate și orașe, fără să bănuiască ce fel de viață se află aici...

— Toate-s altfel, — își scutură fata pletele pe spate. — Uite, — făcu arătând în jur. — Casele sunt ca la țară dar în ele nu ard lemne... Ard gaze... Oamenii sunt ca țăranii, dar nu vorbesc ca unii dintre ei: vițele mele, pământul meu... Altele sunt vorbele care le poartă dela unul la altul... Păcura noastră... sonda noastră... Schimbul nostru... Trăim cu toții ca într-o casă mare, sub bolta asta de sus, nu-i așa ? — spuse uitându-se la cerul acoperit de nori groși.

— Vorbești frumos Păunițo, — murmură Vasile mișcat. Schela se aseamănă cu uzinele... Și oamenii din uzine sunt altfel... Uite, acolo e uzina de petrol, — făcu arătând cu mâna spre margini.

Tăcură o vreme, mergând alături. De sus începu o fulguială ușoară. Frigul se îndulci deodată și zăpada deveni moale, pufoasă. În depărtare se auziră zurgălăii unei sănii...

— La o parte ! — strigară câțiva copii în spatele lor, alunecând pe tălpici de sky cioplite de ei înșiși.

Tinerii se feriră lăsându-i să treacă.

— Spune-mi, — rupse tăcerea Dobrița, când mă duci odată la sondă ? Nu mi-ai povestit nimic despre munca ta. Dacă ai ști cum ard de nerăbdare să mă apropii și eu de o turlă. Parcă mi-e frică de ea, parcă mă atrage ca o ameteală.

Vasile începu să râdă :

— Ce să-ți spun, Dobrițo ? Ridicăm turle peste puțuri. Când se mântue forarea, le dărâăm și le înălțăm în altă parte. Lucru împrejur. Clădești și dărâmi. Ce să-i faci, așa-i meseria asta. Numai că se pierde material și timp... — făcu gânditor.

— Tot mă uit la pădurea aceea de sonde, — zise Dobrița, oprindu-se înaintea cazarmii. Nu-mi pot închipui cum se muncește acolo. De aici nu se vede nici o mișcare de om. Parcă totul e încremenit. Seara când se aprind luminile, mă gândesc că totuși, acolo e viață...

— Apoi, din depărtare turla pare o moară de vânt părăsită. De-ai vedea ce umblare e acolo, — făcu Vasile — ca împrejurul unei femei care stă să nască...

Fata începu să râdă. În ochii mici, castanii, licăriră luminițe vesele.

— Chiar așa ! Nu naște sonda țiței ?

Începu să râdă și el.

Se opriră în fața căzarmii. În marginea perdeluțelor de hârtie creponată, apărură capete. Râsete surde răbufneau în stradă.

— Mă pândesc fetele, — se răsfăță Dobrița pe lângă Vasile. Așteaptă să vadă ce am făcut la sindicat.

Chicotele se auzeau mai tare. Cineva bătu cu degetul în geam.

— Mă duc să le spun vreo două, — se vrășmăși Dobrița simțind că i se ridică un val de căldură în obraz.

— Nu te învolvura, Păunițo. Păstrează învolvurarea pentru mâine, — zâmbi Vasile fără ca încruntătura dintre sprâncene să-i dispară.

— Bine Vasile. Nu-mi mai adu aminte, că-mi bate inima...

Vasile zâmbi și fata se înveseli făcând deodată o gropiță în obraz.

„Ia te uită“ — se miră flăcăul, n'am văzut-o până acum.

— Mă duc, — zise fata cu glas în care tremura părerea de rău.

Puse mâna pe brațul lui Bărgăoan și-l privi pe flăcău în ochi iute, apoi se desprinse în fugă :

— Noroc, Vasile...

Vasile îi auzi pașii pe prispă. Când sgomotul lor încetă, se urni și el din loc.

Intrând în odaie, căldura plăcută o izbi pe Dobrița în obraz. Fetele părăsiseră ferestrele și ședeau acum pe paturi, care cârpind, care așezându-și părul pe moațe ca, și când n'ar fi pândit până atunci pe la geamuri.

— Parcă ziceai că te duci la sindicat — înălță Sia capul de pe lucru, uitându-se pieziș. — Când colo văd că ți-ai găsit un „cavaler“ — făcu trăgând cu ochiul spre celelalte.

Dobrița se opri lângă cuier, cu paltonul în mâini. Roșeața îi cuprinse obrazul până la rădăcina părului.

— Ce-ți pasă ție ce-am găsit ? — se întoarse spre Sia, cu glas răstît. Vorba e : am făcut ispravă, ori nu.

— Ai fost la sindicat ? — întrebă glasul copilăresc al Mărunțichii.

— Sigur că am fost, — răspunse Dobrița îndârjită.

— Facem ședință, ori nu facem ? — se interesă Anica, oprind pieptenele în vârful creștetului și privind-o ironic. Vreau să-i spun câteva lui Vâlcu să nu mă, mai uite...

— Taci, nu te mai lăuda — sări Leana de lângă masă. Vorbești, vorbești... da' numai aici cu noi... Acolo te ploconești, ori te ascunzi... Mă mir cum te mai ții dreaptă....

Anica-i aruncă o privire furioasă.

— Bine zice Leana — se oțărî Verona. Când se uită Vâlcu la tine ți se îmbumbă gura.

— Dar tu ți-ai desbumbat-o când te-a făcut „putoare“ ? — svâcni Anica, aruncând pieptenele cât colo.

— Vrei să zici c'am tăcut? — întrebă fata aplecându-se înainte. „Să încetezi cu vorbe d'astea tovarășe. Nu se vorbește așa cu o muncitoare utemistă“, i-am strigat și i-am trântit în față tacăturile de au zuruie ferestrele.

— Cu ce te-ai ales din vitejia asta? — urmă Anica încăpățanată. Utemistă, neutemistă, dela sala de mese ai ajuns lângă mine, la curățat zarzavat. Noroc că tacăturile nu se sparg, — altfel vedeai tu...

— Apoi Verona n'a făcut bine — sări Mărunțica. Trebuia să se plângă tovarășului Popa, de asta e el secretarul U.T.M.-ului.

Verona își legă mânioasă nodul de la basma, sub bărbie.

— N'au intrat zilele în sac — bombăni, stăpânindu-se anevoie. Imi vine mie apa la moară, nu te teme...

— Măine chiar că-ți vine — rosti Dobrița, uitându-se la ea. Să faci bine să spui tot ce ai pe inimă!

Verona o privi speriată.

— Măine? Dece tocmai mâine? Lucrurile au trecut de mult...

— Vezi? — sări triumfătoare Anica. Ți-e frică. Nu-i mai bine de mine? Ziceți că mă ploconesc? N'am nici o bătaie de cap.

Bătu cu pumnul în palmă ciudoasă.

— În schimb te îndoești ca o cumpănă, — ciripi Mărunțica. Mai bine-ai spune ce pătimești cu mașina de curățat zarzavaturi.

— Apoi n'a fost totdeauna stricată — făcu Anica.

— Cu mașina asta... e povestea cu cocoșul roșu, — se auzi glasul Siei. O, mîncă rugina acolo unde stă trântită.

— Vorba e că mâine va fi sedință, — curmă cearta Dobrița. Vom putea spune tot ce ne stă pe inimă. Și... vom alege neapărat cartofi...

— Cine să-i aleagă? — sări Anica înverșunată.

— Noi. Cine vrei să-i aleagă? — se întoarse Dobrița arătând obraz aprig. Dacă nu-i alegem, îi putem arunca pe toți la gunoi.

— Și ce-mi pasă dacă-i aruncăm — întrebă răstît Anica, mișcându-se pe pat. Nu sunt ai mei, nu mă doare...

— Cum nu sunt ai tăi? — sări în picioare Mărunțica venind spre ea. Da' a cui sunt? — strigă cu vocea ei de copil. Ai schelei... Și schela a cui este? — se înverșună vocea ei subțire.

— Iaca te-ai aprins și tu ca un chibrit, — făcu Anica disprețuitor. Eu una știu că nu mă duc.

— Nici eu, — se ridică Sia depe pat.

— Nu-i nimic, — se întoarse Dobrița către ele. Care-s utemiste vor veni... Am cerut și ajutorul băeților. Ne putem lipsi de voi...

— Asta-i altceva — îngână Anica, după oarecare vreme.

— Îți trebuie sdrăngănele ca la copii, — zise Verona.

— Cu zdrăngănele de astea mă scoți și la cărat pietre, — făcu Anica rotindu-se prin odaie.

— Destul de rău... — rosti Dobrița, dar se opri la jumătatea vorbeii... Adevărat că era mai plăcut să alegi cartofii alături de flăcăi, — îi trecu prin cap. Să-i alegi fără ei, nu putea fi tot atât de plăcut? Nu, hotărît nu! — urmă în sine ea. Dacă așa stau lucrurile, Șteflea, Vasile și Stanciu își iubesc munca în legătură cu cei pe care-i au alături... Cum vine asta? I se încălciră gândurile.

— Dece-i destul de rău ? — o luă la rost Anica, proțâpindu-se în fața ei.

Dobrița tresări :

— Pentrucă... — răspunse ezitând — ei mănâncă ceeace le dăm noi... Nu-i destulă bucurie să știi că au în farfurii mâncări curate, sănătoase, al căror gust vine numai și numai dela hărnicia și dela curățenia noastră, care lucrăm la bucătărie ? — se porni Dobrița fără a putea fi oprită. Nu e ca și cum noi am fi lângă ei, și-i ajutăm cu ceeace putem, să-și ducă munca la capăt ?

Fetele ascultară răspunsul Dobriței, unele mirate, altele ca pe un lucru pe care-l priceuseră și ele de mult, fără a-l putea desluși în vorbe.

9

Oancea cercetă fișa geologo-tehnologică. Pe hârtia de calc straturile de pământ erau însemnate cu puncte, cu liniuțe, mai dese ori mai rare. În dreptul lor, în diferitele coloane se aflau însemnate, grosimea stratului, lucrarea ce trebuia efectuată, sapa care trebuia folosită, densitatea noroiului și tot felul de alte indicații asupra operațiunilor ce urmau a se face în timpul forării.

— Ce zici ? — îl întrebă Axente privindu-l prin lentilele ochelarilor, în care lucea o rază de soare. Geologii noștri susțin că vom găsi țiței în Stejăriș. S'a întâmplat o greșală, ori o mișelie... După hartă, sunt convins că trebuie să găsim. Mă întreb cum n'ai dat d-ta de el când ai forat ?

— Om fi nimerit într'un punct mort, — rosti moale Oancea. În meseria noastră toate sunt cu puțință...

Axente îl privi atent. Avusese oarecare încredere în el. Oancea era unul dintre meșterii cei mai buni din schelă. Forările grele erau date pe mâna lui. Lucrase la Stejăriș, era normal să-l folosească și acum. Avea doar experiența terenului...

— După cum vezi, talpa e la 2300 metri, destul de afund — făcu Axente arătând cu creionul pe fișa de calc. Ai argilă până la 700 metri. De aci încolo, pui sapa pe role. Să bagi de seamă la carotă. O trimiți la verificare din sută în sută de metri, așa cum e indicat.

Oancea asculta dând din cap. Ingâmfarea și bucuria ascunsă îi umplea pieptul.. Axente, după ședința cu brigadierii de zi și de noapte și meșterii și sonatorii din echipe, mai întârzia cu el, deslușindu-l. Meșter ca dânsul nu se afla pe orice potecă... Luă de pe masă foaia cu numele muncitorilor.

— Numai tineri de ispravă — îl lămurii Axente. Răspunzi de ei. Să bagi de seamă. Cu Șteflea trebuie să închei contract socialist, când va fi să mântuie școala. Mai scoți un meșter — zise bucuros, mișcându-și ochelarii cu mâna dreaptă.

— Apoi nu-i întâiul, nici ultimul care iese om din mâna mea — rosti Oancea cu vocea lui lăbărtată, lăudăroasă.

— Să ai grijă de Ifrim, — se ridică dela birou Axente înfundându-și mâinile în buzunare. E un vlăjgan inimos... La erupția dela 512 s'a vârit în gura puțului cu un curaj nemaipomenit, măcar că de abia picase în schelă. L-au și evidențiat... Așa și trebuie, — reflectă ca pentru sine. Asta

stimulează... Privirile-i străluciră în sticlele ochelarilor. Te sfătuiesc să nu mai descurajezi băieții în legătură cu școala. Dacă nu încetezi ai să dai de dracu'. Afară de asta, e vremea să pricepi odată ce înseamnă școala.

— Eh, — mormăi Oancea, — cu asta, ar trebui s'o lăsați mai moale, nepoate. Orice cioban care pică aici, hop îl și vezi cu cartea în mână.

— Ne trebuiesc cadre pregătite, calificate — făcu Axente grav, privindu-l preocupat ca și cum n'ar fi auzit. Nu putem, aștepta să le iasă păr alb flăcăilor până să dibăcescă băbește ce-i o pompă, o duză, ori un cuplung. Apoi privindu-l atent pe Oancea, urmă : Cu echipele astea sunt sigur că dai gata lucrurile până la 1 Septembrie — hotărî scurt. De fapt, comanda geologică prevede 10 Septembrie.

— Și eu cred că o vom da gata până atunci, se foi Oancea, clipind viclean și sprijinindu-se cu palmele în genunchii răschirați.

10

Toate-i plăceau lui Ifrim în schelă, numai cu școala nu se putea împăca nici de cum. Mâna lui puternică, degetele lui groase, înăsprite pe vâsle, erau neputincioase în fața subțiririi creionului care i se pierdea în pumnul cât o strachină. Învățase carte lângă coliba de stuh, șezând pe pământ și trăgând semne cu trestioara în țărână. Taică-său îi deslușea în amurg semnele, când soarele începea să se topească în apele tulburi ale Dunării, iar păsările sburătăceau singuratece spre cuiburi, prin stuhărișurile înalte. Bătrânul călătorise în tinerețea lui cu vaporul până la Galați, ba mai departe, până la Giurgiu. Trecuse prin multe, pricepând că omul, pe lângă putere mai are nevoie și de carte. Răgazul acela din amurg fusese deajuns pentru a începe să se descurce — anevoie firește — în cartea „prea frumosului Arghir și a prea frumoasei Elena“, poveste pe care bătrânul o buchisea de o viață întreagă. De atunci trecuse vreme îndelungată. Ifrim crescuse mai mult în luntre decât pe pământ, după ce taică-său se prăpădise într-o noapte cumplită, în largul apelor. E drept că iarna era nevoit să stea mai mult în colibă. Când simțea că pereții îl strivesc, ieșea afară și se proțăpea în noapte privind zarea spre Dunărea înghețată.

Sufletul îi era curat și simplu, liniștit și tare. Privirile albastre încercau o mirare copilărească față de tot ce-l trecea pe dinaintea ochilor. Știa că are brațe puternice. Meșterul Oancea nu înceta a i le lăuda — „Aur porți în mâini, mă băiete“, — i-a spus, privindu-l cum ridică pana la gura puțului ca pe un fulg. Ce nevoie are de școală? îi întrebasese Oancea pe flăcăii care-l băteau la cap pe acest fecior voinic. Lăsați-l mă, în pace, — brațele lui n'au pereche...

Evidențierea pentru curajul dovedit la erupția sondei 152, îi amestise o leacă mintea neîntunecată până atunci de prea multe gânduri. Mărunțica, fata aceea cu ochii ca lăstunii Deltei, se uitase la el ca la un viteaz. Și tocmai când dase primăvara pe plaiuri, începuse școala. Cum să stea închis în clasă?... Se năbusea. Ce-i păsa lui ce-i un „pimion“ ori „înclinație“...? Vorbe păsărești! Afară, la sondă, da, — acolo îi plăcea. Nu se speria de nimic. Strângea cleștele ca nimeni altul, iar prăjina, o ridica întocmai ca pe o luntre pescărească.

— Și boul are putere mai mare decât omul, — dar de jug nu

scapă. Nu scapă fiindcă n'are minte — îi spusese într-o zi brigadierul Stanciu duduind cu vocea lui groasă și uitându-se încruntat la Ifrim.

— Apoi dumneata crezi că dacă-mi încarc mintea cu tot ce-mi cere la școală, „pana“ se face mai ușoară? — Întrebă Ifrim uitându-se la Stanciu înciudat. Tot de optzeci de kilograme rămâne. Asta-i lege.

— Dacă nu înveți carte, vei sta mereu lângă căldare — se amestecă în vorbă Vasile, care ședea la masă aplecat asupra unui caiet. O viață întreagă ai să tot ridici la pene. Iacă, eu sunt lucrător calificat și tot fac școală. D'apoi tu care acum înveți meseria...

— Dacă rămâneam în Deltă, ce alta făceam? Toată viața vâsleam... Nu-mi cerea nimeni să știu ce-i aia „ventriculară“ ori cum naiba îi zice, că-mi rup limba — răspunse flăcăul necăjit.

Sondorii începură să râdă. Ifrim, supărat, sta rezemat de perete ca și cum casa s'ar fi proptit în umărul lui. Trebuia să se întâlnească cu Măruntica. Cum să pornească acum, la școală, când soarele de Martie a topit zăpada pe plaiuri și primăvara a năvălit în lume cu mireisme proaspete... Acum, acolo în Deltă, e un zvon în văzduh... Cântă păpurișul, cântă apele Dunării scăpate din zăvoarele iernii... Mii de păsări... Luntrea fâșie prin unde, ca și când ar aluneca prin mătase... Oftă, surpându-și umerii de supărare.

— Oancea zice că ori știu ce e aia „brescie“ ori nu știu, — țiteiul tot așa suie din pământ... — bodogăni mohorit.

— Oancea în loc să-ți ajute, te apasă în moalele capului — zise Stanciu, trecându-și mâna peste ceafă. Il cunosc...

— Aci n'ai dreplate meștere — se băgă în vorbă Șteflea care sta lungit pe pat, cu brațele împletite sub cap. Oancea-i muncitor bun. Dela el am învățat meseria. Măine, poimăine, ajung și eu meșter...

— Nimeni nu zice altfel, — încuviință Stanciu ridicându-se dela masă și făcând un pas indesaț către el. Dar ia spune, n'ai școală?

— Am — se mândri Șteflea.

— De câtă vreme ești în șchelă?

— Implinesc aproape doi ani...

— Apoi, mă tovarășe, spuse Stanciu aprig, fără școală, ai fi putut ajunge meșter în doi ani?

— De asta nici vorbă, — se muie Șteflea, coborând picioarele de pe pat și așezându-se pe marginea lui. Să iei pe seama ta o sondă, e lucru mare. Trebuie s'o cunoști cum îți cunoști buzunarele, zise el cu emoție serioasă. Fără școală, te căznești de patru ori atâta timp... Pe puțin...

— Apoi vezi? Eu am stat sondor 14 ani până să ajung meșter, răspunse Stanciu încruntându-se parcă la amintirea unor întâmplări întunecate. Blestemății! — exclamă scuturând capul... M'au trimis pe front „să scape de un bolșevic“, dar nu le-a mers — urmă ca pentru sine. Și ascultă aici, măi Ifrime, se întoarse spre flăcău. N'am făcut și eu școală ca să ajung meșter, brigadier?

— Nu-i musai, s'ajungă toată lumea meșter ori brigadier, răspunse Ifrim necăjit. Decât să pierd timpul la școală, mai bine aș bate mingea... Acolo nu-i nevoie de știință de carte...

— Te înșeli, frati-miu, zise Vasile. Află că și pentru asta e nevoie de știință. Uiți ce rușine am pățit la Boldești cu matchul nostru? Măcar că

ești lung cât o zi de post și puternic ca un taur. Tot n'ai făcut nimic în echipă. Te-ai scâlămbăiat peste plasă... Mingea-ți zbură printre mâini...

Flăcăii începură să râdă.

— Hai, porniți la curs, — cumă Stanciu discuția, îndemnându-i spre ușe.

Ifrim se deslipi greu de lângă perete și porni în urma lor mormăind că „asta-i ultima oară“...

Pe când se întorceau dela școală, se încrucișară cu un camion din care se împrăștiu în văzduh glasuri de fete.

— Veniți cu noi la turla sovietică — strigară fetele, pe când mașina-și încetinea mersul. — Hai! Urcați-vă — se aplecară asupra flăcăilor îndemnându-i cu mâinile. Ispas scoase capul prin fereastra cabinei și-și cuprinse prietenul cu privirea lui ghiduse.

— Să trăiești, Vasile, făcu ridicând brațul spre el. Vii cu noi?

Ifrim o căută pe Mărunțica printre ele. Fata-i aruncă o privire supărată, iar flăcăul sări repede peste marginea camionului.

— N'am putut veni, — făcu înroșindu-se tot, — am fost la școală.

Mărunțica înălță obrazul înseninându-se.

— Am crezut că ai uitat, — murmură, îmbunătă.

Ifrim zâmbi fericit, simțind o înfiorare, parcă l-ar fi atins unda Dunării, pe vreme de arșiță.

Flăcăii se urcară împingându-se printre fetișcane. Ifrim sta între ele ca un stâlp de telegraf. Mărunțica se pierdea lângă el; abia-i ajungea până la mijloc. Când mașina se urni, tinerii se clătinară. Fetele dădură chiot, sprijinindu-se una pe alta. Ifrim desfăcu brațele, întinzându-le ca pe niște vase, și propti valul de trupuri.

— Țin-te de mine, Mărunțico, — zise căutând fata pe sub brațele lui.

Mărunțica-și înălță chipul de tătăroaică. Buzele-i cămoase se desfăcură în zâmbet, lăsând să se vadă marginea dinților ca un fir alb.

— Dacă ții cartea asta, mă descurc și singură.

Flăcăul luă cartea. Mărunțica se prinse cu amândouă mâinile de marginea camionului.

— Te pomenești că vii și tu dela școală — o întrebă Ifrim cu ușoară batjocură.

— Viu dela bibliotecă, — răspunse Mărunțica fără să deslușească șaga din vorbele lui Ifrim. — Când oi intra la atelier, trebuie să fac și școală, — adăugă bucuroasă.

Băiatul începu să râdă.

— Fără școală nu poți deveni strungar? Prea vă treceți cu firea — bombăni încet. Școală și iar școală... Să ajungă toți niște dascăli.

Mărunțica se uită cu mirare la Ifrim.

— Crede că nu-s în stare, — se gândi simțind amărăciune.

Ifrim culese supărarea de pe chipul fetei și se mâhni.

— Iar am călcat strâmb, — se dojeni el, posomorându-se.

În jurul lor sporovăiala creștea ca o spumă. Pe marginea drumului primăvara strălucea în crengile copacilor, în mugurii ce începuseră să răsară ca niște mărgele roșii. Rădăcinile trezite din amorțeala iernii se întindeau în pământul ce începuse a se încălzi, sorbind prin firișoarele răspândite ca o plasă fină, hrană pentru muguri. Dinspre munți se simțeau

coborând unde de umezeală. Pe zănoagele Bucègilor iarna se lăsa anevoe înduplecată să se călătorească.

Tinerii începură să cânte:

Noi creştem ca holdele ţării.
Prin vânturi, prin ploi şi furtuni
Recoltele luminii le vom culege mâine
Din brazde trase de străbuni.

— Dece s'o fi supărat fata asta? se întrebă Ifrim întristat, privind-o în creştet şi văzând cum îi străluceşte părul, întocmai ca păcura când dă soarele peste ea.

— Iaca, în loc să mă duci tu la turlă, te duc eu, — auzi glasul Dobriţei către Vasile. Dacă nu se ridică turla sovietică, — cine ştie când păseam şi eu într-o sondă...

Cântecul le acoperi glasurile.

Maşina fugea printre căsuţe mărunte. Ogrăzile şi grădinile străluceau sub soarele primelor zile de Martie. Grămezi de zăpadă stăruiau la umbra caselor, topindu-se în şuviţe subţiri. Cântecul aducea femeii şi copii pe praguri, la ferestre. Un cârd de găşte — ieşite pe mijlocul drumului, gâgâiau în urma camionului care le stricase plimbarea. Mâinii lor se alătură un dulău pestriţ cu blana mîtoasă care hămăi multă vreme îndignat, învăluit în norul de praf.

Noi creştem ca holdele ţării

Răsuna în văzduh cântecul plin de însufleţire tinerească.

Deodată, după cotitură, ţâşni ca din pământ o uriaşă construcţie metalică. Era turla sovietică. Impletită din drugi subţiri de oţel, — sta proptită pe cele patru picioare înălţându-se ca un turn semeţ. Vârful îngustat părea că înţepă bolta azurie.

Tinerii amuţiră cu toţii. Priveau marea alcătuire care stăpânea zările, apropiindu-se şi crescând din ce în ce mai mult. Coboriţi la picioarele ei, se simţiră mărunţi ca furnicile.

— Cât e de înaltă! strigară fetele mirate, trecând printre stive de ţevi şi burlane, printre sape de rezervă şi alte unelte, apropiindu-se de turlă.

Grupul se opri la poalele uriaşei construcţii. Intre picioarele răschirate, spânzura macaraua ca o limbă grea de clopot. În botul ei ţinea tija pătrată, care învărtea masa Rotary, întocmai ca un prisnel uriaş. Gâturile se înălţară spre vârful ameţitor de înalt.

— Uitaţi-vă! strigă Anica, înspăimântată, înălţând capul. Acolo sus se mişcă cineva... arată cu mâna printre spiţele impletite de oţel.

— Dece te sperii, fată? râse Vasile. De bună seamă că se mişcă cineva acolo. Podarul.

— Şi nu-i frică? întrebă Sia.

— Dar ce-i, femeie? răspunse Steflea, repezindu-şi şapca pe ceafă, şi privind cu interes şi lăcomie podul sondei.

— Mie nu mi-e frică să mă urc acolo, — făcu Dobriţa cu îndrăzneală. Măcar că sunt femeie...

— Te lauzi fiindcă ştii că nu te pune nimeni la încercare, — o înţepă Steflea cu vorba. Ameţesc şi flăcăii zdraveni. Nu-i lucru uşor...

Vasile zâmbi. Dobrița întoarse ochii spre el.

— Și tu ridici turle de-astea? Întrebă uimită căutându-l din ochi, cu un fel de aprigă mirare.

— D'apoi! răspunse Vasile... Am ajuns chiar specialist... se lăudă cu sfială.

Inima Dobriței svâcni de mândrie. Înălță capul spre geamblac*) închipuindu-l pe Vasile încălecat undeva acolo sus pe vreo stinghie, încheind împletitura de scânduri dintre stâlpi.

În clipa aceea se apropie de ei, coborînd pe scara de metal, brigadierul.

— Noroc, tovarășe, — îl salută Dobrița în calitatea ei de responsabilă a cantinei. Am venit cu fetele să ne arătați și nouă turla.

— Bine-ați făcut. Aveți ce vedea. Nu numai voi, dar chiar și noi sondorii.

Intr'adevăr, turla sovietică atrăgea în fiecare zi sondori din toate schelele depe Valea Prahovei. Adusă din Uniunea Sovietică pentru expoziția dela București, nu se mai întorsese pe meleagurile ei. Fusesse dăruită Schelei, instalată aici, cu tot utilajul de forare, și pusă în funcțiune. Cercetată și studiată de tehnicieni, începu îndată la toate turlele, aplicarea sistemului sovietic de desprindere a tijeii pătrate, ușurând efortul fizic cu suflă la suflă, reducându-se timpul de manevrare, precum și alte metode tehnice care îmbunătățeau munca. Norma obținută cu aparatura sovietică, depășea cu mult normele obținute cu celelalte utilaje americane rămase dela vechii patroni. Bineînțeles, toate aceste fapte aduseră mișcare între sondorii din schelă. Neconținut veneau din toate părțile să cerceteze.

Tinerii îl urmară pe brigadier, urcând scara pe pod.

— Care-i granicul? îl întrebă Dobrița, nerăbdătoare, pe Steflea.

— Uite-l colo, răspunse cu mândrie flăcăul, arătându-i un fel de tanc blindat ce cuprindea fundul podului. El e inima sondei. Când stă el, stă și sonda, cum se oprește viața într'un om când inima încetează de a mai bate.

— Dar nu se vede nimic, zise fata uimită.

— De bună seamă că nu se vede nimic. E învăluit în apărătoarele de metal — o lămuri sondorul Rășină. Nu se poate întâmpla niciun accident. La noi, la 900, granicul n'are apărătoare.

O parte din grup se îngărmădi lângă drilometru**).

— Din pricina lui Oancea n'are — observă mai departe Rășină, încruntat. Stau scândurile în ocol și nu ne lasă să facem apărătoare. I-am spus într'o zi că vrem s'o facem noi, în vremea liberă. — Vedeți-vă de treburile voastre de sondori — s'a răstit la noi. — Să nu-mi schimbați mie rânduelile... Aveți meseria voastră. Vreți să furați pâinea tâmplarului? — I-am răspuns că nu vrem să-i furăm pâinea, vrem să facem doar ca meșterul Așurbecov. — Cine-i ăla, s'a holbat la noi. — Așurbecov, un 'sondor vestit din Uniunea Sovietică. — Și ce spune deșteptu'ăsta — ne-a luat peste picior. — Apoi el zice că sondorii mai pot îmolni și alte treburi la sondă. De pildă: pot repara electrica, pot repara sculele, pot face o apărătoare... — Așa? — s'a repezit în noi. Și ce se întâmplă mă rog, cu cei de meserie? — Aceia pot fi folosiți la alte sectoare. Crește productivitatea

*) geamblac — vârful turlei.

**) Aparat care înregistrează mersul sapei în adânc.

muncii i-am spus noi. — Nu-mi pasă ce zice Azerbacov, ori cum dracu îi spune, a strigat meșterul. Eu știu că asta e meserie de tâmplar. Să nu vă prind că vă atingeți de scânduri. Să aibe grijă direcția să angajeze mai mulți meseriași.

— Și ați lăsat-o moartă? întrebă Dobrița, uitându-se cu muștrare la flăcăi.

— E și asta un meșter, seamănă cu Vâlcu al nostru dela cantină. Sunt la cuțite cu el, — dar nu mă las. Tovarășul Gherghina mi-a spus să-mi fac datoria și mi-o fac, — rosti întorcându-se. Acolo e cârma?

Arată spre meșterul care sta în picioare lângă granic, cu mâna pe frână.

— Acolo-i, o lămuri Steflea. De acolo se mânuește forarea...

„Cum stă cârmaciul la cârma vaporului...” — murmură Dobrița în vreme ce grupul de tineri începu să coboare la batalul cu noroi.

— Vasile, strigă fata trăgându-l de mână la o parte. Ești tu prietenul meu? Ești tu tovarăș cu mine?

Flăcăul simți cum îl cuprinde turburarea.

— Asta o știi tu mai bine, Păunișo, răspunse nedumerit.

— Uite ce-i, stăruie Dobrița plimbându-și ochii în toate părțile, simțind deodată o dorință neastâmpărată. Arată-mi pe unde pot urca în vârful turlei.

— Unde? întrebă mirat flăcăul.

— Sus, la podar, făcu Dobrița.

Vasile o privi încruntat. Dârzenia care răzbătea din vocea ei îi dădu un simțământ ciudat.

— Arată-mi scara, îl rugă fata cu îndărătnicie, apucându-l de mână. Vreau să mă urc sus.

Vasile își adânci cuta de pe frunte, strângând sprâncenele. Stătu în cumpănă un răstimp, apoi se hotărî:

— Vino după mine.

O trase spre ieșire, coborând în ocol, în vreme ce pe pod, sonderii se pregăteau să ghiveșteze mufa unei prăjini pe care podarul o dirija de sus asupra gurii pufului.

— Iacă, aici e motorul care pune în mișcare granicul, o lămuri trecând pe lângă mașina cilindrică ce pufăia împrăștiind căldură.

Dobrița se opri, privind cu uimire motorul.

— Tare mi-ar place să mă fac și eu sonder, rosti deodată.

Vasile o privi întrebător.

— Da, da, repetă Dobrița, De mult mă gândesc la lucrul ăsta, spuse ea privind-l.

— Ar fi ceva, — spuse Vasile ocolind turla. — Asta-i scara.

Se opriă în fața unei scărițele înguste de metal care pornea în sus, prinsă pe scheletul exterior al turlei. Dobrița înălță capul. Se uită fugind cu privirea dealungul zig-zagului de trepte. Vârful i se pierdea undeva în văzduh.

— E mai înaltă decât turnul bisericii săsești din Sibiu... spuse infrigurată.

Apucă marginea de fier, așezând un picior pe treaptă.

— Să viu și eu cu tine — zise Vasile cuprins deodată de neliniște.

— Ba să stai pe loc, — făcu ea oprindu-l hotărîtă, scuturându-și cozile arămii pe spate.

Porni ca o veveriță în sus, simțind sub tălpi, tabla zimțată a treptelor.

— Nu te grăbi, — strigă flăcăul, părându-i rău că n'o oprise. Dobrița dădu din cap și-și domoli mersul. Simțea sub palmă bara rece de metal. La dreapta avea schelăria turlei, la stânga văzduhul, iar la picioare adâncul. Aplecă privirea și se uită în jos. Văzu obrazul lui Vasile încrunțat, urmărindu-i suișul cu îngrijorare. — Nu te uita în jos, — îi strigă acesta punând palmele pâlnie la gură și fata își aținti privirile înainte uitându-se printre treptele distanțate, la casele satului, la livada de desubt. Turla tremura ușor sub mersul granicului, scara la fel. La dreapta, simțea straja turlei, — în partea cealaltă, era prăpastie. Deodată o învălui o lumină puternică. Bara, rece până atunci, devenise fierbinte. Se opri. Scara ieșise din umbra pe care o aruncase până atunci asupra ei instalația de pe pod. Picioarele îi tremurau de încordare. Nu-și da seama de înălțime decât după priveliștea satului care se lărgise mult, acolo departe. — Am să mă uit în jos — își spuse, — simțind înfiorare. Se apucă cu mâna cealaltă de vergeaua de oțel a turlei, în vreme ce înclină capul. — Am să deschid ochii, — hotărî, dându-și curaj... Am să mă uit... Dar frica n'o lăsă să-și deslășească pleoapele.

Printr'o sforțare curagioasă, birui teama. Deschise ochii. O miime de secundă o clătină un val de amețeală. Strânse mâinile pe bare și rămase astfel nemișcată, încordată. Desfăcu din nou pleoapele și în sfârșit se uită vitejește în jos. Privirile-i cuprinseră întregul ocol, cu pâlcul de fete și băieți, cu pompele de noroi, cu motorul și cazanele de aburi, cu batale și băraci... Totul părea depărtat și mic, ca o lume de păpuși. Uruitul granicului se ridica potolit în văzduh. Dobrița începu să urce din nou pe scărița scaldată în soare, parcă ar fi intrat într'o baie de lumină. Vântul bătea ușor mișcându-i cozile și o suviță de păr scăpată pe frunte. O păsăruică țâșni dintre barele de oțel, zburând pe dinaintea ei. Înainte, se întindea azurul, iar acolo departe, căsuțele albe, ca niște batiste împrăști-ate ici colo printre copaci.

Când ajunse la podul cel mic, podarul, rămase încrămerit pe loc.

— Ce-i? Cine ești? — se proțăpi în fața ei clipind repede în soare. Ce cauți aici? — strigă uimit. Stai, nu te mișca. Să-ți leg centura de siguranță. Ce cauți aici, arătare?

Dobrița nu răspunse. Simțea în trup un tremur nervos pe care nu-l putea stăpâni. Se apucă cu mâinile de balustradă, sprijinindu-se. O amețeală aprigă o cuprinse, când privi în jos pe podul sondei unde foiau muncitorii ca furnicile, căutând să învingă amețeala. Își mușcă buzele. Se așeză pe podea. Simțând sub dânsa o suprafață mai mare de sprijin, se liniști. Se ridică dărză și punându-și mâinile pâlnie la gură, chiui prelung: Uiu-iuiuiuu!

Oamenii de jos își înălțară frunțile... brațele lor se întinseră spre dânsa. Văzu pe brigadier făcând doi pași înainte, și răspunzându-i în chiot:

— Dă-te jos, zârghito! — răsbi glasul, urcând până la ea. Dă-te jos, arătare...

Dobrița făcu semn cu mâna, râzând. Desluși în pâlc pe Șteflea care

își scoase șapca trântind-o cu foc de pământ. Fata râdea fericită, îmbăiată în văzduhul proaspăt.

În vremea asta, podarul desprinsese o prăjină din grămada de lângă el, trăgând-o spre mijlocul turlei, cu cârligul. Jos, pe podea, sonorii cu capetele întoarse în înalt, zgâiau ochii la prăjina care se legăna în aer, spre gura puțului, unde trebuia să fie înșurubată. Podarul trase de cârlig și întoarse capul spre față, simțind-o aproape de dânsul. Avea plăcere să-și arate meșteșugul. În clipa aceea se întâmplă nenorocirea. Cârligul scăpă din jurul prăjinii. Aceasta căzu pe podea, zguduind turla ca un cutremur. Un răcnet se înălță de jos, acoperind vuietul mecanic. Dobrița văzu într-o clipă obrazul palid al podarului, schimonosit de groază. Când își aplecă ochii, zări sonorii îngrămădiți în jurul unuia dintre ei, care sta întins pe podea. Brigadierul fugea năpraznic prin ocol spre scara podului. Vasile alerga de după turlă spre sondă. Pâlcul de fete și băieți se oprise încrămășit pe loc.

— Ce este, ce s'a întâmplat? întrebă Dobrița îngrozită, întorcându-se spre podarul năucit, care încrămășise cu mâinile înfipite în bară.

— Am scăpat prăjina, bâlbâi omul.

Dobrița simți că-i înghițită sângele'n vine. Înaintea ochilor îi jucau vedenii de groază. Era cuprinsă de turburare ca și când s'ar fi rupt înăuntrul ei un zăgaz. Se ridică de pe podea fără a mai simți amețeală, cu trupul greu, parcă ar fi fost plin cu plumb. Incepu să coboare. Pe măsură ce cobora i se părea că inima ei viaie, își domolea bătăile și se umple cu o mare amărăciune. Se simțea vinovată și deșuchiată — „ar fi mai bine să mă arunc jos“ — îi trecu prin minte gândul crâncen.

Vasile o aștepta în capul scării. Obrazul îi era întunecat, gura încleștată. Pentru un muncitor conștient, încurajarea Dobriței de a se urca pe turlă, dovedea ușurință. Lipsă de răspundere neîngăduită, aproape criminală. Degetele dela piciorul drept al sonzorului Stere fuseseră sfărâmate. Căderea prăjinei putea face moarte de om. Sosiseră aci să vadă turla, să cerceteze, să învețe. El se lăsase furat de sbenguiala Dobriței. Pentru asta au venit la sondă? Vasile se osândeia fără cruțare. Înțelegea că va trebui să dea seama de fapta lui. Pe deasupra, îi slăbise încrederea în sine. Era turburat și frânt. Cum își putuse pierde judecata într'atât? Mai avea temeii să creadă că este un muncitor serios și conștient? Hotărît: nu.

Dobrița îl privea cu ochii tulburi, încețoșați. Căuta în ochii lui îngăduință și sprijin, dar nu putu găsi. Pricepu pe deplin, că săvârșise o greșală amarnică, trăgând după ea și pe alții. Nodul care se adunase într'însa din turburarea cugetului, i se urcă în gât. Izbucni în plâns, hohotind adânc, cu capul pe bara de fier a scăriței.

Schela vuia în zvon de muncă. Zilele acelei luni de Martie se trezeau de dimineață, răcoroase, sub un cer înalt și albastru ca o cupolă de cleștar. Frunzișul proaspăt foșnea în lumina subțire a zorilor. Schimbul întâi primea răsăritul soarelui în piept și-l saluta cu chiote, luând putere. Soarele răspundea la această bucuroasă primire, grăbindu-se să iasă din ceața dimineții. Fețele oamenilor, mașinile, uneltele, străluceau în mângâierea lui prietenoasă.

Vestea forării la Stejăriș, se răspândi în Schela ca un fulger. Stejărișul era o livadă, largă, așezată pe o spinare de deal, prefirată cu pomi... Acum era vremea lor; înfloriseră cu toții. Umblau prin schelă mulțime de zvonuri. Americanii străpunseseră pământul fără a găsi petrol. De banii lor nu-i părea rău nimănui, se înțelege, dar milioanele care se cheltuiau acum cu forarea îi dureau pe fiecare. Dacă nu se va găsi totuși țiței? — se întrebau unii. E drept iarăși, că dacă filonul dela Vedea răzbătea până la Stejăriș, — comoara se afla în mână. Mare mirare că s'au înșelat americanii. Ori au găsit țiței și l-au tăinuit? Poți presupune orice... Svonurile călătoreau dintr'o parte într'alta, purtate de toată lumea.

Stejărișul constituia un obiectiv de seamă. Era întocmai ca o cetate ce trebuia cucerită, cu cât mai puține pierderi și stricăciuni. Deaceea Stanciu fusese așezat acolo de curând, ca un om de nădejde în bătaia ce se da pentru cucerirea pământurilor de dedesubt, pândite din umbră de lăcomia dușmanilor. Priveghea atent lucrul tuturor, cântărind munca, slăbi-ciunile. Iși împărțea vremea așa ca să fie de față la cele două schimburi de zi.

Iși făcuse un plan chibzuit, pentru drumurile la direcție și pentru răgazul scurt pe care și-l îngăduia să-l petreacă acasă. Brigadierul de noapte, Atanasie, era și el un muncitor încercat. Cu toate că avea de inspectat mai multe sonde, după cum cerea munca de noapte, nu-i scăpa nimic. Meșterii erau tot unul și unul; iar sondorii, utemiști. Avea pe cine se sprijini.

Stejărișul cerea oameni, nu glumă.

Cercetând rapoartele de lucru, Stanciu înțelese că echipa lui Oancea avea mai puține puncte pozitive decât celelalte. Se miră: cum se poate una ca asta? Oancea codaș? Incepu a-l supraveghea și de aproape și de departe pentru a-și da seama unde se găsește răul. Așezat în cabină, la fereală, urmărea cele ce se petreceau pe podeaua sondei.

— Meșterul a uitat că mai trebuie să și înaintăm cu sapa — făcu Steflea către Rășină, privind cu necaz spilstanga, pusă pe degajare de noroi. De o jumătate de ceas se învârtă sapa degeaba în puț. Ne mănâncă din timp — adăugă necăjit, ținând mâna pe pârgăia granicului și susținând garnitura în așa fel ca sapa să se rotească în noroi fără a scurma roca.

— Li dau drumul?! strigă spre Oancea, care sta mai încolo așezat pe o sapă. Fuma țigara și n'o mai mântuia.

— Lasă să se spele bine de noroi, — mormăi Oancea. Invață băete. Măine, poimăine. ieși meșter și faci vreo boroboată.

Steflea întoarse capul necăjit. După ce mântui însfârșit țigara, Oancea se ridică și veni spre granic.

— Ei hai, — dă-i drumul, — făcu, proptindu-se pe picioare și supraveghind manevra.

Steflea călcă pedala, mișcă frânele. Lanțurile porniră să zuruie, învârtind masa Rotary. Apăsă pe pârgăie și îndată acele drilometrului începură să salte, icnind în zigzaguri pe hârtia circulară. Sapa scurma, zdrobea, înainta în strat, în vreme ce acele înregistrau operația.

Flăcăul simți în braț munca pe care o făcea sapa acolo în adânc. Inima i se umplu de bucurie, de mândrie. Meșterul Oancea îl lăsa dela o

vreme mai mult la granic. Avea încredere în el, de bunăseamă. În curând va da examen. Va ajunge și el meșter.

Granicul duduiă, cutremurând turla. Lanțurile se zvârleau rotind masa, lucindu-și zalele în lumina soarelui.

Furtunul de noroi tremura în aer ca o uriașă trompă de elefant.

Ifrim strecura noroiul ce curgea prin jghiab din adânc, luându-l cu lopata, trecându-l prin sita de metal. Băețaul care păzea vitele Gospodăriei pe islaz, se apropiase, privindu-l cum lucrează.

— Ce-i, mă? Vrei să te faci și tu sondor? — glumi flăcăul. Apucă lopata, — zise întinzându-i-o. Strecoară noroiul, o leacă. Fă și tu o treabă...

Copilul începu bucuros să mestece'n batal, lăsând vacile să pască liniștite împrejurul sondei. Ifrim se întoarse și luă o probă de noroi. Măsură densitatea, pe urmă vâscozitatea, numărând tare până la un minut, în vreme ce noroiul curgea din pâlnie într'un fir întunecat.

— E în ordine? întrebă meșterul Oancea, apărut la marginea sondei.

„Umblă dela o vreme ca un șoarece în cușcă, meșterul nostru“, gândi mecanicul Spiru, ungând pistoanele pompei. Ifrim mormăi ceva neînțeles.

Uruitul granicului se opri. Oancea trecu la pârghie, iar flăcăii se apropiară de gura puțului. Ifrim urcă scara la podea și desprinsе cleștele Wilson din marginea turlei, făcându-l să plutească în aer, spânzurat cum era de o sârmă. Rășină se izbi în el.

— Ce naiba, mă, n'ai loc de mine? strigă flăcăul mânios, împingând cleștele spre puț.

— Dar tu n'ai ochi? strigă Rășină necăjit.

După ce desprinsе spilstanga, noroiul țâșni prin prăjini ca o fântână arteziană. Flăcăii se dădură la o parte, așteptând să se golească prăjina. Stanciu cerceta cu privirile fiecă mișcare. Oancea manevra la granic, coborând colacul de sârmă în ocol. Ânghel, aflat la picioarele turlei, îl prinse și-l înfășură pe capul unei prăjini. Sondorii așteptau la marginea podelei privind în jos.

— Gata! strigă Șteflea ridicând mâna spre Oancea.

Meșterul învârti roata și țeava fu ridicată până la podea, rezemându-se cu un cap în buza ei, cu altul rămânând proptită în pământ.

— Gata! strigă din nou Șteflea, în vreme ce desfăcea colacul spânzurat de sârmă, pe care Oancea, manevrând, îl ridica în sus.

Se proptiră cu toții în „căteaua“ groasă ca o sgardă uriașă, atârnată de macaraua slobozită în jos.

— „Hei-rup!“ — scandară făcându-i vânt spre capul prăjinei.

Broboane de sudoare apărură pe frunți. Salopetele se umeziră în spinare. Se avântară din nouă. „Hei-rup!“ Brațele se încordară, împingând „sgarda“. Picioarele alunecară în noroiul scurs pe podea. Umerii tremurau pe sub pânza hainei. Se vedeau mușchii întinși.

— Hai, înc'odată, indemnă Șteflea răsuflând greu, ștergându-și fruntea cu palma. O dungă de noroi se ivi pe ea. Tinerii se încordară iarăși. „Căteaua“ cuprinse în sfârșit gâtul prăjinei. Ifrim o încuie, Oancea manevră și macaraua se înălță în aer, ridicând în bot, prăjina, care se le-găna în colo și incoace deasupra puțului ca o limbă de ceasornic.

Ifrim, după ce-și șterse și el fruntea cu dosul mâinii, propti prăjina cu palmele lui puternice, oprindu-i balansul:

— Adu „pisica“ — strigă Oancea.

Ifrim cu Rășină se repezică pe margine. Unul vru să apuce periuța de sârmă, celălalt căldarea cu valvoil. Neștiind pe ce anume să pună mâna, fiecare, se izbiră din nou. Bocancul lui Rășină alunecă pe noroi și flăcăul se rostogoli pe podea.

— Ce dracu, mă! se burzului Rășină, privindu-l pe Ifrim mânios, ridicându-se și apucând „pisica“. — Ai orbul găinilor? se răsti el curățind noroiul de pe ghiventul prăjinei, prinsă în gura puțului. Oancea, la granic, se strâmba de răs.

Stanciu se încruntă:

„Ce fel de muncă e asta? Oancea nu vede că tinerii lucrează ana-poda? Se încurcă toți ca găinile. Ce înseamnă râsul prostesc al meșterului? Ne aflăm la joacă?“

— Bagă la „botonieră“ — strigă Oancea rânjind.

Șteflea fixă prăjina ce spânzura deasupra puțului în capul celeilalte. Cleștele Wilson încolăci mufa.

— Strângem cu automatul? întrebă Șteflea.

— Dă-l dracului de automat — înjură Oancea. Strângeți cu mâinile. E mai bine...

Flăcăii se proptiră în clește și începură a strânge scandând: — Hei-rup, hei-rup...! Broboanele de sudoare curgeau pe obraji. Stătură câteva secunde să-și tragă răsuflarea în vreme ce pe sub tâmpile vinele îngroșate svâcneau.

Stanciu rămase uluit:

— Are automat și pune flăcăii să tragă. Ii ostenește ca pe vite... of, — Oancea așa...

După ce mântui schimbul, îi chemă pe toți în cabină:

— Măi tovarăși, dacă mai lucrăm ca până acum. n'avem să ajungem la țitei nici în doi ani.

— Dece? mormăi Oancea.

— Cum dece, meștere? se întoarse Stanciu spre el. Ai îmbătrânit? Te ții de glume? Nu vezi că flăcăii ăștia se învârt pe pod fără rost? Nu știe niciunul care unde-i e locul și dumneata răzi în loc să-i ajuți. Lași sapa să meargă în gol mai mult decât e nevoie, până îți faci dumneata cheful și tragi toate țigările din lume. Nu folosiți automatul... Păi asta e lucru?

Oancea păli. Unde dracu a fost Stanciu de nu l-a zărit? Dacă face raport, te pomeniști că mă schimbă... Atunci m'am dat la fund...

— Apoi, tovarășe, începu cu vocea mieroasă. Tinerii sunt ca mâinji... sburdă...

— Să faci bine să lași teoriile astea, îl întrerupse Stanciu. Aici e muncă, nu joacă.

— Tovarășe Stanciu, — interveni Șteflea, eu zic să ne împărțim într'un fel munca. Așa ca să știm fiecare ce facem. Să nu mai pierdem niciun minut năucindu-ne până ne duminim încotro să ne îndreptăm.

— Asta numai decât, încuviință hotărît Stanciu. Până dimineată întocmim fiecare câte un plan. Cum credem noi că am putea organiza munca de aici mai bine. Măine, după schimb, cercetăm laolaltă planurile. Poimăine, stăm de vorbă cu toate echipele.

— Trebuie să ne luăm angajamente, — făcu Rășină. Fiecare în munca lui... Ne-a explicat destul tovarășul Gherghina... Dar meșterul nu vine la adunări să asculte... Iar dacă se pune el deacurmezișul, numai degeaba.

Oancea îl fulgeră din ochi pe flăcău. Injurătura se opri la marginea buzelor, în vreme ce inima îi mustea de venin.

12

— Patru vaci? — întrebă Dobrița, privind obrazul blând al Elenței.

— Asta de azi e a patra — confirmă telefonista. Vaci de soi.

Dobrița strânse sprâncenele.

— Astăzi s'a adus carne dela Comcar. Ca de obicei. Despre vre-o vacă dela gospodărie nu știu nimic, — făcu căzând pe gânduri.

— Ce s'a întâmplat cu ea? întrebă Elența. Dacă i s'a rupt piciorul, a fost tăiată, de bună seamă. A dat Vâlcu ordin. Trebuia adusă la cantină. Unde alt undeva?

— Dacă a intrat în cantină, desigur că a fost trecută în condică — rosti Dobrița înălțându-și capul.

— Bine înțeles, — făcu Elența, mișcându-se pe scaun. Dacă ai cerceta, ai afla...

— Condica o ține Vâlcu. Nu mă lasă să mă apropiu de ea.

— Ce fel de responsabilă ești? — o mustră Elența, desamăgită, continuând să manevreze fișele cu mișcări iuți.

— Asta-i drept — răspunse Dobrița îngândurată. Câteodată... mă gândesc că nu-s de nici o ispravă... Gheorghe a descărcat carnea, a băgat-o la ghiță. Bonul nu l-am văzut, — făcu îngrijorată. Trebuie să pun mâna pe condică — se smuci din înșoală. Ceva nu-i curat... Condica aduce lumină...

În dimineața următoare, Dobrița asistă la descărcarea pâinilor. Luă bonul și se îndreptă spre Vâlcu, cerând cheia dela birou.

— Dece-ți trebuie cheia? se răsti la ea.

— Să duc bonul de pâine!

— Dă-l încoace, — porunci Vâlcu îndreptându-se spre birou.

În clipa când răsuca cheia în broască, auzi ușa bucătăriei deschizându-se. Președintele sindicatului, Niță, apărură în prag.

— Pune-l pe birou — zise repede Vâlcu dând bonul Dobriței și grăbindu-se spre intrare.

Fata se strecură înăuntru. Zări condica. Se apropie de ea. O deschise și răsfoi paginile, începând din luna Decembrie. Cercetă atent.

— Una vacă dela gospodărie... 380 kgr., — citi. Una vacă dela gospodărie... 320 kgr. — citi mai departe. Una vacă... 360 kgr... una 315 kgr...

Se întrepră de spate și se gândi: „Toate vacile dela gospodărie erau trecute în condică. Niciuna nu lipsește“. Ridică telefonul și vorbi în pâlnie:

— Tovarășe Elența, — le-am găsit trecute în condică pe toate patru...

— Așa? — se auzi vocea mirată a telefonistei. Bine, bine, — rosti după o pauză și telefonul se închise.

Dar pe când se îndrepta spre casă, Dobrița simți că o impresoară

neliniștea. — N'am fost de față la cântăritul cărnii, — se muștră în gând...

— Mă duc diseară pe la Elenca să mă mai sfătuesc cu ea, se gândi... N'am mai fost de mult... Iau și bluza să o trag la mașină... Am să o rog să mă lase pe mine... M'a pus doar la probă când am tivit basmaua... — își spuse zâmbind la gândul bucuriei ce o simțise când Elenca-i îngăduise să se așeze la mașină.

13

Atelierul de tâmplărie se afla dincolo de magazii. Lumina se vedea arzând noaptea târziu în geamurile largi. De câțva timp, Vasile își făcuse un pat de scânduri într'un colț, svârlise un braț de hoaspe asupra lui și nu mai pleca acasă. — Degeaba m'aș duce, tot n'am somn — își spusese. Într'adevăr, din clipa când dăduse peste broșura în care se vorbea de petrolişti din petrolifera „Voroșilov“, nu-și mai afla liniște. De când venise aici, ridica turla și le tot demonta, spre a le înălța în altă parte, îndată ce se mântuia forarea.

— Gândește-te, măi frate! îi spuse într'o zi lui Stanciu. Suntem în urmă cu îndeplinirea planului. Păi nu intră în întârzierea asta și turla care ne iau atât amar de vreme până la desfacem și le ridicăm deasupra pușturilor noi? De aș avea atâta putere să apuc turla de cap, întocmai ca pe o căciulă, și să o așez de aici, colo... Cât timp câștigat, ce economie la materiale! Când văd cum se prăpădesc scândurile și bulumacii, mă doare inima ca și când cineva mi-ar prăpădi agoniseala mea...

— Păi nu-i agoniseala ta, măi frate? îl întrebă Stanciu.

— Așa-i. Deaceea mă frământă un gând... Trebuie să-i dau de capăt — făcu preocupat.

În adevăr, Vasile aflase din broșura pe care o găsisese în bibliotecă, că meșterul sovietic, turlistul Saușnic, muta turla fără a le mai demonta. Vasăzică, găsisese deslegarea care-l preocupa pe el, ziua și noaptea. De atunci își pierduse somnul și liniștea. Nopti nenumărate, aplecat asupra bancului, desena cu creionul pe hârtie fel de fel de sisteme, cioplea din lemn mulțime de tălpici, socotea, combina. De zeci de ori îl cuprindea descurajarea și tot de atâtea ori reîncepea lucrul.

În seara asta, tocmai trăsese la rindea două vergele de câte o șchioapă. Le așezase pe banc și se uita la ele încrunțat. Lumina becului, scăpată de sub farfurioara de tablă, îi arunca pe față reflexe galbene.

Pe perete spânzurau echere, teuri, planuri. Într'un colț zăceau grămadă hoapsele, ca niște uriașe crizanteme desfrunzite. Un ceas ticăia rugulat în perete. Afară, noaptea învăluia atelierul în pulpane întunecate.

Vasile așază vergelele paralel pe banc și le privi îndelung. Pe sub frunte, cugetul fugea, căuta. După un timp vâri sub ele două creioane, rășchiră palma și așază câte un deget pe fiecare vergea, începând să le tragă cu mâna cealaltă ușor, încoace și încolo pe suprafața mesei. Vergelele înaintau, în timp ce creioanele rulau sub ele... Maxilarul îi juca nervos în încheetură.

Deodată, vergelele se poticniră. Nimeriseră cu vârful în cioplituri de lemn. Rămase cu degetele nemișcate, privind scândurelele cu o putere crâncenă, ca și când ar fi voit să pătrundă dincolo de ele...

În clipa aceea ușa se deschise și în prag apărură inginerul Axente.

— Cum merge, tovarășe? întrebă, apropiindu-se cu interes.

Vasile tresări și se întoarse:

— Iacă, la drum drept merge bine. Se împiedică însă îndată ce dă într-o groapă, ori întâlnește în cale un dâmb.

Axente se aplecă asupra bancului, urmărind atent mișcarea vergelelor.

— Așa-i... făcu după un timp. Crezi că-i vei da de cap?

— Trebuie să-i dau, — rosti dârz Vasile. Aci scrie negru pe alb — bătu cu mâna în cărticica deschisă pe banc. Saușnic mută turlele pe niște cărucioare. Eu am de gând să le mut pe tălpici... Trebuie să dibăcesc. Îmi vine să-i scriu lui Saușnic, să-i cer deslușiri, — făcu uitându-se în zare la noaptea de afară.

După ce Axente cercetă câteva calcule și desene pe care Vasile le desprinsese din cui, făcând verificări cu creionul, întrebă:

— Ai așezat centrul de greutate la 18 metri?

— Așa am socotit, — spuse Vasile, aplecându-se asupra hârtiei pe care Axente o ținea în mână.

— Dacă lași toate pe pod, după cum mi-ai spus, centrul coboară, — rosti Axente întorcându-și capul spre Vasile.

Flăcăul se încruntă, strângându-și gândurile. La o vreme, obrazul i se destinsese.

— Atunci toată turla e mai grea, — șopti îngândurat ca pentru sine, urmărind creșterea unei idei desprinsă din cele multe care i se frământau sub frunte. — Așa-i, întări cu încredințare.

— Cred că ești la un pas de ispravă, — exclamă Axente. Dacă ai izbutit până aici, vei izbuti și de aci înainte, — îi zise cu prietenie și încurajare, bătându-l pe spate. Tovarășul Gherghina are încredere mare în dumneata, Vasile. Așteaptă din ceas în ceas...

Rămas singur, Vasile fu cuprins de înfrigurare. Incepu din nou să ruleze vergelele într-o mișcare mecanică. Minte-i era concentrată, iar privirile se ascuțiseră ca două sărme.

„Așteaptă Gherghina din ceas în ceas“ — îi sunau în ureche vorbele inginerului. Apoi da, i-am făgăduit că voi face „revoluție“ în mutarea turlelor.

— Trebuie să reușesc își spuse iarăși, mișcând mereu vergelele pe banc. Deodată se opri. Obrazul i se netezi. Mai apoi din nou i se săpară dungi adânci între sprâncene. Dădu la o parte vergelele. Prinse între menghine o bucățică de lemn, cât un sfert dintr-o vergea, o netezi cu rindeaua, apoi o scoase și o privi mult. După aceea începu să cioplească ciocuri la capete... Privirile-i întunecate licăreau ca și când înapoia lor s'ar fi aprins o lumină...

Era atât de cufundat în lucrul său, încât nu auzi ușa scârțâind în tâțâni. În prag apărură Dobrița și Ispas. Tinerii se opriră ținându-și respirația, cu teama de a nu stânjeni lucrul flăcăului. Înfățișarea lor arăta îngrijorare și curiozitate. Înaintară, pășind cu atenție printre hoaspe și bucăți de scânduri. Ispas se cumpănea în mers, străduindu-se să nu facă sgomot. Se apropiară de banc, oprindu-se lângă Vasile, uitându-se cu atenție la scândurica cioplită la capete pe care flăcăul o ținea înaintea ochilor, privind-o ca pe un lucru de preț.

— I-ai dat de cap? șopti Dobrița, uitându-se la obrazul lui brăzdat de o dungă ce pornea dela rădăcina nasului în jos.

— Păunițo dragă, șopti Vasile, fără să-și deslipească ochii depe vergea, — și tu, măi frate Ispas, să știți că am descoperit buba, rosti ca și cum și-ar fi vorbit sie-și. Pe urmă, ca trezit dintr'un vis, se scutură, întorcându-se spre prietenii săi.

— Măi fraților, — strigă cu o voce străbătută de bucurie. Am reușit! Am reușit! — repetă uitându-se cu drag la ei și așezând un braț pe umărul Dobriței și altul pe al lui Ispas, trăgându-i spre pieptul lui.

Fata simți lacrimi ridicându-i-se în ochi, în vreme ce gândul o duse cu luni în urmă, în odăița lui Vasile, când stătuseră o clipă, la fel îmbrățișați.

14

În sala clubului, după opt ore de muncă, tinerii se năpusteau asupra mingilor, făcându-le vânt din paletă, uimind pe cei ce se aflau pe margini. Întâlnirea cu echipa dela Boldești săltase echipa codășe a Schelei la loc de frunte.

Pe gazeta de perete, alături de faptele de muncă ale sonzorilor, matчуl cu Boldeștii era comentat cu entuziasm și de jucători și de tovarășii lor. Destul fuseseră la coadă... Pentru un șantier ca Schela, asta era o rușine.

Valuri de înflăcărare se stârniră în rândurile tineretului din Schela. Luară deci la rând șantierele și colindară cu camioane și muzică: Ochiurile, Ariceștii, Morenii făcând peste tot prăpăd, întorcându-se acoperiți de glorie...

— Numai cu ping-pongul n'am făcut nimic — le potoli entuziasmul Popa. Nu facem sport unilateral. Abea după ce ne vom întări și în foot-ball și în volley-ball, se vor putea mândri sonzorii noștri.

Antrenamentul de volley începu la sfârșitul lui Februarie, cu mare involburare. Porniră pe terenul încă acoperit pe alocurea de zăpadă. Băteau mingea care cum nimereau, îmbătați de succesele ping-pongului. Își umflau piepturile, socotindu-se fiecare un viitor campion. Desbrăcați de hainele groase, începură să chinuiască mingea aprig. Ifrîm dovedi că brațele lui lungi, ca niște vâsle, găsesc întrebuintare și la sport. Statura lui de doi stâneni îl avantaja la plasă. Făcea praf împrejur... Când juca împotriva echipei fetelor, era o adevărată comedie să-l privești cum umbla cu mâinile prin văzduh, necăjind-o pe Mărunțica, care se îneștea de ciudă. Ea ar fi trebuit trasă cu funiile în sus pentru a-i putea răspunde vlăjganului.

După întâiul entuziasm, tinerii cerură costume de sport. Nu voiau să rămâie mai prejos de celelalte schele... Dacă ping-pongul putea fi jucat ori-cum, pentru volley-ball costumele erau neapărat necesare... Umblară de colo, colo, stăruind cu foc, până ce Popa îi vesti că Schela găsisese fondul din care să se facă comanda costumelor.

Porniră îndată în Duminica următoare, în camionul împodobit în verdeață, spre Boldești. Șteflea, așezat pe o latură, cântă toată vremea din armonică, iar fetele-și împletiră glasurile cu ale flăcăilor. Arătau atât de viteji, încât nimeni nu le-ar fi putut sta în cale.

Dar, pe cât au plecat de năpraznic, pe atât de amărâți s'au întors.

Mâncară o asemenea bătaie, că nu mai îndrăzneau să se uite unul la altul. Veneau înapoi tăcuți, privind câmpurile, pe care grâul începuse să'ncolțească.

— Dacă ne-am fi foit mai puțin de colo, colo, în costumele noastre și n'am fi tras chiulul la antrenament, nu păteam așa rușine, — glăsui Dobrița, șezând în camion posomorâtă, îngrămădită între Șteflea și Mărunțica. Flăcăii stăteau mohorâți, parcă i-ar fi opărit. Unde era veselie cu care porniseră? Unde erau planurile de a provoca minerii dela Lupeni?

Înțelegeau că pentru a avea o echipă sportivă, trebuiau să aibe un instructor sportiv. Le era drag să se sbenguie pe câmp, bătând mingea... Se'ntorceau înviorați și primeniți după un ceas de joacă, dar atât nu era deajuns.

— Tovarășe Popa, — se repezira ei la tânărul care venise să supra-vegheze antrenamentul. Rușinea pe care am mâncat-o la Boldești trebuie spălată. Aceia au avut instructor sportiv...

— Păi, voi v'ați lăudat că n'aveți nevoie... — răspunse Popa, privindu-i ironic... Ați încercat să mă convingeți că vă descurcați singuri cu Anghel.

— Dacă a bătut oina în copilărie, nu înseamnă că ne poate indruma la volley, — spuse Ifrim...

— Asta n'ați știut-o acum o lună, când s'a pus problema asta?

Tinerii începură să râdă stânjeniți. Infumurarea le luase mințile... Popa pricepuse că numai lăsându-i să se isbească cu capul de pragul de sus, aveau să înțeleagă lucrurile sănătos. Ii lăsase deci să facă ce voiau priveghind de departe, știind că în curând aveau să vină să întocmească lucrurile așa cum era bine.

— Am și cerut instructor sportiv, — spuse, după ce se uită la ei, cercetându-i din priviri.

— Ura! strigară tinerii înviorați, mișcând brațele, bătucind pământul cu bocancii.

— Tovarășe Dobrițo, iei costumele în primire. Nu le dai decât pentru antrenament. Trebuie să alegeți un comitet care să nu fie cu capul în nori... Nu-i așa, măi fraților?

Tinerii se vânzoliră, în vreme ce Ifrim semna cele auzite, trăgând un șut în mingea care se ridică până în înaltul cerului...

Dobrița se afla în drum spre școala sindicală dela Ploești. Șezând lângă Ispas, privea șoseaua care strălucea sub soarele lui Martie, părând că acolo, departe, se topește într'o apă lucitoare. Deabea acum avea răgaz să se gândească în tihnă la drumul ce-l făcea. Bătuse cale lungă decând venise la schelă. Ființa ei de astăzi, nu mai era ființa de mai înainte. Întâmplarea dela turla sovietică o zguduise adânc, făcând-o să poarte cu dânsa, neconținut, ca pentru aducere aminte, o durere și o muștrare. Degetele sdrobite ale lui Stere nu puteau fi îndreptate cu aceste simțăminte, de bună seamă. Nici cu critica aspră făcută lui Vasile și ei, măcar că le cutremurase sufletele încărcate până la margine cu amărăciune. Nu puteau fi îndreptate decât cu tragere de inimă la învățătură, cu străduința de a des-

chide ochii mai bine și a privi viața altminteri, mult mai serios ca până atunci.

— E bine să fii înflăcărat, — le-a spus atunci Gherghina. Dar înflăcărarea oarbă, dă omul peste cap.

Stând în cabina șoferului, Dobrița își aducea înaintea ochilor întâmplările din ultima vreme. Se gândea că viața în schelă se desfășoară într'un fel, ca nicăieri în altă parte. Te ia, te cuprinde zi de zi. Se răsfrânge asupra gândului, asupra vorbii tale, asupra judecății, scormonind în plămada din care ești făcut și răstoarnă brazde adânci pe care se înalță ființa ta cea nouă.

— Ispas! — îl agrăi pe șofer, întorcându-se pe stânga. Imi vine să cred că visez. Auzi? m'au trimis la școală... De eri, de când mi-au spus să mă pregătesc, parcă sbor. Înseamnă că și-au pus nădejdea în mine... Cu toată întâmplarea dela turlă, — făcu, umbrindu-i-se privirea. Mă Ispas! Am primit încredere... Va veni ziua să arăt ce am făcut cu ea, — adăugă serioasă, urmărind un gând încă nedeslușit. Când vii prin Ploești după alimente, să dai pe la mine, — schimbă vorba. Să știi că are să-mi fie dor, — făcu cu duioșie în glas... Cum m'am legat de colțul ăsta de lume!... Și doar n'am stat cu mâinile în sân... Am muncit!...

— Păi tocmai de-aia, — răspunse Ispas cu un fel de mândrie, strângând mâinile pe volan.

— Așa! — exclamă Dobrița și se luminează la față. Tocmai de-aia... Am muncit la Dragoman și am plecat fără să'ntorc capul. Aici, am spălat pe jos, am spălat zeci și sute de farfurii, am servit mii de muncitori la masă... și iată, mi se face dor... Dece?

..., „Să iubești munca, să n'o faci în silă“, — auzi parcă glasul lui Ivănescu. Asta-i! Munca de aici mi-e dragă, — strigă ea. Sunt legată de ea, mă Ispas. Mi se pare că de când lumea trăesc ca acum, că muncim și eu și Vasile și Șteflea și toți, pentru ceva ce e al meu, al nostru, al tuturor. Mă auzi?

— Apoi așa e, Dobrițo.

— Să treci pe la mine, Ispas, — îl îndemnă din nou după un răstimp, privind cu ochi luminoși câmpia.

— Nu știi dac'oi avea drum...

— Cum asta?...

— La Ploești, Vâlcu îl ia cu el mai mult pe Petre. Zice că-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala.

— Adică de ce? — deveni atentă Dobrița, întorcând capul.

— Iți spun drept, — făcu Ispas, — am cam intrat la bănueli cu Vâlcu. Știi că la Dragoman am văzut destule. Așa că... pricepi?!

Dobrița îl privi îngândurată. Iaca, ea pleacă și povestea cu carnea rămâne nelimppezită. Iar a săvârșit o greșală. Dece se vâără mereu singură în lucruri d'astea? Doar a înțeles de o mie de ori până acum că unde-s doi puterea crește... Ar fi trebuit să se sfătuiască cu vre-o fată dela cantină... cu Niță... E drept că s'a sfătuit cu Elenca... dar iată că acum pleacă și toate rămân baltă.

— Ispas, — și eu am bănueli, făcu ea. Am plecat și nu le mai pot urmări... Nu știu dacă sunt întemeiate... Din pricina asta n'am liniște, — făcu mohorită. Afară de asta, trebuia să mă duc la sindicat, să le spui...

— Dobrițo, răspunse Ispas, — alaltăieri noapte am plecat cu Vâlcu

la Ploești. Petre își strivise degetul în ușa, așa c'a trimis după mine. Ne-am oprit pe la gospodărie să încercăm niște coșuri. Când am pornit, mi s'a părut că s'a îngreunat camionul. — Ce naiba, — mi-am zis. Să atârne coșurile atât de greu? Am ajuns pe la 12 noaptea la Ploești, — Oprește aici, — îmi spune Vâlcu. Opresc pe Tunel în fața unei case.

— Las niște saci, — face Vâlcu și coboară. Simt că se mișcă camionul. „Caută sacii, — mă gândesc eu. Da' greu îi găsește...” Aud vorbe... Venise cineva să-l ajute. Când pornim, mașina mai ușoară...

— Vai de mine, Ispas, — sări Dobrița neliniștită, — să știi că nu-i lucru curat. Să te duci la tovarășa Elenca, la telefoane. Să-i povestești toate. S'o întrebi dac'a vorbit cu tovarășii dela sindicat. Spune-i că eu te-am trimis, — rosti repede, îmbujorată.

— Fii pe pace, Dobrițo, — făcu Ispas. Mergi fără grijă. Dacă așa stau lucrurile, apoi m'așez eu în spatele lui Vâlcu, ca vulpea în spatele dihorului. Mă duc eu la sindicat.

Dobrița, preocupată, își strânse lucrurile. Mașina se opri în fața școlii.

— Ispas! Să vii să-mi spui ce-ai făcut, — strigă ea coborând și îi strânse mâna.

La două zile după ce Dobrița comunicase Elenței cele aflate din condică, telefoanele sbârâiră. Doamna Ene, soția administratorului, își poștea prietenii la zaiafet. Vestile sburau, trecând prin urechile Elenței. Firele telefonice purtară tot felul de știri despre un mușchiu de vacă strașnic, pe care dânsa îl primise chiar în dimineața aceea. Trebuia neapărat stropit cu vin și împodobit cu tot felul de bunătați, — anunță cucoana deosebit de bucuroasă.

— Draga mea, — miorlăi în telefon doamna Butuc, mlădiindu-și glasul, — cine te aprovizionează cu asemenea delicatețuri?

— L-a primit, bărbatu-meu, — răspunse doamna Ene, mândră... Vreau să petrecem și noi nițel... Veniți negreșit, draga mea...

— Venim cu plăcere, — se alintă Mariana Butuc. Mai ieșim din monotonie... Stăm îngropate în satul ăsta prăpădit și mort, — se auzi oftatul ei tragic. — O să se prindă mucegaiul de noi...

Elenca ieși de pe fir. Nu mai voia să asculte. Știa pe de rost tot ce avea să urmeze: — Am uitat cum arată Puiu la față, draga mea. Pleacă la birou până nu m'am trezit, și se întoarce când dorm. Nici tu spectacol, nici tu film de dragoste. Iți aduci aminte de Robert Taylor?... Să nu mai poți dispune de mașină... Elenca întrerupse convorbirea, eliberând firele, socotind că fuseseră destul ocupate cu vorbe deșarte.

Dar după câteva secunde, doamna Ene chemă pe doamna inginer Oproiu. Șuvoiul de vorbe începu să curgă gârlă.

— Ce zici? — îl inviți și pe Axente? O aduc și pe nepoata mea, — gânduri doamna Oproiu. Știi, Adino...

— Atunci va trebui s'o poștești și pe sora lui...

— **Ma chère!** — o întrerupse Adina, **fais attention... On écoute *)**

*) Draga mea, fii atentă... se ascultă.

— Mai vorbim noi, încheie repede, doamna Ene. Treci pe la mine.

Elenca întrerupse din nou convorbirea. I se părea că doamnele spurcă instalația... O furtună întreagă din pricina unui mușchiu de vacă pe care l-a primit domnul administrator... Domnul Administrator? se gândi dintr'odată. În privirile blânde i se ivi o umbră. Zâmbetul din jurul gurii se destramă. Minte-a-i lucra iute, ascuțit... Un zălafet la fel avusese loc în luna trecută, când își rupsese altă vacă piciorul. Atunci fusese poftit și inginerul Oscar Nedelcu... Își amintea bine. Exact: inginerii din Iliești, cu nevestele, fuseseră poftiți, după ce Fane dela Gospodărie mai primise un ordin de tăiere... Elenca simți cum se leagă faptele între ele: mușchiul de astă seară, domnul administrator, vacile tăiate... Își aminti vocea plictisită, nervoasă, a lui Ene, răspunzându-i lui Vâlcu. Să fie oare înțeleși? Cum rămâne atunci cu condica? Convorbirile lui Ene nu-i aduseseră nicicând neliniște. Erău, ce e drept, scurte, nervoase, tăia prea repede vorba, ca și când acolo în biroul lui ar fi așteptat mii de oameni, mii de probleme, de hârtă de rezolvat... Zâmbise adeseori, auzindu-l cum face scandal pentru bonuri. Asta strânge magazii de hârtii... Unde le mai pune? — se gândise.

Își aminti că Dobrița plecase ieri dimineață la Ploiești. Iată, a venit vremea să sesizeze Sindicatul.

În clipa aceea soneria sbârâni din nou. Câmpina cerea sonda 900.—

— Tu ești, Oanceo? — întreabă o voce dela Câmpina.

Străduința vocii de a părea alta decât era, stârni în Elenca nedumerire. Vocea asta venea de undeva din trecut. Cu încordare, așteptă ca Oancea să-i rostească numele.

— Să trăiți! — răspunse meșterul, stânjenit.

Elenca tresări. În pâlnie nu se auzea sgomotul de pe podeaua sondei, nu se auzeau nici glasurile răslețe ale sondorilor. Vorbește din cabină, — își spuse. A închis ușa... Nu vrea să fie auzit...

— Te-am așteptat, — continuă vocea dela Câmpina, în acelaș fel reținut.

— Voiam să vin săptămâna viitoare, — răspunse Oancea înfundat, dorind parcă să nu-i audă nimeni glasul.

— Te aștept astăzi negreșit, — porunci vocea oarecum iritată... apăsând cuvântul astăzi.

— Bine, am să viu, — răspunse Oancea, cu supunere.

Când convorbirea luă sfârșit, Elenca avu simțământul că trecuse prin instalație un vânt cu miros de putregai. — Unde-am mai auzit vocea asta? Își chinuia mintea, căutând în adâncul memoriei. Cum se face că Oancea a priceput cu cine stă de vorbă? De unde știe de către cine a fost chemat?

— Sunt înțeleși, — hotărî Elenca îngândurată, dând legătura cu laboratorul.

— Gata analiza țiteiului, dela 252? — întreabă Marga, secretara inginerului Butuc. Care-i rezultatul?

— 12% sare, răspunse Erika.

— Mult, — auzi glasul preocupat al Margăi. Ascultă, Erika, m'aștepți la masă!

— Nu mănânc azi la cantină, — răspunse fata. N'ai văzut ce mâncare a fost ieri? Fără un strop de untură...

— S'a întâmplat, — o liniști Marga. În schimb am avut carne...

Mintea Elencăi începu să lucreze din nou. Stând cu mâinile printre fișe și sârme, cu ochii pe plăcuțe, își aminti că Ispas adusese cu trei zile înainte, untură dela Gospodărie.

— Nici n'a plecat Dobrița și iată că Vâlcu o și ia razna, — își spuse ea, mișcând fișele.

În acea după amiază, Oancea aștepta în marginea șoselei o mașină de ocazie, spre oraș. Făcu semn camionului dela cantină:

— Mergi la Câmpina ?

— Da, răspunse Ispas. Hai, urcă aici.

Când trecură pe lângă telefoane, Elenca întoarse capul spre fereastră. Pe fața-i blândă apăru o cută dârză.

— Ce-am ajuns! — se tângui Oancea mișcându-se greoi pe bancă lângă Ispas. Să stau în drum și să cerșesc să mă ia careva în mașină... Mama ei de viață, — înjură, ștergându-și fruntea cu batista.

— Apoi nu pot avea toți mașină, — rosti Ispas, cu glas domol.

— Nu zic să ai, — se întoarse spre el Oancea. Că doar n'am avut niciodată. Dar să-ți dea la nevoie, — că n'o fi foc. Înainte, chemam administrația la telefon. Nici nu mă întreba cine sunt. Imi cunoștea glasul: — Bine, domnule Oancea, ia-o, — îmi spunea.

— Te lauzi, — făcu Ispas, cu neîncredere. Vorbești ca și când pe vremea aceea muncitorii ar fi stat în puf și în mașini.

— Apoi nu zic eu că ar fi obținut mașină oricine... Nici nu îndrăzneau să se apropie de birouri. Se alegea care... Eu, de, — ce să zic, — m'aveam bine...

— Ai fi avut dumneata socotelile dumitale, — răspunse Ispas cu ușoară batjocură, privind șoseaua lucie.

— Apoi da, — începu să râdă mulțumit Oancea. Oamenii, când au interese între ei, de...

— Asta-i drept, încuviință Ispas, cam plictisit, ștergând cu dosul mâinii geamul din față. Câmpurile fugeau pe lângă șosea.

— S'or curma odată și prostiile astea — oflă Oancea cu glas neutru, doritor să afle în ce ape se scaldă șoferul.

— Prostiile cată să se curme — răspunse Ispas șiret. Mintea îl purta la Dragoman. Oancea asta semăna cu el.

Oancea îl privi mulțumit. — E de-ai noștri! — se gândi. Apoi cu voce tare dar uitându-se pe fereastră, ca și cum n'ar da cine știe ce însemnătate vorbelor:

— La toamnă, după strângerea recoltei, — vin cocorii..

— Eu știu că toamna pleacă cocorii, — mormăi Ispas cu acelaș glas sec.

— Vin, pleacă, — vorba-i că se mișcă... râse Oancea, ștergându-și de pe buza de sus broboanele de sudoare. Cercetă apoi cu ochii clădirile apărute pe marginea șoselei. — Oprește aici, la capul bulevardului, — se întoarse spre șofer.

Ispas trase lângă trotuar, Oancea coborî și vârî mâna în buzunar.

— Așa, nene — ține ici de-o țuică, — făcu întinzându-i un pol.

Flăcăul se uită pieziș:

— Tovarășe, sunt muncitor.

„Fir-ai al dracului, — înjură Oancea, pornind pe bulevard. O fi și ăsta comunist... Ar trebui să-mi cam țin gura acum, mai ales la spartul târgului.“

Când sună la marchiză, Vâlsan arăta prin perdeaua dată la o parte, obraz întunecat.

— Ce-i cu tine? — se răsti, descuind ușa. Așa ne-a fost vorba? continuă după ce intrară în odaie. Cum vrei să lucrăm, dacă nu ții legătura cu mine?

— Chiar voiam să vin mâine. Mai cu seamă c'a intervenit o schimbare, — se grăbi Oancea să-l impace.

— O schimbare? — întreabă Vâlsan, așezându-se în fotoliu. Ce schimbare?

— A fost numit un brigadier nou. Unul Stanciu... Un comunist al dracului... Il știți dumneavoastră. Ala de l-ați trimis pe front, ca să nu mai ațâțe oamenii... L-au adus anume la 900.

— Bolșevicul? Ei, fir-ar al dracului, — înjură Vâlsan, mișcându-se în fotoliu. Cu ăsta, fiecare mișcare-ți va fi supravegheată...

— Stă Gherghina cu ochii pe Stejăriș ca dulăul la stână... făcu Oancea.

— Ei! — il curmă Vâlsan, lupul e mai șiret ca dulăul. Ordinele pe care le-am primit sunt hotărâte: împiedecăm atingerea stratului de țiței, cu orice preț!

— In toamnă vin? — întreabă repede Oancea, căutând să-și sprijine teama pe nădejdea mântuirii apropiate.

— Exact cum doi și cu doi fac patru, — declară apăsător Vâlsan. De aceea forarea trebuie împiedecată. Omorim puțul cu orice preț... La ce adâncime ați ajuns?

— La 350.

— Primul strat e la 1200, — observă Vâlsan. Până atunci trebuie făcut ceva. Ce-ar fi să scapi o rangă în puț? — întreabă, privindu-l atent.

— Asta nu se poate, — se scutură Oancea. Gura puțului nu rămâne singură nici o clipă. Sondorii sunt toți utemiști. Și de musca așezată pe unealtă se tem, — făcu Oancea cu dispreț și necaz.

— Atunci, crezi că-i mai bine să așteptăm până la strat și să provocăm o erupție? — întreabă Vâlsan. Nu-i bine, — făcu tot el. Așa s'ar dovedi că există țiței... Apoi, ăștia, ar fi în stare să intervină la timp și să oprească erupția...

Se lăsă tăcere. Ce doi bărbați priveau înaintea lor, dând răgaz minților să iscodească, să se frământă, căutând ieșire.

— Carota*) — strigă dintr'odată Oancea, clipind grăbit din ochii mici, neliniștiți... Vâlsan sări în picioare.

— Cum, carota? îl iscodi. Spune-mi, cum ai de gând să faci?

— Uite cum, — începu viclean Oancea. Ori o înlocuiesc, ori o distrug. Asta, după cum voi putea mai lesne. În orice caz, carota cu stratul petrolifer nu trebuie să ajungă la laboratorul din Câmpina.

Obrazul lui Vâlsan se luminează.

*) Carota = aparat cu care se scoate proba de pământ din strat pentru determinarea existenței petrolului.

— Măi Oanceo, ești un om de ispravă. Patronii te vor plăti regește. — făcu bătându-l pe umăr. Am mare încredere în tine, — îi spuse, privindu-l totuși pieziș. Dacă geologii constată din probă că Stejărișul e sterp, — gata. Se oprește forarea. Da, trebuie înlocuită... Iacă, — se'ntoarse spre birou, luând un plic din sertar, întinzându-l. — Poate e cazul să cumperi șoferul... Nu interesează suma.

Oancea plecă îngândurat, dar mulțumit de sine. Arătase din nou, că e om de bază, nu glumă. Unde pune el mâna, se cunoaște... Când e vorba să dibăcească ceva, — capul lui e ca o magazie cu de toate.

Vălsan se'ntoarse apropiindu-se de „pick-up“, puse o placă. Avea plăcere să asculte cu ferestrele închise marșul „Tipperary“

16

Primăvara năvălise peste Schela cu o putere covârșitoare. În ogrăzi, pe dealuri, în livezile de lângă șosea, țâșniră dela o zi la alta frunzele verzi ale coroanelor, rotunjite ca niște cupole, în vârful trunchiurilor de copaci. În căldura soarelui, mugurii plesniră albi ca grăunțele de porumb asvârlite într'un ciur trecut prin flăcări. Miresme îmbătătoare se amestecau cu mirosul de țigări... Ferestrele caselor își deschideau larg brațele îmbrățișând duhul primăverii. Turilele străluceau ca niște metereze ale puterii pământului, care duduia în dedesubturi.

Seara, în marginea cerului, prindea să lumineze luna, căldare cu jăratec aprins. Pe măsură ce noaptea înainta, pălălaia se topea, devenind în zori palidă, topită în apele cerului.

Mărunțica așteptă să adoarmă fetele. Când răsuflările lor regulate se împreună cu liniștea, ieși în vârful picioarelor pe prispă. Luna agățată în fundul cerului devenise argintie. Își încălță pantofii și porni pe drum. Svonul muncii de noapte se auzea ca freamătul apei, într'o cascadă impresurată de marea liniște a munților.

O luă la dreapta, printr'un drumeag care se limpezea în noapte întocmai ca o dără de argint. Intre casele rare, se întindeau pajiști cu iarbă. O pompă automată răbojea munca și timpul, pe umbra mare așternută pe pământ. Apucă peste iarbă, strivind sub tălpi florile de călcea, de grăușor, de ochiul boului. Văzduhul mirosea a mirezme curate, proaspete, înălțate din bumbii florilor, din firul ierbii, din pământul ce mustea de sevă.

Mărunțica umbla ușor, amețită. Inimă-i bătea în piept, ca un ciocănaș. Un vânticel pornise de pe Țintea, fluturându-i cozile negre. Fața ei de tătăroaică, era nemișcată ca o oglindă de apă în care se resfrânge lumina lunii. Ochii priveau înainte, cercând să pătrundă prin noaptea asta de lumină. Turilele se înălțau ca niște faruri pe zări. În adâncuri, sfredelul sapelor înainta prin zeci și sute de găuri spre iazurile întunecoase. Uruia la muncii acesteia se ridica deasupra schelei ca un clopot în cuprinsul căruia vibrau îndelung ecourile sunetelor ce-l izbeau pe margini. Fata grăbea spre un plai așternut pe o spinare de deal. Inima-i bătea atât de tare încât i se părea că aude și cerul și pământul...

Lângă un mesteacăn o aștepta Ifrim. Flăcăul rezemat de tulpină o zări și se deslipi, ca și când s'ar fi desfăcut din coaja albă a copacului.

— Ai venit? — o întrebă încet.

— Am venit, — răspunse fata uitându-se în obrazul lui.

— Șezi aici.

Îi arătă haina așternută la rădăcina copacului. Fata se așeză tăcută. Întâlnirea asta, în noaptea de primăvară, o năucea. Niciodată nu mai fusese cu cineva atât de aproape. Nici chiar cu Ifrim, cu care se plimbase de câteva ori pe șosea. Acolo, cu lumea forfotind împrejur, inima-i bătea liniștită în piept. Dar acum...

Flăcăul se așeză și el alături. Amuțise cu totul. Nu era în stare să dea glas vorbelor care-i veneau pe buze. Umărul fetei rezemat de umărul lui, îi luase toată puterea. Priveau amândoi înaintea casele mici, albe, ale satului, pitite ca niște dulăi culcați pe labe. Cerul se spuzise de stele. Luna, de unde fusese aninată, mai acum câțva timp, începuse să coboare pe boltă.

— Ifrime, șopti fata, strângându-i mâna între degetele înfrigurate, de săptămâna viitoare intru în atelier.

Flăcăul oftă. Nu găsi răspuns. Își simțea sufletul plin cu tot ceeace-l îndemna spre Mărunțica, cu tot ceeace ar fi voit să rostească... N'avea glas, n'avea vorbe. Dacă ar fi fost undeva, într-o luntre pe Dunăre, ar fi rupt o frunză de salcie și i-ar fi deslușit inima din ea.

De pe Țintea se abătu o undă de vânt, care trecu printre crengile înverzite ale mestecănelui. Frunzele se clătinară și mișcă apă lunii, în care ședeau tinerii.

Obrazii lui Ifrim se aprinseră. Ar fi dorit să-i deslușească Mărunțichii cât îi era de grea cartea și cât de bucuros s'ar fi lăsat de dânsa. Vorbele fetei îi pătrundeau în inimă, îi stârneau neliniști...

— Să te port eu odată cu luntrea prin Delta noastră, glăsui în sfârșit, ușurându-și inima...

Tinerii priviră în adâncul zărilor, înfiorați.

Granicele uruiău în depărtare, farurile unei mașini luminară șoseaua în vale. Luna ajunsese la marginea cealaltă a boltii. Iarba se acoperi de rouă, stelele începură a păli. Fumul zărilor căpătă față. Intunericul se scurgea de acolo pe povârnișul răsăritului.

Tinerii uitaseră de vreme.

— Vai de mine, Ifrime, tresări Mărunțica, ca trezită de pe ceea lume, — se face ziuă. Ne văd oamenii...

Ifrim se scutură amețit.

— Mă duc, șopti Mărunțica, înălțându-se pe vârfuri... mă duc, Ifrime...

Flăcăul se uită la ea, așa cum s'ar fi uitat într-o fântână și deodată o apucă în brațe. La asta se gândiseră amândoi toată vremea, încă de când se înțeleseseră a se întâlni sub measteacăn.

Ifrim o strânse la piept, o sărută pe părul ei ca păcura. Nu știa cum să-și miste brațele lungi, cum să cuprindă făptura mărunță a fetei. Era amețit. Fata se desfăcu, năucă. Svârli coadele pe spate și începu a coborî în fugă delușorul. Băiatul se uită după ea îndelung. Pe măsură ce Mărunțica ajungea mai departe, o simțea pătrunzând mai adânc în inima lui.

— ...Măi frate, — își urmă vorba Gherghina, uitându-se la Stanciu. Stejărișul e înconjurat de dușmani. Cei care au măsluit dosarul; cei care au pus harta falsă, par a-și fi pierdut urma... Am luat măsuri să-i desco-

perim, acolo unde sunt; în găurile lor de șerpi... Dar unii care au putut îndrăzni astfel de fapte, nu se astâmpără ușor... Fii cu ochii în patru. Imparte băeții ca la război. E doar brigadă de utemiști. Și mai cu seamă, nu-l slăbi pe Oancea, — închee dânsul strângându-i mâna. Sunt de aceeași părere cu tine: ăsta-i plin de vicleșuguri.

Gherghina rămase singur. Se aplecă asupra rapoartelor echipelor dela 900 și le mai cercetă odată. Se opri pe foaia echipei lui Oancea, stăruind mult asupra ei. Fără îndoială, meșterul ține munca pe loc. Și nu din întâmplare...

Intrară inginerul Axente împreună cu Vasile.

— L-am poftit și pe inginerul Butuc, — îi întâmpină Gherghina, strângându-le mâna. În clipa aceea intră Butuc. Avea un aer obosit.

Studiase până atunci aplicarea metodei sovietice de recuperare a țiteiului din sondele moarte, prin spălare cu apă. Se iviseră o mulțime de probleme. Și pe lângă toate astea, trebui să-i făgăduiască nevestei-si că la ceasurile opt va fi acasă spre a avea vreme să-și schimbe hainele. Se duceau la zaiafetul administratorului Ene. Lucrase până atunci în liniște, mirat că Mariana nu-l sunase la telefon. Nu știa că Elenca veghea ca nimeni să nu-l smulgă dela lucru. Când să iasă pe ușe, telefonul lui Axente îl chemă la Partid.

— În ce chestie?

— Sania lui Vasile Bărgăoan.

— Ah! — făcu plictisit și trânti telefonul. Pierdere de vreme, murmură și porni încruntat spre sediul organizației de Partid.

Obrazul lui Vasile strălucea sub un val subțire de îngrijorare. Știa că dacă se va găsi numai un sămbure de folos în tălpile lui, Partidul îl va sprijini; dar tot nu era liniștit. Inima-i bătea repede. Ingerul Axente era alături de el. Cât despre inginerul Butuc, se temea o leacă de felul lui greoi de a cerceta lucrurile. — Numai că acum suntem la Partid, — gândea turlistul. Așa că tovarășul inginer Butuc trebuie să vorbească pe șleau...

— Am aflat, tovarășe Vasile, că ai izbutit, — făcu Gherghina bucuros, înălțându-și sprincenele.

Vasile răsese ușor, arătându-i un șir de dinți albi, sănătoși. Ochii i se făcură mici. Iși trecu mâna puternică peste fruntea înaltă, deasupra căreia se înălța părul răvășit.

— Apoi așa cred, tovarășe secretar, — răspunse, apropiindu-se de masă și scoțând o vergea lungă, cioplită la un capăt în chip de cioc. O așeză pe birou. Scoase îndată încă o vergea, mai mică, cu amândouă capetele cioplite. Unul cu vârful în sus, altul cu vârful în jos. Imbucă ciocul uneia cu ciocul celeilalte printr-o balama, făcând din amândouă o singură vergea lungă.

Gherghina urmărea cu atenție, cele ce meșterea Vasile. Axente zâmbea bucuros ca un copil. Butuc se uita cu neîncredere la jucărelele de pe masă.

— Uite, — începu a lămuri Vasile, privindu-l pe Gherghina. Asta-i una din tălpile saniei. Așezi turla, jumătate pe porțiunea lungă, jumătate pe porțiunea scurtă. Tragi tălpile pe role, cu tractorul. Uite-așa — făcu el, trăgând cu cealaltă mână vergeaua.

În clina aceea, Gherghina scoase creionul din buzunar și-l așeză în calea vergelei. Vasile zâmbi. Nu spuse o vorbă și trase scândurica mai

departe. Vârful cioplit, în faţă, încăleacă creionul şi trecu peste el uşor. În clipa aceea degetul lui Vasile apăsă tare asupra vergelei din spate. Bucăţica scurtă se înalţă cu vârful cioplit în aer. Când creionul ajunse la încheetura dintre cele două vergele, Vasile apăsă bucăţica din faţă. Scândurica reveni la orizontală trecând peste creion, care se rostogoli sub vergea.

— Asta-i! — zise Vasile, ştergându-şi fruntea de sudoare. Gherghina privi atent, se uită la Axente şi la Butuc, apoi se întoarse cu ochii la flăcăi.

— Văd că problema piedicilor ar fi rezolvată...

Axente întări bucuros:

— E rezolvată, tovarăşe secretar.

— Trebuie totuşi să facem o experienţă, — îşi dete cu părerea Gherghina.

— Asta o cer şi eu, interveni Vasile. Daţi-mi o turlă, s'o mut!

— Tovarăşe Gherghina, luă Butuc cuvântul. Imi pare rău că nu pot împărtăşi aşa uşor părerea colegului Axente. Turla se va înclina şi se va da peste cap...

Vasile se roşi de mânie. Intoarse capul spre Butuc şi-l fulgeră din ochi. Vârî mâna în buzunar. Scoase o scândură tăiată în formă de turlă.

— Iacă, — răspunse cu glas tremurat de enervare. Credeţi că n'am socotit? Am citit şi eu câte ceva, tovarăşe... Poftim! — arată spre un punct în mijlocul turlei. — Aici e centrul de greutate. Cade în interiorul bazei, la înclinaţia rezultată din înmulţirea bazei cu înălţimea turlei, spuse hotărît.

— Ce părere ai, tovarăşe Axente? — întrebă Gherghina încordat.

— Vasile are dreptate — răspunse inginerul. Am verificat prin calcule precise.

— Dacă lăsăm granicul şi ntreg utilajul pe pod, stabilitatea va fi şi mai mare, — reluă Vasile vorba îndârjit, aruncând o privire lui Axente.

— Asta-i aventură, — sări Butuc în sus. Cum să transporti turla cu granic cu tot? Se dă peste cap ca un popic. Tovarăşe Gherghina, inovaţia lui Bărgăoan trebuie studiată pe îndelete. Să fim serioşi, — se întoarse spre Axente. Calculele dumitale imi par cam pripite... Cel puţin pripite... — zâmbi cu dispreţ.

— Tovarăşe Butuc, — răspunse Axente liniştit şi sigur de sine. Calculele mele se bazează pe experienţa făcută cu tălpicele şi cu turla, la dimensiuni reduse; cred că am învăţat şi eu atâta carte, încât să pot face calculele reale şi nu fanteziste. Aici sunt toate documentele, făcu aşezând un teanc de hârtii pe masă. Îţi stau la dispoziţie. De altfel, adăuga zâmbind — tovarăşul Vasile Bărgăoan a venit la mine cu cărţurile lui cu tot... calculase şi el... îi aduc aici felicitările mele. Erau foarte exacte.

Privirile lui Butuc alunecară pe ceas. Nouă şi jumătate. Desigur, până acum, Mariana cuprinsă de furie, spărsese un rând de vase din pricina potcoavelor de cai morţi, pe care le caută aştia, — se gândi cu ciudă. Te pomeneşti că a plecat singură la Ene? Ar fi cel mai bun lucru. Cum de nu telefonase de loc toată după masa?

— Pe ce te bazezi, tovarăşe Butuc? — întrebă Gherghina cu sprânce-nele încrunate. Meşterul sovietic Sauşnic transporta turlele tot pe un sistem de tălpi. Ar trebui să fii în curent cu asta... Eu am încredere în inovaţia lui Vasile — rosti cu hotărîre. Am cercetat calculele făcute de tovarăşul inginer şi consider că putem face o experienţă. Dacă reuşeşte, se economisesc opt zile de muncă la fiecare turlă. Afară de economia de material. Este

o victorie... Tovarășe Vasile, te felicit, — se întoarce spre acesta strângându-i mâna.

Vasile îl privi cu fața serioasă, gravă... Trecuse peste un hop... Mai avea unul...

— Să faci comanda pentru tălpici, îi spuse Axente. Să mi-o aduci s'o semnez. Le poți pune în lucru... Câte sunt gata, îți vom da o turlă, să ne faci demonstrația....

— Da, e bine să începi chiar acum construirea tălpicilor, — întări Gherghina. Tovarășul Axente se va ocupa de forme... Tovarășe inginer, — se adresă Gherghina către Butuc, — te rog să întocmești un raport cu punctul de vedere și cu calculele dumitale, de vreme ce susții o părere, însemnează că ți-ai făcut-o. Vrem s'o cunoaștem.

18

Elenca înclină capul pe umărul drept și ascultă atentă cele ce-i povestea Ispas, așezat pe un scăunel lângă masa telefonică.

— ...La Ploiești iar ne-am oprit pe Tunel... Mai apoi, am încărcat zarzavat și ne-am întors... Intre timp, am făcut cum mi-ai spus dumneata. M'am repezit pe Tunel... Stai să văd casa la lumina zilei... Știi ce-i acolo, tovarășă? Cârциumă... Găsești oricând ce-ți pofteste inima...

Elenca strânse buzele care tremurau ușor. Privirile-i blânde se întunecară. Ispas trase aer în piept, întinse un picior înainte, mișcând din vârful bocancului.

— Stai să vezi, reluă el vorba. După ce oamenii au descărcat zarzavatul la cantină, m'am dus cu mașina la garaj s'o curăț... Mă urc pe platformă și încep s'o mătur. Cum călcăm prin gunoiul rămas dela transport, simt că îmi scârțâie ceva sub tălpi. Dau la o parte verdeța, și ce crezi, peste ce dau? Peste fire de zahăr...

Elenca se mișcă neliniștită pe scaun, atât cât îi îngăduiau sârmele între care era prinsă. — Dădu o legătură telefonică, răspunse calm la întrebarea cuiva din schelă, apoi se întoarce din nou spre Ispas.

— La plecare ai cercetat platforma? Nu cumva erau urme din alte transporturi?

— Vai de mine, tovarășă Elenca, sări Ispas în picioare. Dacă ne-am pus în cap să-l prindem, am luat toate măsurile. Doar nu m'oi face de râs înaintea tovarășului Gherghina. Am măturat scândurile lună înainte de-a porni.

— Atunci mașina a transportat zahăr dela noi la Tunel? făcu Elenca împreunându-și mâinile în poală.

— Nu numai atât... Am băgat de seamă și o pată de untdelemn...

— Ei, la asta te poți înșela. Lemnul sugă grăsimea și nu mai știi ce vechime are pata.

— Hei, făcu Ispas... Așa mi-am zis și eu. Numai că mi-am trecut mâinile prin verdețuri... Erau grase, semn că au fost trântite într'o baltă de ulei... Pe semne s'a scurs vreun bidon..

În clipa aceea soneria sbârâni. Elenca făcu legătura, vroind să se întoarcă din nou spre Ispas, dar rămase nemișcată, cu auzul concentrat la

convorbirea din pâlnie. Fața-i blândă se înăspri. Semăna acum uimitor cu fratele ei, Axente. Ispas rămase înțepenit pe loc, privind tâmpla Elencăi în care se sbălea o vinișoară albastră. Câteva fire albe, ușor încrețite, se mișcau deasupra ei.

— Tovarășe dragă, se întoarse Elenca spre el, după ce scoase fișa. Cineva a vorbit acum dela Ploești cu Vâlcu... Dacă nu mi-ai fi povestit cele de mai înainte, mi-ar fi fost greu să pricep... Poimăine Vâlcu e așteptat cu marfă la Ploești...

Ispas făcu un pas spre ea.

— Trebuie să-i prindem, tovarășă... Să-l înștiințăm pe tovarășul Gherghina... Drept a avut Dobrița că m'a îndrumat la dumneata... Poimăine e de serviciu Petre... Dacă pot să-i iau locul cumva... — vorbi repede, nerăbdător, Ispas, svârcolindu-se ca pe foc, de mânie.

Elenca îl asculta în liniște, în vreme ce cu mintea-i urmărea vorbele. Vârî o fișă.

— Tovarășe Gherghina! rosti în pâlnie... în problema cantinei avem fapte noi...

Ascultă răspunsul atentă, înclinând mereu din cap.

— Bine, viu cu Ispas după slujbă, spuse scoțând fișa.

19

...În acea zi, terenul de sport gemea de lume. Sondorii care nu se aflau în schimb, erau strânși cu toții aici. Ziua de 1 Mai se apropia. Utemiștii chemară schela la întrecere.

— Lansăm o lozincă — strigă Șteflea ridicând mâna în aer și rotindu-și ochii peste capetele muncitorilor. „Schimbarea unei sape în două minute“!

Urmă o clipă de tăcere. Muncitorii chibzuiau. Apoi, careva răspunse din mulțime: — Bună! Merge! Glasurile se amestecară îndată.

Câmpul cu oameni se tălăzui. Urale se înălțară spre cer.

— Încă o lozincă! — strigă Rășină, aruncând pe sub sprâncene priviri ascuțite. „Adăugarea unei prăjini în șapte minute“!

Tinerii bătură din palme, vuietul se ridică în văzduh.

Brigadierul Stanciu își luă angajamentul în numele echipelor dela 900, ca în cinstea lui 1 Mai, stratul de țitei să fie străpuns.

Freamătul ce cuprinse atunci mulțimea celor strânși aci stăruia vreme îndelungată în jurul schelei. Stejărișul era inima depășirii planului și toți aveau ochii ațintiți asupra lui. Echipetele dela 900 își trecură una altele deasupra creștetelor priviri bucuroase, care făgăduiau victorie.

— Numai că normele nu-s fleacuri. — ridică atunci cuvântul, Oancea. Trebuie să ne întrebăm și pe noi, meșterii, dacă lucrul ăsta e cu putință, — făcu supărat, întorcându-se într-o parte și privind cu ciudă în zare.

Gherghina tresări. Stanciu se uită pieziș:

— Dacă împărțim lucrul așa fel ca să nu avem timpi morți, se ridică Șteflea, uitându-se aspru la Oancea, — de bună seamă că o scoatem la capăt cum ne-am legat.

— Sigur că o scoatem, — răcni Ifrim înroșindu-se tot și ridicând mâinile în aer, ca niște catarge.

Aplauze se înălțară din nou. Vântul le purtă de colo, colo, deasupra schelei.

Tinerii continuau să-și ia angajamente.

— Mă prind să n'am nicio pană de motor ori de cauciuc la mașină, — strigă Ispas, licărindu-i ochii. Vasile își îmbucă palmele, ridicând brațele deasupra capului și clătînând pumnii încleștați, cu bucurie, spre Ispas.

— Sectorul 3 își ia angajamentul să pună în producție sonda 125 și 89, să ridice cu 25% producția până la 1 Mai...

— Vom face reparațiile cu 80% mai repede, se ridică șeful atelierelor.

Petroliștii mai vechi, antrenați de tineri, se urniră. Angajamentele creșteau în bucuria tuturor.

— Dacă ni se asigură utilarea la timp cu tot materialul, vom ridica forarea la sectorul doi, cu 20% — se ridică șeful de secție, Niculescu, culegând, din ochii muncitorilor din brigada lui, aprobarea.

— Se face, se face, — clătinară din cap aceștia, încuviințând hotărît.

. 20

Graficul planului de stat' se afla prins în perete, înaintea ochilor inginerului Butuc. De câte ori își înălța privirile de pe hârtii, da cu ochii de cele două dungă groase; una roșie, reprezentând forajul, alta neagră, reprezentând producția. Priveliștea asta îi întuneca viața. Era nervos, din pricina problemelor de acasă, și mintea nu i se putea concentra în liniște, asupra lucrului. Pornea spre birou iritat, purtând în urechi reproșurile Marianei. Cu toate că-și iubea meseria, nu se putea smulge slăbiciunii pentru tânăra lui soție. Ochii muștrători, fruntea încruntată, cuvintele grele, tristețea și mai apoi disperarea pe care le mărturisea Mariana îi încărcau conștiința. Jumătate din energia lui se risipea în exasperate strădanii de a-i explica absurditatea atitudinii ei neînțelegătoare.

— Draga mea, — găsește-ți și tu o ocupație... Fă ceva... Ai o diplomă, valorific'o.

— Aici, în sălbătăcia asta?

Cu toate eforturile, nu-i putea scoate din cap ideea, că menirea lui pe lume nu era de a sta de strajă lângă dânsa. Era greu de scos din căpșorul drăgălaș al Marianei, părerea despre căsătorie și anume, că ea însemnează o plimbare sportivă, cu un partener ales anume, pentru a nu ajunge la plictiseală.

— Nu pot sta legat de tine întreaga zi, îi explica Butuc. Port în cap turle și țifei, grafice și norme. Duc în spîinare o răspundere de care nu-ți dai seama.

— Vorbești ca la ședințe, — izbucnea Mariana. Am să mă omor... Asta am să fac.

Butuc, desnădăjduit, se cumpănea cu ochii pe ceasornic. Iritat, o mângâia pe cap. Părăsea casa în fugă. Când ajungea la birou, se așeza pe scaun, privind năuc graficul de pe perete și așteptând multă vreme să-și poată strânge gândurile.

Prelungirea ședințelor însemna ceasuri rupte din viața lor casnică, din tihna, pe care Mariana o cerea cu îndărătnicie de femei răsfățată.

În frământările politice, în ședințe și meetinguri, Butuc vedea o iro-

sire de energii. Toate aceste străduințe i se păreau zadarnice. Adeseori cugeta ca și Mariana, că toată „goana de a construi socialismul” cum spunea el, se pune în calea vieții lor. Nici prin cap nu-i trecea că, dimpotrivă, concepțiile lor vechi se așezau deacurmezișul valului de energie al acestui uriaș șantier. De aceea, inovațiile, aplicarea metodelor noi, orele nrelungite de muncă, — toate erau privite cu neîncredere, cu iritare, toate îi furau din tihnă...

Din pricina asta, schela în loc să fie un loc atrăgător de muncă, ajunsese o platose grea cu spăngile turelor îndreptate asupra lui, asupra egoismului său. Căci, bun tehnician, în adâncul lui suferea din pricina neîmplinirii datoriei pe dea'ntregul.

De aceea schela sta în spatele lui, ca un munte. Din pricina asta el socotea planul, cu dungile lui groase, exagerat, fantezist, cu neputință de împlinit, iar 1 Mai se preschimba într'o spaimă. Revedea în minte tot ceea ce trebuia să se realizeze până atunci. Atâtea procente la producție... În vederea acestui lucru trebuiau aplicate pâlnia Krîlov la sonda 292, 528, 319... Dacă bine înțeles era ceva de ea, se gândea cu îndoială. Trebuia ca spălarea cu apă a sondelor moarte să reușească... Și aici avea îndoială... Trebuia ca Reșița să trimită la timp prăjinile comandate. Uzina „1 Mai” să efectueze comanda de sape. Deparafinările să ia mai puțin timp... Bancurile de țiței să nu fie invadate de apă sărată... forările să se mântue la vreme.

Munca aceasta înlănțuită n'o putea cuprinde Butuc cu mintea-i fră-mântată, împrăștiată. I se înfățișa încălciată, dezorganizată, cu neputință de îndeplinit.

Chema la telefon serviciile, birourile, diferitele sectoare ale exploataării, mictisît, nervos, crezând totuși că lucrează peste seamă de mult. Ar fi trebuit să treacă la sondele vechi, să vadă cum merge pomparea cu apă. — N'am timp! — răspunse în telefon. — Sunt ocupat cu chestiunea cisternelor... Telefonul sună din nou... Era chemat să fie de față la mutarea celei dintâi turlă cu tălpile lui Vasile Bărgăoan. Cum de uitase?... Sigur, că nu putea lipsi. Trebuia să se ducă. Ce-ar zice Gherghina?... — Aștia-s nebuni, — se gândi întunecat. Își închipuiesc că oamenii pot face minuni. Că se pot împărți în zece, — murmură iritat, fără să fie în seamă că venise cu o jumătate de ceas mai târziu, și că pierduse o altă jumătate, aplecat asupra hârtilor, neavând putere să se concentreze.

Mașina sbura spre Ploești. Gherghina sta rezemat în colț, privind ogoarele ce se întindeau bogate de o parte și de alta a șoselei. În geantă avea acte și rapoarte, în vederea ședinței ce urma să se ție la Comitetul de Partid. Studiul planului de producție și forare, pentru întrecerile socialiste.

Una dintre problemele cele mai importante era aceea a Stejărișului, pentru care era hotărît să ceară ajutorul Partidului. Dosarul fals arăta că la Stejăriș lucra mâna dușmanului. Meșterul Oancea i se părea suspect. Deocamdată motivul care îi trezea această bănuială era acea reținere în lucru, acea tragere înapoi, sesizată din rapoartele lui Stanciu, adăugată

la faptul că Oancea forase în Strejăriș pe vremea societății americane, și că susținea, ca și dosarul fals, că nu se dăduse peste țitei.

Gherghina aprinse o țigară. Gândul îi trecu la ticălosul de Vâlcu. La noaptea aceea când pusese totul la cale pentruca gestionarul cu toți ce-l ajutau să fie demascat. Revăzu chipul Elenței liniștit, în care doar privirile-i inteligente arătau starea de încordare. Revăzu pe Ispas așezat la voian, cu obrazul brăzdat de cute, întorcând capul spre locul unde știa că se află el și cu Elenca în întuneric. Revăzu pe Vâlcu și pe Veta, bucătăreasa, transportând din cămara cantinei orez, zahăr, macaroane... alimente furate dela gura muncitorilor... Ispas și Elenca au lucrat minunat își spuse, scuturând scrumul țigării. Elenca trebuie evidențiată... Lui Ispas trebuie să-i dăm o primă. Va trece pe mașina tulmenului, așa cum dorește. O merită. Voi face propunerea. Voi organiza o adunare în care muncitorii să-și spună cuvântul și să-și aleagă o nouă conducere sindicală. Niță, președintele sindicatului se va întoarce în producție. Ene trebuie cercetat. Ușurința cu care a aprobat bonurile cerute de Vâlcu, arată lipsa de răspundere. Cine știe ce se mai descoperă...

Înainte ochilor îi apără graficul planului. Obrazul lui Gherghina se luminează, sprâncenele i se înălțară. Cele două dungi groase de pe grafic, cuprindeau în ele o sumă de dungi mai mici, de aceeași importanță. Fiecare însemna un colectiv de oameni organizat, cu graficul lui, pe care trebuiau să-l îndeplinească până la 1 Mai. Pentru fiecare colectiv: dela sondă, dela laborator, dela ateliere, cantină, sport și birou, — graficul acela însemna o problemă de onoare care avea să fie alăturată celorlalte, alcătuind un mozaic uriaș: graficul cel mare, pe care-l purta în minte clar, și în care se încheia munca schelei întregi.

Gherghina își umflă pieptul, cuprinzând aer mult. Privi șoseaua dreaptă pe care o înghițea mașina. Fruntea i se limpezise.

Mariana Butuc îi zâmbi bărbatului ei. În adâncul ochilor i se grămădisise toată dulceața privirilor întunecate atâta vreme de iritări și certuri. Se strecurau pe sub genele ei tremurătoare, învăluindu-l într-o leasă amețitoare. Butuc își puse mîna peste mînuța ei odihnită și-o strânse ușor. Simți pe degetul subțire inelul cu briliant, pe care Mariana nu-l mai purtase de multă vreme.

— Are dreptate, — se gândi inginerul Butuc, privindu-i mulțumirea în ochii încețoșați de dragoste. Cât de puțin trebuie, ca să restabilești liniștea în căsnicie, — își zise în sinea lui, ascultând muzica, privind perechile care dansau sub lumina scăzută.

Se aflau de peste trei ceasuri la restaurantul „Zisu” din București. Se uită la ceas. Unsprezece. Ar fi fost timpul să se ridice și să plece. Măine dimineața avea o zi importantă... Dar care zi nu este importantă la schelă?... Nu se putea hotărî să curme bucuria nevastei. Cu toate astea, simți că-l cuprind enervarea și neliniștea... Ii arătă deci, cu delicatețe, ceasul. Mariana clătină din cap, zâmbindu-i drăgălaș; era frumoasă... îl umplea de tulburare. Dar drăgălășenia asta a ei se afla pe o muchie de cuțit. Dela o clipă la alta se putea transforma în furie, dacă ar supăra-o cu

„chestiile lui“. Totuși întârziaseră prea mult. Aveau de făcut doar drumul până la Schela... Și șoferul care aștepta în stradă...

...Se dase peste cap să găsească un prilej, care să-i justifice plecarea la București. Făcuse toate numai spre a procura plăcerea făgăduită Marianei.

— Mariana dragă, e vremea să plecăm... Măine se dă în producție turla 282, și trebuie neapărat să fiu acolo de dimineață, — îi zise în sfârșit.

— Nu, nu-mi vorbi de schelă... protestă femeia, astupându-i gura cu mâna parfumată. Briliantul străluci ca un fulger. Simți că-l cuprinde iarăși acea nervozitate ce-l impresura de câte ori nu era în stare să se decidă repede și ferm, pierzând timp și energie degeaba. Privirile i se înunecară. Își mușcă colțul buzelor. Mariana observă și consimți fără bucurie, să se ridice.

Mașina sbura pe șosea. Bolta cerului părea o căldare întunecată, în care cineva a deșertat un sac cu ținte de aur.

Butuc nu se putea bucura de drumul acesta. Cu cât se apropia mai mult de casă, schela îl cuprindea în mrejele ei, simțind neliniște.

Își aminti de cele două sute de vagoane de țigări care urmau să fie pompate dela parc, la „agenție“. Ar fi trebuit să treacă pe acolo înainte de plecare, să cerceteze personal conducta. N'a trecut. Se grăbise acasă, să-și ia nevasta. Ii spusese lui Oproiu să verifice... O fi verificat?

Toate problemele lăsate baltă ieri la plecare, îi veneau acum în minte.

Mariana se ghemui lângă el. Când luminile dela turla se iviră în depărtare, enervarea îl făcu să se deslipească de ea.

— Oh, ce priveliște minunată, — se răsfață din nou Mariana, întinzând brațul alb și parfumat. Ce fundal artistic...

— Am' să trec acum pe la parc, — se gândi Butuc încercând să se liniștească.

Dar, ajunsă acasă, Mariana se încolăci în jurul lui, ca iedera de un pom. Neliniștea i se acoperi sub vâlul îmbătător al plăcerii.

...Abia ațipise când telefonul sbârâni năpraznic. Năucit, sări în picioare. Mariana miorlăi în așternut, ca o pisică alintată.

— Cum? Ce spui! — strigă Butuc.

Vocea din telefon da amănunte. Obrazul lui Butuc se crispă.

— Bine, viu acum! așeză telefonul în furcă și întoarse ochii spre patul răvășit. Tot ceeace fusese aseară, astă noapte, plăcut, dulce se risipi în vânt ca un puf de pădăie. Năucă, închipuirea îi fugi spre schelă. Neglijase să controleze conducta. Toată desfătarea de până atunci îi păru ireală, penibilă, chinuitoare. Ceeace era real, era spărtura din conductă, care putea fi prevenită, dacă ieri, după masă, înainte de a începe pomparea, ar fi fost verificată. Ceeace era real, erau acele douăzeci de tone de țigări care s'au scurs pe câmp, în vreme ce ochii învăluitori ai Marianei îl împresurau în pânza lor vrăjită...

Mașina se întorcea spre Schela, alunecând ușor pe șosea. Gherghina revenea la șantier după două zile de discuții, de rapoarte... Ședința de partid îi întârziase puterile. Problemele schelei, cercetate cu amănunțime,

il făcură să vadă lucruri care-i rămăseseră ascunse. În adevăr, Stejărișul era un obiectiv al dușmanilor. Nu încăpea nici o îndoială că vor încerca să năruiască lucrul. De aceea trebuia întărită vigilența. Supravegheată de aproape întreaga muncă la Stejăriș.

— Tovarășe Gherghina, — îl smulse din gânduri Dobrița care ședea alături. — Aș vrea să-ți spun ceva...

— Spune-mi, se răsuci Gherghina spre fată. O luase cu sine dela Partid, unde aștepta o mașină, să se întoarcă în schelă. — Spune-mi ce ai pe inimă.

— Tovarășe Gherghina, — zise Dobrița cu glas emoționat, împletindu-și degetele pe genunchi. Eu... am învățat foarte mult aici... Învi vine să spun la toată lumea.

— Spune, dacă-ți vine, — zâmbi Gherghina... Vei avea curând prilejul. Mi-a comunicat tovarășul Popa că cererea ta pentru U.T.M. a fost primită.

Fata simți c-o cuprinde un vârtej. Bucuria-i stinse glasul.

— Tovarășă Dobrița, — urmă Gherghina, — cu fiecare pas ce-l faci înainte, munca e mai grea dar și drumul se lărgeste. Iacă te întorci dela școală unde ai învățat atâtea lucruri. Va trebui să le împărtășești și altora. Vei conduce un cerc de politică curentă, cu tinerii din sectorul sportiv. Ocupă-te de Ifrimi. E muncitor bun, dar neluminat. Nu prea vrea să-și puie mintea la caznă...

Dobrița asculta cu privirea concentrată. Un ochiu atent, ar fi băgat de seamă că ceva în figura, în expresia ei, erau schimbate. Privirile nu-i mai fugeau jucăuse, ci se așteptau pe oameni, cu temeinicie gravă. Trăsăturile căpătaseră ascuțituri delicate și se îmbinau cu o sănătoasă rumeneală a obrazilor. Ființa-i câștigase maturitate fără a pierde din atrăgătoarea ei tinerețe. Trăise în cămin împreună cu tineri și tinere din alte schele. Învățase economie politică, marxism, politică curentă... E drept că ceeace învățase, față de ceeace-i mai rămânea necunoscut era întocmai ca o rază de lumină care pătrunde în odaie prin despicătura oblonului. Soarele luca încă departe... Totuși, însemna un pas făcut într-o lume, în care dacă ai intrat odată nu mai dai înapoi. Setea de a ști devine nesățioasă, ca acea apă din poveste, din care cu cât bei mai mult, cu atât nu reușești să te sature...

— Voi putea oare să fac față? — întrebă, strângând sprâncenele.

— Trebuie să poți. Dacă omul vrea, poate face orice... — întări Gherghina. Te vom ajuta mereu...

Fata tăcu. Deodată un gând nemărturisit decât ei însăși și care în ultimul timp îi revenea în cuget stăruitor, se ridică, cerând să fie împărțit. În adâncul ochilor ei, licărea neliniște, sfială, teamă.

— Tovarășe Gherghina, — începu cu vocea joasă. Dacă e așa cum spui dumneata, apoi, te rog să mă ajuti. Vreau să ajung sondor...

Gherghina întoarse ochii spre ea, înălțând sprâncenile.

— Vrei să lucrezi în sondă?

— Da. Să lucrez la puț, ca orice bărbat, — răspunse fata. Munca dela cantină o poate face una mai slabă ca mine.

Gherghina se răsuci spre ea, așezându-și geanta alături pe canapea. O privi cu interes nou.

Dobrița îi susținu privirea liniștită.

— Nu ți se pare că munca la sondă e treabă grea? În meseria asta n'avem până acum nici o femeie... — o iscodi spre a vedea cât de adânci sunt rădăcinile vorbeii.

— Apoi, una trebuie să facă începutul. Am aflat la școală despre Pașa Anghelina... S'a mirat o' lume întreagă când s'a cățarat pe tractor... Și iacă a deschis drum atâtor tractoriste...

— Asta-i drept, încuviință Gherghina. Așa s'a întâmplat și în mină... Acum avem și femei minere...

Obrajii Dobriței se îmbujorară. Buzele-i tremurau ușor de emoție. Gândul ridicat într'însa, timid, ca un firicel de iarbă răsărit înainte de vreme, se înalță puternic, îndemnând-o să nu dea înapoi.

— Cu fiarele astea, făcu arătând vag în aer, cine știe ce se mai întâmplă mâine, poimâine... Pacea trebuie apărută. Dacă o fi să pornească bărbații, să rămânem noi femeile la sondă, rosti cu hotărîre, amintindu-și de vorbele auzite cândva dela Vasile. Noi femeile trebuie să împărțim greul cu bărbații. Musai să intrăm și în sondă.

Obrazul lui Gherghina se luminează.

— Ai dreptate, Dobrițo, așa-i, — întări. Te pomenești că vei fi cea dintâi femeie sondor din Republica noastră.

— Uite, Dobrițo, urmă îndată. Vom cerceta propunerea ta în ședința noastră, a biroului... Ține-te tare... A fi sondor e o cinste, care nu trebuie umbrită de nimic... E vorba să nu pornești la o treabă și să n'o duci la capăt...

Când mașina intră în schelă, se încrucișară cu un camion încărcat cu tot felul de mobile. În cabina șoferului ședea mohorîtă Mariana Butuc, cu părul strâns într'o basma înflorată.

Dobrița se răsuci, privind prin geamul dela spate, mașina depărându-se, clătînând scaunele și dulapurile legate cu frânghii.

— Pleacă tovarășul inginer din schelă? — se miră uitându-se la Gherghina.

— E mutat la Iliești, răspunse acesta... Ca simplu inginer la producție, urmă mai departe. Unli merg înainte, alții înapoi... cum îi poartă mintea și voia, rosti, privind fata în ochi.

Fata porni spre cazarmă. Pășea rar, privind schela cu nesaț. Numai într'o lună cât lipsise, câte nu se/schimbaseră! Casa Partidului se înălța albă, cu acoperișul roșu strălucind în soarele de Aprilie. Pe panourile dela poartă, fotografiile vechilor evidențiați fuseseră înlocuite cu altele. Elenca zâmbea, cu surâsul ei blând, dintr'un chenar. Ispas se uita îndrăzneț la trecători.. Dobrița căută înfrigurată chipul lui Vasile. Il găsi, într'un chenar roșu. Simți bătaia repezi în piept. Din adâncimi se înalță o căldură bună, împăienjenindu-i ochii. Se apropie mai mult de panou, de chipul drag al prietenului. Priveghiase împreună cu Ispas străduințele lui Vasile de a duce la capăt inovația care nu-i mai dădea liniște. Plecase la școală fără a fi și ea de față la întâia mutare a turlei. Dar citise în gazetă... și inima ei fusese cuprinsă de bucurie, cum e cuprins de soare, pământul. Mai apoi, cuprinsă de setea de a învăța, ascunsese undeva în ea,

chipul lui Vasile cu tot ceeace stârnea într'însa amintirea lui. Acum, revenită în Schela, acolo înaintea obrazului încruntat și muștrător al flăcăului, aducerile aminte, glasul lui, felul de a o privi, năvăliră cu putere, deslegând din zăvoare, dorul, dragul... Inima plină de ele, începu a-i bate repede, obrajii i se îmbujorară, nevenindu-i să se deslipească de lângă panou. De abia acum pricepu cât de drag îi era Vasile... Cât crescuse în ea dorul fără să-și dea seama.

— Ai dus la capăt inovația?! întrebă șoptind, privindu-i obrazul din fotografie. Ai mutat turla ca pe o căciulă! murmură plină de mândrie. Mă, Vasile, — șopti ea, purtându-și vârful degetelor pe cartonul lucios, mângâindu-l...

Porni în schelă, fremătând de nerăbdarea de a-l întâlni, lacomă ce a revedea locurile.

Băgă de seamă că vânzătorii de bomboane dispăruseră cu coșurile lor acoperite de praf. O gheretă albă se înălța la marginea drumului, cu tot felul de dulciuri așezate în dulapuri de sticlă. Soseaua, cu gropile astupate, stropită cu păcură, impresura satul. Pe marginea drumului, se înșirau panouri cu caricaturi politice făcute de băeții din schelă. Un pumn uriaș doboră într'o prăpastie Wall-Streetul... Dincolo, o ploaie de condee izbeau ca niște săgeți în Pactul Atlantic...

În zare se înălțau turlle noi.

Tot ceeace vedea împrejur, pricepea că sunt metereze puternice în fața dușmanului. Acel panou cu caricaturi, această casă a Partidului, această sucursală a Alimentarei, aceste turlle noi — toate erau arme împotriva războiului. Pentru ce? — se întrebă. Pricepu că înapoia lor stăteau oamenii care le-au construit cu drag, cari nu vor mai îngădui să le fie distrusă munca. Se uită la Casa partidului... La etajul întâi, unde se deschideau largi ferestrele asupra schelei, se afla Organizația de partid. Deacolo pornea ritmul muncii în birouri, în ateliere, la sonde, la turlle. O inimă care, prin pulsațiile ei neîntrerupte, ținea vie Schela, îndruma munca, îndruma miile de inimi și de minți, cum să muncească, cum să construiască viața nouă pe pragul căreia ne aflăm...

Se opri uitându-se la turllele din zare. — Iacă, așa voi pune problema la cerc, — își spuse.

Trecând prin fața cantinei se opri, nehotărâtă dacă să meargă întâi acasă, ori să se abată acum pe la fete.

Se înălța, într'o latură a clădirii, un nuc bătrân cu frunziș bogat, prin care soarele încerca zadarnic să pătrundă. Ii da târcoale din toate părțile și când isbutea, în sfârșit, să se strecoare pe sub coroana bogată, nu mai avea putere. Cuprinsul umbrat de frunziș rămânea nici prea cald, nici prea răcoros și mirosea mereu a pământ reavăn. Dobrița simți un dor aprins să se așeze pe banca de sub el, unde își petrecuse destule ceasuri primăvara, citind ori stând la povești cu fetele și flăcăii.

Se așază, rezemându-se cu spatele de zidul cantinei, înălțând capul. Privirile i se pierdeau undeva, printre crengile bogate, topindu-se în aurul soarelui ce îmbrăca pomul pe dinafară. Ținea genele întredeschise și ploapele tremurau ca și când ar fi vrut să scuture o pulbere fină de pe ele.

Deodată deschise ochii și se uită la drum. Vasile se apropia de ea.

Dobrița se ridică în picioare.

«Doamnă! Ce bine-i în lume,» își spuse cum avea obiceiul, când inima-i da peste margini de bucurie.

— Păunițo, fată! se repezi Vasile, strângându-i mâna, cuprinzând-o după umeri cu brațul, prietenește, ca pe un flăcău. Am aflat că ai venit, mi-a spus tovarășul Gherghina... L-am întâlnit când ieșeam dela ședință... Se depărtă cu un pas de ea și o privi din cap până'n picioare.

— Ai mai crescut, — făcu bucuros.

Dobrița roși.

Se așezară pe bancă, începând a-și povești câte și de toate întâmplate la școală și aici, la Schela.

— Știi, măi Vasile, ce simt acum? se întoarse Dobrița spre el. Știi ce simt câte odată? Că am fost și eu om, când am venit aici, cum a fost casa asta, casă, când nu era decât un schelet de beton, spuse arătând cu mâna spre Casa Partidului care se înălța albă printre crengile copacilor. Parcă mă împlinesc și eu pe rând tot ca ea. Azi se umple un gol, mâine se umple altul până ce într-o zi s'o putea spune și despre mine că sunt un om de nădejde de care te poți folosi.

— Așa am fost cu toții, Păunițo, glăsui Vasile, și puse mâna pe mâna ei. Ne împlinim învățând, cercetând, cunoscând. Casa asta, așa cum o vezi tu, îți pare gata, îți pare că va putea împlini nevoile pentru care a fost ridicată. Să vezi numai după o vreme, cum i se mai adaugă o aripă, i se mai ridică un etaj. Așa și noi, trebuie să creștem toată viața.

— Asta-i drept, încuviință Dobrița... câte n'am învățat la școală și nu mă mulțumesc. Vreau să știu mai multe, parcă mai tare ca înainte... Se sprijinea cu mâinile de marginea băncii, privind înainte, la un punct nevăzut din zare.

După un răstimp de tăcere, se răsuci iarăși de mijloc și se uită la Vasile.

— Tu știi că nu mă las până nu ajung sondor? Am vorbit și cu tovarășul Gherghina despre asta...

Ochii lui Vasile luciră sub fruntea încruntată.

— Eu știu că dacă vrei, vei ajunge... și dacă te ajută Partidul... n'am nicio îndoială. Mă uit la cele ce se întâmplă în Uniune. Câți oameni nu s'au crucit și acolo, când au pornit femeile să se facă tractoriste, să conducă tramvaiele și autobuzele... Și iacă, femeile nu s'au speriat de gura lor. Și azi tu știi cum e acolo? Nicio deosebire! Auzi? Niciuna.

— Apoi așa i-am spus și tovarășului Gherghina. Chiar așa...

— Cum mi-ar place să văd și eu țara aceea, făcu Vasile. Câte nu mi-a povestit Stanciu...

Amurgul învăluia dealul Țintei într-o culoare portocalie. Cîrgea culoarea asta de aur aprins peste văi, peste coline, se agăța de frunzișul pomilor și se sdrențuia printre picioarele turtelor împrăstiate peste tot. Pe drum treceau stalinețe, alunecând pe șenile. Printre ele păseau greoi o pereche de boi ungurești, cu coarnele larg desfăcute deasupra jugului. Un copil îi mâna din urmă, plesnind aerul cu o nuiă de alun. În cantină se auzeau ciocnindu-se farfuriile între ele...

— Mă duc și eu pe la fete, spuse Dobrița, deslipindu-se cu greu de lângă Vasile. Acesta o privea tăcut cu încruntătura lui care n'o spe-

ria. Era o încruntătură de copil ce poartă sub frunte un gând care nu-i dă pace. Și părea că Vasile poartă mereu un asemenea gând ce-i săpase două dungi pe frunte, pe care ar fi voit să le atingă cu degetul, să le netezească.

— Mă duc, îngână, mirându-se de vocea ei moale, șoptită. Ce Dumnezeu e cu mine, — se certă.

Vasile se sculă de pe bancă. Părea că se înalță mai mult ca altădată, dincolo de umărul ei... Parcă trebuia să-și ridice mai mult obrazul pentru a-l putea cuprinde în priviri.

— Intri de mâine la lucru, așa-i? Întrebă cu glasul stânjenit Vasile, apucându-i mâna.

Dobrița înclină din cap, cuprinsă de un simțământ ciudat și năvalnic, împăienjenindu-i-se ochii de lacrimi, venite pe neașteptate.

„Doar n'am să plâng“ — își spuse, clipind repede, cu ciudă. „Dacă vreau să ajung sondor, trebuie să fiu tare ca un bărbat“...

Cugetând astea, pe fața ei se aleseră, într-o secundă, o mulțime de înfățișeri, statornicindu-se una senină, vioaie, liniștită.

— Deabia aștept să mă apuc de treabă. Mi-a fost tare dor de tot ce am lăsat aici, — zise ea, privindu-l drept în ochi.

Pe urmă își smuci mâna din mâna lui și o luă la goană spre canună.

22

De când dase căldura, Ifrim nu-și mai găsea locul. Zidurile îl înăbușeau. Deabia-l putea ține noaptea sub acoperiș. Dacă ar fi fost după el, și-ar fi scos patul afară, sub cerul înstelat. Așa dormea în Deltă, în culcuș de stuf, cu acoperiș de pânză subțire, apărătoare de țăntari.

— Nicăieri în lume, nu-i mai frumos cerul decât în Deltă, — i-a spus odată Mărunțicăi. Când îl privești prin țesătura deasă de deasupra ta, ți se pare dela o vreme, că stelele au coborât pe pământ și s'au prins între fire cum se prind scrumbiile în plasă.

Mintea nu-i sta de fel la învățătură.

— Dece-ți ostenești, Ifrime, capul, — spunea Oancea! Lasă să buchisească cei care n'au brațele tale... Să-și acopere slăbiciunea trupească cu învățătura de carte.

Intr'o bună zi, nu se mai duse la cursuri.

Pornea prin sat, să-și piardă timpul. Se oprea la Cooperativă, uitându-se la marfa din vitrină. Pornea mai departe, umblând teleleu, până la capul satului. Se plictisea de moarte. Unii dintre băeți erau la cursuri, alții la cerc. Nici într-o parte, nici într-alta nu-l îndemna inima. Dacă s'ar fi aflat în Deltă, ar fi desprins luntrea dela mal și ar fi pornit în neștire. Ar vrea să aibe un prieten să stea de vorbă. De două săptămâni, de când n'a mai dat pe la școală, s'a desprins de flăcăi. La muncă, n'avea timp de vorbă: lucrul mergea strună și fiecare își vedea de ale lui. Când se întorceau băieții dela școală, sporovăiau despre problemele cu care veneau încărcăți ca albinele de miere. Nu simțea nici o tragere de inimă pentru ele... Intr'un târziu, porneau la plimbare spre cazarma fetelor. Se prindea între ei, lung, chipeș, cu părul auriu, fâlfâind deasupra capului. Dar Mărun-

țica își cam luase privirile dela dânsul. Il ocolea. — A aflat, — se gândi Ifrim.

Mai apoi, când fata se făcu nevăzută, în clipa în care el îi eși în cale, pricepu că inima ei se depărtase de dânsul. Năucit, nu știu cum să impace lucrurile. Mai bucuos ar fi pornit spre Deltă, cuprins de dor. Își simțea mintea prea greoaie pentru ceea ce i se cerea la școală... Nici nu pricepea prea mult rostul învățăturii. Că doar munca la sondă o făceau brațele! Oricât îl bătuseră la cap flăcăii, se încăpățănase să nu mai meargă.

Acum însă, gândul că Mărunțica îl ocolește îi sfâșia inima. Vorbele fetei, din noaptea de primăvară, îi reveneau în minte, biciuindu-l. — Ifrime prostule, — făcu, isbindu-se cu palma peste obraz... Ea se mândrea cu tine și tu ai călcat în străchini... Ce-ți veni?...

S'ar fi întors la școală, dar îi era rușine. Porni spre cerc, hotărît să vorbească cu fata, să-i talmăcească inima și gândurile... Tinerii se aflau cu toții în bănci. Ifrim se strecură pe lângă Mărunțica, dar fata se trase mai încolo...

Incepu să se foiască în loc, simțindu-se prea mare și prea lung pentru băncuța asta îngustă. Dobrița încercă să-l atragă la discuție. Ifrim o privi sovăelnic. Flăcăii începură să râdă. Mărunțica roși.

Mândră până atunci de el pentru vitejia dovedită la erupție și pentru înfățișarea lui deosebită, se străduise să treacă în atelier, să ajungă muncitoare cu școală, spre a fi demnă de dânsul. Intr'o zi, Șteflea spuse:

— Ifrim are pe umeri cap de găină.

— Cum așa? — protestă fata fulgerată de rușine.

— Iaca bine, nu mai dă pe la școală. Nu-l ajută mintea.

...Ifrim se uită acum la obrazul fetei și se posomorî. Ar fi vrut să se afle oriunde, numai aici nu.

— Dece mă întreabă pe mine ca pe copii? — bodogăni el, mecăjit. Își luă șapca depe genunchi, se ridică în picioare și eși.

Mărunțichii îi dădură lacrimile.

Ifrim nu mai avea poftă să rătăcească prin sat. Se întoarse acasă și se trânti pe pat. Își puse brațele sub cap, privind tavanul. Inima-i era atât de mâhnită încât nu-și afla liniște. — Ifrime băiete, ești un om de nimic — se mustră în sinea lui plin de obidă. Atunci se deschise ușa și intra Popa, secretarul utemist.

— Noroc tovarășe, începu Popa... Văd că te-ai retras în sihăstrie. Faci pe călugărul?

Ifrim se simți rușinat:

— Iaca, stam așa, răspunse încurcat. Se ridicase din pat ca ars, apoi se așeză pe marginea lui cu coatele înfipite în genunchi și cu capul sprijinit în palmele mari.

Secretarul se lăsă pe un scăunel și-l privi atent:

— Ia spune, tovarășe Ifrim, îți place ție meseria asta a noastră?

— D'apoi, de bună seamă că-mi place, încuvîntă mohorît, privindu-și vârful bocancilor.

— Dece îți place? continuă Popa să întrebe, aruncând un cârlig de care aștepta să se prindă flăcăul.

Ifrim se turbură:

— Imi place că muncesc în soare... sub ploaie... Ca la noi în Deltă.

Pe mine nu mă ține casa... mormăi trăgănat. Când puneam mâna pe vâsle... luntrea intra sub stăpânirea mea... Luneca după cum pofteam eu... Hât departe, — făcu înălțând capul.

— Aici nu-i așa? — întrebă Popa.

— Cum să fie așa? — Se uită Ifrim nedumerit la dânsul.

— Ca și pe luntre... Stăpânești uneltele...

— Asta-i bună, — râse Ifrim. Aici, țițeiul e stăpân pe toate. Cum nu-i place ceva, se svârcolește și-și face mendrele. Tu stai cu brațele încrucișate și te uiți...

— Apoi tovarășe Ifrime, — rosti Popa, privindu-l țință.. Cu brațele încrucișate stai tu! Alții îl supun...

— Cum adică? întrebă neîncrezător Ifrim, ridicând o sprânceană.

— Așa e cum îți spun eu, — se ridică în picioare Popa, așezându-se mai încolo pe marginea patului. — Luntrea ai putut-o stăpâni cu puterea ta... Ca să stăpânești țițeiul îți trebuie și minte...

— Și eu n'am minte? întrebă jignit flăcăul.

— Bine înțeles că ai, încuviință Popa. Numai că nu-ți folosește la nimic.

— Dece? — se răsti băiatul, uitându-se urit la el.

— Ascultă, Ifrime, — îi răspunse serios Popa. Țițeiul e puternic. Asta-i drept. Dacă apuci însă a-l cunoaște nu mai zice nici căre în mâinile tale.

— Și cum să-l cunoști? — întrebă Ifrim inciudat. Il vezi, e negru și are toane.

— Învățând, tovarășe Ifrim... Numai învățând, — se încălzi secretarul. — Să nu crezi tu că granicul e acela care sapă pământul. — Mintea omului îl sapă... Așa să știi. Ea ajunge până la țiței și-l sucește și-l răsucesce, cum vrea... Întocmai cum făceai tu cu luntrea.

Flăcăul rămase pe gânduri. Vorbele lui Popa se așternură peste inima lui grea... Drept că și luntrea se putea răsturna dacă nu știai să umbli cu dânsa.

— Puterea-i bună dacă se supune judecății, — urmă a vorbi Popa. Altfel mai mult te'ncurcă, — adăugă cu nepăsare, răsfoind cărticica pe care o scoase din buzunar.

— Iaca, citește cartea asta, — i-o lîntinse zâmbind. Găsești lucruri despre munca noastră... După ce-i ceti-o, vino la mine, tovarășe Ifrim... Și nu uita că aurul n'are nici un preț, dacă stânca slă prăvălită asupra lui, — rosti ieșind pe ușe.

Băiatul rămase îngândurat. Se lăsase seara. Aprinse lumina. Ii era urât de moarte. Cărticica rămăsese pe colțul mesei... O luă, fluturându-i paginile cu ochii în zare. Dela o vreme își aruncă privirile, răsfoind-o. După un răstimp, fruntea începu a i se încrunta. O dungă subțire, aspră, îi apărură între sprâncene... Se vorbea în acea cărticică despre unele fapte ale sondorilor din Uniune. Flăcăi ca și el, veniți din locuri depărtate, cu putere multă în brațe, dar și cu mintea doritoare de învățătură. Află deci cum se folosiseră acei tovarăși din Uniune de știință, ca să poată stăpâni munca și s'o facă folositoare țării.)

Ii veni în minte erupția... Cum se svârlise la gura puțului! Incepuse să improaște noroi, iar bolovanii țâșneau ca ghiulele. Nu i-a fost teamă

de nimic. A vrut să împiedece nenorocirea... A întins palmele lui late și puternice, să astupe... Au fost svârlite cât colo, gata să-i smulgă brațele din umeri. Mai apoi a văzut cum s'a apropiat inginerul Axente; cum son-dorii, înarmați cu unelte, au început a da târcoale puțului, ca unui animal furios care trebuia stăpânit. Fiecare dintr'înșii știa dinainte ce are de fă-cut. Căpătase atunci și el o îndrumare lămurită și lucrurile au mers fără sminteală.

Vitejia lui îi părea acum mărunță, nelalocul ei. Ca și cum cineva s'ar repezi să oprească o locomotivă cu umărul, pentru că nu știe nimic des-pre frână, iar dac'ar ști, nu-i cunoaște meșteșugul. Își aducea aminte de cuvintele tovarășului Gherghina, când a fost evidențiat. — Iacă, atunci, cuvântul „știință“ îi trecuse prin urechi, se învățise o clipă ca un țânțar, apoi sburase. Nu i-au rămas în cap decât laudele. Din laude a crescut apoi trufia, ca o buruiiană. Până și Mărunțica vrea să învețe strungăria, să se ducă la școală. Vorbele lui Popa, cârticica depe genunchi, ochii in-tunecați și glasul dulce al Mărunțichii îi cuprinseseră ființa. — Mă apuc de carte, — hotărî încruntat, eșind pe prag. Trase aer mult în pieptul puternic și se uită la cerul în care scânteiau bumbii de aur. „Sub pânza de țânțari din Deltă, cerul e mic cât palma,“ — se gândi... Aici e larg cât lumea... Apoi și mintea cată să se lărgească după el.

23

În acele zile de început de vară, șantierul Schela fu străbătut dela un capăt la altul de grupuri de muncitori porniți să strângă semnăturile pentru pace pe apelul dela Stockholm. Freamătul acestei acțiuni se întindea dela un capăt la altul al țării, se contopea cu acela al lumii întregi...

La Stejăriș se lucra de zor. Până la 1 Mai sapa trebuia s'ajungă la 1200 de metri, ceea ce însemna o depășire de 15 la sută. Echipele-și al-cătuiseră un plan de întrecere. Când unii, când alții, spărgeau norma pre-văzută, stabilind un nou punct de pornire. Pe tabla neagră, agățată de stâlpii sondei, cifrele urcau mereu. Numele tinerilor frunțași apăreau prin rotație. Lozinka întrecerilor era scrisă pe o bandă atârnată deasupra gra-nicului. „Să împlinim și să depășim planul. Luptăm pentru pace.“ Vuetul muncii din schelă se înălța în văzduh și se așternea deasupra ei ca un curcubeu cu același lozincă: „Să împlinim și să depășim Planul. Luptăm pentru pace“.

Fiecare echipă făcea muncă de noapte prin rotație.

Ifrim își luase un angajament mai mult: să citească două cărțuli tehnice, până la 1 Mai. Le purta în buzunar. Îndată ce ieșea din schimb în-cepea să buchisească încet, cu răgaz, căutând dumeriri.

— Faci ca ciobanul, — îi striga Stanciu, trecând printre pompe, până acum deloc și deodată tot. Flăcăul zâmbi.

Oancea se întunecase cu totul dela o vreme. Stanciu supraveghea lucrul, apărând pe pod când se aștepta el mai puțin. Meșterul se întreba când se odihnește. Timp de 12 și uneori chiar de 16 ceasuri sta de stra-jă la cele două echipe de zi, alcătuindu-și răgazurile de odihnă în așa fel în-cât lucrul sondei să 'meargă fără împiedicare.

Oancea simțea că ochii lui îi urmăresc mișcările, îi cântăresc mane-vrele dela granic și că Stanciu înseamnă totul în gând.

Oricât încerca să se pună deacurmezișul lucrului, nu reușea pe cât ar fi dorit. Refuzase o garnitură pe motiv că era veche. Schimba sapele mai des decât se prevăzuse în fișa geologo-etnologică, încercând în fel și chip să întârzie înaintarea. Dar echipa trăgea înainte, mai mult decât trăgea el înapoi.

Stratul de țitei se apropia. Minteaa i se frământa: cum să-și pună în aplicare planul fără a cădea sub bănuială? De câteva zile intrase în lucru un flăcătaș de vreo cincisprezece ani. Obrazul prelung îi era ușor acoperit de pufușor pe care nu se îndura să-l dea încă prin brici. Mustețele fragede îi umbreau buza de sus, dându-i înfățișare hazlie. Oancea îl luă în primire, cântărindu-l din ochi.

— De unde ești, mă?

Băiatul se sfii, văzând asprimea meșterului. Il privi cu teamă în ochi. În oliga aceea, în mintea lui Oancea răsări un gând. — Din asta fac ce vreau, — își spuse; îi dădu băiatului diferite însărcinări și începu a-l lauda. Feciorul nu se mai mișca de lângă el, citindu-i din ochi poruncile.

— Dumnezeu mi l-a adus în cale, — cugeta Oancea. Asta-i noroc orb, — rânji, uitându-se la tânărul care se învârtea în jurul lui.

Întâiul strat de țitei era aproape. Trebuia să lucreze cu mare dibăcie. Dacă va reuși să sustragă din vreme o „carotă“ și s'o ascundă, nu mai avea nici o grijă. Ceeace rămânea de făcut era ușor. Va înlocui proba scoasă din pământ în ziua când vor da de țitei, cu carota aceasta stearpă. Cu asta s'a isprăvit. Laboratorul va face analizele constatând că nu există țitei. Stejărișul e mort. Se va da ordin de oprire a forării. Fiecare minut costa doar o groază de bani...

În după amiaza aceia tubul de oțel în care se afla proba scoasă din puț, era așezat în ocol. Stanciu plecase la direcție, chemat de Axente, așa că Oancea putea lucra în voie.

Începu să scoată pământul, din țeava de oțel, împreună cu Irimia, flăcălașul cel nou. Lucra încet, zăpăcindu-l pe băiat pe cât putea.

— Pune mâna ici, pune mâna dincolo, — îi zicea mereu. Însfârșit sulul întunecat de pământ, fu scos și așezat alături de țeava de oțel.

— Nu sta acolo! — strigă la o vreme Oancea, îmbrâncindu-l pe fecioraș.

Acesta făcu un pas înapoi și nimeri cu piciorul în probă. O bucată de pământ, cât un lat de palmă se turti sub talpă. Irimia își pierdu cum-pățul. Înălță privirea spăimântată spre meșter.

— Ce-ai făcut, mă? se holbă Oancea. Ai stricat carota!

Băiatul începu să tremure. Meșterul se uita la el cu clipiri năprasnice.

— Dacă dă Stanciu peste ea, te-ai curățat... mormăi afund.

Obrazul băiatului se făcu galben. Fugise de acasă fără să știe taică-său, chiaburoi într'un sat de pe Jiu. Nu mai avusese trai cu el. Nu-l lăsa să intre în vorbă cu tinerii de seama lui. „Să te zăpăcească la cap comuniștii?“ răcnea la el. Il ținea din scurt, muncindu-l la câmp ca pe o vită. Irimia arunca ochii spre tinerii dela S. M. T. care brăzdau ogoarele oamenilor. Ce-ar mai fi pornit și el pe un tractor... „Prăpăditule, — se răstia taică-său. Eu te-am făcut, eu te omor. Să nu te prind cu ăștia! Auzi?“.

Intr-o zi, Marinică, flăcăul vecinului, îi dăduse Scânteia. „Ia, mă, și citește, să vezi și tu ce mai e în lume.“ Povestea lui Vasile Bărgăoan dela Schela îi înflăcăra mintea. Cele ce povestea sonzorul îi ațărâ închipuirea. Vestea că tinerii sunt chemați și așteptați cu drag acolo în petrol unde munea Vasile Bărgăoan, îi stârni hotărârea. Își luă o traistă cu lucruri și într-o noapte porni peste câmp. Nimeri la schelă pe jos, cu inima înfricoșată de teama că nu cumva taică-său să-i dea de urmă și să-l întoarcă înapoi. Când ajunse aci, grija că nu-l vor primi, așa slăbuț, cum se afla, după două săptămâni de umblare pe jos, îl făcu să rătăcească o vreme prin sat. Mai apoi își luă inima în dinți. Acum era aici, la sonda 900, uitându-se speriat în ochii meșterului. Nu mai avea glas.

— Lasă că te scap eu, — îl liniști în sfârșit Oancea. Ascundem proba, să nu dea Stanciu peste ea, că-i prăpăd.

Purtară cu fereală sulul de pământ sub podul sondei, dosindu-l sub câteva scânduri. Când mântui treaba, Oancea se urcă mânios pe pod și strigă plin de necaz:

— Măi scoatem o carotă. Pe asta a prăpădit-o mânzu' ăsta. A călcat în ea ca în mămligă...

Șteflea începu manevră. Urcară din ocol carota de oțel pe podea și o introduseră din nou în adâncul puțului, scoțând încă o probă, pe care în dimineața următoare o trimiseră la Câmpina, închisă în sicriase de lemn.

Acum Oancea nu mai avea nici o grije. Peste trei zile, când sapa va fi ajuns la 1200 unde era prevăzut banicul, se va scoate o probă, care nu va mai pleca la Câmpina, culcată în sicriase. Cea de sub scânduri îi va lua locul.

Simplificase problema când văzu că noul șofer de pe mașina tulmenului era Ispas. Cu el nu putea face nici-o combinație. Soluția răsărită în ultima clipă era minunată...

În ziua aceea, schimbul doi scoase o nouă carotă cu probă. Sapa ajunsese la adâncimea unde harta tehnologo-geologică arăta negreșit existența filonului. Plouase mult peste noapte și până către prânz, așa că Stanciu dăduse poruncă să fie lăsată proba în țevă:

— O va scoate echipa lui Oancea, rostise, urmărind anumite gânduri ivite sub frunte.

De bună seamă nu ploaia era pricina pentru care brigadierul dăduse asemenea poruncă...

Era cam pe la ceasurile șase după prânz. Soarele înroșea cerul spre apus, cglindindu-se în bălțile din jurul sondei. Pământul însetat, absorbise o parte din apă, întorcând văzduhului o boare umedă.

Stanciu părăsi sonda, făcându-se că se îndreaptă spre schelă.

Oancea mai rămase o vreme la graniș apoi incredință mașina lui Șteflea.

— Hai, băiete, treci la sapa! — făcu lăsându-l pe flăcău la graniș. — Pune o prăjină nouă.

Ochii tânărului luciră de bucurie. Dacă meșterul îl lăsa, să manevreze din ce în ce mai des granișul chiar și atunci când se adăuga o nouă prăjină însemna că în curând avea să ajungă el însuși meșter. Inima i se umplu de bucurie, iar pieptul i se umflă mândru, sub salopeta stropită de

noroi de sapă. — Adevărat că meșterul ăsta e o potaie. Vorbește câte și de toate, că uneori nu știi ce să alegi din ele, — dar meseriaș ca dânsul nu se află mulți în schelă, se gândea, manevrând granicul.

Vanghele apucă o pană. Rășină altă pană. Smuciră de mâner și fixară garnitura în masa Rotary. Șteflea manevra cu mare atenție. Flăcăii înșurubau o nouă prăjină, scoteau penele eliberând garnitura din strânsoare. Prăjina, alunecând, intra în puț. Băieții așteptau cu ochii pe ea, în vreme ce deasupra puțului balansa noua prăjină, care trebuia adăugată. Toate mergeau organizat. Nici un minut nu era pierdut. Șteflea se simțea slăpân pe sondă, pe mașină, pe țiteiul din adânc.

Stanciu plecase din sondă, lăsându-l pe Oancea să scoată proba de strat. Carota strivită de Irimia, îi bătuse la ochi. Ce fel de meșter era acela care nu era în stare să scoată neatinsă proba din forma de oțel? Nu-și da seama ce anume urmărea Oancea, dar de bună seamă nu putea fi lucru curat. Zăbovi prin preajmă până se lăsă amurgul, strecurându-se mai apoi fără să fie văzut de careva sub podul sondei. Se ascunse după un stâlp gros de care proptise o scândură, stând la fereală, așteptând să vadă cele ce aveau să se întâmple.

Intoarse capul și-l zări pe Irimia strecurându-se sub pod, aciuindu-se lângă un stâlp și scoțând o țigară pe care începu a o fuma pe furiș.

— Ei, bată-l să-l bată de fecioraș... S'a dat la rele, își spuse Stanciu urmărind lucrul lui Oancea.

Carota de oțel fusese scoasă din puț pe la prânz și zăcea mai în colo așezată pe o scândură, lângă o baltă de apă rămasă dela ploaia din noaptea trecută. Il văzu pe Oancea coborînd de pe pod îndreptându-se spre ea, începând a o meșteri.

— Dece lucrează singur? se întrebă Stanciu, încordându-și privirile.

Oancea în vremea asta, căznindu-se singur, scoase din țeava de oțel două bucăți de strat compact, lungi de aproape un metru, ca două burlane întunecate. Le așeză cap în cap. Se aplecă asupra lor cu ochii sticlind cercetându-le cu infrigurare. — Am ajuns, ori n'am ajuns în stratul petrolifer, — se întreba tremurându-i mâinile. Desprinse o fâșie de pământ, cum ai desface o bucată dintr'un cozonac. Cărbune, — rosti privind strălucirea întunecată a pământului. Se uită atent la el. Il duse la nas și-l miroși. În nări îi pătrunse miros de gaze. Fărămă pământul între palme și simți cum îl sgârie scoicile mărunte, urma vietăților de acum câteva milioane de ani, strivite în adâncul pământului. Mâinile începură a-i tremura mai tare. Avu înfiorarea pe care o simte orice sondor când pune mâna pe pământul după care a alergat dealungul straturilor, cu vârful sapei. Țiteiul era aici, colo, în adânc, ca o comoară, pe care o dibăcise omul, stăpânind unealta. O vreme, bucuria triumfului îl făcu să-și uite planurile. Stând cu glia asta din adânc în mână, era ca un țăran, care-și mângâie ogorul trecându-l prin palme... Ochii-i erau îndreptați spre zări. O fărămă din sufletul lui de sondor, îngropat sub pâcla de egoism, de ură și de lăcomie, ticări în clipa aceea, răspândindu-i-se în fire ca o trecătoare chemare. Licărul se stinse însă curând. Li apărură în minte Vâlsan, pe urmă domnii străini dela societate. Se uită pe pod, unde tinerii se mișcau în înserare, muncind temeinic, într'o grabă organizată. În ochi îi năvăli întunericul parcă s'ar fi revărsat otravă în el. Se îndreptă spre pompe să-l caute

pe Irimia, în vreme ce se auzi răsucind claxonul mașinii dela cantină, care aducea echipei mâncarea de seară. Lumina farurilor aprinse cuprinseră turla, în vreme ce camioneta intra vijelios în ocol, hărducându-se în gropile făcute de ploaie.

Șoferul cel nou căuta loc unde să oprească.

Irimia se auzi chemat, dar nu răspunse.

— Dece tace bălatul? se întrebă Stancu în vreme ce urmărea clătinarea nervoasă a mașinei.

Fectorașul văzuse cum desface Oancea carota. Îi era teamă să-i mai dea ajutor după ce stricase una. Ceasul rău cine știe la ce l-ar mai împinge, gândea în capul lui. Odată i-a mers. De bună seamă, proba asta de pământ era un lucru fără pereche, de vreme ce meșterul puneă atâta grijă în a o desface din tubul de oțel, de vreme ce iată, în clipa asta, se apleacă cercetător asupra ei, o pipăie, o miroase cu fereală să n'o vatăme. Auzise că de carotă atârână găsierea țigărilor. Deaceea, meșterul își pierduse firea când călcase în ea. Deaceea, acum, o moșmogește ca pe un copil de țată... Cugetând astfel, se uita și el la mașina cantinei.

Prin geamul din față îl vedea pe nea Gheorghită, șoferul cel nou, râzând cu Anica, fata dela cantină. „Cu Ispas nu era așa“ — se gândi el. Anica sta în spate lângă marmite să le păzească.

Mașina se legăna ca o rădașcă negăsind loc de trecere printre bălți.

Anica hohotea, sărind pe bancă la fiecare sdruncinătură.

Deodată botul mașinii apucă înspre partea unde se afla carota. O clipă păru că o cârmește bine, pentruca deodată să se repeadă ca scăpată din frână.

— Îi nebun!? strigă Irimia cu inima sărită din loc... Îi nebun!? Strică carota... Cum se va mai găsi țigă, se gândi înfiorat. Privi în jur desnădăjduit. Auzi glasul lui Oancea strigându-l de pe pod. — Doamne! Am stricat odată carota... Acum pe asta trebuie să o scap, — își spuse, și vru să se repeadă, dar rămase incremenit pe loc. Pe dinaintea lui trecu ca o nălucă, brigadierul.

Stancu se repezi ca un fulger și se asvârli asupra carotei.

În ființa lui n'avea decât un gând. Proba asta era scoasă dela nivelul stratului în care se bănuia a fi țigă. Dacă va fi distrusă, tăvălită în balta de noroi, alta nu se mai putea scoate din acelaș loc și bancul nu era prea gros. Sapa de bună seamă trecuse de el.

Simți sub piept sulul rotund al probei. Îl strânse aproape, acoperindu-l bine, ocrotindu-l de năvala mașinii, care cârmi brusc, apucând-o în ceaia parte. Cauciucul gros al roții alunecă, frecându-se de creștetul său, sfâșiindu-i pielea capului. Fruntea i se lipi de pământul în care țigă era încă o taină...

Ziua de 1 Mai găsi schela în sărbătoare, mai luminoasă, mai plină de bucurie și freamăt, ca oricând. Un cer înalt, curat, fără urmă de noriși își proptea țările în orizont... Soarele ridicase geana nopții și privea lumea printr'un ochi mare roșu, aruncând asupra-i vâpăi de foc.

Pe vârful turelor fluturau steagurile întrecerilor... Ghirlande de brad incingeau stâlpii de telegraf, legându-i între ei. Pe zidul din față al Casei Partidului se vedea chipul lui Stalin așezat între două steaguri roșii. Fotografiiile decorațiilor și ale evidențiatilor în muncă priveau mișcarea schelei din panourile atârinate la intrarea în șantier.

Muncitorii se uitau la ei cu bucurie, unli cu invidie.

— În curând, în curând, voi face și eu ceva, murmurau în sinea lor. Ce Dumnezeu, doar am și eu cap și brațe! Mă pot pune în rând cu voi. Am să vă arăt eu vouă, amenințau unii, alegându-se pe dată într'înșii felul cum aveau să muncească de aci înainte.

Un grafic uriaș arată îndeplinirea Planului de Stat până la 1 Mai la Schela. La producție norma era depășită cu 2,37%, iar la foraje cu 9,16 la sută.

În acea după amiază de 1 Mai, la meetingul de pe terenul sportiv, se afla strânsă toată lumea din schelă.

Muncitorii purtau haine de sărbătoare. Cămăși curate străluceau pretutindeni. Fetele, îmbrăcate în bluze albe și fuste înflorate, se mișcau de colo colo sporovăind bucuroase. Într'un grup se aflau echipele dela 900. Oamenii erau mândri. Echipa lui Oancea câștigase întrecerile între echipe, iar toate trei împreună câștigaseră steagul pe schelă.

Mai mult decât atât. Sonda 900 atinsese stratul de țiței. Stejărișul era un pământ gras, mănos, cu comori ascunse, pe care tineretul acesta le va scoate la suprafață pentru a le da țării. Stratul dela 1200 fusese cimentat și sapa pornise înainte în căutarea celui de al doilea „banc”. Schela întreagă se bucura de victorie.

Tinerii se foiau bucuroși. Brigadierul Stanciu îi privea cu dragoste, cu mândrie tovarășească. Vasile, căta peste capetele oamenilor la Dobrița, aflată între fete. Aceasta se uita la el cu privirea caldă, plină de duioșie. Irimia sta lângă Ifrim, ocrotit de trupul lui de uriaș. Stanciu sta între flăcăi cu capul bandajat. Eroismul lui dăduse Schelei, Stejărișul.

Oancea, întunecat, se străduia să-și ascundă mânia și amărăciunea. Întrevedea cu Vâlsan după întâmplarea cu carota fusese cumplită.

— Să faci ce-i ști! strigase la el Vâlsan. Să distrugi puțul! Nici-un strop de țiței nu trebuie să cadă în mâna lor... înțelegi? Să nu ieși lucrurile în glumă. E în cumpănă viitorul tău... Ș'apoi... eu nu mă las dus de nas... Ai luat bani — fă treabă! Altminteri...

Oancea ieșise pe ușă injurând între măsele. Fiică-sa, Marioara, urma să se mărite cu un flăcău de „frunte”. Trebuia să se facă o nuntă să meargă vestea. Unul era maestrul Oancea în toată Schela... Unul era gospodarul Oancea în sat la el... Și tocmai acum Vâlsan oprise robinetul... Gândurile astea îi întunecau sufletul. E ușor de Vâlsan. Bani are cu grămadă. Dracu știe de unde-i mai scoate... Dar el? Ce poate face sub ochii lui Stanciu? În loc să rămâie la coadă, nebunii ceia s'au avântat să iasă cei dintâi... Privind freamătul din jur, ascultând apoi cuvântarea lui Gherghina, mintea i se frământa căutând o cale pe care să-și ajungă ținta.

...După ce Gherghina își isprăvi cuvântarea, după ce vorbiră și cei trimiși de Partid, se ridică la vedere trupul svelt și vânjos al lui Vasile.

— Își duse mâna bătătorită la frunte, apoi începu:

Tovarăși, Partidul m'a învățat că pentru o viață fericită, trebuie

să lupți. Și mai mult decât atât, lupta noastră este străduința omului de a îmbunătăți munca...

Se opri și se uită împrejur, cumpănindu-se pe picioare.

— A munci azi nu înseamnă a trudi cum au trudit cei de demult. Acum suntem ajutați din ceas în ceas, să facem ispravă mai multă, cu strădanii mai chibzuite și cu unelte noi. Dacă turele noastre călătoresc dela un puț la altul pe sanie, — urmă, mișcându-și mâna în aer, ca și cum ar fi arătat drumul unei ture — apoi acest lucru îl datorăm Partidului. El a avut încredere în inovația mea, el mi-a dat pe mână o turlă de milioane, măi fraților! făcu parcă mirat încă de ceea ce i se întâmplase. — Fără încrederea asta, inovația murea ici, — zise, lovindu-și fruntea cu palma. Da'mai întâi trebuie să mulțumesc tovarășului Saușnic din Uniunea Sovietică. El a fost cel dintâi care a pornit să mute turele. În munca lui își are rădăcină inovația mea. Deaceea strig: Trăiască Uniunea Sovietică! Trăiască Partidul!

Muncitorii se tălăzuiră ca apa mării. Uralele se înălțau în văzduh. Brațe vâjnoase începură să aplaude.

Dobița era înecată de emoție, de mândrie. Ispas simțea că i se urca un nod în gât, pe care nu știa cum să-l înlăture. Își trecea neconținut mâna prin păr, privind incrunțat capetele oamenilor. obrazul rotund al lui Stanciu avea o expresie de duloșie invăluitoare, părintească. Se uita la Vasile: — Da, da, flăcăiașul din munții Tatrei era azi un bărbat călit în muncă. Putea fi mulțumit. Mărunțica, lipită de Dobrița, simți obraji îmbujorându-i-se, în vreme ce Ifrim o privea din când în când pe furis. Inima lui Ifrim era plină de mândrie, de o mândrie liniștită, conștientă, modestă. În câștigarea steagului își avea și el partea. Bucuria ce o simțea acum era mai adâncă, mai limpede decât aceea care-i luase mințile când cu erupția. Muncise alături de tovarășii săi, știind de ce muncește și pentru ce. În inima lui în care se aflau pe atunci simțăminte atât de puține, acum își găseau loc împăcat, și Mărunțica, și școala, și munca. Trăiau acolo în prietenie ca frații. Dorea să mărturisească îndată oamenilor strânși aci, gândurile care-i treceau prin minte în acest ceas.

Înălță mâna spre tribună, făcând semn cu brațul. Gherghina încuviință din cap.

— Măi fraților! începu Ifrim cu glas scăzut, stângaci, împurpurându-i-se obraji. Am muncit așa cum trage boul la jug și nu știe pentru ce... Ifrim se poticni. Inghiți în sec, trase aer, apoi urmă: — Dela școală am fugit. Am zis: dacă ai putere, ai tot. Apoi tovarășul Popa mi-a arătat că nu-i așa, — urmă după o pauză. Ce simt eu în piept acum, — făcu cu glas turburat — nu pot grăi... — Își șterse fruntea cu palma lui mare. — Pot spune doar atât. Se hotărî parcă dintr-o cumpănă. — Sunt mândru că sunt sondor...

Aplauzele izbucniră din nou.

— Așa-i, măi Ifrime! — se auziră glasuri venite din mijlocul tinerilor.

Popa surăse, iar Gherghina se aplecă spre inginerul Axente.

Dobrița ascultase fremătând, plină de bucurie, vorbele lui Ifrim. În sufletul ei creștea un val, turburând-o. Dela convorbirea cu Gherghina, dela cele mărturisite lui Vasile, gândul de a deveni sondoră nu-i mai da

pace. Își simțea puterile minții și ale trupului mai mari decât cereau munca la cantină și sportul. Granicul avea acum pentru ea alt sunet. Era o chemare, căreia nu i se putea împotrivi. Incepuse să citească broșuri din viața sondorilor și mințea i se frământa, nerăbdătoare să vie ceasul când va porni la lucru. Mai vorbise cu Gherghina. O încuraja, o îndemna să citească mereu. Inovația lui Vasile, fapta lui Stanciu, faptele altor muncitori dela schelă, îi arătau neconținut mărșăla muncii de sondor. Iar vorbele de acum ale lui Ifrim, așa stângaci cum fuseseră rostite, purtau în ele o chemare către toți oamenii care volau să pășească înainte. Se desprinsese dintre fete și ridică mâna spre Gherghina. Acesta o privi în ochi, înălțând sprâncenele întrebător, apoi îi făcu semn să vorbească.

— Tovarăși, — începu cu glas limpede, — aprinzându-i-se în ochi lumini care străluciră întocmai ca chilimbarul. Am îndrăgit munca de sondor ca și un bărbat. Capetele se întoarseră spre ea. Cu coada ochiului prinse chipul lui Vasile, cu încruntătura dintre sprâncene adâncită, cu privirile grave. Nu doresc nimic mai mult pe lume, — urmă uitându-se țintă la Gherghina, — decât să spun și eu într-o zi: „Sunt mândră că sunt sondor“.

Marea de oameni se tălăzui din nou. Aplauzele se porniră. Când mișcarea se potoli, se auziră murmure înălțându-se în jur. Cei vârstnici începură a clătina din cap, neîncrezători:

— Apoi asta nu-i muncă de femele, — striga careva, după ce se potoli văzduhul.

— De ce să nu fie? strigă Stanciu. În Uniunea Sovietică femeile muncesc în rând cu bărbații, — adăugă înaintând un pas.

— Apoi treaba asta se poate întâmpla numai acolo, — făcu altul, întorcându-se spre el.

Gherghina se ridică dela masă.

— Stați, tovarăși, făcu acesta, întinzând mâna asupra adunării. Dorința Dobriței Păun se poate bizui pe sprijinul Partidului... Femeile sunt libere să învețe orice meserie. Partidul le-a deschis toate porțile. Pilda pe care ne-o dă Uniunea Sovietică trebuie s'o urmăm și noi. Tovarăși! Întâia femeie sondor, intră în muncă în Schela! Urâm Dobriței Păun spor la muncă, în meseria de sondor!

Dobrița simți că ochii îi ard. Lumina lor era împânzită de lacrimile aninate în gene, gata să se rostogolească pe obraji. — „Doar n'o să încep să plâng“, se întări după obiceiul ei scuturând din cap. Privirile i se limpeziră. Gherghina întinse mâna. Fata se desprinsese din loc și se apropie de estradă. Apucă mâna și simți în încheștarea degetelor lui Gherghina svâcnirea unei puteri pline de încredere.

A doua zi după întâmplarea cu „carota“, Cămpina chemă sonda 900, pe meșterul Oancea. Elenca recunoscuse vocea aceea străină care-l mai chemase odată. Își încordă auzul, vrând să surprindă și cea mai mică nuanță. Dorea să scape de preocuparea care o chinuia de atunci, ori... să se încredințeze că grija ei are într'adevăr temelii vrednice de luat în seamă numai decît.

— Allo, Oanceo, — auzi în pâlnie. Eu sunt...

— Să trăiți, mormăi glasul meșterului pe fir... Se simțea în el iritare, o stînghereală care nu apărea de obicei în felul lui de a vorbi.

„Nu-l în toate apele” se gândi Elenca.

— Ce faci, cum mai merge? — se auzi mai departe vocea dela Cîmpina.

Oancea răsufală tare. Elenca depărtă pâlnia de ureche cu desgust, ea și cum i-ar fi simțit suflarea, apoi o lipi din nou, mai strâns.

— Nu prea bine, — răspunse Oancea cu acelaș glas scăzut. N'a mers... carota... roști tremurător.

— Ce? se miră glasul în pâlnie. Îți arde de glume? Dar ce dracu păzești acolo?

Omul din Cîmpina vorbea cu strășnicie. Părea că se stăpânește încleștându-și fălcile. I se simțea însă în voce o mînie rece, crâncenă, o nerăbdare poruncitoare, care răscolea creierul Elencai întocmai ca un sfredel. Unde mai auzise vocea asta? Când mai simțise această nerăbdare poruncitoare de stăpîn aspru? În ochii ei blânzi apărură lumini neliniștite.

„E Vâlsan,” îi șopti deodată îngrozită... Vâlsan... De câte ori nu-l auzise mal de mult, răstîndu-se și poruncind!

— Să vii încoace... Te aștept mîine, — porunci omul din Cîmpina într'un fel care nu aștepta răspuns.

Trănti telefonul, lăsându-l pe Oancea agățat.

Elenca rămase cu mâinile în poală. Se simțea ostenită, parcă i s'ar fi scurs puterea din trup. Ce legătură era între Vâlsan, fostul administrator al Schelei, și Oancea? Știa că sonda 900 câștigase întrecerea pe întreg șantierul. Știa că echipa lui Oancea ajunsese fruntașe între celelalte. Știa că stratul de țîței fusese străpuns în timpul stabilit... Atunci ce putea fi la mijloc?... Ce fel de „carotă” n'a mers? Despre ce e vorba? Ce-l interesa pe Vâlsan dacă „merge sau nu merge carota”? Cum să meargă? se întreabă, nepricepând expresia asta nouă, nemai auzită: „n'a mers carota”.

Neliniștea o cutremură. Bănuelile i se adevăriseră până atunci. Legăturile care le făcuse între convorbirile lui Vâlcu, nu fuseseră închipuiri deșarte... Acum știe cine-i la capătul celălalt... Gherghina-i spusese că ea se află la telefon ca la un post de observație. Să fie cu ochii'n patru, să vegheze asupra schelei...

Chiar în seara aceea, stînd la masă cu fratele ei, inginerul Axente îi povesti întîmplarea.

— Cum a spus? o întreabă Axente, privind-o atent prin ochelari.

— Că n'a mers carota.

— Nu înțeleg, clătina Axente din cap, uitîndu-se la ea concentrat. Ești sigură că era vocea lui Vâlsan?

— Știi doar ce ureche am, Mihai. Nu m'am înșelat niciodată pîna acum, — îl încredință Elenca.

Tăcură amîndoi, urmîndu-și fiecare gîndul.

— Nu pot pricepe despre ce „carotă” e vorba. E absurd. N'are nicio legătură cu nimic. Oancea lucrează conștient. E drept că la început treaba nu mergea strălucit. Și eu m'am mirat. Mai apoi, după ce a trecut Stancu la sondă, munca s'a organizat, echipa a luat-o înaintea celorlalte.

Oancea e mândru de priceperea lui. E drept că legătura lui cu Vâlsan ar da de bănuît.

— Mihai, se trezi Elenca din gânduri, să nu fie vreo legătură cu accidentul lui Stanciu, — zise încet, iscodindu-l cu privirile.

— Ce legătură? întrebă Axente mirat peste seamă. Tu ești în stare să zăpăcești omul cu presupunerile tale... Mă rog, un șofer neghiob care era să dea peste carotă... O simplă întâmplare. În tot cazul mă duc la Gherghina să-i comunic — făcu preocupat, — cu toate că nu văd nicio legătură.

În dimineața aceea, Dobrița se sculă în zorii zilei. Nerăbdarea o ținuse într'un freamăt, încât nu închisese ochii întreaga noapte. Cu o seara înainte încercase salopeta vânătoare și bocancii, așa cum încearcă fetele, în preziua nunții, rochia de mireasă... Simțea că începe o viață nouă, o viață egală cu a bărbaților, o viață de muncitoare.

— Chiar te faci sondor? o întrebă Anica, uitându-se la ea nedumerită.

— Sigur că mă fac, — răspunse Dobrița, scuturându-și cosițele. Crezi că tu n'ai fi în stare?

— Eu rămân la zarzavatul meu. E mai sănătos, — răspunse fata.

Dobrița porni în acea strălucitoare dimineață de Mai spre sonda 900. Soarele, răsărit de după dealuri, impurpura întreaga fire. Văzduhul avea răcoarea dulce a ceasurilor de dimineață. Mirosul de țitei se amesteca cu izul de brazdă, cu unduiri de pădure. Frunzele copacilor străluciau într-o culoare verde, încă neatinată de arșită. Crengile nu se mișcau, nici firele de iarbă, nici florile albastre de prin șanțuri. Toată firea părea cuprinsă sub un clopot de cleștar.

Pe obrazul Dobriței se oglindea o bucurie tinerească. Suia delușorul cu ochii ațintiți asupra turlei ce se deslușea în zare, țâșnită din frunzișul verde, întocmai ca o suliță.

Se opri în loc, cuprinzând cu privirea întregul orizont larg sub care se întindea Valea Prahovei, cu sohela, cu câmpurile, cu ogoare și livezi...

Șoseaua albă șerpuia undeva departe.

Răsufală adânc. Roti capul spre soare, spre văi, peste creștetele sutelor și miilor de turle, pe care fluturau steagurile. — Sunt sondoră, — murmură, parcă voind să se încredințeze că-i adevărat. Sunt sondoră și mă duc la lucru, — șopti bucuroasă...

Când ajunse la sondă, soarele era înălțat deasupra orizontului. Schimbul doi încă nu venise. Schimbul unu lucra înainte, neobosit. Se așeză pe o coloană în ocol, așteptând să se facă ceasurile opt. Simțea o ciudată turburare înainte de a pași pe podeaua sondei, ca muncitoare. Mai încolo se vedeau foind tâmplarii, la o nouă turlă în Stejăriș. Prin străpungerea bancului de țitei dela 1200 orice indoiță se ripise. Vasile, după ce mântuise școala de recalificare, ajunsese meșter. Acum conducea una din echipele de turliști din Stejăriș. Dobrița ridică mâna streășină la frunte, privind în zare și încercând să-l deslușească printre oameni pe Vasile.

Intoarse capul și-l văzu pe meșterul Oancea venind la sondă.

— Ce-i fată? — o agrăi cu glas lăbărtat. Ai venit să ne speli unei-

tele? Chiar că era nevoie de o mână de femeie. Să mai măture sonda — zise el, luând-o peste picior.

— Dacă așa începe meseria de sondor, apoi oi face-o și pe asta — răspunse fata ușor, neliiniștită de asemenea primire.

Se urcă sus pe pod, unde Stanciu prelua schimbul de zi. Echipa întâia mântuise lucrul, iar a doua se pregătea să-l înceapă.

...Zâmbetul alungat de vorbele lui Oancea se întoarse din nou pe obrazul Dobriței când dădu cu ochii de el. Stanciu îi strânse mâna și Dobrița răspunse voinicește, ca un muncitor vechi.

— Băieți! — strigă el uitându-se la flăcăi. Avem printre noi un nou tovarăș. Zic tovarăș, pentru că așa trebuie socotită Dobrița. La fel cu noi. E o cinste pentru sonda noastră că vom da țării întâia femeie sondor. S'aveți grijă cum vorbiți și cum vă purtați cu ea. Dobrița Păun aici e muncitoare sondor ca și noi. Să dați dovadă că ați priceput lucrul ăsta...

Pe obrazul lui Oancea trecu un rânjel de dispreț.

„Să vedem cum va merge și treaba asta,” mormăi îndreptându-se spre granic.

Tinerii se împrăștiară care unde le era locul. Oancea o strigă pe Dobrița. Ii arată mătura și-i spuse să curețe sonda. Fata se apucă de treabă, socotind că era nevoie de un asemenea lucru. După ce isprăvi, mecanicul Spiru îi arată cum să grezeze la intermediară, pinionul mesei. — Trebuie să faci treaba asta des, — o lămurii cu seriozitate. Circulă mult și trebuie să aibă mereu grăsime...

Dobrița făcu întocmai. Pe urmă șterse cu ulei granicul. Mașina începu să lucească de-ți era mai mare dragul. Stanciu urmărea mișcările fetei. Vedeau cu bucurie cum se descurcă cu pricepere femeiască în treburi care suferiseră până atunci și care erau deosebit de folositoare. Sonda părea acum o ogradă orânduită și curată de mai mare dragul. Când se adăugă o nouă prăjină, fata urmări întreaga operație de lângă Oancea.

— Dă-te mai încolo, — se răsti acesta. Nu sta în cotul meu. Treci de partea cealaltă...

Dobrița îi aruncă o privire mânioasă și se dădu la o parte.

— Dobrițo! — strigă Stanciu, pregătește căldarea cu apă să speli masa...

Fata se repezi la căldare și o umplu la cișmea. După ce penele fură prinse, asvârli apa peste masa Rotary, spălând noroiul de sapă, depe ea, tășnit prin prăjina deșurubată, și curăți masa... Stanciu îi arată o hârtie pe care trebuia să însemneze numărul prăjinilor ce aveau să fie adăugate.

Către prânz, coborî la noroi. Ifrim îi arată cum se ia densitatea, mai apoi strecurară împreună noroiul prin sită. Flăcăul luă o lingură din sedimente și o așeză deoparte. — E pentru laborator, — o lămurii el. Trimitem în fiecare dimineață la Câmpina. Noroiul e treaba cea mai de seamă la săpare. De aci se descurcă toate. Trebuie să stai cu ochii pe el, să-l cântărești tot mereu. Altfel e gata erupția, — făcu, gândindu-se la lecția învățată săptămâna trecută...

Când reveni pe pod, Dobrița vru să stea și ea la gura puțului.

— Treci de-acolo, fată, — se rătoi Oancea. La gura puțului nu-ți treabă de femeie.

Dobrița se uită la el nedumerită.

— Cum nu-i treabă de femei? — întrebă de data asta dârz. Învăț sonoria... N'am venit să mă joc aici.

— Apoi meseria de sonzor nu-i pentru muleri, — făcu Oancea batjocoritor.

Fata roși, simțind că-i vin lacrimile în ochi. Rășină lăsă pana din mână și se întoarse întunecat spre Oancea.

— Lasă gura, meștere, strigă el cu glas puternic. Te poftesc să-l pui pază...

Trăsăturile lui Oancea se strânseseră din lăbărțare, parcă ar fi supt deodată zeamă de lămâie.

— Cum îndrăznești să-mi vorbești așa, mă? il fulgeră din ochi.

— Dar cum îndrăznești să vorbești dumneata așa cum vorbești? răspunse celălalt, uitându-se întunecat la el.

— Iacă, se răsti Oancea, întorcându-se spre Șteflea, care apăruse de după granic. Nu mai avem voie să vorbim ce ne vine pe limbă din pricina unei fuste pripășite printre noi. Pentru treaba după care umblă putea să-și caute alt loc, nu aici la sondă, făcu batjocoritor.

Dobrița încrămeni. Buzele palide îi tremurară doar o clipă.

Șteflea și Rășină nu rostiră o vorbă. Își încheștară doar fălcile. Se vedea cum le svâcnesc sub tâmple, lângă urechi. Erau atât de încruntați, de aspri, de amenințători încât Oancea își feră privirile.

— Hai încoace la granic, il chemă într'un târziu pe Șteflea, trecându-i pârghia frânei.

Înjurând se îndreptă spre cabină. Trânti ușa.

— Lua-v'ar dracu pe toți! gemu, lăsându-se greoi pe bancă.

Mașina lui Ispas apăru în ocol. Oamenii descărcară uneltele aduse, în vreme ce flăcăul o căuta pe Dobrița cu ochii sus pe pod.

Fata se ivi în capul scării. Salopeta, nouă dimineața, era acum stropită de noroi de sapă, uscat în pete cenușii. Mânecele răsfrânte lăsau să se vadă brațele mânjite și ele de noroi. Fata râdea, clătînând din cap.

— Cum merge? strigă Ispas cu voce tare, căutând să acopere cu glasul, uruitul granicului.

— Bine. Bine merge, răspunse Dobrița, ridicând mâna în aer.

— Trec pe la Vasile, să las niște bulumaci, făcu Ispas. Dacă întârziu cumva până'n prânz, rămâi să mâncăm cu toții.

— Ce stai la taifas? auzi glasul lui Oancea, răstindu-se la ea de pe pragul cabinei. Nu ești la cârciumă aci să ații calea oamenilor, ai înțeles?

— Ia ascultă, tovarășe, se îndreptă Dobrița semeată. Te poftesc să-ți înghiți vorbele. Altfel îți voi da eu un răspuns de n'ai să-l uiți multă vreme. N'am venit de capul meu aici.

Oancea nu mai zise nimic. Manevră granicul în așa fel încât uruitul lui se schimbă crescând, acoperind glasul fetei.

Mașina dela cantină se deslușea în zare. Anica, îmbrăcată în halat alb, cu părul strâns în basma, ședea pe marginea camionului care se opri mai încolo, lângă gheretă. Coborî ajutată de Gheorghită, marmitele și coșul

cu tacâmuri și farfurii. Un sunet de toacă se auzi dinspre turla în construcție și muncitorii începură a se apropia, rămânând pe loc doar acei dela grancul ce nu se oprea niciodată.

— Să trăiești, sonderito, strigă Anica, în vreme ce turna cu lingura ciorba în farfuriile pe care le rânduisese pe masa făcută din două scânduri așezate pe patru pari înfipti în pământ.

— Apoi, fiecare cu ce-i place, răspunse Dobrița, râzând.

Între cei ce veneau dinspre turlă, se deslușea Ispas, cumpănindu-se în mers lângă Vasile.

— Să trăiești, Păunișo, exclamă Vasile, cuprinzând-o cu privirile și îmbrățișând-o prietenește cu brațul. Săpat-al vreun metru de pământ?

— Ia nu mai râde de mine, Vasile, zâmbi Dobrița, desfăcându-se de el. Fac ucenicie... Doar știi ce-i asta.

— Poștiți la mâncare, ciripi glasul Anicăi, bătând cu lingura în masă.

Cei trei prieteni încălecară banca și se așezară în fața blidelor.

După ce mântuiră, se strânseseră la umbră pentru răstimpul îngăduț odihnei, întinzându-se pe pajiște, sub un pom.

Vasile smulse un fir de iarbă și-l lăsă între buze, simțind în el dulceața pământului. Se uita la Dobrița care ședea alături, cu mâinile îmbrățișându-și genunchii. O privea în alt chip decât o privise până acum. Salopeta de muncitore, pata de noroi uscat pe obraz, de care ea nici nu-și da seama, unghiile sub care uleiul negru își și găsisese sălaș, îi schimbaseră înfățișarea. Nu mai era o fată... colo, isteață, cu ochi auri, o fată care-i plăcea... Era un om care luase munca în piept. Munca cea mai grea, și cea mai mândră... cum spunea Gherghina.

Căldura ce o simțea în inimă oridecâte ori se afla în preajma Dobriței, pornea acum din alte temeieri, mai adânci, mai de nădejde. Mai statornice... Deaceea se uita la ea, ca și când acum ar fi văzut-o întâia oară.

În clipa aceea se apropiară de locul prânzului Gherghina și Stanciu.

— Cum a fost mâncarea, fraților? întrebă Gherghina, oprindu-se la capătul mesei. Ați prins puteri din ea, ori ba? glumi el, întorcându-se spre Anica ce strângea farfuriile în coș.

— Apoi azi ciorba a fost cum îi bolta cerească, noaptea, făcu Rășină Spuzită de stele.

Oamenii începură să râdă.

Gherghina și Stanciu se apropiară de pomul sub care se aflau la odihnă cei trei prieteni.

— Ei, Dobrișo, cum a mers întâia zi, greu?

Fata se imbujoră toată.

— A cam luat-o la zor Oancea, făcu Șteflea apropiindu-se.

— Las' că l-a înfundat și ea, spuse Stanciu. Fata asta, dacă o ajutam cum trebuie, se descurcă cât doi bărbați.

Dobrița râse, strângându-și nodul năframei sub bărbie.

— Tovarășe Gherghina, spuse întorcându-se spre el. Ce caută dintele ăsta găunos printre noi? Nu pricep.

— Ei Dobrișo, răspunse Gherghina, așezându-se pe un ciot de copac. Vine și ceasul ăsta. Creșteți voi și-i luați locul... Iaca, mâine, poimâine, iese și Șteflea meșter...

— Așa-i, întări Șteflea.

— Cum merge cu materialele, tovarășe Vasile ? se adresa flăcăului care ședea cu spatele rezemat de trunchiul copacului.

— Au sosit la timp... Ne trebuie cuie... Vreo zece kilograme. Alea pe care le avem sunt prea scurte.

— Când muți turla 289 ?

— Apoi, socotesc că poimâine... Până atunci toate vor fi pregătite.

— Dece ridicați aici o turlă din nou și nu aduceți una gata din altă parte ? întrebă Dobrița.

Vasile începu să rădă cu îngăduință.

— Stejărișul e loc ferit. Nu sunt alte turle prin preajmă. Cată să facem turle noi...

— Tovarășe Ispas, — zise Gherghina — mergi în Schela sau ai treabă la Câmpina ? Să mă iei și pe mine, că am dat drumul mașinei.

— Mă întorc la Schela.

— Atunci, hai să mergem. Dar mai întâi să trec pe la turlă, spuse, ridicându-se.

În clipa aceea se auzi toaca. Incetase răgazul de odihnă. Gherghina, între Vasile și Ispas, porni spre turlă. Ceilalți se avântară spre sondă.

Din pământ ieșeau aburi de căldură. Gâzele zumzăiau în aer. Frunzișul pomilor se clătina ușor. Văzduhul era plin de huruitul granicului.

Granicul dela 900 mergea neîncetat. Sunetul transmitea în văzduh victoria fiecărui metru de strat înlăturat. Dobrița începuse a munci în rând cu flăcăii la gura puțului, cu toate împotrivirile lui Oancea.

— Să vedem când o fi vorba să pui mâna pe pană ? Atunci să te vedem ! — zise în batjocură.

Fata apucă pana de urechi. La Dragoman purta sacul în spinare... Ce știe asta ? — se gândi smucind mânerul. În adevăr, era o treabă grea. Oancea râdea disprețuitor, arătându-și dinții mărunți, galbeni. Dar Dobrița nu se lăsă. Se încordă din mușchi. Spatele-i juca între umeri. Vinele-i se umflară dealungul brațului. Degetele incolăcite pe ureche, aveau unghiile albe, din pricina efortării. Smuci încă odată, în timp ce sub tâmple sângele-i bătea repede.

Izbuti să ridice pana, care-i atârna de braț ca o ghiulea, gata să i-l smulgă din umăr. O apucă și cu celălalt braț, o legănă o clipă în aer făcându-i vânt, și însfârșit o potrive la gura puțului. Tâmpilele îi zvâneau încordate. Sudori îi broboniră fruntea. Oancea se strâmbă nemulțumit. Șteflea, aflat lângă granic, strigă :

— Nu te lăsa, Dobrițo !

Stanciu râdea bucuros cu gura până la urechi :

— Bravo, tovarășico ! Acum să te văd și la clește.

Brațul întărit de munca dela Dragoman, apăsă cu putere mânerul cleștelui, prins împrejurul mufei. Unealta era îndărătnică și n'o asculta. Puterea dintr'însa nu i se supunea încă. Rășină apăsă în partea cealaltă, dar din partea Dobriței nu se simțea nicio mișcare. Inima fetei bătea cu putere în piept. Oancea, în spatele ei mormăia :

— Mai trece apă pe vale până te-i vedea mișcând cleștele. Poți să-ți iei ziua bună dela mēserie, — rādea hārāind.

Dar fata nu se da bātutā. Se propti cu bocancii în masā, cu brațele încleștate pe māner.

— Hei rup ! — strigā Rāșină. Fata împinse mānerul în ritmul strigātului. Cleștele se urni. Proptitā acum sdravān în el, începu să se rotească în jurul prājinei, strāngānd mufa. Când isprāvi, obrații îi erau injectați de sānge, broboane de sudoare îi curgeau dealungul nasului, dar ochii-i luceau de o bucurie aprigā.

Soarele clocotea aprins în adāncul cerului, acoperind pāmāntul într'o māntie de azur fierbinte. Norișori albi ca niște minuscule corābii pluteau pe suprafața bolții. Crengile pomilor din Stejāriș, atārnuu încārcate de fructe. Frunzișul foșnea aproape nesimțit. Dobrița vedea toate astea prin fereastra cabinei în vreme ce-și desbrāca salopeta și o agāta în cul. Afară, pe pod, se auzeau glasurile echipei din schimbul trei. Flācăii rādeau, Vasile da instrucțiuni mecanicului asupra clapeților dela pompā... Fochistul Marcu îl lāmurea pe cel din schimbul trei asupra aburilor din cazane...

Pe cānd își încheia bluza, careva din cei de afarā vru să intre în cabinā.

— Nu intra mă ! — strigā Oancea. Se îmbracă domnișoara. Vrei să vezi dracul în pielea goalā ?

Nu rāse nimeni. Un schimb întreg de oameni, fusese martorul muncii din acea zi a Dobriței Pāun. Muncā harnică, inimoasă. Tācerea muștrătoare acoperi obrāznicia meșterului.

— Blestematul acesta ațāta băieții, — își spuse fata încruntāndu-se și trecāndu-și māinile peste păr.

Flācăii mai zābovirā oleacă până să pornească fiecare la lucrul său. Dobrița se uitā la ceas. Cincisprezece minute peste patru. Cincisprezece minute pierdute în vorbe, în glume. Cel puțin doi metri de strat s'ar fi săpat în vremea aceasta „Ce pagubā“ — își spuse, neliniștitā. Dacă faci socoteala la toate schimburile, apoi e o risipā bunicică. Nu numai pagubā la metri, dar și la materiale, — se gāndi mai departe, aruncānd privirea prin fereastră, asupra Stejārișului. Invāțase la Ploēști destule pentruca să privească munca altfel decāt până atunci. Iacă, acum cugetul i se frāmāntā cum să găsească un mijloc pentruca să nu mai piardā nici un minut între schimburi. Ieși pe pod.

— Māi tovarāși, — începu cu vocea dārză. N'am putea oare să facem intrun fel, să nu mai pierdem vremea ?

— Cuni adică ? — întrebā Ifrim, clipind a șagā, în vreme ce tovarāșii se întoarserā mirați spre dānsa.

— Știu și eu — făcu Dobrița, cātānd să-și deslușească ei înseși gāndul ivit în cap. Iacă, să nu mai stām la taifas. Sā preluām lucrul echipei celeilalte... la locul unde muncim fiecare. Am citit într'o broșurā despre treaba asta. În Uniunea Sovietică se face așa la ateliere, la strung, la rāsboaie... Sā-l întrebām și pe tovarāșul Stanciu... Când e el aci parcā merge lucrul altfel — adāugā, roșindu-se.

Meșterul Oancea pufni mānios :

— Ia te uitā drācie ca asta !... Nu-i destul că ne freacă Stanciu.

Acu te-ai găsit și tu ? Să-ți vezi de fustă, fată, că cu mine dai de dracu ! Auzi ! Nu schimba obiceiurile cu care ne-am pomenit din bătrâni !

„Asta a încremenit în sistemul vechi“ — își spuse Dobrița. Așa o să moară. Noroc că nu-s toți meșterii ca el. Altfel dela cine am învăța meșerie bună ?“

Flăcăii se întoarseră spre ea.

— Cum spui, Dobrițo ? — întrebă Rășină. Să predăm lucrul lângă mașini ? Este ceva. — se întoarse spre ceilalți.

— Iacă, — făcu Dobrița, au trecut peste cincisprezece minute și noi stăm încă de vorbă. Nu înseamnă că mâncăm din plan, din normă ?

— Asta-i cam așa, — făcu meșterul Vanghe din schimbul trei. Fata are dreptate.

— Și noi credem că are — rostiră câțiva. Voi ce ziceți ? — îi întrebă pe cei ce stăteau tăcuți.

— Ce să zicem ? Stăm și cugetăm, — făcu Petre, un flăcăiaș indeseat cu un nas cărnos. Cum oare nu ne-a dat prin cap și nouă ? Așa-l : mâncăm din plan — întări dând din cap.

Șteflea își aplecă fruntea parcă rușinat.

— Tovarășii noștri din Uniunea Sovietică au descoperit o nouă metodă de lucru. Că n'am citit și noi despre ea, e destul de rău, făcu el. Asta dovedește că trebuie să ne uităm și împrejur, nu numai înaintea nasului. Să trăiești Dobrițo, — se întoarse către fată, bătând-o tovarășește cu palma pe umăr. Ești a noastră, — încuviință, privind-o în ochil ce străluceau ca bănuții de aramă. Ai avut dreptate atunci în tren, și voi femeile puteți fi la fel cu noi. Am început să bag de seamă.

Dobrița se înșenină la față.

— Dobrițo, ar trebui să scrii un articol la ziarul de perete — propuse Șteflea. Nu-i așa, măi flăcăi ? Il afișăm pe gazeta de aici și în schelă să afle toți ! strigă Rășină.

26

Munca la 900 mergea înainte, după cât s'ar fi părut, fără nici o stănenire. Forarea se desfășura normal. Schimburile reluară întrecerile între ele. Lucrau cu zor, predând sonda din mână în mână. Flăcăii erau veseli. Își aruncau glume câteodată chiar mai asprișoare, fără să se jignească totuși unii pe alții. Erau destule de spus, mai ales când se întâmplau greșeli pe care schimburile aflate în întrecere, cercau să le cocoloșească. Acolo unde-i rânduială nu poate rămâne însă nimic ascuns. Treburile se îmbină dela un pas la altul atât de lămurit, încât greșelile ies la iveală fără zăbavă.

Dedesubtul acestei minunate împletiri de încredere și de efortări însoțite, curgeau ca niște pâraie negre, viclenia lui Vâlsan, ajutat de unealta lui: meșterul Oancea.

Isvorul pâraielor gâlgâia undeva departe, peste ocean. De buna seamă, lupta se da deocamdată cu armele ascunse. Din clipă în clipă însă, fața dușmanului trebuia să se ivească într'un fel. De unde va ataca ? Cum va ataca ? Care-i vor fi uneltele ? Erau întrebări pe care Gherghina și le punea neconținut.

Intr'una din acele zile, sonda 900 fu cercetată de el și de Popa. A apărut pe pod salutând bucuos echipa înceștată în muncă.

Dobrița Păun, urcată pe masa Rotary, ștergea cu „pisica” ghiven-turile. Se întoarse spre ei. Basmaua-i alunecă de pe cap. Salopeta și bocancii purtau urme de noroiu proaspăt. Măinile crăpate îi erau năclăite de valvolină.

— Cum merge, Dobrițo... ? — întrebă Gherghina apropiindu-se cu obrazul luminat de prietenie.

— Bine. Foarte bine — răspunse fata. La început a fost oleacă greu. Acum m'am învățat cu lucrul.

Cobori de pe masă agitând periuța pe margine în vreme ce Gherghina și Popa se opriră lângă Oancea.

— Ei meștere, cum merge ? În frunte, ori în coadă ? — îl întrebă Gherghina, parcă în treacăt.

Oancea răsă prefăcut, clipind mărunț, cu viclenie.

— Mă întreb un lucru, — continuă Gherghina : Cum de n'ai nimerit în strat pe vremea capitaliștilor ? Secretarul vorbise liniștit, punând între-barea ca din întâmplare.

— Asta mă miră tare și pe mine, — răspunse Oancea, tresărind. Mai greșeau și ei, că de, omu-i om, greșește. Nu-i Dumnezeu... Răsă în silă.

Gherghina intră în cabină. Se așază pe bancă începând să cerceteze cu Stanciu foaia de lucru...

— Munca merge destul de bine, — făcu brigadierul. Nici o echipă nu vrea să rămâie în urmă.

— Dar fata ?...

— Ca un flăcău... — rosti Stanciu bucuos. Ba mai bine. E isteată foc, — adăugă cu plăcere.

— Mă bucur, măi frate... În tinerii ăștia zac comori...

Se aplecă asupra foii de lucru. Cercetă atent munca echipelor. Se opri îndelung asupra echipei lui Oancea. Se întoarse după o vreme spre brigadier. Încăodată atenție mare, măi frate. Fii cu ochii'n patru, dușmanul pândește... Să nu scapi din ochi niciun om. Pe Oancea mai cu seamă... El e momeala pe care o ținem aici ca dușmanul să se arate la față — închele vorbind aproape în șoaptă.

Nunta Marioarei se apropia și Oancea umblă de colo, colo turbat. O asemenea împrejurare nu i se mai întâmplase în viața lui. Să nu poată face față... Să nu poată face ospăț cum se cuvenea unui om de seama lui. Nevasta sărise la el :

— O singură fată ai și nu ești în stare să-i dai zestre. Să-i faci nuntă ca lumea. Ne râde satul, auzi ?

— Să vindem femeie, vreun pogon... Ce să fac dacă nu mai pica nimic ? — strigă Oancea ridicând pumnul.

— Cine cumpără acum pământ ? — întrebă femeia involburată. Și de ce să vindem chiar la spartul târgului ?... Dacă-i așa cum zici tu, în toamnă se duc dracului bolșevicii... Mergi la Vâlsan și cere-i. Destul i-ai servit în toate chipurile, — făcu femeia, uitându-se cu mânie la bărbatul ei.

Oancea nu mai avea liniște. Nu mai putea lipi geană de geană, din pricina gândurilor. Munca la sondă mergea strună... Cu neputință să facă

vreo mișcare. Lucra în chingi. Tinerli aceia și Dobrița... Doamne ! Cum ar mai plesni-o !

Trebuia să se grăbească, să facă ceva. Altfel totul era pierdut. În curând aveau să ajungă la talpa sondei. Atunci nu mai era nimic de făcut. În toamnă, când vor veni americanii, proprietarii îl vor asvârli ca pe un gunoi. Dacă n'a lucrat cum i-au cerut... Aia n'au milă... Nu țin seama că i-a slujit în fel și chip. Se gândea el... Și nu poate rămâne de rușine acum cu fata... Să zică ginerele că l-a dus cu vorba... El, meșterul Oancea ! Li veni în minte din nou băiețașul acela cu pufușor pe obraz... Irimia... Hm ! Tot cu asta trebuie să fac ceva — își zise el, răsucindu-se în pat, căutând un loc unde să nu-l mai frigă salteaua. Parcă sta într'un așternut de jăratec.

„...Să asvârl în aer cazanele cu aburi ? Să-l îmbăt pe fochist ? Să doarmă dracului lângă cazane... Dar ce să mă fac cu Rășină, cu Ștefleă ? Iși vâră nasul peste tot. Nu-i chip să scapi de ei... Și Stanciu... care abia scoate o vorbă... Stă cu ochii pe orice mișcare... Mi-a pus în spinare un ham și-l ține strâns. Când dracu s'o fi odihnind ?... Acum pleacă, acum vine, ca o stafie... Dumnezeuii lor !... Cu ăștia nu mai am viață... Ce trai duceam pe vremea capitaliștilor... cine era ca mine ?” — își spunea el oftând. „Să-i ia dracu ! Ce mă leagă de ăștia de aici ? Nimic, pe când de Vâlsan, de americani !” Hei ! Hei ! — oftă din nou scuturând patul sub el, în vreme ce gândurile i se irământau în cap... Deodată, sări în sus. „Noroiul... Am să stric noroiul.” Inima începu să-i bată tare în piept. Se ridică în capul oaselor. „Asta am să fac. Aștept schimbul de noapte. Pândesc când Atanasie e plecat în inspecție la celelalte sonde. Dacă lucrez atent, nimeni nu mă poate bănuî. La sondă se întâmplă de toate”.

Mai liniștit, se așeză înapoi în așternut, gândindu-se pe'ndelete cum să întocmească isprava.

Echipa lucra în schimbul întâi. Noaptea se lăsase neagră asupra turlilor. Căldura sfârșitului de Mai stăruia cu început de răpușeală în văzduh. Pe lumina becurilor aprinse se culcau umbre mari. Zăbrelele turlei se desenau ca o dantelă. În ocol, umbrele flăcăilor se întindeau peste unelte, peste pod, peste coloane...

Atanasie vorbea la telefon cu inginerul Nedelcu. Acesta da indicații asupra cantității de barit cu care urma să fie îngreunat noroiul.

— Pe la patru dimineața, spre ziuă, spuse Atanasie ieșind din cabină, pregătindu-se să plece în inspecție — îngreunezi noroiul. Am lăsat însemnat pe masă. Pui barit. Până la densitatea pe care o găsești pe țîșă. Mă cauți cu telefonul dacă-i trebuință — strigă pierzându-se în noapte.

Oancea trase cu urechea și-l chemă pe Ștefleă. Li trecu granicul și coborî în ocol. Ieși din cuprinsul luminii și se furișă pe margini, prin întuneric, strecurându-se spre magazia cu materiale, învăluită în noapte.

Ochii îi sticleau. Stătu o secundă pe prag, ciulind urechile și privind roata imprevizibilă. Intră apoi și se apucă să schimbe între ei câțiva saci, trecând pe cei din dreapta în stânga și pe cei din stânga în dreapta. Lucra grăbit, înfierbântat. Când mântui, se scutură bine de praf și ieși afară. Se uită din nou împrejur. Oamenii își vedeau de treabă la locurile lor. Nimeni nu-l lăsa seama. Porni domol și urcă scara, revenind la granic.

Privirile lui fugeau de colo, colo, neliniștite. Toată ființa îi era încordată. De data asta nu trebuia să dea greș. Rășină și Anghel sortau prăjinile în ocol. Ifrim strecura noroiu prin sită și supraveghea suprafața bătăului. Dobrița ungea pinionul mesei cu ulei. Spilstanga se învățea neobosită, purtând cu dânsa prăjinile în adânc... Sapa scurma neconținut în strat...

— Stai la granic, — făcu Oancea către Șteflea. Mă duc să îngreuez noroiul.

Străbătu podul și se aplecă peste balustradă.

— Ifrime! Ingreunăm noroiul, — strigă porunca.

Ifrim își înalță capul. Părul îi străluci în întuneric.

— Fă o probă până aduce Irimia baritul. Unde ești, Irimia? — întrebă cu glas puternic, prefăcându-se că nu-l vede pe feciorașul care mătura alături podul sondei cu un târn. — Du-te la magazie, ia sacii cu barit. Vezi că sunt în partea dreaptă — se răsti acoperind cu vocea uruiala granicului. Toarnă-l pe „mișler“ *).

Porunca fu auzită deslușit de întreaga echipă.

— Dece o fi strigând așa? — se întreabă mirată Dobrița, văzându-și de lucru lângă mașină.

Băiatul coborî scara și se îndreptă spre magazie. Aprinse becul, și se uită la grămada de saci din stânga și din dreapta. — Mi-a spus să iau pe cei din dreapta, — își zise, gândindu-se la porunca meșterului. Apucă în spinare un sac și porni spre „Mișler“, deșertându-l în pâlnie. După ce deșertă sacii, reveni pe pod și se apucă din nou să deretece. Oancea sta la granic cu trupul încordat, conducând din nou săparea.

Dobrița mântuise de uns granicul și cobora acum la batal.

Se scursese o jumătate de ceas, care i se păru lui Oancea nesfârșit de lung. Ii trecu din nou granicul lui Șteflea.

— Să m'ai trag un fum, — spuse și-și aprinse țigara depărtându-se de el. Intră în cabină și îndată ieși pe ușa cealaltă. Coborî din nou în ocol, și se strecură spre magazie. Dobrița văzu în noapte strălucind licuriciul țigării.

— Care-o fi? — se întreabă, continuând să ungă clapeții.

Oancea intră nesimțit în magazie și mută sacii din partea stângă în partea dreaptă, unde nu se mai afla nimic.

De abia acum se simți liniștit. Se urcă pe pod cu un zâmbet de triumf pe față. Se așeză la granic, strângând frâna cu putere. Simțurile-i erau încordate. Acolo, în adânc, se petreceau lucruri despre care nimeni nu știa decât el... Acolo în adânc se petrecea un proces chimic care avea să distrugă puțul. Schimbasesc sacii cu barit, așezând în loc sacii cu sodă... Mai apoi mutase înapoi baritul... Nimeni nu putea bănuși ceva... Soda turnată în noroiul de sapă, avea să-i schimbe filtrația. În curând straturile de pământ vor absorbi apa din noroiu în cantitate din ce în ce mai mare. Din pricina asta presiunea noroiului asupra straturilor se va micșora... Coaja de noroi, depusă ca o tencuială dealungul adâncimii, va începe să crape, cum crapă lutul uscat. Straturile vor sparge crusta și se vor dărâma... Vor astupa puțul, cuprinzând sub ele garnitura de prăjini. S'a mântuit cu el... Oancea rânji. De bună seamă se vor face cercetări. Se va ști din întâia clipă pricina. „Sodă“ turnată în cantitate prea mare. „...Cine a

*) Pâlnie.

turnat-o ? Irimia... Irimia, care în loc să ia sacii din dreapta, așa cum poruncise meșterul, — doar îl auziseră cu toții porunca, — luase de bună seamă sacii din stânga... Dovadă că în dreapta se aflau sacii cu barit.

Stanciu nu s'ar fi mișcat până n'ar fi cercetat ce se toarnă pe Mișler. Atanasie, avea încredere în el...

Aștepta încordat, tăcut, cu ochii pe acele drilometrului.

Batalurile cu noroi luceau în bătaia lunii răspândită de becul spânzurat deasupra, ca niște ochiuri uriașe... Pe jgheab curgea, — ridicat din adâncul puțului, — un lapte gros, cenușiu, aducând cu sine rocă sfărâmată. Dobrița luă o măsură de noroi, așa cum o învățase Ifrim, agăță măsura de cârligul cântarului și citi densitatea... Incruntă sprâncenile, umplu pâlnia și îi luă fluiditatea. Însemnă totul pe hârtie.

Granicul uruia, turla tremura ușor... Intunericul nopții se subția, străbătut de pânze ușoare de lumină.

Oancea, urmă să privească acele drilometrului. Aștepta să simtă sapa poticnindu-se. Straturile o vor încheșta acolo, la 1600 metri, nici dracu n'o mai poate scoate... Trecuseră patru ceasuri. De bună seamă, soda începea să-și facă efectul. Ar fi mai potrivit ca dărâmarea să se întâmple la schimbul celălalt. Dar oricum bănuiala era exclusă... Dacă cumva Ifrim avea să simtă ceva îndoelnic la noroi și-l va vesti, va ști cum să-i risipească grijile. Va târăgăni cu luarea de măsuri în așa fel, încât intervenția să nu mai folosească la nimic.

— Ifrime, — ia vino încoace, — strigă dintr'odată Dobrița. Nu ți se pare ție că ceva nu-i cum trebuie la noroi ?

Tinerii se aplecară asupra batalului. Pe suprafața lui lăptoasă, de culoare cenușie, apăruseră parcă niște pete... Ifrim scoase o probă și o cercetă de aproape. Noroiul nu mai era o pastă fluidă uniformă. Părea un lapte brânzit, în care zerul s'a ales deoparte.

— Ce-i ? — întrebă Dobrița, urmărindu-i atentă mișcările.

Flăcăul nu răspunse. Se îndreptă fuga spre masuță și luă densitatea. Intoarse apoi spre față un obraz pe care spaima se zugrăvea ca o mască.

— Anhidră, — îi trecu prin minte cazul învățat la școală, mai zilele trecute.

— Anhidră, — rosti tare către Dobrița. S'a stricat noroiul, — făcu turburat.

— Cum s'a stricat ? — întrebă fata înfricoșată. E primejdios ?

— Trebuie anunțat Atanasie imediat ! — strigă Ifrim.

Dobrița nu mai aștepta altă indicație. Urcă în fugă scara.

— Meștere, — s'a stricat noroiul, — țipă din toate puterile, oprindu-se în fața lui.

Oancea o privi cu venin :

— De unde știi tu că s'a stricat ?... se răsti la ea.

— Vino jos, meștere și vezi, — îl zori fata trăgându-l de mânecă.

Trebuie anunțat tovarășul Atanasie.

— Ce Atanasie ? Asta-i treaba noastră. Nu te amesteca unde nu-ți fierbe oala, — se holbă Oancea la ea.

Îl strigă pe Șteflea, lăsându-l la granic. Coborî scara încet, pe îndelete lungind chibzuît vremea. Ocoli cu pași domoli batalurile, privindu-le liniștit. Tinerii fierbeau.

— Ce facem ? — întrebă Ifrim, proțâpindu-i-se în față.

— Mai aşteptăm. Poate-şi revine, se întâmplă, — răspunse Oancea, moale.

— Trebuie anunţat brigadierul, sau Stanciu — se frământa Dobriţa. Ce să mai aşteptăm?...

— Ascultă fată, — se'ntoarse meşterul crunt, — să nu faci pe deşteapta aici? Luaţi vâscozitatea. Mă duc să telefoniez eu. Hai, daţi-i drumul...

Tinerii măsurară proba.

— Ifrime, se nelinişti fata. Noi nu putem face nimic?

Ifrim se uită la ea. Îşi concentrează mintea, căutând să-şi amintească.

— Cred că ar trebui să adăugăm barit... şi apă.

— Haide, — luă hotărîrea Dobriţa. Până se mişcă Oancea, se poate prăpădi o lume.

Se repezîră la magazie, făcură lumină, văzură sacii cu barit în partea dreaptă, îi cărară în spate la „Mişler“, slobozindu-i pe pâlnie. Dădură drumul şi la apă şi aşteptară în tăcere, cu ochii fixaţi pe suprafaţa batalului, urmărindu-i jocul.

Zorile începură a se ivi. Cerul ardea la răsărit ca gura unui cuptor. Raze portocalii porneau din inima jarului, împrăştiindu-se ca un evantai pe adâncul bolţii. O ciocârlie se roti în văzduh, ciripind îndelung.

Atanasie năvăli în ocol. Se apropie de batal şi cercetă, luând o probă. Noroiul parcă începuse a se închea din nou, căpătând o fluiditate omogenă.

— Barit! strigă Atanasie, repede, barit!

Ifrim şi Dobriţa se uitară unul la altul. În adâncul ochilor licăreau lumini. Intr'o miime de secundă Ifrim pricepu folosul şcolii... Dacă nu ar fi aplicat ceea ce învăţase, de bună seamă, acum ar fi fost prea târziu.... Hotărîrea dărză a Dobriţei îl ajutase ...Porni în fugă, săltând ca pe un fulg sacul cu barit în spinare.

După stricarea noroiului, flăcăiaşul Irimia umblase o vreme hăbăuc. Nu pricepea cum ajunseseră la mişler sacii cu sodă, când el împlinise întocmai porunca meşterului, cărând în spinare sacii din dreapta magaziei. Cercetările dovediră că baritul se afla la dreapta şi că de bună seamă el, somnoros, nu pricepuse porunca.

Ifrim fusese judecat pentru vina de a nu fi cercetat el însuşi sacii înainte de au fost turnaţi pe mişler. Măcar că intervenţia lui la timp împiedicase stricarea deplină a noroiului...

Oancea, turbat, ceruse atunci ca amândoi flăcăii să fie mutaţi dela sondă. Cu asemenea muncitori, lucrul nu era sigur — a zis. El nu putea fi în toate părţile... Dacă porunca lui e înţeleasă pe dos... nu mai putea răspunde.

Comisia care ceretase întâmplarea i-a scărmanat pe toţi...

Irimia nu-şi mai revenea în fire. Cum să fi fost adormit, când el mătura sonda cu târnul?... Amărit, nu mai scotea o vorbă... Când îl vedea meşterul, se holba la dânsul vrând să-l fărâme.

— Ce-i flăcăule ? — îl întrebasese cu o zi înainte Vasile, când îl văzuse stând înaintea blidului plin cu mâncare fără să se atingă de el.

Băiatul nu răspunse. În loc de inimă, avea un bolovan greu care-l împiedeca să vorbească.

— Hai, spune-mi mie ce-ți trece prin cap, — îl îndemnă turlistul punându-i mâna pe umăr.

— Apoi, nene Vasile, — mă gândesc să o pornesc acasă la Jii — răspunse însfârșit, molfăind vorbele.

— Dece mă ? Nu-ți mai place aici, la noi ?

— Ba îmi place — făcu băiatul cu ochii umeziți. Văd însă că n'am cap pentru meserie. Mă duc să mă înham la plugu lui taica.

— Dece n'ai cap, măi fecioraș ? Adică tu în loc să tragi învățătură din săpuneală, dai bir cu fugiții ?

— Dacă nu ții minte care e dreapta și care e stânga ? se necăji Irimia.

Vasile așază mâna pe umărul băiatului. Il ajută să vorbească, îndemnându-l să-și deslege inima.

— Cum se poate schimba omul ? făcu întristat Irimia, privind gânditor în fundul blidului... Meșterul nostru... Oancea... M'a ajutat când cu carota... călcasem în ea ca un prost... Dacă da peste ea tovarășul Stanciu, mă prăpădea... Am ascuns-o amândoi sub pod... a dovedit inimă de om... Acum, de când cu noroiul... îi câine... Băiatul oftă mohorât. — Parc'ași fi dracu... Nu mă mai vede în ochi.

Vasile ascultă uluit povestirea băiatului. Spusele lui erau de necrezut. Cele ce auzea se limpezeau și se orânduiau într'un fel care-l cutremura. Întâmplările dela sondă le cunoștea prea bine. Fusesse cât pe aci ca munca de luni de zile a sondorilor, să se nimicească.

— Spune-mi drept, Irimie, — îi zise cu blândețe, — ai luat sacii din dreapta, ori din stânga ?

— Din dreapta, nene Vasile — rosti tânărul cu glas tremurat. Dar mai știi și eu... ce să zic ? Te pomenești că nu i-oi fi luat din dreapta — se îndoia amărît... Doar n'or fi venit stafiile să mute sacii din stânga în dreapta.

Vasile se plesni cu palma peste frunte. Cuvintele băiatului îi făcură lumină în cap.

Își aminti de întâmplarea lui Stanciu. Se ascunsese sub pod să-l urmărească pe Oancea...

Năvălirea mașinei dase peste cap planul. Meșterului nu i se găsisese nici o vină. Un accident pe care l-a înlăturat Stanciu. — Dar dacă mașina și-ar fi găsit drum drept, ce-ar fi făcut Oancea, îl întrebasese Stanciu, după ce-i împărtășise toate gândurile...

— Poate-ți faci închipuiri, murmurase atunci Vasile. N'ai nici un temei...

Iaca, vorbele lui Irimia aduceau temei...

— Auzi încoace Păuniță, ce spune Irimia... și începu a-i povesti toate. Dobrița asculta încordată.

— Vasile, — se răsuci din mijloc către ei, — în noaptea aceea am văzut lucind jarul unei țigări, spre magazie. Te pomenești că Oancea... Se uită unul la altul. Privirile li se întunecară.

Dobrița începu să mănânce îngândurată. Pe dinaintea ochilor îi trecea noaptea aceia întunecoasă. Iși aminti cum îl trăsese pe Oancea de mânecă să se urnească din loc... părea că anume vrea să tărăgânească... Și de ce urlă acum mai tare decât toți, că flăcăii erau vinovați ?...

— Nu-i lucru curat, măi Vasile... — înalță capul. — Deseară mergem să-l vestim pe tovarășul Gherghina, spuse ștergându-și buzele cu năfrâmuța... Acum mă duc. — Se ridică de pe bancă... N'am stare, când îl știu pe Oancea fără noi, pe sondă.

27

Era o după amiază înăbușitoare. Căldura zăcea grea, deasupra pământului, pârjolind iarba de prin șanțuri și de pe costișe. În crengile copacilor din livadă, caisele străluceau coapte... Mai încolo se înălțau căpițe de fân cosit și snopuri de grâu... Pe panglica șoselii alunecau în viteză, mașini spre Ploești sau spre Câmpina.

Pe meșter îl bătea gândul nebunesc să încerce să-l amăgească pe Șteflea. Dacă-i mergea, ar fi câștigat un om al lui în sondă. Adevărat că nimic nu-i da dreptul să presupuiască că va reuși. Era destul și dacă-i adormea vigilența. Să-i câștige încrederea. Pentru cele ce avea de împlinit de aci înainte, lucrul ăsta era cel mai de seamă.

Începuse deci a-l chema cu sine pe flăcău când plecau de la lucru, să mai schimbe o vorbă pe drum din lungul anilor petrecuți în schelă. Tânărul îl urmă bucuros. Oancea era povestaș de seamă... Mai afla câte ceva asupra meseriei... În curând avea să dea proba la granic, să ajungă meșter... Ceasurile petrecute cu el nu erau pierdute, chiar dacă Oancea adeseori o lua razna cu poveștile de pe vremea capitaliștilor.

Dar meșterul nu rostea un cuvânt fără să nu bată încotrova. Ii cerceta inima căutând o portiță prin care să intre să-l zăpăcească și să-i câștige încrederea, să-i lege mâinile și ochii, să poată lucra în voie. De dănsul avea nevoie pentru acțiunea lui viitoare.

— Hai să ne lăsăm oleacă la umbră, spuse întrerupându-și o clipă poveștile, ștergându-și cu batista, fruntea asudată.

Se trase sub un pom, a cărui coroană largă făcea o roată de umbră pe pământ. Flăcăul se luă după el, întinzându-se la poalele copacului.

— Cum îți spusei — urma a povesti Oancea, respirând tare, norocul trece odată în viață pe dinaintea omului. Știi să-l prinzi, bine; — nu știi, — s'a dus și rămâi prăpădit pentru toate zilele vieții tale.

Flăcăul se uită la el. „Iar o ia razna meșterul“ — se gândi în sinea lui, zâmbind. „Dar nu strică nici oleacă de ședere la taifas.“

— Să vezi ce mi se întâmplă odată, — reîncepu Oancea. Ziua aceea fusese sorocită pe semne de cel de sus să n'o scap. Și n'am scăpat-o...

He! He! He! — răsă viclean, — rezemându-se cu umerii de trunchiu, trebuie să știi când să deschizi ochii, făcu, privindu-l țintă. M'au chemat la direcție... „Ce-o fi“? — m'am întrebat. Tocmai începeam o forare nouă într'un teren cumpărat de curând. Te pomenești că mă schimbă, — am zis... Mă știam meșter bun... Se foi cu plăcere. — Imi iau șapca la subsuoară și bat la ușă. Când intru... dau peste câțiva granguri... Directorul, inginerul...

Mai era încă cineva. Măi să fie! Te pomenești că am dat de dracu... Intorc capul și zăresc cufundat într'un fotoliu... Pe cine crezi? Pe domnul Vanderbilt! Chiar pe el!

Șteflea prins de poveste asculta.

— Era Vanderbilt, — întări Oancea cu un glas care dovedea uimire și mândrie. Vanderbilt, administratorul delegat al Schelei. Il mai văzusem sburând pe șosea în mașina lui vânătă și lungă ca un vapor. Măi, ce mașină avea! — se miră din nou Oancea, izbindu-și genunchii cu palmele. Ei! — reluă vorba, — să-ți spun mai departe... Aud că mă poftesc să șed pe scaun. Asta nu-i de rău, asta-i de bine, — mi-am zis. Fii cu ochii în patru, Oanceo! Dacă trece norocul pe aici, prinde-l. Să nu-ți scape o fărâmbă din el...

Șteflea asculta în tihnă. Întâmplările din trecut îl atrăgeau. Oancea avea obiceiul să le povestească de parcă le vedea cu ochii.

— Ce să mai lungesc vorba, băiete? Il văd pe director că-mi așterne dinaintea ochilor niște planuri. — Privește aici meștere! — a zis. Astea sunt planurile de forare. Mi-aplec capul și mă uit la ele. Altele decât le stiam eu. Nu zic nimic. Aștept să zică ei. Incepusem să mă simt mai bine pe scaun. În spatele meu, ceilalți se mișcau. Voiau pe semne să vadă ce fac eu... Mi-am cufundat capul iarăși în hârtii și am rămas așa, făcându-mă că le deslușesc. Dar eu pricepusem dintr'un ochi, cum stăteau lucrurile.

— Ce era? — întreabă Șteflea nerăbdător

— Uite, mă băiete cum era povestea. Terenul ce-l cumpărase societatea de curând, n'avea pic de țigăi. Auzi? Dar la 500 metri mai încolo, se afla un zăcământ larg și bogat. Atâta doar că locul acela nu era al societății. Era al Statului... Pricepi?

— Pricep, — dar nu înțeleg...

— He! He He! — începu să râdă larg Oancea, uitându-se în frunzișul de deasupra. Sigur că n'ai de unde înțelege! Ești boboc... N'ai trăit vremurile când trecea norocul pe lângă om de-l procopsea pe toată viața.

— Ia spune, ai câștigat sdravăn? întreabă curios Șteflea.

Oancea clipi viclean, din nou voios.

— Trebuia să sap un puț cu pene de deviație, să nu meargă vertical... S'o apuce la stânga... Să se oprească taman în zăcământul vecin... Un puț oblic... Apoi, asta merita un ban... He, he!...

— Măi să fie al dracului de tâlhari, — izbucni Șteflea cu uimire, plesnindu-și genunchii cu palmele.

— Ce tâlhar mă, ce tâlhar? — se rătoi mânios Oancea. Oamenii cu cap, nu tâlhari. Că merge-o vorbă: Unde nu dai din mâini, nici Dumnezeu nu te ajută — adăugă cu înțelepciune. Mi-am implantat ochii în ochii directorului... — Știi ce ai de făcut? — m'a întrebat. — Știu... — Nici o vorbă... — Niciuna... — Inginerul și brigadierul sunt înștiințați. Și meșterul echipei de noapte. Să fii cu ochii'n patru. Să nu afle sondorii... — Bine — am zis. — Treci la casierie. Ridici 70.000 lei... Mi-am făcut repede o socoteală. — Puțin. După aia, m'am întors tot eu. Dacă nu fac eu treaba asta, te pomenești că găsește pe altul. Imi pasă mie că fură dela vecin? Nu-mi pasă. Eu pup mâna ăluia de-mi dă pâine. Mie Vanderbilt îmi dă pâine, nu, Statul. Am plecat, am luat banii și mi-am cumpărat pă-

mânt. De atunci pe mine mă chemau la tot felul de lucruri de soiul ăsta... făcu cu îngâmfare.

— Ce-ţi trebuia pământ meştere, dacă erai meseriaş de frunte? — întrebă Şteflea.

— Ei, ce-mi trebuia! Cui dracu nu-i trebuie? Lefurile, fie vorba între noi, n'ajungeau. Dacă nu pica ziua cu norocul în calea cuiva, trăgea mâţa de coadă...

— Şi cum te descurci cu el acum? — întrebă Şteflea având parcă un fel de răutate în glas.

— Apoi — răspunse Oancea, — l-am pus pe numele nevastii şi al fii-mi. Se mărită zilele astea. Vremurile-s trecătoare — făcu aplecându-se asupra lui. Asta s'o ştii. Foc de paie, — mormăi, morfolind un fir de iarbă între dinţi.

— „A dat drumul la telegari“ — îşi spuse tânărul, zâmbind cu îngăduinţă. Dacă ar fi să țin seama de tot ce-mi spune... ar trebui să-i pun mâna în gât! Atâta doar că-i numai gura de el...

Soarele începuse să coboare spre orizont. Zăpuşala era mai potolită, umbra, din rotundă ca o roată de car, se lungise cât colo. Oancea se uită în ochii tânărului. Nu putea desluşi dacă-i pătrunsese cu ceva în suflet, dacă cele ce-i povestise despre vremea când stăpâneau pe aci americanii, despre felul în care-i procopsea pe cei ce-i slujeau, găsisese înţelegere în flăcău. Interesul cu care-l ascultase îl indemna să creadă că făcuse o treabă bună. Dar deodată Şteflea îl plesni cu o vorbă care-i risipi speranţele:

— Hai, meştere, să mergem acasă. Astea-s poveşti despre vremuri moarte... Am aflat cum umbla norocul prin lume pe vremea americanilor. Pica la al de se vindea... Norocul de felul ăsta nu mai are paşaport la noi în tară. Cum ne este inima, aşa şi braţele, cum ne sunt braţele aşa şi inima, — spuse, ridicându-se, rotind ochii spre apusul înroşit, ca o vatră de cuptor.

— Du-te dracului, băiete, înjură Oancea furios. Parcă citeşti din carte. Nu mai ştii să vorbeşti ca oamenii...

28

Prin ferestrele larg deschise, intra răcoarea înserării. Catifeaua vânăta a bolţii îşi sprijinea marginile în orizontul îndepărtat, ciuruită de focul a mii de stelute. Sgomotul schelei se înălţa potolit în văzduh, în vreme ce pe dealuri luferii becurilor dela turle clipeau în noapte.

Gherghina urmărea în tăcere cuvintele lui Irimia. Fecioraşul tălmăcise încă odată întâmplările dela sondă. Stanciu, Vasile şi Dobriţa ascultau încordaţi.

— Măi fraţilor, spuse Gherghina, după un timp de gândire, când uşa se încuiase în urma fecioraşului. Pe Oancea Partidul îl urmăreşte de mult. Dovadă că tot ce a încercat să facă până acum nu i-a reuşit. Oamenii noştri au stat cu ochii pe el. Blestematul a lucrat atât de dibaci că n'ai putea să-l invinuieşti de fapte duşmănoase. La toate ar găsi răspuns... Carota a fost stricată de Irimia... Dece ar fi ascuns-o sub pod? —

ne-ar întreba. Noi bănuim, dar de dovedit nu-l putem dovedi. Mașina care a năvălit în ocol l-a împiedicat pe Stanciu să se încredințeze asupra celor ce urmărea Oancea, să-l prindă cu ocaua mică... Omul e deci acoperit. Cât despre noroi, comisia a arătat vina lui Irimia. Țigarea aprinsă pe care a văzut-o în noaptea aceea Dobrița lângă magazie, pentru noi e concludentă, ca și mărturia lui Irimia. Și totuși... Temeiul stă în dosarul falsificat și în altele pe care le știm noi. Trebuie însă să-l prindem pe Oancea cu mâta'n sac. Să-l prindem în așa fel ca să dibăcim a cui unealtă este, să-l stărpim și pe el, și pe cei pe care-i slujește.

Se lăsă tăcere în încăpere. Fețele celor trei oameni erau concentrate. Privirile întunecate mărturiseau ura ce le umplea inima. Gherghina se uita la ei calm, urmărindu-le expresia atât de grăitoare.

— Să nu-l mai scăpăm din ochi, luă vorba Stanciu mișcându-se pe scaun. E lămurit că vrea să ne saboteze lucrul. Mai mult, decât atât: Stejărișul... Va acționa cât de curând, înainte să dăm de țitei...

— Măi tovarăși, — se ridică de pe scaun Gherghina, — începând să umble în sus și'n jos prin birou, să vă organizați în așa fel munca încât Oancea să nu rămâie nicio clipă singur la sondă. Dacă o fi să acționeze, să puteți interveni la timp și să-l prindem asupra faptului, dar să și putem împiedeca răul...

Tinerii se ridicară. Simțeau că pe umerii lor apasă o grea răspundere. Știau că au în față un dușman aprig. Nu numai pe Oancea, ci și pe cei ce se ascundeau înapoia lui.

Strânseră mâna lui Gherghina fără a rosti o vorbă și părăsiră biroul...

În zilele care urmau, lucrul se desfășura ca și mai înainte. Atâta doar că supravegherea se întetise. Mereu apărea cineva în spatele lui Oancea. Până atunci, la vremea mesei, pe pod rămânea meșterul singur până se întorcea Șteflea de la masă. Acum muncitorii mâncau pe rând în așa fel, ca fără să bată la ochi, ba Irimia, ba Dobrița, ba Șteflea, ba alți soniori, să se afle prin preajmă. Oancea părea că simte pânda. Umbla cu socoteală în vreme ce mintea-i dușmănoasă se frământa să nascocască o faptă mai dibace decât cele încercate până atunci, care să pue capăt la toate, fără a mai întâmpina piedici.

De când cu „greșala” lui Irimia care încurcase sacii, băgase de seamă că oamenii se uitau cu câte patru ochi la el. Noroc cu Șteflea, care avea mare încredere în el. Semnase cu dânsul contractul socialist pentru luna de practică. Flăcăul îi asculta îndrumările... După luna asta, tânărul urma să capete carte de meșter. Dar asta depindea de felul în care el, Oancea, avea să-i facă referatul și cum îl va nota la practică. Avusese cap bun, legându-l de dânsul cu tot felul de povești...

— Ascultă, măi băiete, făcu într-o zi către el. Vreau să-ți arăt acum câteva din tainele meseriei, pe care nu le știe oricine. Iacă... Dacă te simți ostenit, te tragi în cabină. Pui sapa pe degajare, dar nu-i musai s'o păzești. Atârni niște pietroaie de frână și garnitura se învâрте spânzurată în puț și fără paza ta. Nu trebuie să ai nici o teamă. Colacul se încheștează bine. Noi,ăștia vechi, cunoaștem socotelile astea și nu ne speriem de orice fleac.

În adevăr, Oancea mai făcuse și altă dată isprava asta și lucrurile

merseseră de minune. Șteflea află că și alți sonderi mai bătrâni lucrau la fel.

În ziua aceea o zăpușeală mare se lăsase peste schelă. Oancea se retrăsese în cabină, la umbră, începând să mănânce din bucatele aduse de acasă. Șteflea sta la granic așteptând să se întoarcă vreunul dintre tineri dela masă, să poată pleca și el să prânzească. Stanciu dăduse poruncă să facă așa... Nu-i putea ieși din cuvânt.

— Hai încoace să îmbuci și tu ceva, îl îmbie Oancea, apărând în prag. Punem sapa pe degajare și atârnam pietroaiele de frână.

Intrară în cabină, la umbră și începură să mănânce tihnit. Flăcăul ieși într'un rând să controleze rotirea sapei.

— Așa-i că-i bun sistemul? îl întrebă Oancea cu o voce în care se simțea un fir de enervare. — Cu metoda asta n'ai nici o grijă... Numai s'o controlezi din când în când, și poți să-i tragi și un pui de somn... Iacă, să mă duc să mă mai uit și eu cum merge sapa, făcu grijuliu. Ieși pe pod și întârzie câteva secunde. Întors înapoi, începu să vorbească înfrigurat :

— Uf, ce căldură a dracului! — sudui, ștergându-și sudoarea care începu a curge pe el, ca din fântână. Ia și mănâncă, îl îndemnă pe ilăcău, așezându-i în față bucățile cele mai bune.

Era neliniștit și încordat. De data asta viața-i era în cumpănă. Dacă nici acum nu izbutea, își putea vâri gâtul în laț. Cu câteva secunde înainte, ieșise afară, manevrase granicul, punând sapa pe mers, ușurând-o din pietroaie atât cât trebuia, lăsând numai două din trei câte așezase la început. Din clipă în clipă, sapa nederijată de mâna meșterului se putea înțepeni în gresie. Masa Rotary împinsă de granic, va sili garnitura de prăjini, lungă de 1900 metri, să se rotească. Piedeca din adânc va frânge sapa, va îrnge prăjinile... Puțul va muri. Putea dovedi oricând că accidentul se întâmplase în timpul degajării sapei de noroi... Cine să coboare la 1900 metri să vadă că sapa ajunsese la rocă și fusese frântă de ea?... La îmbulzeală, va sparge drilometrul și va distruge discul de hârtie. Înregistrarea săpăturii va dispărea. Lucrul ăsta era cel mai ușor. În zăpăceala ce se va isca pe pod, va fi de ajuns un brânci dat lui Irimia ca geamul drilometrului să se prefacă în țândări... Potrivise lucrurile astfel ca Stanciu să se afle plecat în schelă.

Adusese prânzul de acasă, cu bunătăți care trebuiau să-i lase gura apă flăcăului. Il îndemna acum pe Șteflea să se ospăteze, în vreme ce încordarea îi dădea dureri în spate. Să se scurgă vremea repede, să înainteze sapa iute, să se frângă înainte de a apare careva pe pod... Mai cu seamă Dobrița... O tremurătură îi străbătea trupul greoi. Cu toate că le potrivise toate ca să nu mai dea greș, nu putea înlătura neliniștea care parcă-i străngea gâtul. Cu urechea mereu încordată la uruiala granicului, sta cu ochii pe Șteflea, prelungind prânzul, așteptând ca sapa să ajungă în viedică..

— Mă duc, să-l trimit încoa' pe Șteflea... spuse Dobrița, mântuind masa. I s'o fi lungit obrazul de foame... E un mîncăcios de n'are pereche, adăogă ea, ridicându-se.

— Viu și eu, făcu Vasile. Imi pare că aveți o rangă în ocol... Imi trebuie pentru ridicat niște bulumaci... Mi-a spus Stanciu că o pot lua...

Porniră împreună. Aerul fierbea de căldură. Muncitorii se împrăștiară dela masă, moleșiți de zăpușeală... Se auzeau glasuri răslețe, glume schimbate între tâmplarii care porneau spre turla în construcție și sonatorii care se întorceau la lucru. Dobrița pășea alături de Vasile, călcând pe iarba uscată, cu bocancii plini de noroi. Căldura îi imbrobonise obraji cu o sudoare fină ca roua. Privea înaintea ei spilstanga care se învârtea neobosită, strălucindu-și cele patru muchi în bătaia soarelui, în vreme ce în adânc sapa rupea, scurma, făcându-și loc spre iazurile întunecate de țitei...

Dobrița și Vasile, ajunși în fața scării ce ducea la pod, își luară rămas bun. Fata porni în sus, iar flăcăul ocoli turla până la motoare, unde lucra Spiru...

— Am venit după rangă, îi zise Vasile mecanicului.

Spiru se întoarse spre el. Își șterse cu un ghemotoc de bumbac mâinile năclăite de ulei.

— Mă duc să ți-o aduc. E aici, sub pod, spuse, depărtându-se.

Vasile se rezemă de scara din dos, care ducea sus, așteptând. Se gândea la Dobrița. Înălță capul, pândind când va fi urcat fata scara și va fi ajuns la pod. Se bucura să o mai vadă odată. Il zări pe Oancea ieșind din cabină. Peste bucuria din suflet se așternu umbra adusă de vederea meșterului. Auzi cum Oancea manevra granicul.

După câteva clipe întorcând din nou capul spre pod, îl văzu iarăși, întorcându-se dela granic la cabină.

— Ce se tot plimbă de colo, colo? se întrebă neliniștit. Dar văzând-o pe Dobrița care tocmai ajunsese sus pe pod, zâmbi, liniștindu-se. Gândurile i întoarseră înapoi la ea. Inima-i era plină de bucurie și mândrie. Fata-i era nespuse de dragă. Astă seară, nu mai târziu, — îi va spune...

Ascultă uruitul granicului. Deodată, întorcând capul spre fereastra cabinei, dădu cu ochii de ceafa lui Șteflea. Ce fac ăștia? se întrebă. Granicul merge, Șteflea stă în cabină și Oancea tocmai acum i-a trecut pragul... Granicul e singur. Plin de bănuiele începu să urce în fugă.

Soarele ardea în miezul cerului. În văzduh era o liniște foșnitoare prin care străbătea uruitul granicului, stăpânul acestui ceas din miezul zilei.

„Voi sta și eu odată la pârghie“, se gândi Dobrița desprinzându-și ochii de pe Vasile care pieri după turlă. Se opri pe scară, privind înaintea ei. — Voi conduce și eu într-o zi sonda, ca un cârmaci vaporul...”

Ajunsă pe pod, stătu locului, trăgându-și răsuflarea. Privirile-i cuprindeau instalația cu aceeași uimită încântare ca în prima zi... Macaraua tremura în mijlocul turlei, ținând între fălci garnitura de prăjini.

Dobrița se uită atent împrejur. Clipi repede scuturând din cap. La cârma granicului nu se afla nimeni. Uimită și îngrijorată se învârti în loc. Nu, nu era nimeni. Mașinile funcționau. Cârmaciul lipsea. O secundă, o cuprinse o desamăgire... Prin urmare, granicul funcționa și de capul lui! Prin urmare, munca asta de sonzor nu era chiar atât de grozavă de vreme ce mașinile puteau merge și fără meșter. Dar deodată își reveni. Se uită încă

odată împrejur. Podul era pustiu. Unde-i Oancea ? Unde-i Șteflea se întrebă speriată.

— Aici se întâmplă ceva... își spuse făcând un pas înainte... N'am mai văzut niciodată podul gol... Când privirile-i trecură pe dinaintea geamului dela cabină, zări capul lui Oancea întors cu ceafa înspre fereastră. După mișcările pe care le făcea, înțelese că stau la povești... Mai făcu un pas nehotărât: cine știe? își spuse, poate n'am băgat eu de seamă până acum. O fi mergând și singur granicul... se gândi mai departe cercetând mereu cu ochii mașinile, căutând dispozitivul care-l înlocuia pe meșter. Mai făcu un pas și în clipa aceea, de după masa Rotary apărură două pietroaie care spânzurau de pârghia frânei, legate printr'o sârmă. Dobrița incremeni pe loc. Să le fi agățat acolo meșterul pentru a cumpăni mersul lucrului, ca să poată sta de povești la umbră? Apoi, dacă meșterul putea fi înlocuit la granic, printr'o greutate oarecare, sigur că s'ar fi găsit de mult alte mijloace pentru treaba asta, își spuse încruntată. Gândurile i se învălmășiră în cap. Oricum le întorcea, nu găsea deslușire. Se apropie de frână și cercetă acele drilometrului. Acul cel negru se sbătea neliniștit, înfățișând puterea mușcăturii pe care o făcea sapa. Acul roșu arăta efortul macaralei spre a cumpăni greutatea sapei și cea a granicului. Dar cum puteau simți pietroaiele mișcarea sapei în străfunduri? Cum puteau simți ele când întâmpină piedici și când se ușurează? Când e trebuința de apăsare pe frână ori dimpotrivă, de o slăbire a ei? Dar ăsta-i rostul omului care stă cu mâna pe frână!

Vru să pornească spre cabină. De bunăseamă meșterul l-a tras după el pe Șteflea, nu degeaba — se gândi îngrijorată. Șteflea n'are cap... Sau poate întâmplarea asta nu ascunde nimic rău...

În clipa aceea uruiala monotonă de până atunci se sparse, împrăștiindu-se în văzduh. Vibrațiile regulate ale sondei, pe care le simțise, transmise în trup prin tălpile lipite de pod se învălmășiră, prefăcându-se în zguduiri neregulate.

Inima i se opri în piept. Ochii i se măriră cuprinzând în ei toată instalația, pătrunzând parcă dincolo de ea, într'o dorință desnădăjduită de a pricepe ce se întâmplă. În aceeași secundă, privirile-i fură atrase de lanțul cuplungului de greutate care se svârcoli ca un șarpe biciuit, desprinzându-se de pe roată și prăbușindu-se pe pod cu un zornăit asurzitor.

— Doamne! exclamă Dobrița, fără a pricepe încă bine ce se întâmplă.

Văzduhul fu sfâșiat de sborul a trei-patru zale de oțel, desprinse din lanțul frânt, și proiectate, cu putere în sus. O za luci în bătaia soarelui, și se izbi în pietroaiele legate cu sârmă. Acestea se legănară o secundă... apoi bolovanul de deasupra alunecă la picioarele fetei rămasă incremenită în loc. În clipa aceea manivela frânii ușurată începu a se ridica în sus, încetul cu încetul.

Toate lucrurile astea se întâmplară în câteva secunde. Fulgerător în mintea Dobriței se făcu lumină. Se uită la macaraua din creștetul turlei. Blocul de oțel cobora spre masa Rotary, mărindu-și din ce în ce viteza. Tija pătrată și cu ea întreaga garnitură de prăjini începu a se înfunda în puț...

Trupul Dobriței începu să tremure, ca o coardă întinsă. Trebuia făcut ceva îndată. Spaima i se potoli... Se uită la manivelă. Făcu o efort din

toată ființa... Reuși să se desprindă din încremenire și se repezi năpraznic la frână, țipând:

— Sonda! Săriți! Sonda!

Apuacă cu amândouă mâinile pârghia care se înălța mereu. Simți în ființa-i încordată cum se împotrivește frâna, cum nu vrea să se oprească. Sudori îi broboniră fruntea... Pe șira spinării începu a-i curge un râuleț înghețat. Macaraua apăsă prăjinile înfundându-le în puț. Într-o miime de secundă, Dobrița văzu limpede în inchipuire dezastrul ce avea să urmeze dacă nu va isbuti. Cu o ultimă nădejde, își încordă întreaga putere, se frânse de mijloc și se lăsă cu toată greutatea trupului asupra prăjinei, gâfâind, mușcându-și buzele...

Simți o sguduitură puternică, până în creier. Crezu că totul s'a prăbușit împrejur. Apoi se răspândi o liniște mare, cașicum sonda ar fi fost cuprinsă într-o apă. Înălță capul, așa culcată cum se afla deasupra pârghiei dela mianivelă și privi macaraua oprită la câțiva metri deasupra gurii puțului. Liniștea pătrunse în ea, alungând încordarea desnădăjduită a nervilor. Începu să plângă, hohotind în neștire, aplecând capul, sguduită de sughițuri, în vreme ce cozile arămii se clătinau în colo și în coace, mângâind podeaua sondei.

În cabină sunetul besmetic pătrunse cu putere, spărgând uruiala monotonă a granicului.

Șteflea rămase cu bucătura de mâncare între fălci, uitându-se la Oancea parcă l'ar fi înjunghiat cineva pe la spate. Oancea, inebunit de așteptare, avu într-o miime de secundă un rânet de satisfacție, dar auzind strigătele — Sonda! Săriți! Sonda! care sfășiară aerul ca o săgeată, buzele începură a-i tremura. Sgomotul deafară era altul decât cel pe care-l aștepta. Iar glasul acela nu prevestea nimic bun pentru el.

Șteflea îngălbeni, sări ca un arc de pe bancă, se năpusti pe ușe și ajunsese pe pod. Soarele-l izbi în creștet, fierbinte, aprig. Stanciu și Rășină, îngroziți, apărură de după granic. Din partea cealaltă a podului, venind de jos, navălea Vasile cu obrazul răvășit, negru. Ochi-i erau întunecați.

— Sări la frână! — detună vocea lui.

Șteflea năucit, se repezi spre granic. Deabia atunci o văzu pe Dobrița răsturnată cu trupul peste pârghie.

„E moartă! — se gândi fulgerător. Se svârli la pârghie, apucând-o cu amândouă mâinile și lăsându-se cu toată greutatea asupra ei.

Vasile se opri brusc în mijlocul podului. Văzând că Șteflea și Dobrița stăpânesc frâna, iar macaraua tremură în aer fără primejdia de a se mai prăbuși, își schimbă drumul. Se îndreptă spre Oancea care sta incremenit în fața cabinei privind cu mințile zăpăcite macaraua oprită în drum. Nu pricepea ce se întâmplase. Simțea un singur lucru: că era pierdut. Discul drilometrului înregistrase săparea, fapta lui era descoperită...

Vasile își încordă toți mușchii... Fața-i părea de piatră.

Oancea, cu ochii ieșiți din orbite, cu obrazul strâmb, începu să tremure.

— Ticălosule, — mugii Vasile. Ticălosule! — urlă din nou sărindu-i

în gât. Ai vrut să prăpădești sonda! Il isbi cu spatele în peretele cabinei. Capul meșterului pocni surd în scânduri. Gemu, apoi întinse brațele spre gâtul lui Vasile, având în ochi ură ucigașe. Dar Vasile-l lovi peste fălci, cu putere crâncenă. Oancea icni și se muie de mijloc ca un sac găurit

29

Schela vuia de svon de muncă. Cântecul granicelor se înălța în văzduh, purtat pe undele de aer.

În birouri, pe șantier, viața fremăta... Elenca, cu ochii la fire și fisc, făcea legături de colo, colo... Obrazul ei blând era liniștit. În ochi îi tresăreau lumini calde, arătând că cele ce auzea în cască erau vești de bucurie... Svonul muncii curgea nestăvilit prin țesătura de fire subterane

...Oancea, zăcea la închisoare, așteptându-și judecata... Nu se înșelase nici de data asta. — „Ești la post de observație“ — i-a spus din nou Gherghina. Veghia cu simțurile atent, gata să reacționeze îndată ce s'ar fi pus ceva deacurmezișul... Oancea, Vâlsan, Vâlcu, se proptiseră în drumul muncii. Fiecare cu metodele lui... Acum se spulberaseră în vânt... „Șantierul grăbea înainte... dar știa bine că dușmanul nu doarme.

În birou, Gherghina era adâncit în lucru. Cele două dungi groase ale graficului își înălțau capul.

În prima decadă a lui August, pe sub vârful înălțat al graficului, părea că freamătă noutatea unei înviorări, care avea să-l împingă mai sus.

Ațiunea dușmanului la Stejăriș, biciuise schela. Stejărișul, asupra zăruia stăteau ațintite privirile tuturor, era gata, gata să fie asasinat... Întâmplarea îndârjise muncitorii. Cu toții își alăturară umerii săltând cu înverșunare liniile graficului.

Eroismul. Dobriței insuflase schelelor de pe Valea Prahovei, un aprig avânt de muncă, o încordată supraveghere.

Pe dinaintea ochilor lui Gherghina, trecea activitatea șantierului ca o desfășurare măreață de energie organizată... Deschise „Scânteia“ și citi:

„Crește avântul întrecerii socialiste în industria petroliferă“. Inima-i bătu adânc în piept ca un clopot într'un fund de apă. „Sunt mândră că sunt sonдорă“ — citi mai departe.

Dobrița își povestea viața în cuvinte simple. Gherghina zâmbi... Schela dăduse țării cea dintâi femeile sonдор... Drumul era deschis...

— Cine știe câte femei nu vor fi citit în clipa aceasta rândurile Dobriței și nu-și vor spune ca și ea: — „Simt că voi muri dacă nu voi ajunge sonдор“... — se gândea Gherghina privind fila calendarului. .

22 August 1950. Astăseară schela încheia bilanțul întrecerilor. Mintea-i fugea în toate colțurile șantierului. În clipa aceasta cei mai mulți dintre muncitori depășiseră angajamentele luate...

Telefonul sună. Gherghina ridică receptorul. Glasul lui Stanciu vibra în cască și se răspândi în odaie.

— Tovarășe Gherghina! Te putem vesti că am atins chiar acum talpa. Sonda 900 Stejăriș a fost forată cu 18 zile înainte de termen.

Gherghina se luminează la față.

— Bravo, măi frate !... Viu acum la voi.

Lăsă receptorul la loc și se uită la grafic.

Telefonul sună din nou. Popa comunică lista noilor elevi ai școlii de gradul întâi care aveau să înceapă cursurile după 23 August. Elenca zâmbea. Inclina din cap la fiecare nume pe care-l spunea Popa și care-i trecea prin urechi și prin inimă... Irimia... Mărunțica dela atelier... Dobrița, sonderița noastră...

Rămase cu palmele în poală... „Fetele astea merg înainte“ — se gândi învăluindu-se în melancolie blândă.

Gherghina așeză receptorul la loc. Se ridică de pe scaun și se apropie de fereastră... Înaintea lui, până la marginea orizontului, turlele străluceau înalte în bătaia soarelui..

MIHNEA GHEORGHIU

BALADA LUI TUDOR DIN VLADIMIRI

*Am însemnat cu slovă să se știe
De-acest cumplit și vișoros vâleat
Când s'au pornit Slugeru cu urgie
Norodul pătimit de l-au sculat...
Pe scoarțele acestui triodion
Leat 21 — logofătul Ion.*

(Însemnare pe o carte. 1821)

Miază-noapte de județ
între Jiu și 'ntre Olteț
în cel vârf de pisculeț
mi-a 'nfrunzit un nuculeț;
nucu-i mare
frunza rară
vine cucul de prin țară
să cânte câte-o cântare
și cântă și se rotește
și de Tudor pomenește,
Tudorel din Vladimiri
cu sabie de comandir,
cu pistoalele 'n coburi
pe cal albu de panduri.
Lung e drumul Gorjului,
dar mai lung al dorului
dor de țară
și dreptate
că n'avu rumânu parte.
Frige-l dorul
gându-l bate
că se 'ntoarce de departe
și se 'ntoarce de istov
din țara lui Pugaciov, —
colo'n țara Jiului
unde-i drag voinicului,

unde-s oile
mai grase
albinele
mai mieroase
și mândrele
mai frumoase,
unde curg averile
unde trec poterile
cu carăle ferecate
cu pistoalele 'ncărcate,
la schela Vidinului
drumul Țarigradului,
și tot duc și duc fârtate
în neagra străinătate
saxanale
cu parale,
sămărași
cu gălbinași,
cirezi multe
de boi grași,
herghelii
de cai frumoși,
turme
de juncani
spătoși,
toată roada
Gorjului,
Gorjului și Doljului,
tot truda
norodului!
Li se iau pentru haraci
viile depe araci,
dau plugari
plugurile
croitori
foarfecile
negustori
averile
lăutari
viorile
dau ciobanii

turmele
și fierarii
foalele,
râu le curg lacrimile.¹⁾

Multe rabdă ăl sârman :
rabdă jugul otoman,
rabdă birul cel domnesc,
rabdă biciul boieresc.

Ca bulgărul de nea depe Parâng
Coborîtor spre văi, mereu mai mare,
Panduri, haiduci jieni acu se strâng,
Soroc să pună țării, de scăpare.
Rumâni vestiți, țărani și meșteri mari,
Mai frunte și mai talpă, poporeni
Din Polovraci, din Râmnic și Dârvari,
Veniți cu potecașii craioveni
Prin Roși-de-Vede, până'n Cotroceni,
Oștire nedesprinsă la izbânde,
Fărde tunari, ori măiestrii de oaste,
Ca apele cresc, spre șes, pe unde
Trecu, să scape țara de năpaste.

★

— „...Năcazuri și cumplită osândire
Subt pravili strâmbe și ocări mereu.
Vremelnica această stăpânire
In cârca Țării șade tot mai greu !...“

Grăit-a astfel capul de sânețe
Pandurul Iorgu Craioveanu, rar.
Slugeru-l hărăzise să-i învețe
Cum scăpărat-au focul din amnar
De-au fost aprins în târguri și cătune
Tot stoguri de răzmeriți jos pe Jii,
Și s'au sculat să facă vremuri bune
Cu Domnu-Tudor, robii de moșii.

¹⁾ Cântec bătrânesc.

Cum ascultau, pe gânduri, **patrioŃii**
 La foc molcom, sub vechile zidiri, ¹⁾
 Dela Divan sosi ceauşul PorŃii
 La Tudor, ca să-i spună de popriri :

— „Sunt Vulpe Logofătul, Vistiernic
 Al Ţării Româneşti. Cat pe Sluger...”

Cu el alături, palid, un cucernic
 Privea smerit, cu palma pe hanger.

Asupra turlei, în albastrul serii,
 Ochiu de pisică, luna sta’n văzduh.
 Se ploconează-pristavul primăverii —
 Un zarzăr alb, de-al adierii duh...

Din cortul-comandir, păşi spre focuri
 Un zdravăn om, ştiut pe-acele locuri :

Cu ochi negri de oltean
 Cu căciulă de-astrăgan
 Şi poturii cu găitan.
 ToŃi ciocoi-i ştiu de frică,
 Fug tâlharii de se strică:
 Pierd şi Turci
 cealmalele,
 Ieniceri
 pistoalele,
 ArnăuŃi
 hangerele
 rămân doar
 cu tecile,
 râu le curg sudorile.

— „Cu plecăciuni sărut cinstita mână.
 Boierii mari, vlădica Dionis, —
 (Vorbi sositul, aplecând pe-o rână
 giubeaua scumpă) — ȃara m’au trimis !”

— „Nu Țara, boer Vulpe ! Nu, spurcate !
 Norodul ăst’a-toate-răbdător
 E Țara — ȃara care vrea dreptate,
 Nu tagma voastră de jefuitori!...”

¹⁾ Oastea se oprise la marginea târgului, la Mănăstirea Cotrocenilor. Oştenilor
 lui Tudor li se mai spunea patrioŃii.

— „Divanul, doamne...” și rânji ceașul—
Mitropolitul Țării-Românești,
Politiceasca lume : sânt trimisul
Puterii celei mari evropenești !
Norodu-i apostat și prost din fire
Și la zurbale iute săritor ;

Iar Dumneata, cu lesne amăgire
L-ai ridicat din nou răzvrătitor.
Arhon Sluger, te'ntoarnă'n Gorj la tine ;
Oștirea turcă bate la hotar.
Nu sta'mpotrivă lumii, că nu-i bine :
Supune-te, ori te-oi căi amar !...”

Venise-o doină dinspre Jii, pe șesuri,
Venise ca haiducii din povești,
De se stârnise, plină de'nțeleșuri
Aici, la margine de București.
Și cum șezură ei de vorbă'n drum,
Urca ușor, cu trâmbele de fum :

„Plugulețul meu nebun,
Cum te prefăcuși în tun !
Vezi așa mai poți ară
Să mă scapi de angară,
O brăzduță de-ale sfinte
Să țină ciocoiul minte,
Să arunc un semănat
Cu sângele meu udat,
Sânge de doișpe panduri,
Cu ghebe și cu poturi.
Să mi-ți dau un semănat
Cum de mult nu s'a mai dat,
Semănat de potecași,
Să răsară românași,
Semincioară de-aia nene
Tot cu ochi și cu sprincene,
Sămâță de plumbi și fer
Ce mi-ți crește pân'la cer.
Să nu plângeți moartea mea,
Că-i pe țară piaza rea ;
Nu plângeți, nu vă'ntristați,

Voi aveți să ne urmați,
 Insutit să secerați :
 Dumnăzeu fie cu voi,
 Domnu-Tudor e cu noi.“¹⁾

— „Auzi răspunsul Țării, graiul gliei,
 Arhon Vistiernic, mergi de-l spune sus !
 Pandurii-s gata piept a da urgiei
 Evropenești, de care ne-ai tot spus.

De-amar de vreme, lacrimi de sânge
 N'a conținut a plânge cel sărman.
 Durerea multă inima ne frânge :

Acum ne-ajunse funia mai avan.
 Nici consuli venetici și nici ciocoi
 Boerule, nu ne-or mai da porunci ;
 Nici caimacamii voștri și slugoi
 Inaltei Porți, deprinși a sta pe brânci !“

.

A doua zi, călări pe cai domnești,
 Intrau pandurii'n târg la București.

Două izvoarașe reci
 între două maluri seci.
 Cântă cucul singurel
 de Pandurul Tudorel ;
 bate frunza plopului
 pe marginea Oltului,
 și frunza arinului
 pe marginea Jiului
 — Floricică foi domnești,
 cucule dece doinești,
 au de pacoste cobești
 au de moarte tu vestești ?
 — Foicică de arin,

¹⁾ Dolnă ce se cânta pe atunci.

apoi cânt și mă'nvenin
de amar
și de suspin
tot pe vârf de pom jelesc
și la Tudor mă gândesc :
Tudor, Tudorel,
mândru voinicel,
prin cel București
cu cine vorbești
și hălăduiești
la căși boierești ?
Tudorel, alei !
pui de haiducei,
nu vorbi cu ei
că boierii-s răi
și nu-s credincioși,
mult îs veninoși
la suflet câinoși !...“
Cântă cucul cântă
pe piatra măruntă
la picior de munte
pe plaiuri cărunte
prin crânguri tăcute
de vânturi bătute :
Așa, tot așa,
vremea vremuia
și el n'auzea
și el nu vedea
Tudorel pleca
și el nu vedea
Șerpi l-au amăgit,
lupi l-au încolțit,
viața i-au topit.

Căzu Pandurul Tudor sub hanger,
Ca floarea timpurie de cais
Ivită'n pisc de munte și de vis,
In Făurar, sub crivăț și sub ger.

Dar sângele-i slăvit a tras o dâră
 (Ca steaua răsărită'n zări de mare)
 Drum luminat pe unde pogorîră
 Talazurile luptei populare.
 Din sânge și cenușă, țara asta
 De aprigi muncitori și de clăcași
 S'a ridicat să scape de năpastă
 Să ardă iarba rea de pe imaș.
 Un veac întreg ne-a tot cernit amarul
 Zăbranicul de neguri al restriștii.
 Pe urmă izbucni mai dârz pojarul
 De lupte mari. In frunte-s comuniștii :
 Tot ei apoi trecând peste fruntarii —
 Eroi, luptară'n plaiul catalan.
 Un nume de Pandur purtau tunarii
 Ce-au scris cu viers de foc: NO PASSARAN !

Leat' 44. August prin păduri.
 Eram la Colentina — minte țin —
 Când a intrat Divizia de Panduri
 In București, trecând spre Debrețin.

...E mult de când porni pe Jii zăporul
 Să apere norodul ars de sete...
 In țară, astăzi, e stăpân poporul
 Și-i pavază bogatei sale vetre:
 Pornesc pe miriști, la arat, plugarii ;
 Răsună lung sirena la triaj;
 Orașe noi răsar — ca Năvodarii —
 Răsbesc mineri-adânc în abataj.

.

Un vânt de vară-și flutură perdeaua
 Din sus de București, la Monument, —
 Și parcă mișcă steagul și mantaua
 Ostașului de bronz pe postament.
 Incredător urmă liberatorul,
 Cu chipul dârz și cu privire gravă.
 Scrutăm, sub veghea-i, pașnic, viitorul
 Și lângă el rostim :
 lui STALIN slavă !

Li cântă slavă, Mureșul, Siretul,
In astă zi de August 23,
Îi cântă mândru'n stihul său poetul...
Se nălță'n cer un stol de porumbei.

.

Și pe sub monument sunându-și pașii,
Ostașii țării noi trec azi în șir.
Și bine-l văd pe Tudor în urmașii,
Ce'ngroașe ale păcii mari oștiri.

IMPĂCAREA

Dumineca de August era luminoasă și caldă. Remorcherul Sovrom-transportului **Someșul**, alerga la vale pe oglinda liniștită a Dunării. Își împlânta prora în apă, formând o pereche de mustăți moșnegești. — albe, uriașe.

Vasul făcuse toate manevrele ce-i fuseseră ordonate, și se înapoia dela Călărași la portul de domiciliu, Brăila, după un marș neîntrerupt de nouăsprezece ore.

Oamenii din echipaj erau bucuroși. Odată sosiți, aveau să rămână la odihnă, până a doua zi dimineața. De pe acum se pregăteau pentru oraș.

Focarul Comșa își privea chipul într'o oglinjoară pistruiată. Era mulțumit. Deși vasul trepida și briciul nu era prea ascuțit, reușise să se bărbierească fără să se cresteze prea mult ca în alte dăți. Numai pe obrazul drept, sub perciunele intenționat lăsat mai mare, se ivise o dunguliță din care porniseră în jos câteva mărgele roșii. Ceilalți erau de mult gata. Comșa gândi că va trebui neapărat să-și cumpere un brici, ca să nu mai fie obligat să-și aștepte rândul la unicul brici al focarilor.

O umbră îi alunecă pe față: „Îl va aștepta Marcela, plimbându-se pe mal, așa cum îi promisese?“

Vasul intrase în rada portului; își micșoră viteza, strecurându-se printre alte vase și bărci.

Trecuse ora 13: vasul cel alb de pasageri ce pornea spre Galați se desprinsese de ponton și acum angajase rondoul.

— Pregătiți pentru acostare!

Comanda o dăduse, de sus, de pe puntea de comandă a **Someșului**, căpitanul Tătaru. Șeful de echipaj Flomea, și Ilie, asistentul de punte, un băietan slăbuț, ars de soare, erau la posturi. **Someșul** se apropia încet de ponton. Tătaru îl zări pe mal pe Davidoiu, șeful mișcării vaselor. „Pe mine mă așteaptă“, se gândi el. Dădu comenzile pentru asigurarea vasului, apoi făcu să joace maneta telegrafului: „liber la mașină“. Cu glas tare își anunță echipajul, așa cum făcuse de fiecare dată:

— Toată lumea rămâne la bord până mă înapoiez.

Sări sprinten parapetul.

Davidoiu îl apucă de braț. Intrară împreună în biroul mișcării. Tătaru prezentă raportul: manevrele făcute pe linie, pe canalul Borcea până la Călărași, șlepurile încărcate trecute dela o dană la alta.

Davidoiu îi privi. Păru că șovăie o clipă. În sfârșit se hotărî :

— Tovarășe Tătaru, ați lucrat bine. Știu că și dumneata și oamenii din echipaj sunteți oboșiți, dar este absolut necesar să plecați imediat la Topalu să aduceți două ceamuri încărcate pentru fabrica de ciment **Stânca**: pe SRT 5037 și RPR 7600. **Milcovul**, care urma să facă remdrcajul, n'a sosit încă de pe canalul Măcinului. Alt vas n'avem în port. Gândește-te bine. Mai sunt zile, nu săptămâni sau luni, până la 23 August. Frate, ai chemat la întrecere **Milcovul**. Cei dela **Stânca** sunt și ei în întrecere. N'ai fost lângă mine să vezi câte telefoane ne-au dat. Așteaptă ceamurile cu suflătorul la gură. Îi ajutam pe ei, înțelegi? Și depășiți și voi planul.

Tătaru voi să-l întrerupă în câteva rânduri. Să-i răspundă că el e convins, că nu trebuie să mai insiste. Doar el n'a discutat niciodată un ordin primit, nu l-a discutat nici acum cu atât mai mult cu cât avea prilejul să câștige întrecerea cu **Milcovul**.

Dar, Davidoiu vorbea repede, poate prea repede. Ce, se temea că va fi refuzat? Lui Tătaru îi bătea inima de emoție. Însă, așa cum făcuse întotdeauna de când se știa, și-o învinse și răspunse cu voce uscată :

— Nu mai încape vorbă, tovarășe: luăm combustibil, provizie, plecăm.

Puțin mirat, dar mulțumit, Davidoiu îi întinse ordinul de mișcare.

În drumul spre vas, Tătaru citi atent, și se opri la ultimele rânduri: „Vă rugăm să urgențați pe cât vă este posibil voiajul, astfel încât mâine dimineață la ora 5, ceamurile să fie la fabrica **Stânca**, aceasta având absolută nevoie de calcar; la schela de descărcare nu mai are nici un ceam și descărcătorii urmează să-și întrerupă activitatea dacă nu le aduceți la timp.

În cinstea lui 23 August, înainte pentru îndeplinirea și depășirea Planului.”

Tătaru împături în patru foaia de hârtie și o puse în buzunarul dela piept.

Risipiți pe vas, pe ponton și pe chei, oamenii îmbrăcați pentru orăș îl așteptau să le dea el învoirea să plece.

Pe mal, rezemat de o bintă, Comșa ținea o fată de talie și-i vorbea în șoaptă. Nu se auzea ce-i spune, dar, cu părul fluturându-i pe spate, cu capul ușor aplecat, fata râdea.

Tătaru trecu pe lângă ei, vorbind scurt, fără să se uite la cineva anume :

— Peste o jumătate de oră plecăm la Stația petroliferă să luăm combustibil. În acest timp, tovarășii Florea și Ilie vor lua provizie, după care plecăm la drum.

Oamenii amuțiră. Îl priveau nedumeriți, întunecându-se. Tătaru se opri, se uită împrejur și spuse aspru:

— Fără multă discuție la orele 14 echipajul să fie la posturi!

Intră în cabină, se întinse îmbrăcat pe patul îngust. Capul îl durea îngrozitor.

Pe covertă, oamenii discutau aprins. În mijlocul lor, Comșa izbucnise:

— Ce 'nseamnă asta? După atâtea ore de marș, n'avem dreptul măcar la câteva ore de staționare în port? Ce, noi nu suntem oameni? Uitați-vă!

Și arată cu mâna mulțimea care se plimba, duminică, dealungul cheiului, pe cei care plecau în bărci spre celălalt mal, spre plaja din fața portului unde sute, poate mii de oameni alergau, se odihneau pe nisip sau se jucau în apa răcoroasă. O clipă, privirea lui stăruia asupra fetei care-l aștepta pe mal.

— Da, are dreptate, strigau unii dintre marinari.

În timonerie, pilotul Drăguș își răsucea, cu degete meștere, o țigară. Era un om cărunt, cu fața osoasă, pe care ochii albaștri, blânzi, o făcea plăcută. Ca mulți alți marinari bătrâni, vorbea puțin. În schimb, gândea mult. Învățase multe în anii petrecuți pe remorchere, și marinarii ascultau de cuvântul lui.

Geamurile timoneriei erau deschise. Comșa repeta mereu:

— Dece se poartă așa cu noi? Ce, noi nu suntem oameni?

Drăguș, devenit deodată atent, rămase cu țigarea neapinsă între degete. Deschise ușa timoneriei și coborî pe punte. Când ajunsese în mijlocul lor, oamenii tăcură. Drăguș începu să vorbească cu glasul lui domol:

— Măi băieți, înțeleg că vă pare rău... Dar dreptate nu prea aveți... Ce sunteți voi? Marinari, sau ce doamne iartă-mă?

Comșa izbucni iar:

— Ia mai lasă basmele!

— Taci, bă! strigară doi-trei oameni. Lasă-l pe nea Drăguș să vorbească...

Drăguș urmă netulburat:

— Măi, fiecare din noi când s'a apucat de meseria asta, a știut că nu e o meserie ca altele. Mergem cu vaporul când trebuie, nu când ni se năzare nouă... Comșa ni-i arată pe plimbăreții de pe chei, și pe ăia din bărci, de pe plaje... Dar să nu uitați că uneori când noi stăm la odihnă, ăștia sunt în fabrici, în birouri, în magazine. Ce credeți voi, că suntem trimiși azi la drum fără un motiv serios? Măi băieți, Sovromtractor e în întrecere. Are un plan de muncă pe care trebuie să-l ducă la bun sfârșit. Pricepeți, fraților? Asta-i chestia: dacă nu facem drumul, stricăm întreprinderii, stricăm tovarășilor dela descărcare. Și nouă ne stricăm.

— Să zicem că-i așa, răspunse Nistor, ajutorul mecanic. Dar dece ne spune și nouă tovarășul căpitan, motivul ăla?

— Ei, vedeți, asta-i altă istorie; o să se lămurească și ea la vremea ei. Dar nu e vorba aici de căpitan. E vorba de ce-am uitat noi. — Drăguș începuse să se necăjească. — Am uitat de angajamentul nostru pentru 23 August!

Oamenii se liniștiseră ca prin farmec. Pe pasarelă răsunau pașii lui Florea și se auzeau ciocănind galenții lui Ilie. Veneau cu coșul de provizii. Jumătatea de oră trecuse.

Din cabină, amețit încă de cele 19 ore de veghe, ieși căpitanul Tătaru. Urcă scările la comandă și-l întrebă pe șeful de echipaj:

— Toată lumea este la bord?

— Da, tovarășe căpitan, răspunse Florea.

Căpitanul strigă:

— Echipajul la posturi!

Someșul flueraă prelung și cu motorul duduind se desprinsese de ponton. Era ora 14.

Pe mal, rămăsese o față care privea în urma vasului.

Se înoptase. În dreapta, alunecau — steluțe — luminile Hârșovei. Dinspre mal se auzeau nedeslușit glasuri. Se auzi o voce răstită:

— Ioane, tras-ai pe mal barca să n'o fure valul vaporului?

Răspunsul veni ca un ecou piendut:

— ...traaas.

Vaporul intră în umbra aruncată de stânca Varoșului. În dreptul Saltavei, șeful de echipaj înfipse de câteva ori sonda în adâncuri. Nu atingea fundul.

Pe comandă, se mișcă cineva. Se auzi un clinchet ca de clopoțel de poartă. Nu trecu mult și vasul tresări, pornind mai temeinic la drum, ca un căluț îndemnat de bici, după odihna unui timp de mers la pas.

Peste apa Dunării, sclipea mereu în fața vasului, lumina lunii.

De pe comandă, se auzi vocea căpitanului:

— Cum sunt remorcile, Ilie?

La pupă, Ilie ațipise. Glasul amplificat de porta-voce îi risipi oboaseala. Privind la umbrele cufundate în apă, la remorcile întinse strună, răspunse aprig:

— Intinseee...

Cele două ceamuri încărcate, rămase numai de trei palme deasupra apei, mergeau cuminți în dâra spumegândă a vaporului cotind lin, șerpuiitor, fără să smuncească; mergeau bine.

Pe ușa camerei mașinii, apărură un cap cu părul ciufulit. De căldură, i se lipiseră pe față câteva șuvițe.

— Ilie, ...măi tovarășe Ilie...

— Ce-i Comșeo?

Vocea lui Comșa, nu era cea obișnuită. Devenise blândă:

— Măi frate-miu, n'ai cumva o țigară? Mai am să-ți dau trei de azi, dar ți le-oi da mâine la Brăila. Sunt amărit, măi frate-miu, c'ași fuma și fân.

Ilie mai avea câteva țigări, dar îl știa pe Comșa de „fumător domnesc“. Gândi: „Comșa ista le ține minte numai pe cele împrumutate azi și nici pe ele toate. Așa face totdeauna“. Totuși îi dădu o „națională“. „...E fiert săracul, că nu și-a plimbat fata...“

Se întoarse apoi spre pupă, la postul său, să vadă cum țin ceamurile după vas, cum sunt remorcile și să răspundă din când în când întrebărilor de sus:

— Intinseeee....

Dinspre malul Dobrogei s'a ridicat vânt. Întâi ușor, apoi din ce în ce mai puternic, involburând fața apei. Pe cerul instelat au apărut nouri. Câțiva. După un timp, mai mulți, pornind un joc numai de ei știut.

Când sarturile au început să şuere, pe puntea de comandă, căpitanul Tătaru s'a înfăşurat mai strâns în mantaua lungă. A aprins o ţigară dela flacăra chibritului adăpostită în căuşul palmelor.

Nu e uşor să mergi cu vasul noaptea la vale pe Dunăre, având la remorcă două ceamuri încărcate cu peste o sută şaptezeci vagoane.

A privit cu atenţie malul: kilometrul 245.

„Deci, până la destinaţie, încă 7 ceasuri bune de marş. Numai de-ar rămâne vântul aşa, să nu-şi schimbe direcţia bătând nordul; ar fi imposibil să mai navig cu valuri din prova cu ceamurile încărcate astfel,“ — gândi el.

Era ostenit.

Cotul lui Apostol — aşa cum îi spune şi numele — e o porţiune a Dunării cotită, primejdioasă pentru vase, cum e o şosea în serpentină pentru automobile: prezintă surprize. În malul drept, curentul apei bate puternic, surpând an de an pământul. Când remorcherul **Someş** ajunsese în acel loc, din jos, pe luciul apei, se arătară lumini: una verde în dreapta, alta roşie la stânga, două albe suprapuse sus deasupra lor. Se reflectau în apă, tremurând. Fluierul **Someşului** sună de două ori. Din depărtare, sosi răspuns: tot două sunete. Venea un vas cu şlepuri la remorcă; din pricina poziţiei grele, vasele nu mai aveau să țină drumul pe dreapta; conveneau schimbarea regulei obişnuite. În acelaş timp, la ambele vase se aprinse şi se stinse la intervale scurte şi regulate, câte o lumină în partea dreaptă a fiecăruia, până ce ajunseră unul în dreptul celuilalt.

Era semnalul de noapte care dădea celor ce conduceau vasele siguranţa că nu-şi vor întretăia drumurile.

Ilie gândea: „Acum un an, de-aş fi văzut asta de pe mal, 'aş fi zis că li s'a făcut oamenilor de joacă.“ Acum ştia că sunt semne cu tâlc şi se simtea bine, cunoscându-le tâlcul.

Ilie nu era de mult pe vapoare: abea de unsprezece luni. Aştepta cu nerăbdare să îplinească anul, când din asistent de punte avea să devină marinar. Amintindu-şi acest amănunt, la inimă i se ridică o căldură plăcută, închipuindu-şi cum va arăta peste o lună, în uniforma cu nasturii aurii şi cu ancora de mătase roşie brodată pe mânecă, când va pleca în primul „conced“, acasă.

După miezul nopţii joaca norilor deveni goană, îndârjire, luptă. Valurile s'au tot mărit. Apoi, începu o ploaie deasă şi nepede. Prin pânza de apă, malurile acoperite de sălcii, abea se zăreau. Pentru oamenii de pe vas, începea vremea când fiecare urma să-şi arate priceperea şi vrednicia.

Vaporul mergea numai cu jumătate din viteză.

La pupă, Ilie nu răspundea totdeauna „Intinseee...“, pentru că acum remorcile rămăneau unori slabe, alte ori se smunceau: după toana valurilor.

Din când în când, Florea sonda apa şi anunţa adâncimea:

— Zeceeee... nouăăă... opt jumateeee...

După câțeva vreme, vântul scăzu. Odată cu el și valurile. În schimb, ploaia continua să cadă din negrul cerului, în falduri.

Ilie stătea ghemuit în impermeabilul ud, cu gluga trasă pe ochi, așezat pe un biton de fontă. Sub el, vaporul trepida. Ilie simțea picăturile grele de ploaie pe spate. Se gândea: „Dece dracu n'om fi ancorând, și mergem ca nebunii pe vremea asta?”

Pe ușița camerei mașinei, apărură iarăși capul ciufulit al lui Comșa.

— Ilie, măi tovarășe Ilie...

„Iar vrea țigară“, își spuse Ilie și vorbi în silă :

— Ce, măi frate?

— Mai dă-mi măi, o țigare. Cu asta se fac patru.

Ilie oftă, îi întinse o țigare și zise:

— Ba cinci.

Comșa, cu capul în bătaia ploii, luă țigarea.

— Măi, da plouă măi, și bate vântul...

— Ce vă pasă vouă, răspunse Ilie. Stați la cald. Înțeleg să ne su-părăm noi, că stăm pe punte.

— Da' dece nu ancorează? Nu-i destul că ne-a făcut figura la prânz ?

Cablurile de remorcă plescăiau lovind valurile. De sus, din întuneric, glasul lui Tătaru strigă:

— Cum sunt remorcile?

— Intinseee... strigă prelung Ilie.

Cei doi oameni aflați pe comandă nu-și vorbeau decât numai când era nevoie. Și atunci, câteva cuvinte. Erau certați. O ceartă care avusese loc în urmă cu zece zile, la care n'au lipsit unele vorbe tari, ce nu se pot uita curând.

Era greu să fii certat în situația în care se aflau. Poate că regretau, dar nici unul n'o arăta.

Drăguș coborise un geam să vadă mai bine afară. Pe celelalte ferestre ce înconjurau timonerie, apa șiruia neîncetat.

Privindu-l pe căpitan cum stă în ploaie scrutând întunericul, la timpul potrivit dând oamenilor comenzi sigure, pilotul gândea:

— „Bun căpitan, bun marinar. N'are decât treizeci și ceva de ani și numai trei ani de căpitanie, dar, „bate la spate“ pe mulți. Păcat de el!... Uite, nu-i om rău. Are grije de oameni: hrana să-i fie hrană; hodina, hodină. Și când e vorba de treabă, muncește la rând cu ei. Ce? Mulți căpitani fac ce face el?... La vopsitul vaporului, a luat pensula și „i-a tras“ de nu-l întrecea nimeni. Când vasul e în marș, alții mai dorm. El, nu. Increme-nește pe comandă ca ținuit. Acum stă în ploaie și nu vine în cabină lângă mine. Ași putea zice că din pricina supărării dintre noi, dar și când nu eram certați și ploua, tot așa stătea“. I se făcu milă. O milă de frate mai mare, pentru mezinul încăpățânat și neascultător. Dar îl cuprinse și ciuda — ciuda pe sine însuși. „De ce ne-am certat? Dintr'o prostie, dintr'o vorbă repezită. Și pentru asta, l-am părăsit, nu-l ajut, acuma, când are nevoie de mine... Unde mi-a fost capul? Al naibii de cap cărunt și prost...”

În acelaș timp, parcă ghicindu-i gândurile, Tătaru întoarse capul și-l privi. I-a zâmbit? Nu. A fost o părere.

La puțin timp după aceea, Drăguș, se înfricoșă. Cu mâna încleștată de balustradă, căpitanul se aplecase mult peste parapet. Vântul îi smulseșe șapca, ducându-i-o departe pe apă.

Atunci Drăguș înțelese că lui Tătaru i s'a făcut rău. Când îl văzu cu capul căzut în piept, gata să-și piardă echilibrul, puse mâna pe mânerul fluierului și trase cu putere. La alarmă, șeful de echipaj și un marinar urcară în fugă scările. Îl aduseră în timonerie și-l întinseră pe bancă. Fața i se albise ca varul.

Când Tătaru deschise ochii, pilotul — care încredințase cârma lui Florea, — îi fricționa cu alcool, lin, odihnitor, fruntea și tâmpilele.

Tătaru părea stânjenit. Întrebă:

— Cum merg ceamurile?

Apoi, ca o scuză:

— Mi s'a făcut rău. Cred că din cauza tutunului; prea am fumat mult.

Pilotul îi răspunse blând:

— Bine, n'avea grije; rămâi așa; închide ochii și încearcă să dormi puțin.

Nu putea dormi. Îi scoaseră mantaua udă și-l înfășurară într'o subă. După ce bău un ceai fierbinte, se mai întremă. Rămase în timonerie, Florea plecă jos.

Ploaia contenise.

Un colț de cer alburii, scăpat de sub zăbranicul nourilor arăta că zorile sunt aproape. În malul stâng, cocoșii satului Chițcani vesteau o nouă zi.

Pilotul conducea vasul, atent. Roata cârmei se învârtea ușor: la dreapta sau la stânga, o cavilă sau două, apoi revenea la loc. Părea un joc monoton.

Privindu-l, căpitanul își dădu seama abia atunci cât îl prețuește el pe acest om calm. Îi părea rău că se certase cu el; se simțea vinovat.

Dar în curând îl cuprinseseră alte gânduri, care-l frământau neconținut de câtăva vreme. După obiceiul lui, se stăpânea și nu vorbea nimănui de ele. Acum nu mai putea. Întrebă deodată:

— Tovarășe Drăguș, de ce oare nu mă iubesc oamenii?

Pilotul îl privi surprins. Rămase un timp gânditor și apoi, ca și cum n'ar fi auzit ce-i spusese, întrebă la rândul său:

— De ce n'am ancorat aseară pe drum, să dormim?

— De ce n'am ancorat?! Dar bine omule...

Tătaru nu continuă fraza. Scoase din buzunarul dela piept ordinul de voiaj și i-l întinse.

Așa cum făcuse și Tătaru când îl primise, pilotul citi de două ori ultimele rânduri: „Vă rugăm să urgențați pe cât vă este posibil voiajul, astfel încât mâine dimineață la ora 5, ceamurile să fie la fabrica de ciment Stânca, aceasta având absolută nevoie de calcan: la schela de descărcare nu mai au nici un ceam și descărcătorii urmează să-și întrerupă activitatea dacă nu le aduceți la timp“.

În cinstea lui 23 August, înainte pentru îndeplinirea și depășirea Planului“.

Tătaru murmură:

— Astăzi suntem în 12 August. Cu ceamurile astea cu 1740 tone, noi depășim planul producției în tone/kilometri cu peste 160 la sută...

Continuă, amar:

— Văd oamenii nemulțumiți că am redus aproape complet staționările, dar vor fi bucuroși când vor primi aproape încă un salariu premiu.

Așteptă ca pilotul să-l aprobe. Drăguș tăcea. Apoi clătină dojenitor din cap și răspunse abia acum primei întrebări:

— Dumneata, tovarășe căpitane, te miri că nu te iubesc oamenii? S'ar fi putut întâmpla să nu ți-o spun niciodată și dacă o fac, apoi să știi dumneata, pentru aceea că-mi ești drag. Imi place că iubești ca și mine „marinăria“.

Tătaru îl privea uimit. Drăguș vorbea domol:

— Te ascultă oamenii, dar nu te iubesc, și nu te vor iubi cât timp nu vei fi cu sufletul aproape de ei. Noi marinarii, trăim laolaltă pe vapor, mai mult timp decât acasă. În familia asta a noastră, dumneata parcă nu ți-ai găsit încă pe deplin locul.

Păru speriat de cele spuse. Tăcu. Tătaru șopti:

— Vorbește dragă tovarășe, vorbește!

Drăguș șovăi o clipă, apoi urmă:

— Faci totdeauna cum ai făcut ieri. Primești ordinul dela birou, te sui pe vapor și spui: „Plecăm la drum“; „Echipajul la posturi“; „Fără discuție“. Oamenii merg, dar fără inimă, și treaba tot așa o fac. Imi pare rău și mă întreb: „Dece oare nu le vorbești? Dece nu le spui: „uite, tovarăși care-i ordinul și ce spune în el. Vom aduce ceamurile cu piatră de calcar pentru Stânca. Și e musai ca ele să fie ajunse dimineața, pentru ca echipele de descărcători să nu stea pe loc, să lucreze, să-și îndeplinească și ei planul lor.“ Altfel le-ar veni oamenilor. Nu ne îndeamnă oare Partidul să fim aproape de oameni, să le arătăm că prețuim eforturile lor în muncă?... De ce ai plecat dela alte vase? Vasul se premia, câștiga întrecerea, dar aveai certuri cu oamenii. Vorbec totți de asta. Ești bun marinar, dar n'ai înțeles oamenii și pentru asta nici oamenii nu te înțeleg pe dumneata...
-7

Ar fi vrut să-i spună mai multe, dar văzându-l cu fața în palme și-a luat seama, încheind cu un oftat lung:

— Înțelegi dumneata dece?...
★

Când Drăguș începuse să-i vorbească, pe Tătaru îl cuprinsese supărarea: „cum de-și permite să mă judece?!“

Dar nu l-a întrerupt. În suflet ca și în trup simțea o nesfârșită oboseală. Totuși, pe măsură ce cuvintele rostite domol îi pătrundeau în inimă, înțelegea că i se arată adevărul de care nu ținuse seama și pentru care pătimise mult. Vroia neapărat; trebuia neapărat să afle totul. De aceea când Drăguș se opri, îl îndemnase cu vorbele: „Vorbește dragă tovarășe, vorbește“...

Fața îi ardea. Și-o cuprinsese în palmele reci, s'o răcorească.

Apoi, se ridică în picioare, drept, înalt. Șuba îi căzuse de pe umeri.

Ieși pe comandă, în dimineața rece, proaspătă.

La orizont, deasupra sălciilor, se zăreau coșurile fabricilor Brăilei printre ele și al fabricii de ciment Stânca.

Pe cheiul danei, între grămezi uriașe de piatră de calcar și argilă, descărcătorii dela fabrica Stânca așteptau. Stăteau de vorbă, unii fumau, alții îmbucau o bucată de pâine. Deasupra lor, cerul se lumina. Pătru Adanei, șeful de echipă, se uită în lungul Dunării, spre gura canalelor. Era întunecat la față. Un muncitor vorbi lângă el:

— Abia diseară dac'o să ajungă... Ce, era să meargă pe furtuna de azi noapte?

Pătru Adanei își roti ochii asupra oamenilor. Erau necăjiți. Putea fi o zi pierdută. Planul de descărcări rămas în urmă.

Departe, de după ostrovul Popa Vasile, apăruse un vas pe luciul palid al Dunării.

— Măi Petre? Vine Someșul!

Toți descărcătorii se îngrămădiră pe marginea cheiului. Vasul se apropia cu motorul duduind. Deasupra munților Măcinului, răsărea soarele.

La ora cinci, Someșul, încetinindu-și mersul, trăgea ceamurile cu piatră în dreptul cheiului. Muncitorii fluturau mâinile și strigau, veseli:

— Binee-ați venit măi tovarăși! Bine-ați venit!

Obosiți, nedormiți, marinarii râdeau și ei.

Căpitanul Țătaru privea scena; fața aspră îi rămăsese nemișcată. Părea că e singurul om care nu ia parte la mulțumirea tuturor.

În clipa când remorcherul trase la ponton, Pătru Adanei sări pe punte, se urcă la comandă și-i strânse cu putere mâna căpitanului:

— Vă mulțumim din suflet, tovarășe căpitane. Acum că ne-ați adus ceamurile, câștigăm sigur întrecerea!

Căpitanul își stăpâni un zâmbet. Îi fulgerase gândul: „De-ai ști tu că și noi o câștigăm...” Dar tăcu o clipă, își dresе glasul, și aplecându-se peste parapetul punții de comandă, ca și cum nu lui Adanei i s'ar fi adresat, ci marinariilor săi, adunați jos pe punte, răspunse:

— Nu mie să-mi mulțumiți, tovarășe. Să mulțumiți întregului echipaj.

Arată cu mâna pe cei de pe punte:

— Lor să le mulțumiți...

Și el, care nu se ulti niciodată la oamenii din echipaj, îi privi lung, cu prietenie; fața aspră i se luminează. Comșa, Ilie, Florea, oamenii de pe punte și dela mașină, păreau mirați, dar bucuroși. Nici unul nu spuse însă vreun cuvânt. Nici căpitanul.

INTÂLNIRE ÎN ZORI

Mă întorsei într-o fugă dela dugheana lui Ciugulea, cu un boț de sare subsuoară și o cutie de chibrituri în sân, căci ce aflasem din gura jupânului, îmi făcuse părul măciucă. Trecui peste colbul șoselei, sării pârleazul să scurtez drumul și iată-mă-s în tindă.

Casa noastră era durată cam la marginea satului. Două odăi de vâlțuci. În una, rumega Sâmbotina la iese, în cealaltă, viețuiam noi. Coperișul de papură atârna într-o rână iar prin spărturile roase de ploi și vânturi se răslețeau smocuri de boz și rogoz, scaleți și alte buruieni, cu care se mai infrupta văcuța noastră pe timp de secetă. Mămuca în fața vetrei frângea de genunchi câte un vreasc, băgându-l apoi pe gura sobei. Pe laviță, sub o buleandră de suman, soră mea Anica se sbătea cu buzele fripte de pelagră. Maica ofta des, frângându-și mâinile negre și crăpate, când făcându-și cu ele cruci până la pământ, când aruncându-le către icoane. Ba îi mai puneă oblăjeli pe pântec, ba niscăi borș de huște, să-i ia arșița...

Cum băgă de seamă că am venit, îmi luă bulgărele de sare, apucă să-l spargă cu un retevei pe o cârpă și când gândi că e potrivit de mărunț, presără un pumn peste fiertura de lobodă de pe plită.

Eu mă învârtii un timp prin odaie și parcă simțeam că mă frige ceva pe limbă.

— Maică, auzii că vin rușii, — făcuî încetinel, așa ca să nu simtă mama că-mi tremură glasul.

— Da' vie și tătarii, Costandine! — răspunse mama, oftând cu obidă.

Eu căscăi ochii și nu prea înțelegeam liniștea ei, că ce aflasem din gura jupânului Ciugulea...

— Maică, dar auzii că fac rele, că ce au făcut nemții e floare la ureche!...

— Apoi or mai fi și svonuri, că mai rău decât acum nici că se poate...

— Cică sfârtecă fetele și nevestele cu prunci în brațe, fură ce le iese în cale și ard bisericile. Auzii că se cheamă cu numele de bolșevici și că n'au frică de dumnezeu...

Mămuca se uită la mine bănuitoare și cam dintr-o coastă.

— Dar de unde măre Constantine auziși toate astea?

— Apoi c'am tras și eu cu urechea pe la alde Ciugulea, cel cu dugheana la răscruci, pe unde umblă vestea; și de n'o ști el toate alea ce se află prin țară...

Maica mai oftă odată, mestecând cu lingura prin fiertură.

— Și zi, Ciugulea, hai? Sta-i-ar mălaiul pe suflet. El are dumnezeu? Câinele! Că ne-a dat pe trei zile de muncă mălai aprins, Țe s'a aprins și soră-ta. Și burtă-verde ăla dela conac; și el are dumnezeu? Sta-i-ar pământul pe gură! — și-și duse un colț de broboadă la gene, oftând lung. — Vie cine o veni; că mai fără suflet și fără dumnezeu decât ciocotii noștri, nici că s'or afla!

Eu aveam pe atunci ca la nouă primăveri. Pe când plecase tăicuța pe front, soră-mea Anica se juca în țărână. De cum a aflat boier Neacșu, zis și burtă-verde, cel cu conacul de peste deal, că ne-a murit tăicuța pe me-leaguri străine, cum s'a și aruncat pe pământul nostru. A purtat-o pe mama prin judecăți, căci incropise niște acte de zicea că pământul e al lui din moși strămoși și până nu ne-a făcut slugi pe moșa lui, nu s'a lăsat. Că avea ginere prefect și fecior avocat și apoi ce te pui tu prostime, cu alde ciocoime!

Soarele scăpătase de mult. O geană roșcată de lună se cățara domol pe creastă. Un opaiț cu seu de oaie pălpăia înecăcios pe grindă, tremurându-și lumina verzuie pe fața suptă și plină de sudoare a soră-mii.

Mi-era foame. Am sorbit ca un lup din fiertura de lobodă, am mai mestecat doi păpușoi copti în spuză, apoi m'am lăsat într'o rână pe colțul laviței. Imi simțeam oasele frânte după munca de o zi pe fostul nostru pământ.

Maica a rămas tăcută în fața vetrei. Și-a adunat mâinile în poale și privirile către tăciuni, care pe alocuri mai scăpărau încă. Ofta des. Poate că-l vedea acolo a avea pe tăicuța. Căci avea biata doar 30 de ani și'n părul negru ca mura, de acum trei ani începuseră a-i miji cărări albe.

Am adormit uitându-mă la ea. Și parcă se făcea că venise tăicuța din țarină, cu coasa de-a spinare. Eu i-am sărit în cale cotrobăindu-l prin sân, unde de obicei aducea mere și nuci. El m'a ridicat în cârcă și jucându-mă așa a pătruns în tindă. A sărutat-o pe mama care-i apăruse în prag...

— Scoal' Costandine muică!

Am tresărit. O mână mă zgâlțâia de umăr. Deasupra mea se aplecase mama galbenă ca ceara, cu ochii rătăciți și plânși.

— Scoal' iute și dă fuga pân' la alde Safta și ad'o cu niscai buru-ieni, că moare copchila! Da'ntr'un suflet, m'auzi!?

Soră-mea începuse a face spume la gură și-i simțeam răsuflarea fierbinte ca focul.

Alături Sâmbotina mugea a foame, râcâind cu cornul în perete.

Mi-am tras nădragii și am ieșit pe ușă. Maica, din tindă, a mai strigat după mine:

— Costandine, cată și-o ia prin țarină. Nu care cumva să te abați prin coama pădurii, că ies tâlharii lui Hitler ca lupchii la pradă.

Apoi trecându-și colțul broboadei peste gură, îngână mai mult pentru sine:

— De trei zile umblă haitele prin vizuinele pădurii. Și ies noaptea de sfârtecă tot ce le cade în ghiare. Doamne ferește să nu dea cu ochii de copchil!

Luna se ridicase naltă și rotundă. Lumina cu valuri de argint de puteai juca țintarul.

Pe la mijlocul hudiței, văzui lumină și forfotă la casa lui Pandele. Era priveghiu. Un câine urla sub fereastră. Gospodarul a eșit afară și-a zvârlit cu un retevei după el.

— Chei satană, huoo!... Că nu te-a nemerit și pe tine tâlharii...

Pe fie-sa Domnica, mândrețea satului, o nemeriseră soldații lui Hitler, în fapt de dimineață, când se ducea cu merinde în țarină. I-au luat mâncarea, au batjocorit-o, apoi au omorât-o. Zăcea înțepenită sărmana pe năsalie, cu mâinile cruce pe piept. Pe hudița marea mai licăreau ici, colo ferești. Se vedea că gospodarii n'aveau odihnă. Mai ieșeau pe afară, mai adăpau vitele...

Când să trec podul Jepii, văzui pe Catinca lui Frasin cu coatele pe zăplaz, aruncând vorbă:

— Auziși cumătră că vin ?

— Oare?... răspunse cumătra lăsând ciutura fântânii.

— Da, Marie fă, cică vin cu zurba și calcă în picioare tot de-a oțova. Am auzit cu urechile mele din gura lui don major Ghiță.

— Apoi majurului îi dai tu crezare, fa? Ii tremură și lui nădragii. Și-apoi am auzit că n'o să mai poată fura și schingiui satul după voie. Ba că spunea Gurgui potcovarul, că rușii-s oameni de omenie și că vin să'mpartă dreptate sărăcimii.

— I'auzi tu, soro!

Pe la răscruci nu era nici țipenie de om. Dar urechea îmi prinsese un scârțâit de car și mai pe aproape niște scrâșnete de lacăte. Zării în jurul crâșmii pe jupân Ciugulea într'un cămeșoi lung, trăgând de zor drugi și zăvoare peste obloane. Pe delături îi dădea ajutor fiu-su Gârlici.

Dinspre vale se ivi badea Gligore Hrițcu îndemnând cu codrișca un bou și o vacă încovoiați în jug, sub povara unui cotiugar cu fâneată.

Când trecu prin dreptul crâșmii, dădu bună vreme crâșmarului, căutându-i vorbă.

— Dar ce te fereci așa giupâne, că doar n'o fi vremea lui Terente.

Ciugulea tresări. Fiu-su rămase cu mâna pe un ivăr. În treabă cu oblonitul, nici nu auziseră scârțâitul carului.

— Ia mai dregem și noi câte ceva, bade. Auzii că prin partea Comăneștilor au spart tâlharii azi noapte două hanuri de creștini.

Badea Gligore râse cu gura plină, săltând cușma pe-o ureche.

— Păi amu, bre, în crucea nopții, ți-ai găsit și dumneata?... Nu cumva auziși că vin rușii, giupâne?...

— Apoi vie, că cine ce-o avea cu mine? Ei is cu războiul lor, eu cu cinstea și munculița mea.

— Din partea vorbelor o aduseși bine, Ciuguleo. Numai că cu cinstea n'ai prea brodit-o. Incai ferecă-te bine. Dumneata cu cinstea și satul cu munculița...

Apoi își oțări fața șanțuită de nevoi, scuipând din vârful limbii către crâșmă.

— Hăis boală, nea haram, că amuș îți mânca și voi pe săturate și-or mai răbda ciocoi, — îndemnă badea boii, luând-o agale pe ulița plo-pilor unde-și avea hodgeagul.

Eu n'am prea înțeles vorbele badei. Simțeam doar că în sat e vorba

de o socoteală veche. Și cu gândul de a pricepe mai pe'ndelete vorbele lor, am luat-o spre țarină trecând deadreptul peste haturi. Trecui Puntea Mielului și mă avântai până la brâu în Vadul Lupului, mai sus de moară. Apoi o luai de-a curmezișul, tăind țarina popii să ajung mai degrabă la baba Safta lui Stăvrache, a lui Ilia mortului.

Ce-i drept imi era cam frică să dau ochii cu baba. Se ivea năluca prin sat, știrbă, zburliță ca o bubă, de băga spaima'n ploduri. Umbla încovoiată pe un toiag de care atârna o straiță cu buruieni și oase de leac. Ținea răbojul praznicelor și a calendarului pe vechi și mare, avea zile însemnate când sfătuia nevestele să ungă ușile cu usturoi să nu între strigoii. Și apoi nu era clacă să nu pice și ea. Se așeza într'un colț de tindă și depăna povești cu ducă-se pe pustii și ucigă-l toaca, de ți se făcea părul măciucă. Și se mai zicea că e meșteră în dalac și bubă neagră. O chemau nevestele la deochi, la tremurici și vătămătură, ba se mai băga și la lehuze. Că, ce era de făcut? Boier Neacșu îi făcuse dar o cocioabă pe lângă conac și-i zicea doftoroaia satului. Dar oare, — mă întrebam, — el dece aduce spițer de la târg când se'mbolnăvea oarecine la conac?

Dinspre sat zvoneau cocoșii a miez de noapte. Am trecut într'o fugă pe lângă Han-tătar, niște hrube vechi și părăsite. Am ajuns pe o creastă. De aici se vedea aproape conacul boierului. Avea câteva lumini aprinse.

M'am strecurat încet până la ușa babei Safta. Înăuntru ardea un muc de lumânare. Prin ochiul de geam văzui, pentru întâia oară, bordeiul înăuntru. Pe plită sfârâiau doi lilieci negri. O oală cu zoi străjuia în mijlocul odăii, iar pe la margine, bălegar proaspăt. Baba, ca o altă arătare, stătea întinsă printre boarfele de pe cuptor, mânând de zor porcii la jir.

Am stat așa la ușă și parcă mă străbătea un fior din creștet până'n tălpi. Să strig, să nu strig...

De câțeva vreme dulăii boierului dădeau târcoale conacului, lătrând a om străin. Se vede că mă mirosiseră. Adulmecară vântul urcați în două labe pe un tăpșan, apoi lătrau mai amarnic aruncându-se spre mine.

Să fug, unde? Tot mă prindeau. Ca o săgeată mă repezii înainte. Din două sărituri am fost în crengile unui măr. Jos câinii făcuseră roată. Mă suii mai sus și gândeam la o scăpare.

La conac pare-se că era forfotă. Câteva slugi intrau și ieșeau pe ușile conacului. O cătană în manta lungă și neagră zbiera la slugi. Printre ele o zării pe fata cea mică a boierului. Parcă plângea și se răcorea, agățându-se de cel cu mantaua. Se măritase acu o lună de zile după un străin. Nănașa Zamfira spunea chiar că ar fi cătană nemțească și că au făcut nunta în străinătăți.

Zorile începură a mihi la răsărit. Câteva vrăbii în copacul de alături prinseră a se spăla prin cuibare.

Dinspre conac se ivi boierul cu o pușcoace în mână, cu cealaltă streășină la ochi, măsurând zarea. Zări câinii în jurul mărului și se în dreptă spre mine cu o falcă'n cer și cu una în pământ.

— Aaaa?!... făcu el laolaltă cu câinii. Ia uite ce-mi mai trebuia mie acum? Dă-te jos tâlharule, că trag!

Nici nu apucaî să pun piciorul pe pământ și să-i spun ce-i și cum e cu mine când un pat de pușcă mă isbi în umăr, lipindu-mă de trunchiul mărului. Simțeam că-mi fierbe capul iar picioarele nu mă mai ținură.

Boierul m'a încălecat cu cismele și m'a călecat așa până a văzut că

nu mă mai zvârcolesc. M'a înșfăcat apoi de cămașă și m'a târît după el înjurând.

— Dumnezeii voștri de tâlhari. Nici n'au venit bine bolșevicii și ați început să-mi dați târcoale.

Câinii se îndepărtară pe încetul. Boierul m'a băgat cu capul într'un butoi cu apă apoi m'a zvârlit lângă o grindă și a strigat:

— Ghiță!

Don' majur Ghiță, stăpânul satului și sluga boierului, bălăbănindu-se pe picioare de băătură, se înfățișă boierului.

— Să trăiți!

— Ei, ce se aude? făcu boierul ursuz.

— Că ce am, hâc, am auzit coane, nu-i a bună, făcu majurul sughițând. Cică rușii i-s pe aproape, hâc.

Boierul să frământa pe picioare, — pe față i se adunaseră câteva dungă roșii.

— Dece dracu nu mai vine odată băiatul lui Ciugulea. I-am spus de cu zori să fie aici.

— Păi ce eu nu-s bu-bun, coane, hâc? Vă stau la ordin.

— Tu ești beat ca un porc și nici nu cunoști potecile peste munți. Trebuie să-l trec pe Von Müller, gineri-meu și încă alți patru ofițeri superiori. De trei zile stau sărmanii ascunși în pod.

— A, don' maior ăla neamțu? Eu l-am văzut îndrăgindu-se cu hâc, porumbița dumneavoastră. Dar nu mi-am dat cu presupusul că-i chiar ginere boeresc.

— Ei, lasă, lasă acum! Ia pe tâlharul ăsta, arată boierul spre mine, și du-l la post. Până nu spune ce a vrut să fure sau cine l-a trimis, nu-i dai drumul.

Eu, tâlharul, scânceam lângă grindă. Mă gândeam să fug. Dar erau înarmați amândoi, așa că stam și prindeam întocmai vorbele lor. În cap îmi crescuseră câteva cucuie. Din nas și colțul gurii, se prelingeau până pe cămașă boabe roșii.

O palmă de majur îmi fripse obrazul. Cușma mi-a sărit cât colo.

— Las's pe mine coane, hâc, că de n'o spune el și țâța care-a supt-o dela mă-sa!..

— Și ia seama, stăruie boierul, de-l vezi cumva pe Gârlici al lui Ciugulea, spune-i să vie trap. Am pregătit cai, merinde, tot, numai el întârzie... Mă, majurule. Ne calcă bolșevicii moșia în picioare... Ehe, dar n'or rămâne ei mult... și s'o alege praful...

— Moșia, să trăiți, coane. Dumnezeii mă-sii, hâc, așa-i precum spuneți, praful s'o alege din ei.

Apoi făcu un drept, pocnind din călcâie, după care mă înșfăcă de guler. Abia atingeam cu picioarele vârful ierbii.

Să fi fost cam pe la jumătatea drumului între sat și conac, când din dreptul fântâni orbului, dintr'o poiană, ne ieșiră în față patru cătane în trapul cailor. Oștenii purtau cămăși gălbui, scoase pe sub cingătoare, și câteva cutii cu coadă scurtă prinse la brâu. Opriră liniștiți caii.

Don majur mă slobozi din strânsoare, apoi amețit de băătură și ca un militar ce se afla, se roti în loc și o luă la goană printre tufișuri.

Eu am uitat și de mamă și de soră-mea și de bătaie. Tremuram ca

varga. Am închis ochii, am ridicat mâinile în sus și mi-am făcut o cruce din vârful limbii: doamne iartă-mă!

Am așteptat așa cu gândul dus la cealaltă lume. Câțiva pași grei călcară iarba spre mine. O mână aspră îmi pieptăna clăia părului. Altă mână îmi ridică încet bărbia.

Deschisei un ochi, apoi celălalt. În fața mea se aplecase un om cu barba aspră. Pe obrazul stâng până în dreptul gurii, avea o urmă de rană, vânăță. Fruntea îi era înaltă și lînsă ca sticla. Ostașul avea ochi mari și verzi.

M'am tras un pas înapoi. Ochiul lui s'au umezit și am putut vedea peste adâncul lor seninul dimineții. A scos o basma, a spălat-o în ciutura fântânii. Ceilalți trei călărăși stăteau în scări privindu-mă cu milă. Unul, frumos, cu mustața neagră, cum auzeam eu că poartă cazacii, a isbucnit în răs arătând cu mâna spre mine.

Eu m'am roșit până în vârful urechilor. Mă uitasem cu mâinile în sus. Le-am lăsat agale în lungul trupului.

Omul cu barbă aspră s'a așezat lângă mine. Mi-a netezit grijuliu, cu o basma udă, fața pătată de sânge.

— Ti doari? Te-a hătut... Cum ti chiamă?

Eu am început să plâng. Vorba nu-i semăna cu fața aspră și încă era pe limba noastră.

— Bade, am zis eu printre sughituri, dumneata ești bolșevic?

— Bolșevic, măi țacă, din țara cei mari; s'îs di prin părți Bugului.

— Apăi că eu nu știu ce-i acea Bugului. Numai, bade, zic așa ca să-ți ajute dumnezeu să birui... că pe mine mă cheamă Costandin.

Osteanul a răs.

— Ghini, Costandini frați. Ia hai ș'om mânca ceava. A scos o roată de pâine din raniță. Era albă de-mi scăpărau ochii la ea. Apoi a mai scos o cutie de tinichea pe care a spintecat-o la gură.

— Ie și mânâncă, Costandini, că noi avem treabă. Am băgat un deget în zeamă și l-am dus la gură.

Cel de pe Bug încălecăse iarăși.

— Măi copchile, se'ntoarse el către mine din scări, nu cumva ai știre prin partea locului, de cuibare di nemți?

— Apăi că s'or ascuns bade ca lupchii în vizuină. Doar prin poduri mai dai de ei, și noaptea la pradă.

Oștenii au dat piteni cailor. Cel frumos cu mustața neagră a scos casca de fier și a fluturat-o către mine.

— Bade, strigai eu ca mușcat de un gând. Vezi că la conac e o cătană de a lui Hitler de-i spune Müller. Acela-i ginere bolșesc. Și mai sunt vreo patru din cei de le zice „superiori“ ascunși în pod. Luați-o pe cărare și dați de ei că-s gata să spele putina către munți.

Oștenii s'au oprit pe loc. Cel cu pâinea le-a tălmăcit ceva celorlalți, pe semne ce zisesem eu. Au făcut sfat. Căii tropăiau pe loc, apoi odată au pornit ca zmeii, împrăștiindu-se fiecare pe marginea potecii.

Eu am înșfăcat pâinea și cutia de tinichea și am rupt-o la fugă către casă, să le împart și la ai mei din bunătați și să le povestesc despre bolșevici.

Pe cărare mă întâlnii cu Gârlici al lui Ciugulea care ținea în spre

conac tot într-o fugă. Se împiedeca în picioare, găfăia și era galben ca ceara. Când mă văzu vesel pe cărare, rânji bănuitor la mine.

— De unde ai furat pâinea, măi calicule ?

— Apoi că mi-a dat-o boier Neacșu...

Acum îmi era la îndemână să glumesc.

— Așa, fire-a-ți voi al dracului de mârłani, și mai spuneți că boieru-i rău.

— Păi cum să fie rău nene, când ne dă pâine. Numai rușii sunt răi.

— Rușii?! făcu Gârlici ca mușcat de șarpe. Au trecut și pe aici ?

— Da de unde...)

El a apucat-o la goană spre conac. Eu am strigat după el și nu i-am mai zis nene, cum mă învățase după ce mi-a tras o sfântă de bătaie:

— Vezi măi, pui de ciocoi, să nu le pui nemților sare pe coadă. Și râdeam cu lacrimi gândindu-mă că, doamne ferește, isă mă aflu acum în pielea lor, sau a ciocoiului ăl bătrân. Intrați în sat. Copchiii sburdau pe ulița mare. Nevestele se șteau peste garduri, spre capul satului. Câteva babe zburlete întindeau gâtul pe ferești.

Mălin a lui Butu, prietenul meu, mă întâmpină în fuga mare.

— Costandine, au venit rușii !

— Ei!.. am făcut eu întinzându-i o bucată de pâine rusească.

— Da, măi. De cu zori am auzit un uruit ca de zăgazuri. Și numai iacă răsare la răscruci o namilă cu totul și cu totul de fier și în creștet purta o țevă de tun. Și-apoi în loc de roți avea niște îmbucături de feare de trecea șanțurile ca un balaur. Apoi că s'or oprit către bordeiul vostru. Și-apoi în urma lor se răspândeau un „ploton“ de oșteni — așa zicea tata, că ăla-i ploton, toți armați cu o pușcă scurtă de avea o roată la mijloc. Și-apoi printre ei se aflau și fete bălane îmbrăcate la fel. Ce se mai minunau muierile noastre de ele... Și mare am văzut-o pe maică-ta cum a ieșit fără frică în fața lor, cu soră-ta Anica în brațe, de parcă le cerea ajutor. Din ploton s'a desprins una din cele fete, a căscat ochii soră-tii, a căutat-o în gură și apoi au intrat grabnic în casă tustrele.

Eu n'am mai așteptat mult. Am tulit-o spre casă. Namila de fier se hodinea ca la o aruncătură de praștie de casa noastră.

Oștenii fumau liniștiți pe marginea șanțului. Copchiii începură a-i da roată namilei. Mai întâi codindu-se, apoi văzând că bolșevicii nu se zborșesc la ei au început să se cațare pe ea. Unul a adus o poală de mere. Catinca lui Frasin trecu ulița către ei cu o oală de chisleag în mână. În spatele ei Ucă, fiu-su, abia tăbârcea gogeamite harbuz. Un oștean l-a prins pe Ucă de subsiori și l-a încălecat sus pe țeva tunului. Acum se afla pe șapte cai și bătea mândru din picioare, uitându-se la țâncii ce-l jinduiau de jos.

Am sărit pârleazu, am ajuns în tindă, și iacă-mă-s în prag.

Soră-mea stătea pe laviță, și liniștită și trează. Alături o fată îmbrăcată la fel ca soldatul cu pâinea, ținea în mână, mâna soră-mii și parcă număra ceva. Era bălană și durdulie. Fața nu i-o puteam desluși, că era bătută de praf și noroi. În poală ținea o trăistuță de piele din care ieșeau scule lucitoare și sticlute mici cât un deget de copil.

Maică-mea în mijlocul odăii râdea și plângea.

Eu mă uitasem în prag cu pâinea subsuoară și nu-mi credeam ochilor. Mama parcă mai întinerise.

C. SITNIC

LENIN ȘI PROBLEMELE ESTETICII

Apariția celei de a patra ediții — în treizeci și cinci de volume — a operelor lui V. I. Lenin, constituie un eveniment de o importanță enormă în viața ideologică a țării noastre.

Activiștii din toate sectoarele frontului ideologic găsesc în genialele lucrări ale lui Lenin, îndrumări temeinice, un adevărat îndreptar spre acțiune. La sfârșitul secolului al XIX-lea, centrul mișcării revoluționare mondiale s'a mutat din Apus în Răsărit. Rusia a devenit patria leninismului, care este cea mai înaltă realizare a culturii ruse și mondiale.

Noua etapă a dezvoltării esteticii marxiste este legată de numele lui Lenin și al lui Stalin. În genialele lor lucrări, teoria marxistă, inclusiv estetica, a fost ridicată pe o treaptă de dezvoltare nouă, mai înaltă.

„Putem spune fără exagerare — se arată în Cursul Scurt al Istoriei P. C. (b) — că după moartea lui Engels, Lenin este cel mai mare teoretician iar după Lenin, Stalin, și alți discipoli ai lui Lenin, au fost singurii marxiști care au făcut să progreseze teoria marxistă îmbogățind-o cu o nouă experiență în noile condiții ale luptei de clasă a proletariatului”¹⁾

În lucrările clasice ale lui Lenin și Stalin este arătată dezvoltarea viitoare a esteticii marxiste. Lenin și Stalin au îmbogățit estetica marxistă cu o experiență nouă, grandioasă, experiența epocii luptelor hotărâtoare ale proletariatului împotriva burgheziei, a epocii construcției și victoriei socialismului în U.R.S.S., au generalizat experiența celei mai mari revoluții culturale, realizate într'un timp nemaivăzut de scurt în țara proletariatului învingător.

Estetica marxist-leninistă se bazează pe principiile materialismului dialectic, care constituie concepția de viață a partidului marxist-leninist, baza teoretică a comunismului, baza teoretică a Partidului Bolșevic și a Statului Sovietic.

Etapa leninist-stalinistă în dezvoltarea esteticii marxiste este etapa cea mai înaintată a dezvoltării științei mondiale despre artă: estetica leninist-stalinistă este steagul de luptă al artei înaintate, realiste, de un înalt nivel ideologic, este arta adânc populară, care servește luptei de eliberare a popoarelor, cauzei socialismului și democrației, cauzei păcii din întreaga lume. Estetica marxist-leninistă constituie o armă activă în lupta poporului sovietic pentru construirea societății comuniste, deoarece idealul de viață

1) Istoria P. C. (b) — curs scurt, pag. 342, ed rusă și ed. P.M.R. pag. 498.

și idealul artistic al societății sovietice socialiste sunt unul și același: comunismul. Estetica marxist-leninistă nu numai că explică științific procesul artistic, dar contribuie în mod activ la formarea unei arte noi, îndrumază dezvoltarea ei. Marx și Engels au pus bazele concepției materialiste a esteticii; în operele lui Lenin și Stalin sunt determinate acele forme concrete în care se va desvolta și va trebui să se desvolte, să se construiască cultura socialistă, în care se trasează perspectivele și se indică mijloacele concrete de înlăptuire a revoluției culturale. Partidul Bolșevic, partidul lui Lenin și Stalin, încă din momentul pregătirii și realizării Marei Revoluții Socialiste din Octombrie, a avut un vast program, absolut precis și clar, de creiere a unei culturi socialiste, program în care artei i se rezervă un loc de onoare.

Aportul lui Lenin și Stalin la estetica marxistă nu se epuizează și nu poate fi considerat ca epuizat numai prin acele dintre lucrările lor în care sunt tratate direct problemele culturii și ale artei, deși și în aceste lucrări ei ne dau un mare număr de exemple minunate de aplicare a materialismului dialectic și istoric, în analiza operelor câtorva artiști. Marele aport al lui Lenin și Stalin în estetica marxistă se determină prin tot ceea ce au adus ei nou, după Marx și Engels, în teoria marxistă în general, în filozofia marxistă în general. Problemele de cultură și artă constituie o verigă dintre cele mai importante, de neînlăturat în învățătura marxist-leninistă.

Pentru a înțelege și a evalua just enormul aport pe care l-a adus Lenin în estetica marxistă, este necesar, în primul rând, să amintim de dezvoltarea adusă de Lenin teoriei marxist-materialiste a cunoașterii, științei filozofice marxiste.

Teoria ogîndirii, teoria materialistă a cunoașterii, a fost analizată profund și multilateral în genialele lucrări ale lui Lenin. Teoria leninistă a ogîndirii este baza esteticii marxist-materialiste.

Teoria leninistă a ogîndirii oferă criterii cu adevărat științifice pentru înțelegerea justă și pentru descoperirea legilor de dezvoltare a artei. Ea servește ca o armă invincibilă în lupta împotriva multiplelor aspecte ale esteticii idealiste și materialist-vulgare, împotriva tuturor felurilor de obscuranțiști mistici, simplifikatori și vulgarizatori, în teoria și practica creației artistice.

Teoria ogîndirii, studiată în toate aspectele ei de către Lenin, nu numai că constituie o bază teoretică temeinică, profund științifică a esteticii materialiste, dar constituie în același timp și o justificare teoretică a realismului în artă.

Lenin ne învață că conștiința omenească ogîndește existența, independent de realitatea sa obiectivă — că conștiința este capabilă să cunoască just realitatea înconjurătoare a omului, legile ei. „Realismul naiv“ al oricărui om sănătos, care n'a zăbovit într-o casă de nebuni sau într-o școală a filozofilor idealști — arată Lenin — constă în faptul că lucrurile, mediul, lumea există independent de senzațiile noastre, de conștiința noastră, de eul nostru și, în general, de om... Senzațiile noastre, conștiința noastră, nu sunt decât o imagine a lumii exterioare, și e dela sine înțeles

că o imagine nu poate exista fără obiectul reflectat, acesta din urmă existând însă independent de cel în care se produce imaginea. Convingerea „naivă” a omenirii este pusă în mod conștient de materialism la baza teoriei sale a cunoașterii”²⁾

Cunoașterea este un produs al dezvoltării istorice a omenirii. Logica și teoria cunoașterii — observă Lenin — trebuie să reiasă din „desvoltarea întregii vieți a naturii și a spiritului”³⁾. Granițele cunoașterii omenești sunt nelimitate. În lume nu există lucruri sau fenomene ce nu pot fi cunoscute, există numai lucruri sau fenomene care sunt încă necunoscute, omului. Cunoașterea poate să dea adevărul absolut care se formează din adevărrurile relative. Practica socială constituie criteriul justeței cunoașterii noastre.

Cunoașterea de către om a lumii înconjurătoare are un caracter dialectic. „Drumul cunoașterii spre obiect — arată Lenin — se poate face numai în mod dialectic”⁴⁾. Cunoașterea este o veșnică, o neîncetată apropiere a gândirii de obiect. „Ogîndirea naturii în gândul omului — scria Lenin — nu trebuie înțeleasă în sens „mort” sau „abstract” — fără mișcare, nu trebuie înțeleasă, fără contradicții, ci ca un proces neîncetat al mișcării, al apariției contradicțiilor și al rezolvării lor”⁵⁾.

Procesul cunoașterii nu este un act pasiv, mort, ci o prelucrare activă în mintea omului, a percepțiilor, senzațiilor, generalizarea lor logică și analizarea lor pe baza întregii experiențe de viață a omului respectiv, a omenirii în genere.

„...Pentru orice materialist — arată Lenin — senzația nu este într'adevăr decât legătura directă dintre conștiință și lumea exterioară”⁶⁾. Dar „având ca punct de plecare senzațiile, — spunea Lenin — putem păși pe linia subiectivismului, care conduce la solipsism („corpurile sunt complexuri sau combinații de senzații”) și putem păși și pe linia obiectivismului care conduce la materialism („senzațiile sunt imagini ale corpurilor, ale lumii exterioare”⁷⁾. Astfel, senzațiile noastre, reprezentările, constituie — după Lenin — „fotografiile”, „copiile”, „tiparele”, „reprezentările imaginare”, „aspectele” obiectelor și fenomenelor reale ale lumii înconjurătoare.

Pentru Lenin însă, „scoaterea tiparelor” după realitate, „nu este un act simplu, nemijlocit, de ogîndire moartă, ci un complex, bifurcat în zig-zag”⁸⁾. Pentru a obține o imagine reală și profundă asupra lumii, aceste senzații inițiale trebuie să fie supuse unei analize logice, trebuie să capete forma unei înțelegeri științifice. Înfațișând procesul complex al cunoașterii, Lenin îl caracterizează în felul următor: „La început apare imprecizia, apoi se desprinde ceva — după aceea se dezvoltă înțelegerea calității (determinarea obiectului sau fenomenului) și cantității. După aceea

2) V. I. Lenin, Opere XIV ed. rusă pag. 57—58 și V. I. Lenin „Materialism și empiriocriticism” ed. P.M.R. pag 68.

3) Leninski sbornic vol. IX, pag. 13. ed. rusă.

4) Leninski sbornic vol. XII, pag. 229, ed. rusă.

5) Leninski sbornic vol. IX, pag. 209, ed. rusă.

6) V. I. Lenin, Opere, vol. XIV, Ed. rusă p. 39 și „Materialism și Empiriocriticism” pag. 46, Ed. P.M.R.

7) Id. pag. 114 și pag. 134.

8) Leninski sbornic v. XII, ed. rusă, pag. 339. Vezi și „Lenin despre literatură”, pag. 163.

cercetarea și interpretarea îndreaptă gândul spre cunoașterea identității — deosebind — bazele — esența.. fenomenul, — cauzalitatea... Toate aceste momente (pași, trepte, procese) ale cunoașterii sunt îndreptate dela subiect spre obiect, verificând prin practică și ajungând prin această verificare spre adevăr...⁹⁾ „Gândirea, pornind dela concret spre abstract, — observă în alt loc Lenin — nu se îndepărtează, dacă ea este justă... dela adevăr, ci se apropie de el. Abstracția materiei, a legii naturii, abstracția valorii, ș. a. m. d., într'un cuvânt toate abstracțiunile științifice (juste, serioase, nu absurde) oglindesc natura mai profund, mai real, mai deplin. Dela contemplarea vie spre gândirea abstractă și dela aceasta la practică — acesta este drumul dialectic al cunoașterii adevărului, al cunoașterii realității obiective.“¹⁰⁾

Lenin desvăluie cu o profunzime excepțională dialectica procesului cunoașterii și nu mai lasă nici piatră peste piatră din denaturarea idealistă și mistică a cunoașterii lumii înconjurătoare de către om. Această teorie materialistă a cunoașterii ne dă o cheie minunată pentru desvăluirea, interpretarea procesului de creație artistică, care constituie un aspect special al cunoașterii, al însușirii realității.

Desvoltarea cunoașterii este un proces continuu, fără sfârșit, de apropiere spre adevărul absolut... „Prin natura ei, gândirea omenească — scrie Lenin — e, prin urmare, în stare să ne dea și ne dă adevărul absolut, care se alcătuește din suma adevărilor relative. Fiecare treaptă a dezvoltării științei adaugă noi grăunțe la această sumă a adevărului absolut, limitele fiecărui postulat științific fiind totodată relative, și anume când largite, când îngustate de ulterioara sporire a cunoștințelor... Din punctul de vedere al materialismului modern, adică al marxismului, condiționate din punct de vedere istoric, sunt limitele apropierii cunoștințelor noastre de adevărul absolut, obiectiv, necondiționată este însă existența acestui adevăr, necondiționat este faptul că noi ne apropiem de el. Condiționate din punct de vedere istoric sunt contururile tabloului, necondiționat este însă faptul că acest tablou oglindește un model existent, în mod obiectiv... Intr'un cuvânt, condiționată din punct de vedere istoric este orice ideologie, necondiționat este însă faptul că oricărei ideologii științifice (spre deosebire de pildă de cele religioase) îi corespunde un adevăr obiectiv, natura absolută“¹¹⁾.

Aceste indicații ale lui Lenin au o importanță imensă pentru estetică, pentru înțelegerea și interpretarea materialistă a dezvoltării artei, pentru lămurirea adevărată a ideologiei artistice, deoarece dacă în fața noastră avem o operă cu adevărat artistică, aceasta trebuie să conțină neapărat în ea un adevăr obiectiv. Tocmai din acest fel de a pune problema reiese vestita teză a lui Lenin: dacă avem în fața noastră un artist cu adevărat mare, atunci măcar unele dintre momentele esențiale ale realității trebuie să se fi oglindit în opera sa. Subliniind caracterul istoric al cunoașterii omenești, continuitatea dezvoltării ei, Lenin arată că „adevărul este

9) Idem., pag. 291.

10) Leninski sbornic v. IX. pag. 165—166, ed. rusă.

11) V. I. Lenin, Opere, vol. XIV, Ed. rusă, p. 122—123 și „Materialism și empiriocriticism“, ed. P.M.R., p. 144—146.

un proces. De la ideea subiectivă omul ajunge la adevărul obiectiv prin practică...¹²⁾ Practica constituie criteriul de bază al realității cunoașterii omenești, controlul justetei acesteia. De aceea, „punctul de vedere al vieții, al practicii, trebuie să fie punctul de vedere prim și fundamental al teoriei cunoașterii. Și acest punct de vedere ne conduce în mod inevitabil la materialism, respingând din capul locului interminabilele născociri ale scolasticii profesionale.”¹³⁾ „La Engels însă — observă Lenin în altă parte în cartea sa, — întreaga practică vie umană face erupție în însăși teoria cunoașterii, oferind un criteriu obiectiv al adevărului...”¹⁴⁾ Practica social-istorică a oamenilor este verificarea, măsura cunoașterii obiective; prin practica lui, omul dovedește justetea obiectivă a ideilor sale, a înțelegerii, a concluziilor științei, a formelor artei.

Lenin a înțeles foarte bine specificul aspectelor diferite ale cunoașterii umane, cum sunt gândirea științifică, logică, și gândirea artistică, plastică; el a desvoltat mai departe învățătura estetică a lui Marx și Engels, a democraților revoluționari ruși, asupra metodelor de cunoaștere artistică a lumii, asupra multiplelor aspecte ale acestora.

Lenin atinge în multe din lucrările sale problema specificului creației artistice. Vom arăta în primul rând observațiile sale în legătură cu această problemă, din articolul **Organizația de Partid și literatura de Partid**. În genialele articole ale lui Lenin despre Lew Tolstoi, această problemă își găsește o analiză multilaterală, iar scrisorile lui Lenin către Inès Armand, A. M. Gorchii, A. V. Lunaciarschi și alții conțin gânduri dintre cele mai profunde în legătură cu această problemă.

Dacă știința fixează rezultatele cunoașterii legilor realității, sub formă de cunoștințe logice directe în formule științifice, abstractizate din formele individuale concrete de manifestare și existență a acestor legi în realitate, în schimb, arta percepe lumea prin întruparea plastică a faptelor individuale, particulare, concrete, ale realității respective. Artă creează direct tablouri vii ale existenței însăși, fragmente din viața însăși, alegând dintre aceste fenomene pe acelea în care precizarea legilor care le dirijează se desvâluie cu o claritate specială — fără însă ca ea (arta) să dea o formulare generală a legii. Artistul nu este obligat să ofere spectatorului într-o formă directă rezolvarea conflictelor sociale pe care le reprezintă, el atrage doar atenția spectatorului asupra unor fapte anumite ale vieții, îi îndreaptă atenția asupra acestora. Tendința — spune Engels — trebuie să reiasă singură din situații și acțiune, fără ca să se insiste asupra acestui lucru, în mod special.

În scrisoarea către Inès Armand, din 24 Ianuarie 1915 — în legătură cu critica planului broșurii acesteia despre dragostea liberă, fără restricții, Lenin exprimă una dintre cele mai profunde observații asupra acestor particularități ale creației artistice. Arătând că tema care se referă la cazurile specifice — individuale de dragoste trebuie prelucrată în roman, Lenin observă între paranteze: „deoarece tocmai aici este cuiul, în

¹²⁾ Leninschi sbornic v. IX, pag. 219.

¹³⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XIV, pag. 130, Ed. rusă și „Materialism și empiriocriticism“, pag. 154.

¹⁴⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XIV, pag. 177, și „Materialism și empiriocriticism“, pag. 211.

mediul în care trăiește individul, în analiza caracterelor și psihicului tipurilor respective.”¹⁵⁾

În aceste cuvinte, se poate vedea ușor asemănarea părerilor lui Lenin cu cunoscutele observații ale lui Engels asupra romanului, din scrisoarea către M. Kautski.

Indicațiile lui Lenin asupra romanului, asupra specificului acestuia, trebuiesc înțelese într'un sens mai larg: în ele este cuprinsă o înțelegere profundă a caracteristicilor creației artistice în general.

Arta are întotdeauna de a face cu cazuri individuale — ale realității, ale vieții, — ea reproduce o situație concretă, individuală, analizează caracterele și psihologia unor persoane anumite și — pe această bază — cunoaște anumite aspecte ale realității, desvăluie legile ei inerente.

Adevărata artă nu reproduce însă primele fenomene care îi ies în cale, faptele întâmplătoare. În artă, o importanță deosebită o are alegerea faptelor, tipizarea lor. Reprezentând aspectele tipice ale realității, arta — la fel ca și știința — dă, într'o formă specială, plastică, o generalizare largă, profundă a vieții cercetate. Deaceia joacă un rol atât de mare în creația literară problema tipului, problema creerii tipului artistic. La Lenin găsim multe observații în legătură cu această problemă. Propunând lui Lunacearschi o temă de referat împotriva menșevicilor, Lenin arată între altele cum din portretul unor personaje concrete se poate — și trebuie — să se creeze un tip. În scrisoarea către Lunacearschi, dela finele lunii August 1905, el scria: „**Țintuiți-i pentru mizera lor metodă de luptă. Faceți din ei un tip. Faceți-le portretul în întregime din însăși vorbele lor.**”¹⁶⁾ Lenin se mai întoarce la problema tipului și în scrisoarea deja amintită adresată lui Inês Armand.

O altă scrisoare a lui Vladimir Ilici către Inês Armand în legătură cu romanul lui V. Vinnicenco, **Chemarea părinților**, are o importanță deosebită nu numai pentru că în ea este exprimată poziția hotărât negativă a lui Lenin față de literatura decadentă, pesimistă, dar și pentru faptul că această scrisoare cuprinde cerințele tipicității, a figurilor artistice profund valabile, protestul împotriva unilateralității și prin urmare împotriva redării nereale, deformate a realității.

„Există desigur, în viață — scrie Lenin, — câte un caz din toate aceste „monstruoșități” pe care le descrie Vinnicenco. Dar ca să le admiri pe toate la un loc și într'un asemenea fel, înseamnă să crezi orori, să-ți terorizezi imaginația și pe cititori, să-ți „umpli capul” (le și lui¹⁷⁾).

Particularitățile artei dictează artistului necesitatea contactului direct cu realitatea reprezentată, necesitatea cunoașterii concrete a acesteia. Numai o cunoaștere profundă și multilaterală a vieții dă artistului posibilitatea să creeze o operă importantă, reală, cu adevărat artistică.

Cunoașterea adevărată a vieții, adevărul profund îl entuziasmează pe Lenin în creațiile lui L. Tolstoi și M. Gorchii.

Lenin arată că valoarea artistică a unei opere de artă este direct proporțională cu cunoașterea vieții reprezentate în ea, de către autorul ei:

¹⁵⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XXXV, pag. 141, ed. rusă.

¹⁶⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XXXIV, ed. rusă, p. 288.

¹⁷⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XXXV, ed. rusă, p. 107.

„Când un autor — observă Lenin — își închină povestirile unei teme pe care nu o cunoaște, iese un lucru neartistic.“¹⁸⁾

Lenin amintește mereu că forțele artistului se desvoltă într-o strânsă legătură cu realitatea, din care își trage el inspirația, patosul creației sale.

Bucurându-se de posibilitatea dată lui Gorchi în anul 1913 de a se întoarce din străinătate, Lenin aprobă întru totul intenția scriitorului de a veni în Rusia și observă: „Iar posibilitatea de a hoinări prin Rusia (prin Rusia Nouă) înseamnă pentru un scriitor revoluționar, posibilitatea de a lăsa apoi de o sută de ori mai puternic în Romanovi & Co...“¹⁹⁾. Din toate acestea rezultă din nou cu toată claritatea că forța activă, revoluționară a artei constă — pentru Lenin — în faptul că ea arată faptele concrete ale vieții, demascând prin aceasta capitalismul, și, aducând prin aceasta o influență revoluționară asupra maselor, își îndeplinește misiunea ei educativă.

Despre necesitatea ca artistul să observe viața, să vadă în ea tot ceea ce este nou, Lenin vorbește în scrisoarea către A. M. Gorchi din 31 Iulie 1919: „Observația — scrie Lenin — trebuie să se facă de jos, de unde se poate vedea acțiunea noii structuri a vieții, în centrul muncitoresc al provinciilor sau în sate, unde nu este necesar să cuprinzi din punct de vedere politic un număr de date complicate. Acolo este suficient doar să observi.“²⁰⁾ Arătând că, rămânând în Petrograd, scriitorul poate să vadă doar fragmente din viața fostei capitale, din care muncitorii înaintați au plecat pe front sau la sate și unde au rămas disproporționat de mulți intelectuali fără de lucru, Lenin spune mai departe: „Nici ceeace e nou în armată, nici ceeace e nou în sate, nici ceeace e nou în fabrici — nu veți putea — ca artist — să observați sau să învățați aici. V-ați rupt de posibilitatea de a face ceeace aduce satisfacție artistului“²¹⁾.

„Artistul — spune Lenin — trebuie să observe acum, cum se construiește viața nouă în sate, sau în fabricile din provincie sau pe front. Acolo este ușor ca prin simpla observare să se separe descompunerea a ceea ce e vechi de mlădițele a ceea ce e nou“²²⁾.

Cartea lui Lenin, *Materialism și empiriocriticism* nu numai că desvoltă mai departe teoria materialistă a cunoașterii, dar în ea este dată și o critică bolșevică, excepțional de profundă și de completă a filozofiei reacționare burgheze și a esteticii epocii imperialismului. Lenin a arătat în mod clar că toți acești filosofi și esteti nou apăruiți repetă și rumegă cele mai rele afirmații ale filozofiei reacționare idealiste a trecutului — dela Berkeley până la Kant. Desvăluid caracterul de clasă al „norii filozofii“ a lui Mach și a urmașilor săi — apuseni și ruși — Lenin arată caracterul ei de partid, profund reacționar, rolul ei de aservire față de burghe-

¹⁸⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XXXIII, pag. 101, ed. rusă — „Lenin despre literatură“, p. 152.

¹⁹⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XXXV, p. 61, ed. rusă și „Lenin despre literatură“, p. 138.

²⁰⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XXXV, pag. 348—349, ed. rusă

²¹⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXXV, pag. 349, ed. rusă.

²²⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXXV, pag. 350, ed. rusă.

zia imperialistă. Demascând până la capăt caracterul idealist, reacționar al machismului, Lenin a desvăluit rădăcinile ideologice și de clasă ale decadentismului și ale formalismului, întregul caracter reacționar și decadent al esteticii respective, esența ei antipopulară și contrarevoluționară.

O importanță deosebită pentru demascarea decadentei artei burgheze și a esteticii ei, o are critica profundă a teoriei simbolurilor, hieroglifelor, care este făcută de Lenin în lucrarea sa **Materialism și empirio-criticism**.

După cum se știe, teoria simbolurilor, a hieroglifelor, a constituit și constituie o bază teoretică a decadentismului artei burgheze, începând cu impresionismul, simbolismul și terminând cu cubismul, futurismul și suprarealismul, care distrug structura plastică a gândirii artistice, distrug forma realistă, înlocuiesc cunoașterea profundă a realității prin arbitrarul subiectivismului, prin individualismul anarhist, și duc astfel la lichidarea artei în general.

Teoria simbolurilor, arată Lenin, nu se împacă cu punctul de vedere materialist, deoarece aduce o neîncredere față de simțuri, neîncredere în cele ce ne spun simțurile noastre. „Incontestabil, imaginea nu va putea fi niciodată pe deplin identică cu modelul; una este însă imaginea și alta simbolul, semnul convențional. Imaginea presupune în mod necesar și inevitabil realitatea obiectivă a celor „reflectate“. „Semnul convențional“ simbolul, hierogliful, introduc ca noțiuni un element de agnosticism cu totul de prisos“²³⁾

Extinzând asupra esteticii, asupra artei, critica teoriei simbolurilor făcută de Lenin, putem să desvăluim până la capăt natura antirealistă a artei decadente, a superficialității ei, a bunului plac, a atitudinii iresponsabile față de realitate — și deci — a deformării și denaturării acesteia.

Lenin subliniază rolul activ al gândirii în procesul cunoașterii și schimbării lumii. „Activitatea omului — arată Lenin — care își formează un tablou obiectiv al lumii, modifică aspectul exterior al realității, distruge rigiditatea acesteia, îi schimbă unul sau altul dintre aspecte, calitățile și în felul acesta înlătură trăsăturile ei aparente, superficiale și meschine, o face existentă în sine și pentru sine (adevăr obiectiv)“²⁴⁾.

Această natură activă, conștientă, este subliniată de Lenin și în alt loc. „Conștiința omului nu numai că reflectă lumea obiectivă, dar o și creează“²⁵⁾. Lenin înțelege acest rol al conștiinței drept ceva care transformă revoluționar-practic activitatea omului: „...„Lumea nu satisface pe om și omul — prin activitatea sa — hotărăște s'o schimbe“²⁶⁾.

Toate aceste situații este necesar să fie privite în legătură cu renumitele teze ale lui Marx asupra lui Feuerbach. „Neajunsul principal al întregului materialism de mai înainte — inclusiv și al lui Feuerbach — scria Marx — constă în faptul că lucrul în realitate, prin simțuri se ia numai în forma obiectului sau în formă de contemplare, iar nu ca activitate omenească sensitivă, practică, nu în mod subiectiv“ și deaceia „filozofii n'au făcut decât să explice — în diferite feluri lumea, dar problema

23) V. I. Lenin, Opere, vol. XIV, ed. rusă, pag. 223, și „Materialism și empirio-criticism“, pag. 263.

24) Leninschi sbornic, v. IX, pag. 251, ed. rusă

25) Idem., pag. 239.

26) Idem., pag. 241.

constă în aceea de a o schimba.”²⁷⁾ Lenin dezvoltă mai departe aceste teze ale lui Marx, le aprofundează și le umple cu un nou conținut concret, istoric.

Afirmând că cunoașterea creează lumea, Lenin demonstrează în teza sa că ideile și cunoștințele dobândite în procesul de cunoaștere a lumii, ideile și cunoștințele în care este just oglindită realitatea, au, pe de altă parte și ele, o influență asupra realității, ajută oamenii în transformarea ei.

În acest fel, conștiința umană nu fixează în mod pasiv lumea exterioară, ci prelucrează în mod creator impresiile obținute cu ajutorul simțurilor, transformându-le în cunoștințe logice, în aspecte artistice, care sunt cu mult mai largi și mai profunde decât acele impresii, senzații directe, care i-au servit drept bază.

Se înțelege ce importanță enormă au aceste teze ale lui Lenin pentru estetică, ce armă puternică constituie ele pentru lupta împotriva tuturor tendințelor antirealiste, naturaliste și formaliste și în particular pentru confirmarea înaltei misiuni educative a artei.

În legătură strânsă cu învățăturile lui Lenin asupra rolului creator, transformator al ideilor, al conștiinței, sunt și indicațiile lui asupra rolului visului, fanteziei, în teoria cunoașterii. „Această capacitate — scria Lenin — este extrem de valoroasă. Degeaba se crede că ea este necesară numai poetului. Este o prejudecată absurdă! Chiar în matematică este necesară, chiar și descoperirea calculului integral și diferențial nu ar fi fost posibilă fără fantezie”²⁸⁾ Chiar în cea mai simplă generalizare, în cea mai elementară idee generală, arată Lenin, „este o părțică anumită de fantezie”²⁹⁾ Deaceia „...este absurd să se nege rolul fanteziei chiar și în cea mai aridă știință”³⁰⁾ „Trebuie să visăm!”³¹⁾ cerea Lenin în cartea sa *Ce-i de făcut?* Pentru Lenin însă există fantezie și fantezie, există vis și vis, el este împotriva visului inutil, a „fanteziei rupte de viață”³²⁾ Pentru Lenin, adevăratul vis este visul util, visul care reprezintă un îndemn la acțiune, o previziune revoluționară, o consecință a însăși dezvoltării vieții, în sfârșit, un ideal revoluționar, pentru a cărui întruchipare în viață se duce lupta de eliberare a poporului în avangarda căruia stă clasa muncitoare, condusă de Partidul ei Bolșevic.

„Gândul asupra transformării idealului în real, este un gând profund: el este foarte important pentru istorie — scrie Lenin. Dar și în viața personală a omului se vede, că în aceasta este mult adevăr. Împotriva materialismului vulgar. ...Deosebirea dintre ideal și real nu este nici ea absolută, exagerată”³³⁾. Activitatea practică transformatoare a omului, îi permite acestuia să prevadă noile lui cuceriri, privind departe în viitor, pentru ca apoi să prefacă visul în realitate, să transforme ceea ce părea doar un ideal îndepărtat, în realitate. Tocmai în acest fel trebuiesc înțelese gândurile lui Lenin despre transformarea idealului în real.

²⁷⁾ K. Marx — F. Engels Opere alese, v. II, pag. 383, 385, ed. rusă

²⁸⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXX, Ed. rusă, pag. 284.

²⁹⁾ Leninski sbornic, vol. XII, pag. 339.

³⁰⁾ Leninski sbornic, ibid.

³¹⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. V, pag. 475, ed. rusă și „Lenin despre literatură”, ed. P.M.R. p. 164.

³²⁾ Leninski sbornic vol. XII, p. 339.

³³⁾ Leninski sbornic vol. IX, pag. 59.

Indicațiile lui Lenin asupra rolului visului, fanteziei, în teoria materialistă a cunoașterii sunt extrem de importante și de valoroase pentru înțelegerea justă a rolului imaginației, fanteziei în creația artistică, pentru înțelegerea justă a importanței idealului artistic.

Acestea sunt tocmai categoriile estetice care au fost respinse în totalitate de către sociologii vulgari și în genere de către simplificationii estetice marxiste. Negarea importanței visului, a imaginației în creația artistică, reduce posibilitatea de a înțelege procesul creator al artistului, în mod just, în toată complexitatea și contradicțiile lui, o atare negare duce totodată la înțelegere îngustă și sărăcăcioasă a metodei realiste, la înțelegerea îngustă a realismului ca o copiere plat-empirică a fenomenelor vieții și deci la excluderea din cercul artiștilor realiști a majorității marilor maeștri ai cuvântului, penelului, daltei.

Înțelegerea justă, materialistă a rolului și importanței imaginației, fanteziei în creația artistică, precum și a idealului înțeles ca o previziune artistică, ca o întruchipare artistică a celor mai înaintate și mai bune năzuinți ale maselor populare, a luptei lor pentru o transformare justă, echitabilă a vieții — toate acestea dau posibilitatea ca diferitele forme ale realismului să fie desvăluite și înțelese într'un fel nou, să fie înțelese ca o treaptă istorică-concretă a conștiinței artistice, a însușirii artistice a lumii.

Teoria leninistă a cunoașterii ne învață că forța și importanța artei adevărate nu stau în a constata un fenomen sau un fapt oarecare, unic, particular, întâmplător; forța ei stă în generalizarea, în tipizarea, în transformarea profund ideologică a realității, în știința de a arăta viața, dezvoltarea și progresul ei. Prin toate acestea se confirmă rolul activ, transformator-revoluționar al artei, importanța ei mobilizatoare și educativă.

În măsura în care cunoașterea are un caracter obiectiv, în măsura în care este produsul dezvoltării istorice, în aceeași măsură suma cunoștințelor acumulate de ea despre lumea înconjurătoare, despre dezvoltarea naturii și a societății constituie în mâinile omului social, o armă de influență activă asupra lor, asupra schimbării lor, un mijloc de grăbire a procesului de dezvoltare. În aceasta se exprimă rolul activ al conștiinței, apare rolul și importanța unor asemenea suprastructuri ideologice, cum sunt știința și arta.

Arta constituie una din formele cunoașterii, una din formele specifice ale gândirii omenesti, însușirea cunoștințelor despre lume — după cum ne învață teoria leninistă a reflectării. Este clar că prima și principala sarcină a esteticii marxiste o constituie găsirea și determinarea criteriilor de oglindire realistă, profundă a realității în artă, stabilirea acelor legi cu ajutorul cărora se realizează în artă acumularea adevărilor obiective, evaluarea acelor cunoștințe și a experienței artistice, pe care arta le-a acumulat într-o perioadă sau alta a dezvoltării ei istorice.

A demonstra cât de adevărat și de profund oglindește arta tendințele înaintate ale dezvoltării realității, cât de profund oglindește ea vlăstarele a tot ceea ce e nou în viață, cu ce forță este exprimată în ea che-

marea spre confirmarea acestui nou — iată sarcina principală a esteticii marxiste, care reiese din teoria leninistă a cunoașterii

În societatea dominată de clase exploataatoare, arta constituie una din formele ideologiei de clasă, ea este chemată să confirme și să susțină ideile uneia dintre clasele stăpânitoare, să ajute la întărirea sau menținerea unuia dintre regimurile sociale.

Datorită faptului că în societatea cu clase antagonice, arta apare ca formă a ideologiei de clasă, ei îi sunt caracteristice contradicțiile interne între posibilitățile ei de cunoaștere, posibilitățile ei de a surprinde și de a reproduce viața în desvoltarea și înnoirea ei continuă pe de o parte, și sarcina de a afirma neclintirea, neschimbarea regimului social existent, adică de a idealiza, de a denatura realitatea, de a o reprezenta unilateral, deformat, denaturând astfel rolul artei de a oglindi veridic realitatea înconjurătoare, pe de altă parte.

Desvăluind rădăcinile gnoseologice ale idealismului, Lenin scria: „Cunoașterea omului nu este... o linie dreaptă, ci una curbă, care se apropie infinit spre un rând de cercuri, spre spirală. Orice fragment, frântură, buclă a acestei linii curbe poate fi transformată (unilateral transformată) într-o linie dreaptă, independentă, întreagă care (dacă nu vezi pădurea din pricina copacilor) duce într-o băltoacă, duce la clericalism (unde o întărește interesul de clasă al claselor stăpânitoare)“³⁴⁾

Istoria uneia din formele cunoașterii, cunoașterea prin oglindirea realității — istoria artei — procură multe exemple de felul cum generalizarea observației realității adevărate — fără de care arta nu se poate desvolta — se degradează în scheme moarte, care frânează progresul ei.

În acest fel, desvoltarea artei în societățile cu clase antagonice, poartă un caracter neuniform, apare nu ca un proces conștient, progresiv, neîntrerupt, ci ca un proces care se realizează prin lupta tendințelor antagonice, dintre care unele oglindesc năzuințele înaintate ale societății, iar celelalte — pe cele reacționare; unele duc spre reproducerea realistă a vieții, iar celelalte — spre crearea unor imagini deformate, unilaterale, ale realității, imagini care luminează și fixează acele aspecte ale realității care servesc stărilor vechi care și-au trăit traiul. În ultima analiză, aici se oglindește lupta intereselor și ideilor, a forțelor sociale care dispar și a celor care se ridică.

Esența conștientă a artei în societatea împărțită în clase antagonice apare sub forma de expresie a conștiinței de clasă, sub forma de expresie a ideologiei clasei stăpânitoare, sau a forțelor sociale care se împotrivesc acestora. Deaceia, pentru a determina just importanța istorică a unei opere artistice oarecare, sau a unei perioade oarecare a desvoltării artei, sau a unui artist oarecare, este necesar să se cunoască acele condiții concret istorice, care i-au dat naștere. „Intregul spirit al marxismului — scria Lenin — întreaga lui sistemă necesită ca fiecare situație să fie privită numai din punct de vedere (α) istoric; (β) numai în legătură cu celelalte (γ) numai în legătură cu experiența concretă a istoriei“³⁵⁾.

Importanța artistică istorică a unei opere de artă de dinainte de perioada socialistă, se măsoară, desigur, nu prin cât de deplin și de „mul-

³⁴⁾ Leninski sbornik vol. XII, p. 326, ed. rusă.

³⁵⁾ V. I. Lenin, Opere vol. XXXV, pag. 200, ed. rusă.

tilateral“ sunt exprimate în ea interesele hrăpărețe, înguste de clasă ale unei grupe sau pături oarecare a clasei stăpânitoare, exploatatoare, prin mărginirea ei, ci prin cât de adevărat sunt scoase la iveală tendințele înaintate, năzuințele înaintate ale perioadei respective, prin cât de profund sunt desvăluite înțelesurile și importanța evenimentelor din acea epocă, cât de real este oglindită viața poporului.

Adevărul viu, cuprins într-o operă de artă oarecare, poartă întotdeauna un caracter concret istoric, iar sarcina științei despre artă constă în a-l găsi și a-l evalua, iar nu în a se entuziasma de cât de deplin sunt fixate prin artă interesele înguste și mărginite ale unei clase oarecare, lucru cu care s'au ocupat atât de intens sociologii vulgari.

Studierea vieții permite adesea unui mare artist să învingă îngustimea și mărginirea conștiinței de clasă și să oglindească în opera sa realitatea, să arate într-o măsură mai largă tendințele progresiste ale timpului său, năzuințele poporului. Dacă artistul, pătruns de ideile înaintate ale epocii sale, s'a alăturat în mod hotărât forțelor înaintate ale societății, care duc o luptă de eliberare împotriva asupritorilor, dacă și-a legat opera sa de interesele masselor populare, puterea artei sale crește într-o măsură mult mai mare, deoarece el are posibilitatea să vadă și să exprime mai bine adevărul vremurilor lui, să vadă și să indice tocmai acele forțe care aparțin viitorului, adică să prindă cu mai multă profunzime și ascuțime tendințele conducătoare ale dezvoltării societății, legile ei de bază.

În cartea sa **Ce-i de făcut?** Lenin, ocupându-se de problemele naționale ale social-democrației ruse, de problema eliberării întregului popor de sub jugul autocratismului, a scris următoarele despre rolul ideilor avansate în dezvoltarea gândirii sociale înaintate în Rusia, și în particular al literaturii: „...rolul forței luptătoare de avangardă poate fi îndeplinit numai de un partid călăuzit de o teorie de avangardă. Iar pentru ca cititorul să-și dea câtuși de puțin în mod concret seama, de cele ce înseamnă această afirmație, amintească-și de premergătorii social-democrației ruse, Hertzen, Belinski, Cernșevski și de strălucita pleiadă de revoluționari din anii 1870—1880; gândească-se ei la însemnătatea mondială pe care o dobândește în prezent literatura rusă; și... dar e destul și atât“³⁶⁾.

Lenin se mândrea cu „războiul înflăcărat al literaturii împotriva absurdelor îngrădiri medievale ale personalității...“³⁷⁾

Această înaltă prețuire dată de Lenin literaturii ruse — care oglindește creșterea mișcării de eliberare din Rusia, recunoașterea importanței ei mondiale, este o nouă mărturie vie a imensei însemnătăți pe care o capătă o operă de artă, dacă este pătrunsă de ideile înaintate, dacă exprimă nădejile masselor larg populare, dacă conține adevărul, dacă este în sufletețită de noi și mărețe idealuri.

Tocmai spre aceste criterii ne duce și teoria leninistă a oglinzirii

³⁶⁾ V. I. Lenin, Opere, v. 5, pag. 342, ed. rusă. Ce-i de făcut? pag. 36. ed. P.M.R.

³⁷⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. 1, p. 394, ed. rusă, vezi și pag. 410, ed. P.M.R.

și acele minunate caracterizări concrete ale operelor marilor scriitori ruși, care sunt date în lucrările lui Lenin.

O importanță deosebit de mare pentru înțelegerea principiilor estetice ale lui Lenin, o au articolele despre Lew Tolstoi.

Lenin prețuește pe Tolstoi ca pe cel mai mare artist realist, îi prețuește „...cel mai conștient realism, smulgerea tuturor măștilor de orice fel“³⁸⁾, consideră opera acestuia ca o oglindire a contradicțiilor societății ruse din perioada de după reforme, ca o oglindire a puterii și slăbiciunii mișcării țărănești. Lenin vede în Tolstoi pe observatorul profund și criticul regimului burghez, pe demascatorul pasionat al statului burghezo-moșieresc, al moralei, culturii și artei acestuia.

Pentru Lenin, Tolstoi este oglinda revoluției ruse. „In doctrina lui Tolstoi s'a reflectat imensa mare populară, care, cu toate defectele și cu toate calitățile sale, a fost agitată, până în adâncuri“,³⁸⁾ — a scris Lenin. „Importanța mondială ca artist, — arată Lenin în alt articol, — renumele său mondial, ca gânditor și propovăduitor — și una și cealaltă, oglindesc în felul lor, — importanța universală a revoluției ruse.“⁴⁰⁾ Lenin observă în vederile lui Tolstoi contraziceri strigătoare, însă contrazicerile vederilor lui Tolstoi „nu sunt numai contraziceri ale propriei sale gândiri, ci oglindirea acelor condiții cu totul complexe, contradictorii, acelor influențe sociale, tradiții istorice, care determinau psihologia diferitelor clase și a diferitelor pături ale societății rusești, în epoca de după reforme, dar înainte de revoluție.“⁴¹⁾

Lenin vede în ideile lui Tolstoi „...oglundirea slăbiciunii, a greșelilor răscoalei noastre țărănești...“⁴²⁾.

În aprecierea activității lui Tolstoi de către Lenin, un rol enorm revine aplicării criteriilor calității artistice, adică problemelor transpunerii specifice, plastice a realității, problemelor de măiestrie artistică. Pentru Lenin cea mai mare însemnătate a activității lui Tolstoi constă în genialitatea lui ca artist. Tocmai enorma forță a cuvântului lui artistic, forța de convingere a imaginilor lui, sunt mereu subliniate în articolele lui Lenin. Tolstoi, arată Lenin „...pentru o serie întreagă de minunate opere artistice care îl pun alături de marii scriitori ai lumii...“⁴³⁾ este „...un artist genial care a redat nu numai tablouri incomparabile ale vieții ruse, dar și opere de primă clasă ale literaturii universale.“⁴⁴⁾ Despre măsura în care Lenin prețuește importanța operei artistice a lui Tolstoi vorbește următorul fragment din articolul L. N. Tolstoi și mișcarea muncitorească contemporană: „Critica lui Tolstoi nu este nouă — arată Lenin. — El nu a spus nimic ce nu ar fi fost spus cu mult înaintea lui, și în literatura europeană, și în cea rusească, de către aceia care erau de partea celor ce trudes. Dar

³⁸⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XV, p. 180, Vezi și „Lenin despre literatură“, ed. P.M.R. p. 66

³⁹⁾ V. I. Lenin, v. XVI, pag. 323, ed. rusă — „Lenin despre literatură“, pag. 83.

⁴⁰⁾ Idem, pag. 293; Idem. pag. 70.

⁴¹⁾ Idem pag. 295, idem pag. 73.

⁴²⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XV, pag. 184, ed. rusă și „Lenin despre Literatură“, pag. 68.

⁴³⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XVI, ed. rusă, p. 300 și „Lenin despre literatură“, pag. 79.

⁴⁴⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XV, ed. rusă, p. 180 și „Lenin despre literatură“, pag. 92.

originalitatea criticii lui Tolstoi și însemnătatea ei istorică constă în faptul că ea exprimă cu o putere, proprie numai artiștilor geniali, transformarea concepțiilor celor mai largi mase populare din Rusia perioadei arătate, și tocmai a Rusiei țărănești. La Tolstoi, critica orânduelilor contemporane se deosebește de critica acelorași orândueți făcute de reprezentanții mișcării muncitorești contemporane, tocmai prin faptul că Tolstoi stă pe punctul de vedere al țăranului patriarhal, naiv, că deci Tolstoi trece psihologia sa în critica, în învățătura sa. Critica lui Tolstoi se deosebește de aceea prin intensitatea sentimentelor, prin pasiune, convingere, prospețime, sinceritate, curaj în tendința de „a ajunge până la rădăcină“, de a găsi adevărata cauză a calamităților care apasă asupra masselor, pentru că critica sa oglindește într-adevăr, o transformare în concepția milioanelor de țărani, care abia s'au eliberat de iobăgie și au văzut că această libertate înseamnă de fapt noile grozăvii ale ruinerii, ale morții prin foamete, ale vieții fără adăpost, printre „vicieni“ orășeni, etc. Tolstoi oglindește atât de just starea lor încât el însuși introduce în învățătura sa, naivitatea, înstrăinarea lor de politică, misticismul lor, dorința lor de a pleca din lume, „nonviolența“, blestemele fără putere la adresa capitalismului și a „puterii banilor“. Protestul milioanelor de țărani și disperarea lor, — iată ce s'a contopit în învățătura lui Tolstoi“⁴⁵⁾.

Și ca un total general, din aceste situații reiese următoarea teză importantă a esteticii leniniste. „Zugrăvind această perioadă din viața istorică a Rusiei, L. Tolstoi a știut să pună în lucrările sale atâtea probleme mari, a știut să se ridice până la o astfel de vigoare artistică, încât operele sale ocupă unul din primele locuri în literatura mondială. Datorită genialei interpretări a lui Tolstoi, epoca pregătirii revoluției într-una din țările asuprite de feudali, s'a prezentat ca un pas înainte în dezvoltarea artistică a întregii omeniri“⁴⁶⁾. Și încă: „Dacă avem în fața noastră un artist cu adevărat mare, atunci măcar unele din momentele esențiale ale revoluției trebuie să se fi ogindit în opera sa.“⁴⁷⁾.

În aceste cuvinte este exprimată cu o putere excepțională — credința în mărețele posibilități de percepere creatoare ale artei, credința în capacitatea unui mare artist de a înțelege și exprima gândurile, speranțele masselor largi populare. În acest mare dar de a gândi, simți, de a căuta adevărul împreună cu întreaga masă de multe milioane de țărani — constă pentru Lenin genialitatea lui Tolstoi, ca artist.

În minunatele articole ale lui Lenin despre Tolstoi, teoria oglindirii aplicată la creația artistică triumfă prin marile ei victorii, dovedește fermitatea și invincibilitatea bazelor științifice ale esteticii marxiste, care deschide singurele căi adevărat științifice și fertile ale analizei creației artistice.

Din punctul de vedere al oglindirii luptei de eliberare a popoarelor, analizează și apreciază Lenin și activitatea altor maestri ai culturii ruse din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Hertzen, Belinski, Cernășevski, Dobroliubov, Saltăcov-Scedrin, Necrasov, Gleb Uspenski, Turgheniev și alții.

⁴⁵⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XVI, pag. 301—302 și „Lenin despre literatură“, p. 81—82.

⁴⁶⁾ id. 293, id. 70.

⁴⁷⁾ Opere vol. XV, ed. rusă, pag. 179 și „Lenin despre literatură“, pag. 64.

Arătând adevărata poziție istorică a lui Herțen în dezvoltarea luptei de eliberare din Rusia, Lenin vede în el pe scriitorul care a jucat un rol enorm în pregătirea revoluției ruse.

Desvăluind contradicțiile concepțiilor lui Herțen, Lenin scrie: „Drama suflă a lui Herțen a fost produsul și oglindirea acelei epoci din istoria universală în care spiritul revoluționar al democrației burgheze era deja pe cale de a dispărea (în Europa), în timp ce spiritul revoluționar al proletariatului socialist încă nu ajunsese la maturitate“⁴⁸⁾.

Criticând culegerea reacționară Vehi ca pe o expresie a ruperii totale a burgheziei liberale ruse de mișcarea de eliberare rusă, de toate sarcinile ei de bază, de toate tradițiile ei, Lenin demască tendințele autorilor ei de a distruge pe Cernășevski ca filosof, pe Belinski ca publicist, tendința „vehilor“ de a-i prezenta pe Belinski, Dobroliubov, Cernășevski drept conducători numai ai „intelectualității“. „Sau, poate după părerea autorilor noștri inteligenți și culti — întreabă nu fără ironie Lenin — poziția lui Belinski în scrisoarea sa către Gogol nu avea nicio legătură cu această îndârjire a țăranilor iobagi? Istoria publicisticii noastre nu avea nicio legătură cu revolta masselor populare împotriva rămășițelor jugului iobăgist?“⁴⁹⁾.

Lenin prețuște foarte mult „democratismul țărănesc“ al lui Dobroliubov și al lui Cernășevski. Pentru Lenin, Cernășevski nu era numai un socialist-utopist. „A fost și un democrat revoluționar — arată Lenin, — care știa să influențeze în spirit revoluționar toate evenimentele politice ale epocii sale, purtând — peste obstacolele și barierele cenzurii — ideia revoluției țărănești, ideia luptei masselor pentru răsturnarea tuturor autorităților vechi.“⁵⁰⁾

Lenin a scris despre Dobroliubov, ca despre un scriitor care este scump întregii Rusii gânditoare și intelectuale, că el este „...scriitorul care ura cu patimă samavolnicia și care aștepta înfrigurat o răscoală a poporului împotriva „turcilor dinăuntru“ — împotriva guvernului autocrat“⁵¹⁾ Lenin îi caracteriza totdeauna pe Cernășevski și pe Dobroliubov ca pe niște democrați consecvenți.

În articolul scris în anul 1922, Despre importanța materialismului militant, Lenin sublinia cu mândrie: „In tendințele principale ale gândirii sociale înaintate ale Rusiei există, din fericire, o solidă tradiție materialistă. Fără să mai vorbim de Plehanov, este suficient să-l numim pe Cernășevski“⁵²⁾.

Lenin a apreciat în mod deosebit pe Saltâcov-Șcedrin și Necrasov pentru ura lor față de orânduirea feudală, pentru faptul că s'au pus în slujba poporului. „Necrasov și Saltâcov învățau deasemenea societatea rusă, — scria Lenin — să deosebească sub înfățișarea spilcuită și pomădată a culturii moșierului feudal, interesele sale rapace, o învățau să urască fățarnicia și lipsa de suflet a unor asemenea tipuri...“⁵³⁾.

48) V. I. Lenin, Opere, vol. XVIII, pag. 10, ed. rusă.

49) V. I. Lenin, Opere, vol. XVI, ed. rusă, pag. 108, vezi și „Lenin despre literatură“, pag. 24.

50) V. I. Lenin, Opere, vol. V, pag. 296, ed. rusă.

51) V. I. Lenin, Opere, vol. V, pag. 296, ed. rusă.

52) V. I. Lenin, Opere, vol. XXXIII, pag. 201—202, ed. rusă.

53) V. I. Lenin, Opere, vol. XIII, pag. 40, ed. rusă.

Cu multă atenție se purta Lenin față de arta înaintașilor, îi plăcea să viziteze galeriile Tretyakov, unde erau adunate cele mai bune opere ale pictorilor care reprezentau viața poporului simplu și eroica lui luptă de eliberare, veridic și cu o vie simpatie.

Tendința progresistă democratică, adevărul vieții îl atrăgeau pe Lenin spre activitatea teatrului artistic din Moscova — teatrul lui Gorchii și al lui Cehov.

Lenin subliniază imensa importanță a înțelegerii formației social-economice analizate de teoria marxistă, a luptei de clasă și a dezvoltării societății. „Luând drept punct de plecare modul de procurare a mijloacelor de trai, fapt fundamental pentru orice colectivitate omenească — această teorie a pus în legătură cu el acele raporturi dintre oameni, care se formează sub influența modurilor date de procurare a mijloacelor de trai, sistemul acestor raporturi („al raporturilor de producție“ după terminologia lui Marx) a arătat baza societății care apare în forme politico-juridice și în anumite curente ale gândirii sociale”⁵⁴) — „...Analiza raporturilor sociale-materiale, — arată Lenin în cartea sa : Ce sunt prietenii poporului — a făcut imediat posibilă constatarea elementului de repetare și de regularitate și generalizarea stărilor de lucruri din diferitele țări, în cadrul unei singure noțiuni fundamentale, aceea a formației sociale. Numai această generalizare a dat posibilitatea de a se trece dela descrierea fenomenelor sociale (și aprecierea lor din punct de vedere ideal) la analiza lor strict științifică, analiză care scoate în evidență, de exemplu, elementele care deosebesc o țară capitalistă de altă țară capitalistă și care cercetează elementele comune tuturor acestor țări.”⁵⁵).

În acest fel, marxismul a aplicat științei sociale acel criteriu obiectiv, științific, al repetărilor, a cărui posibilitate de aplicare la sociologie a fost negată de către subiectiviști. Subiectiviștii socoteau că, din cauza imensei complexități a fenomenelor sociale și a varietății lor, aceste fenomene nu pot fi studiate fără a despărți pe cele importante de cele neimportante, și că pentru o asemenea despărțire este necesar punctul de vedere „al gândirii critice“ și al personalității „moral dezvoltate“ și în acest fel ei au transformat știința socială într-o serie de precepte ale moralei mic burgheze.

Marxismul a permis înțelegerea procesului social, ca un proces natural-istoric. „Deosebirea dintre important și neimportant a fost înlocuită — scrie Lenin — cu deosebirea dintre structura economică a societății, ca conținut și forma politică și ideologică... Raționamentele subiectiviștilor despre „societate“ în general, raționamente lipsite de conținut și care nu mergeau dincolo de utopiile mic burgheze (deoarece nu se lămurise nici măcar puțin sintetizării feluritelor rânduiiri sociale în categorii deosebite de organisme sociale), au fost înlocuite cu cercetarea formelor precise de organizare a societății.”⁵⁶).

Cerința lui Lenin de a se aplica științei sociale acest criteriu obiec-

⁵⁴) V. I. Lenin, Opere, vol. I, pag. 390, ed. rusă, pag. 406 er. P.M.R.

⁵⁵) Idem, pag. 123, vezi și pag. 130—131, ed. P.M.R.

⁵⁶) Id., pag. 390—391 ed. rusă, vezi și pag. 407 ed. P.M.R.

tiv științific al repetării, indicațiile lui asupra posibilităților de generalizare a celor mai diferite fenomene sociale, într'o înțelegere specială, înțelegerea formației social-economice, toate acestea au o importanță deosebită pentru oricare ramură a științei societății, inclusiv pentru estetică, pentru explicarea justă a legilor de dezvoltare a artei.

În lumina acestor indicații, leniniste, devine clar, că fiecare știință care studiază un aspect sau altul al practicei sociale a omului, poate și trebuie să se folosească de criteriile obiective ale teoriei repetării, să generalizeze faptele, să prelucraze noțiunile de bază.

Unele categorii ale esteticii, cum sunt **tipul și stilul** în artă, au fost vulgarizate până la epuizare și deformate de către formalisti și de către sociologiști vulgari. Acest lucru însă, desigur, nu constituie un motiv pentru a renunța în genere la aceste categorii, cum sunt înclinați s'o facă unii dintre criticii noștri de artă.

Pe aceste baze nu este greu să arunci peste bord și alte asemenea categorii ale esteticii cum sunt: **ideia, idealul, frumosul, forma** — care au fost deasemeni suprautilizate și deformate de către partizanii esteticii idealiste și de către formalisti. Unii dintre teoreticienii noștri fac apel acum cu multă teamă la noțiuni, ca: **romantismul, sentimentalismul, clasicismul, ș. a., luându-le doar ca pe niște creații ale artei idealiste și formaliste**. Este însă suficient să le amintim că acești termeni au fost folosiți de Marx, Engels, Belinski, Cernășevski și Dobroliubov, Pușchin și Gorki. După cum se vede, această problemă este mult mai complicată decât pare unora dintre tovarășii care, bazându-se pe faptul incontestabil că arta este oglindirea realității, ajung la concluzia (asemănătoare narodnicului Mihailovschi, criticat de către Lenin) că întrucât realitatea este complexă și variată, istoricul de artă nu poate face nici un fel de generalizări și creind, prin vorbe, o analiză „maximum de concretă“, se dovedesc — în fapte — în favoarea unui empirism pur în atitudinea față de fenomenele artei. Acest empirism îi duce în brațele subiectivismului și dogmatismului.

Acum nimeni nu mai combate teza că dezvoltarea consecventă a artei este dezvoltarea posibilităților ei de cunoaștere, dezvoltarea realismului. Totuși, a spune despre o operă oarecare de artă că este realistă, înseamnă că nu s'a spus încă nimic despre ea, sau că s'a spus foarte puțin, deoarece realismul artei fiecărei formații **sociale, a fiecărei epoci** are caracteristicile lui, constituie însușirea artistică a realității unei trepte istorice bine determinate. Realismul lui Rafael și realismul lui Repin, realismul lui Donatello și realismul lui Antocolschi — nu sunt unul și același lucru.

Criticându-l pe narodnicul Mihailovschi, Lenin arată că lipsa principială a acestuia „**stă tocmai în dogmatismul abstract al raționamentelor sale, care caută să cuprindă „progresul“ în general, în loc să studieze „progresul“ concret al unei oarecare formații sociale concrete.**”⁵⁷⁾

Aceste cuvinte ale lui Lenin lovesc, ca să spunem astfel, nu pe ocolite, ci direct, pe toți acei teoreticieni ai artei care pînă la considerații asupra realismului „în general“ încearcă să înlocuiască analiza concretă istorică a fenomenelor progresiste ale istoriei artei, și se îndepărtează astfel dela înțelegerea acestora ca forme determinate ale **ideologiei de clasă**.

57) Id., pag. 392 și p. 408 ed. P.M.R.

Cele spuse de clasicii marxismului, conțin indicații călăuzitoare asupra felului cum trebuie construită estetica marxistă, cum trebuiesc analizate nu numai categoriile de bază ale esteticii, cum ar fi „tipul” și „stilul” dar și asemenea noțiuni cum sunt genul, tema, subiectul, forma, și alte elemente ale unei opere de artă. Numai utilizând această interpretare a categoriilor esteticii, se poate generaliza just practica artei, se poate lămurii istoria artei și dezvoltarea ei actuală. Orice neglijare a acestor categorii duce la sărăcirea esteticii ca știință, desarmează pe acei care activează în acest domeniu. Nu putem fi în niciun caz de acord cu îndemnul de a renunța la noțiuni, ca: stil, gen, temă, etc.

În acest sens există indicațiile precise și clare ale Partidului, pe care noi suntem obligați să le urmăm.

Salutând Primul Congres Unional al Scriitorilor, în numele C.C. al P.C. (b), al Sovietului Comisarilor Poporului al U.R.S.S., A. A. Jdanov a spus adresându-se scriitorilor: „Avem multe feluri de arme. Literatura sovietică are toate posibilitățile de a folosi aceste feluri de arme (genuri, stiluri, forme și metode de creație literară) în toată deplinătatea varietății lor, luând tot ceea ce e mai bun, tot ceea ce s'a creat în acest domeniu de către toate epocile anterioare. Din acest punct de vedere însușirea tehnicii de lucru, însușirea critică a literaturii lăsată de toate epocile, constituie o sarcină, fără a cărei rezolvare nu veți deveni inginerii sufletului omenesc.”⁵⁸⁾

În aceste cuvinte, este formulat un larg program de lucru pentru teoreticienii literaturii și artei, care însă din păcate, se realizează în slabă măsură de către aceștia.

Caracterizând deosebiriile dintre obiectivismul burghez și metoda materialistă de cercetare, Lenin scria: — „Obiectivistul vorbește despre necesitatea procesului istoric dat; materialistul constată cu precizie formația social-economică dată și raporturilor antagoniste generate de aceasta. Obiectivistul, demonstrând necesitatea unui șir de fapte, riscă întotdeauna să se abată către poziția de apologet al acestor fapte; materialistul desvăluie contradicțiile de clasă și implicit își precizează punctul de vedere. Obiectivistul vorbește despre „tendențe istorice de nebiruit”; materialistul vorbește despre clasa care „dirijează” ordinea economică dată, creând anumite forme de opoziție din partea altor clase. În felul acesta pe deoparte, materialistul este mai consecvent decât obiectivistul; obiectivitatea lui este mai consecventă, mai adâncă. El nu se mărginește să arate necesitatea unui proces, ci lămurește care anume formație social economică dă conținut acestui proces, care clasă anume determină această necesitate. În cazul de față, de pildă, materialistul nu s'ar fi mulțumit să constate existența unor „tendențe istorice de nebiruit”, ci ar fi arătat că existența unor anumite clase, determină conținutul rânduiriilor date și exclud posibilitatea unei soluții înafara luptei producătorilor înșiși. Pe de altă parte materialismul implică, ca să zicem așa, spiritul partinic, obligând ca, la orice apreciere a evenimentului, să se adopte deschis și pe față punctul de vedere al unui anumit grup social.”⁵⁹⁾

În acest fragment, Lenin a dat o formulare genială a metodei ma-

58) A. A. Jdanov, „Literatura sovietică, cea mai ideologică, cea mai înaintată literatură din lume”, 1934, pag. 13—14, ed. rusă.

59) V. I. Lenin, Opere, vol. 1, pag. 380—381, ed. rusă. Vezi pag. 396—397.

terialiste a cunoașterii fenomenelor sociale, a desvăluit cu toată puterea îmbinarea de nedefăcut în marxism a elementului științific cel mai mare și mai sever, cu revoluționarismul, în felul de a trata fenomenele de studiat. Lenin arată că materialismul necesită o poziție practică față de realitate, cu alte cuvinte, că marxismul cunoscând legile de dezvoltare ale societății, are posibilitatea nu numai să dea o apreciere justă diferitelor clase din societatea dată, dar să și apere în mod deschis pozițiile unei clase anumite — ale proletariatului, care constituie clasa de avangardă a societății, clasă ale cărei interese subiective coincid cu procesul obiectiv de dezvoltare progresistă a societății, cu interesele marelui majorității a poporului.

Aceste teze leniniste au o importanță deosebită pentru estetică, ele o înarmează cu criterii științifice precise de cunoaștere a fenomenelor ideologiei artistice.

Aici, pentru prima oară, Lenin proclamă cunoscutul principiu ideologiei partinice în societatea împărțită în clase antagonice, principiul care va căpăta formularea sa perfecționată clasică, în vestitul articol: **Organizația de partid și literatura de partid**, scris în anul 1905, în focul revoluției.

În lucrarea **Ce-i de făcut?** care face o analiză genială a bazelor ideologice ale partidului marxist, Lenin a scris: „...chestiunea nu se poate pune decât astfel: ori ideologia burgheză, ori ideologia socialistă. Cale de mijloc nu există (dat fiind că omenirea nu a elaborat o „a treia“ ideologie și dealtfel într-o societate sfâșiată de contradicții de clasă nu poate în general exista o ideologie în afara claselor sau deasupra claselor). În-cât orice diminuare a ideologiei socialiste, orice îndepărtare dela principiile ei, înseamnă implicit întărirea ideologiei burgheze“.⁶⁰⁾

Răspunzând la critica narodnicilor, care învinuiau pe marxiști și în particular pe Lenin, că ei pierd obiectivitatea științifică, Lenin scria: „Dacă o anumită teorie cere fiecărui militant pe tărâm social o analiză implacabil de obiectivă a realității și a relațiilor dintre diferitele clase, relații care se formează pe baza acestei realități, prin ce minune s'ar putea trage de aici concluzia că un militant pe tărâm social este dator să nu simpatizeze cu o clasă sau alta, că acest lucru „nu i se permite“? E ridicol să vorbim aici de datorie pentru că nici un om viu nu poate să nu se situeze de partea unei clase sau alteia (dacă a înțeles relațiile dintre ele), nu poate să nu se bucure de succesele clasei respective, nu poate să nu se întristeze de eșecurile ei, nu poate să nu fie revoltat împotriva celor care sunt ostili acestei clase, împotriva celor care împiedică dezvoltarea ei prin răspândirea unor concepții înapoiate, etc. etc.“⁶¹⁾

În aceste cuvinte ale lui Lenin răsună cu toată puterea chemarea la sprijinirea activă a cauzei luptei de eliberare a poporului, cauza victorioasei revoluții socialiste.

„Spiritul partinic — a scris Lenin, — este rezultatul și expresia politică a contradicțiilor de clasă foarte dezvoltate“.⁶²⁾

Articolul lui Lenin **Organizația de partid și literatura de partid** constituie documentul—program al partidului bolșevic în domeniul literaturii

⁶⁰⁾ V. I. Lenin: Opere vol. V, pag. 355—356 ed. rusă vezi și — **Ce-i de făcut** — ed. în limba română, pag. 54—55, Editura în limbi străine, Moscova.

⁶¹⁾ Lenin Opere vol. II, pag. 498—499, ed. rusă, și pag. 525 ed. P.M.R.

⁶²⁾ Lenin Opere vol. XI pag. 60, ed. rusă.

și artei. În această lucrare, Lenin dă o amplă expunere a principiilor estetice marxiste, dă o formulare strălucită nu numai a sarcinilor acelei arte care — în societatea burgheză stă în slujba proletariatului, ci dă totodată și perspectivele generale de dezvoltare a culturii socialiste după victoria proletariatului.

Lenin face o caracterizare necruțătoare artei care slujește burghezia, dovedește completa ei dependență materială și ideologică față de stăpânul ei, demască fățarnicia afirmațiilor artistului burghez despre libertatea creației. Lenin arată conținutul antipopular al artei care slujește o clică de bogătași, individualismul și amoralismul ei, caracterul ei negustoresc, de antreprenor, goana ei după îmbogățire. „Într-o societate bazată pe puterea banului, în care masele muncitoare duc o viață de mizerie în timp ce mici grupuri de bogătași huzuresc, nu poate exista o „libertate“ reală, efectivă. Ești oare liber față de editorul dumitale burghez, domnule scriitor? — întreabă Lenin — față de publicul dumitale burghez, care pretinde dela dumneata pornografil în rame, prostituția sub forma de „complectare“ la „sacra“ artă scenică? Această libertate absolută este o frază burgheză sau anarhistă... A trăi în societate și a fi liber de societate e un lucru imposibil. Libertatea scriitorului, a pictorului, a actorului burghez, este doar o dependență camuflată (sau care se camuflează fățarnic), față de sacul cu bani, față de corupție, de întreținere.“⁶³⁾

Caracterizând corupția presei burgheze, Lenin în articolul său *Capitalismul și presa*, scria: „Hoți, cocote masculine, scriitori venali, ziare venale. Iată „marea“ noastră „presă“.“⁶⁴⁾

Desvăluind natura de clasă a artei burgheze, Lenin demască tendința fățarnică a ideologilor burghezi de a prezenta arta lor ca o artă în afara claselor, ca neinteresată în raport cu fenomenele realității înconjurătoare, față de lupta socialistă. Lenin nu lasă nici piatră peste piatră din această legendă mincinoasă asupra libertății creației artistice a artistului burghez. Cu o putere și o ascutime excepțională, Lenin desvăluie totala dependență din toate punctele de vedere, a scriitorului burghez, a artistului, a actorilor față de stăpânii lor. El arată corupția, prostituarea creației artiștilor, care sunt în slujba burgheziei.

„Libertatea presei în întreaga lume, — scria Lenin — unde există capitaliști, este libertatea de a cumpăra ziarele, de a cumpăra pe scriitori, de a corupe, cumpăra și fabrica „opiniile publice“ în folosul burgheziei.

Acesta este un fapt.

Niciodată, mimeni nu-l va putea desminti.“⁶⁵⁾

Lenin arată, că arta burgheză exprimă interesele de clasă, de partid ale clasei sale, că ea îndeplinește apărarea ideologică a intereselor moșierilor și capitaliștilor, că sarcina ei este de a păzi imuabilitatea pozițiilor existente și de a sprijini imuabilitatea regimului capitalist.

Și tocmai pentru că arta reacționară burgheză servește cu credință și în adevăr clasei sale, pentru că îi apără interesele, pentru că joacă rolul câinelui de pază al burgheziei, ea constituie o armă ascuțită a luptei de clasă, un mijloc de auto-apărare a burgheziei, un mijloc de adormire spi-

⁶³⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. X, pag. 30 ed. rusă și „Lenin despre literatură“ ed. P.M.R. pag. 10—11.

⁶⁴⁾ V. I. Lenin, vol. XX pag. 146 ed. rusă, vezi și pag. 158, ed. P.M.R.

⁶⁵⁾ V. I. Lenin, Opere, v. XXXII, pag. 480. Ed. rusă.

rituală și de subjugare a maselor oamenilor muncii, un mijloc de a-i distra de la lupta de clasă, de la apărarea și cunoașterea intereselor lor de clasă și de la organizarea lor în vederea luptei împotriva asupritorilor lor.

Lenin arată că „...statul burghez îndreaptă în mod sistematic toate eforturile pentru a îndobitoci masele muncitorești, aruncând în acest scop toată literatura editată în contul statului, în contul țarului și al partidelor burgheziei...”⁶⁶⁾

Toate aceste trăsături respingătoare ale artei reacționare burgheze arătate de Lenin, astăzi au înflorit în toată amploarea lor, în arta Europei și Americii imperialiste.

Ideologii burghezi sunt obligați să-și expună „ideile” lor, eliberate de orice interese sociale, depărtate de furtuna vieții, de practica socială, și să apară sub steagul „fără de partid” și al „obiectivității”. Ideologii burghezi nu pot să afirme deschis apartenența lor de clasă, de partid, — căci recunoașterea acestui lucru ar însemna recunoașterea că arta slujește unei clii de exploatare, servește asupririi poporului, subjugării lui, narcotizării lui spirituale. Deaceia ei sunt obligați să-și mascheze cu teamă și în mod fățarnic apartenența lor de clasă, prin discuții asupra libertății și caracterului fără de partid al artei. Dar „caracterul fără de partid în societatea burgheză — scria Lenin — este doar o expresie fățarnică mascată, pasivă a apartenenței la partidul celor sătui, la partidul celor care stăpânesc, la partidul exploatare”⁶⁷⁾

În legătură cu indicațiile leniniste asupra caracterului partinic al artei în societatea împărțită în clase antagonice, este necesar să amintim învățătura lui despre filozofia de partid, care oglindește lupta diferitelor clase, care oglindește până la urmă ideologia claselor antagonice ale societății contemporane: „...în dosul scolasticei gnozeologice a empiriocriticismului, — scria Lenin în încheierea cărții *Materialism și empiriocriticism* — nu se poate să nu se vadă o luptă de partide în domeniul filosofiei, luptă ce exprimă în ultimă instanță tendințele și ideologia claselor vrăjmașe ale societății contemporane. Filozofia modernă, este tot atât de pătrunsă de spirit de partid ca și cu două mii de ani în urmă. În fond, — fapt disimulat prin noi etichete savante-șarlatanești sau netoate declarații de atitudine independentă de partid — partidele aflate în luptă sunt materialismul și idealismul. Acesta din urmă nu e decât o formă mai subtilă, mai rafinată a fideismului înarmat până în dinți și care, dispunând de enorme organizații, continuă neîncetat să-și exercite înrăurirea asupra maselor, profitând de cea mai mică oscilație a gândirii filosofice. Rolul obiectiv, rolul de clasă al empiriocriticismului, se reduce în întregime la faptul de a fi în slujba fideiștilor, în lupta acestora împotriva materialismului în general, și împotriva materialismului istoric, în special”⁶⁸⁾.

Iată filozofia, iată estetica, care exprimă ideologia burgheziei imperialiste, servindu-i ca justificare teoretică și artistică.

Dovedind totala lipsă de temei a declarațiilor ideologilor burghezi despre independența ideologică a artei lor față de clase, demascând totala ei supunere față de interesele sacului cu bani, Lenin scria: „Și noi,

⁶⁶⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXXIII, pag. 425. ed. rusă.

⁶⁷⁾ V. I. Lenin, vol. X pag. 61, ed. rusă.

⁶⁸⁾ V. I. Lenin, Opere vol. XIV, pag. 343, ed. rusă, și „Materialism și empiriocriticism” ed. P.M.R. pag. 404.

socialiștii, demascăm această fățarnicie, smulgem firmele false, nu militând pentru o literatură și o artă în afară de clase (asta va fi posibil doar în societatea socialistă, fără clase), dar pentru a opune literaturii fățarnic-libere, în realitate legată de burghezie, o literatură într'adevăr liberă, legată în mod deschis de proletariat⁶⁹).

Principiul literaturii de partid este aportul cel mai important al lui V. I. Lenin, în știința literaturii, — după cum a spus A. A. Jdanov. Este necesar ca literaturii care este pusă în slujba intereselor burgheziei, fățarniciei literaturii „libere“ a burgheziei, să i se opună o literatură cu adevărat liberă, care, legându-se de lupta proletariatului, să devină expresia tendințelor înaintate ale tuturor oamenilor muncii, ale poporului.

„Literatura trebuie să devină o literatură de partid — scria Lenin, — ...problema literară nu poate fi un instrument în folosul unor persoane sau al unor grupuri, că ea nu poate fi în general, o chestiune individuală, independentă de cauza generală a proletariatului⁷⁰).

Proclamând principiul artei de partid, Lenin e departe de a nu vedea nici un fel de specific al artei, particularitățile ei ca o percepere în imagini a realității, el previne împotriva înțelegerii vulgare și simpliste a acestui principiu al apartenenței de partid în artă, arată că arta nu poate și nu trebuie să fie identificată în mod mecanic cu celelalte domenii ale problemelor de partid.

„Nu încape îndoială, — scria Lenin — că problema literară se pretează cel mai puțin unei egalizări mecanice, unei nivelări, dominației majorității asupra minorității. Nu încape îndoială că în această chestiune este necesară asigurarea unui spațiu cât mai larg inițiativei personale, înclinațiilor individuale, mai mult spațiu pentru gândire și imaginație, formă și conținut. Toate acestea sunt indiscutabile, dar ele nu dovedesc decât că partea literară a muncii proletare de partid nu poate fi asimilată celorlate părți ale muncii proletare de partid după acelaș șablon.“⁷¹).

Un exemplu de atitudine delicată, plină de atenție a lui Lenin față de talentele literare, îl constituie rândurile scrisorii sale către redacția ziarului „Pravda“ în anul 1913, în care el se referă la participarea lui Demian Bednâi la ziar: „În ceea ce îl privește pe Demian Bednâi, eu conținui să fiu pentru. Nu vă legați, prieteni, de slăbiciunile omenești. Talentul este un lucru rar. Trebuie susținut sistematic și cu grije. Vă atractiveți un păcat pe suflet, un mare păcat... înaintea democrației muncitorești, dacă nu veți atrage pe colaboratorul talentat, dacă nu îl ajutați“⁷²).

În articolul lui Lenin *Organizația de partid și literatura de partid*, sunt rezolvate nu numai sarcinile organizatorice cele mai importante în domeniul reglementării problemei literaturii în epoca primei revoluții ruse, dar sunt formulate și cele mai importante principii ale esteticii socialiste —

⁶⁹) V. I. Lenin, Opere, vol. X pag. 30, ed. rusă, și „Lenin despre literatură“, pag. 11.

⁷⁰) V. I. Lenin, Opere, vol. X pag. 27 ed. rusă, și „Lenin despre literatură“ pag. 6—7.

⁷¹) V. I. Lenin, Opere, vol. X pag. 27, ed. rusă, și „Lenin despre literatură“ pag. 7.

⁷²) V. I. Lenin, Opere, vol. XXXV, pag. 68, ed. rusă.

problema punerii literaturii în slujba societății, probleme în legătură cu ideologia, apartenența de clasă și de partid a creației artistice, problema libertății creației, a caracterului ei popular, și înfățișat, sunt date trăsăturile principale ale literaturii viitoare — socialiste, — trăsături care și-au găsit o întruchipare strălucită și vie în arta sovietică.

Vorbind despre această literatură socialistă a viitorului, Lenin scria: „Aceasta va fi o literatură liberă, pentru că nu lăcomia și carierismul, ci ideea socialismului și simpatia pentru cei ce muncesc vor face să se înroleze în rândurile ei noi și noi forțe. Aceasta va fi o literatură liberă, pentru că ea nu va servi unei eroine suprasătule, nu „celor zece mii“ din pătura de sus care se plictisesc și suferă de obezitate, ci milioanele și zecile de milioane de muncitori, care alcătuiesc floarea țării, forța ei, viitorul ei. Aceasta va fi o literatură liberă, care va fertiliza gândirea revoluționară a omenirii prin experiența și munca vie a proletariatului socialist, care va crea o permanentă întrepătrundere între experiența trecutului... și experiența prezentului...”⁷³⁾.

În acest fel, Lenin nu numai că a formulat primul, cu o precizie extremă raportul între gândirea socială înaintată și între literatură și artă, dar a determinat și toate principiile pe care se bazează dezvoltarea literaturii sovietice, a rezolvat problemele tradiției și inovațiilor.

Un mare artist al cuvântului, care a recunoscut idealurile proletariatului socialist și care a pus deschis și conștient opera sa în slujba luptei clasei muncitoare, este Maxim Gorchi, care a deschis prin opera sa o nouă etapă în literatura mondială, etapa literaturii realismului socialist.

Inspirat de ideile proletariatului socialist, de mărețele idei ale bolșevismului, înconjurat cu o atenție și grije permanentă de sprijinul tovarășesc al marilor conducători ai comunismului — Lenin și Stalin — Gorchi a intrat în literatura mondială ca un fondator al literaturii noi, socialiste.

Creația lui Gorchi a atras atenția permanentă a lui Lenin. Încă în anul 1901, Lenin subliniază extraordinarul talent al scriitorului. Demascând în anul 1909 basmul scriitorilor burghezi asupra excluderii lui Gorchi din partid, Lenin scria: „Zadarnic se străduiesc însă ziarele burgheze. Tovarășul Gorchi s'a legat prea tare, prin marile sale opere artistice, cu mișcarea muncitorească a Rusiei și a lumii întregi, ca să le răspundă altfel decât prin dispreț”⁷⁴⁾.

În scrisoarea către Gorchi din 16 Noembrie 1909, Lenin scria: „Prin talentul d-tale de scriitor ai adus un mare folos mișcării muncitorești din Rusia — și nu numai din Rusia — și vei aduce încă atât de mult folos...”⁷⁵⁾.

Lenin aprecia mult cartea lui Gorchi *Mama* și o considera ca o carte foarte necesară, foarte actuală.

Mai tâziu, Lenin a scris: „...Gorchi — este fără discuție cel mai mare reprezentant al artei proletare, care a făcut mult pentru ea și poate

⁷³⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. X, pag. 30—31, Vezi și „Lenin despre literatură“, ed. P.M.R. pag. 11.

⁷⁴⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XVI, pag. 89, ed. rusă. Vezi și „Lenin despre literatură“, Ed. P.M.R. pag. 104.

⁷⁵⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXXIV, pag. 354, ed. rusă. Vezi și „Lenin despre literatură“, ed. P.M.R. pag. 120.

încă face mai mult“⁷⁶⁾... „Nu poate fi îndoială, că Gorchi — este un talent artistic imens, care a adus și va aduce mult folos mișcării proletare internaționale“⁷⁷⁾, remarca Lenin în 1917.

Lenin privea și opera lui Gorchi în lumina teoriei ogîndirii, vedea în el pe artistul revoluției proletare și afirma importanța istorică mondială a operei lui.

Lenin și Stalin au jucat un rol imens în dezvoltarea ideologică a lui Gorchi; prețuind foarte mult talentul scriitorului, ei l-au ajutat să scape de greșelile și rătăcirile trecătoare, l-au scos la marele drum al realismului socialist.

Ca pe o expresie a avântului revoluționar în creștere al masselor oamenilor muncii, ca o ogîndire a dezvoltării conștiinței revoluționare în masse, — așa considera Lenin romanele scriitorului francez Henri Barbusse.

„Romanele lui Barbusse „Le feu“ (Focul) și „Clarté“ (Lumină) pot trece drept una din cele mai evidente confirmări ale fenomenului de creștere a conștiinței revoluționare în masse care se observă pretutindeni... Transformarea în revoluționar a omului de rând și de masă, complex neștiutor, pe de-a-ntregul stăpânit de prejudecăți, tocmai sub influența războiului, este arătată deosebit de puternic, de talentat, de veridic.“⁷⁸⁾

Afirmând că numai idealurile proletariatului socialist pot fertiliza creația literară a scriitorului și artistului contemporan, Lenin ridică odată cu aceasta și o altă problemă nu mai puțin importantă: aceea a folosirii moștenirii artistice, spunând că moștenitorul adevărat a tot ce e mai bun, mai progresist în dezvoltarea artistică a întregii omeniri, este proletariatul, că prețuirea justă a acestei moșteniri aparține numai proletariatului socialist.

În unul dintre articolele sale despre Tolstoi, Lenin a scris „...o justă apreciere a lui Tolstoi este posibilă numai din punctul de vedere al acelei clase care, prin rolul ei politic și lupta ei din vremea primei deslegări a acestor contradicții, din vremea revoluției, și-a dovedit chemarea de a fi conducătoare în lupta pentru libertatea poporului și pentru eliberarea masselor de exploatare, și a dovedit-o prin devotamentul fără rezerve față de cauza democrației, precum și prin capacitatea sa de luptă împotriva mărginerii și inconsecvenței democrației burgheze (inclusiv și a celei țărănești); această apreciere justă este deci posibilă numai din punctul de vedere al proletariatului social-democrat“⁷⁹⁾.

O mare însemnătate pentru estetica marxistă, pentru înțelegerea justă a culturii și artei epocii capitaliste, pentru înțelegerea justă a istoriei artelor, o are învățătura lui Lenin despre cele două culturi care există în fiecare cultură națională.

Recunoscând că cultura fiecărui popor nu este nențională, că nu există nici un fel de cultură „pură“ — Lenin indică în același timp, că

⁷⁶⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XVI, pag. 186, ed. rusă.

⁷⁷⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXIII, pag. 325.

⁷⁸⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXIX, pag. 470 și „Lenin despre literatură“, Ed. P.M.R. pag. 160—161.

⁷⁹⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XVI, pag. 295—296, vezi și „Lenin despre literatură“, Ed. P.M.R. pag. 73—74.

„cultura națională“ în genere este cultura moșierilor, a popilor, a burgheziei“⁸⁰⁾.

Cultura națională în societatea capitalistă nu este monolită, unică. În societatea bazată pe exploatare, cu clase antagonice, cultura națională poartă un caracter de clasă, înlăuntrul fiecărei culturi naționale se duce o luptă aprigă de clasă, care oglindește lupta între interesele oamenilor muncii, ale poporului și interesele clasei stăpânitoare. În fiecare cultură națională, spune Lenin, în afara culturii claselor stăpânitoare, există elementele unei culturi democratice, socialiste, care oglindește năzuințele și nădejtile masselor oamenilor muncii, ale forțelor democratice ale societății care se ridică la luptă împotriva burgheziei. „În sânul fiecărei culturi naționale se găsesc elemente fie și nedesvoltate, de cultură democratică și socialistă, fiindcă în sânul fiecărei națiuni există masse de muncitori și exploatați ale căror condiții de viață creiază în mod inevitabil ideologia democratică și socialistă. Dar în sânul fiecărei națiuni există și o cultură burgheză (iar în majoritatea cazurilor, chiar o cultură ultra-reacționară și clericală) și ceea ce trebuie să remarcăm, nu numai sub formă de „elemente“, ci sub formă de cultură „dominantă“⁸¹⁾. Desvăluind și concretizând mai departe această teză, Lenin a scris: „Există două culturi naționale în sânul fiecărei culturi naționale. Există cultura velicorusă a Purîschevicilor, Gucicovilor și Struvilor, dar există și cultura velicorusă caracterizată prin numele lui Cernâșevski și al lui Plehanov. Tot așa există și două culturi la Ucrainenii, ca de altfel și în Germania, Franța, Anglia, la Evrei, etc.“⁸²⁾.

Proletariatul socialist scoate din fiecare cultură națională „...numai elementele ei democratice și elementele ei socialiste...“, le luăm „numai pe acestea și în mod exclusiv în opoziție cu cultura burgheză, cu naționalismul burghez al fiecărei națiuni“⁸³⁾. El moștenește „...conținutul constant — democratic și socialist al fiecărei culturi naționale“⁸⁴⁾. Aceste teze leniniste dau criteriile absolut precise, clare, științifice pentru aprecierea fenomenelor artei în cazul atitudinii față de moștenirea trecutului, dictează necesitatea analizei de clasă a fiecărei culturi naționale în societatea de dinainte de revoluție, dictează scoaterea în evidență și desvăluirea a ceea ce exprimă interesele masselor oamenilor muncii și a ceea ce servește asupritorilor și înrobitorilor acestora.

Învățăturile lui Lenin despre cele două culturi demască întregul caracter reacționar al teoriei burgheze a „torentului unic“ în istoria culturii naționale, desvăluie esența ei burgheză-naționalistă.

Existența elementelor democratice, socialiste în fiecare cultură națională, permite lui Lenin nu numai să declare proletariatul socialist ca moștenitor și continuator al acestei culturi, dar vorbește și despre mândria națională a fiecărui popor, despre glorioasele tradiții ale fiecărei națiuni: „Oare sentimentul mândriei naționale, ne este strein nouă, proletarilor conștiinți velicoruși? Desigur că nu! Noi iubim limba și patria noastră, noi muncim cel mai mult, pentru ca să ridicăm masele ei muncitoare (adică 9/10 din populația ei, la o viață conștientă de democrați și socialiști. Pe

80) V. I. Lenin, Opere, vol. XX, pag. 8, ed. rusă, vezi pag. 8, ed. P.M.R.

81) Idem, pag. 8, ed. rusă, vezi și pag. 8 ed. P.M.R.

82) Idem, pag. 16, ed. rusă, vezi și pag. 17 ed. P.M.R.

83) Idem, pag. 8 ed. rusă, vezi și pag. 9, ed. P.M.R.

84) V. I. Lenin, Opere, vol. XIX, pag. 92, ed. rusă.

noi ne doare cel mai mult când vedem și simțim cum călăii țariști, nobilii și capitaliștii, expun patria noastră minunată la silnicii, la asuprire, la batjocuri. Noi ne fălim că aceste silnicii au stârnit împotrivirea oamenilor din mediul nostru printre velicoruși, că acest mediu a dat pe Radiscev, pe decembriști, pe revoluționarii din mediul „raznocinților“ ai deceniului al 8-lea, că clasa muncitoare velicorusă a creiat în anul 1905 un puternic partid revoluționar de masă, că în același timp țăranul velicorus a început să devină democrat, a început să răstoarne popii și moșierii... Suntem plini de sentimentul mândriei naționale fiindcă națiunea velicorusă a dat naștere și ea unei clase revoluționare, a dovedit și ea că este capabilă să dea omenirii mărețe pilde de luptă pentru libertate și socialism...”⁸⁵⁾.

Lenin arată că mândria națională a proletariatului socialist coincide cu sentimentul solidarității internaționale cu oamenii muncii din toate țările. „Interesul mândriei naționale a velicorușilor, ...coincide cu interesul socialist” al proletarilor velicoruși (și al tuturor celorlalți)⁸⁶⁾ — a scris Lenin.

Pentru Lenin mândria națională a poporului rus constă în glorioasele tradiții ale luptelor de eliberare, în aportul adus de el cauzei generale de eliberare a popoarelor de sub jugul exploataților și asupritorilor. Lenin prețuiește literatura și arta rusă ca pe o oglindă a mărețelor lupte de eliberare a poporului. „Nu arareori am observat — amintește Gorchi despre Lenin — că se mândrea cu arta rusă”.⁸⁷⁾.

Lenin arată că „a păstra moștenirea — nu înseamnă câtuși de puțin să te mărginești la moștenire”⁸⁸⁾, aceasta trebuie dezvoltată, împinsă mereu înainte. Și această situație devine deosebit de concretă când ne amintim de învățăturile lui despre cele două culturi, despre faptul că proletariatul socialist culege din fiecare cultură națională, numai elementele constant-democratice, socialiste, ia tot ceea ce este legat de lupta de eliberare a poporului și prin urmare, la fiecare nouă etapă a luptei de eliberare, dezvoltă aceste elemente democratice, le îmbogățește cu o nouă experiență, cu un nou conținut. Tradițiile înaintate — aceste fire vii care leagă dezvoltarea culturii democratice ruse între diferitele perioade, leagă în mod organic între ele etapele luptelor de eliberare a poporului rus, care se succed fără întrerupere una după alta.

Tocmai asupra acestei laturi a atras atenția A. A. Jdanov în raportul său asupra revistelor „Zvezda” și „Leningrad”, când a vorbit despre succesiunea tradițiilor culturii progresiste ruse, în etapa ei cea mai înaintată — în epoca leninismului. „Prin urmare — arată A. A. Jdanov — cea mai bună tradiție a literaturii sovietice, o constituie continuarea celor mai bune tradiții ale literaturii ruse a secolului al XIX, tradițiile create de marii noștri democrați revoluționari, — Belinschi, Dobroliubov, Cernășevski,

85) V. I. Lenin, Opere, vol. XXI, pag. 85 și „Lenin despre literatură” ed. P.M.R. pag. 178—179.

86) V. I. Lenin, Opere vol. XXI, pag. 87 ed. rusă; și „Lenin despre literatură”, Ed. P.M.R. pag. 182.

87) Lenin despre literatură și artă, 1939, pag. 303, ed. rusă; vezi și „Lenin despre literatură”, pag. 243. Ed. P.M.R.

88) V. I. Lenin, Opere, vol. II, pag. 494. Ed. rusă vezi și pag. 511 ed. P.M.R.

Saltâcov-Scedrin, continuate de Plehanov, și elaborate și fundamentate în mod științific de către Lenin și Stalin⁸⁹⁾.

Pentru ca marea comoară a culturii progresiste să devină un bun al poporului, este necesar ca să se lichideze regimul de exploatare. Demonstrând aceste teze cu exemplul operei lui Lew Tolstoi, Lenin scria: „Chiar și în Rusia, artistul Tolstoi este cunoscut doar unei neînsemnate minorități. Pentru ca marile sale opere să devină într'adevăr bunul tuturor, este nevoie de o luptă împotriva ordinii sociale, care a condamnat milioane și zeci de milioane de oameni la întineric, la asuprire, la muncă silnică și mizerie, este necesară o răsturnare socialistă⁹⁰⁾).

Triumful Marei Revoluții Socialiste din Octombrie în Uniunea Sovietică — a permis lui Lenin și lui Stalin să așeze pe o bază nouă, mai înaltă, problema artei în slujba poporului, a societății, a permis să se aprofundeze și să se desvolte mai departe principiile esteticii marxiste. Lenin enunță tezele sale geniale despre revoluția culturală, revoluție nemaivăzută, imposibilă într-o societate bazată pe exploatare. „Înainte toată gândirea omenească, — spunea Lenin în primele luni după înfăptuirea Revoluției din Octombrie, — tot geniul său creaa numai pentru ca să dea unora avantajele tehnice și culturale, iar pe alții să-i lipsească de strictul necesar — învățătura și progresul. Acum toate minunile tehnice, toate cuceririle culturii vor deveni bunurile întregului popor și de azi înainte niciodată gândirea și geniul omenesc nu vor fi transformate în mijloc de asuprire, în mijloc de exploatare⁹¹⁾. Lenin a arătat că triumful Marei Revoluții Socialiste din Octombrie a deschis ușile unei asemenea orânduiri a societății, care este capabilă să creeze frumosul, care să întărească cu mult tot despre ceea ce în trecut ar fi putut doar să se viseze.

După cum a arătat istoria, toate prevederile lui Lenin despre revoluția culturală și-au găsit o întruchipare strălucită în practică. Într'un timp nemaivăzut de scurt ele au fost realizate sub conducerea mărețului continuator al cauzei lui Lenin, tovarășul său de luptă cel mai apropiat — tovarășul Stalin, care a îmbogățit și a dezvoltat mai departe învățăturile lui Lenin despre revoluția culturală pe baza generalizării bogatei experiențe a construirii socialismului în U.R.S.S.

În Uniunea Sovietică revoluția culturală s'a înfăptuit ca o realizare planificată, construită pe baza științifică a învățăturii despre cultură. Lenin a arătat, că „problema culturii nu poate fi rezolvată atât de repede, ca problemele politice și militare⁹²⁾.

La începutul revoluției, menșevicii și alți dușmani ai revoluției proletare afirmău că poporul sovietic nu va reuși să construiască socialismul, deoarece cultura muncitorilor din Uniunea Sovietică este nesatisfăcătoare.

Lenin a răspuns la aceasta (cu prilejul apariției cărții menșevicului N.

⁸⁹⁾ A. A. Jdanov — Raport despre revistele „Zvezda“ și „Leningrad“, Ed. rusă, 1946, pag. 26; vezi și pag. 29 Ed. P.M.R.

⁹⁰⁾ V. I. Lenin: Opere, vol. XVI, pag. 293 și „Lenin despre literatură“, ed. P.M.R., pag. 71.

⁹¹⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXVI, pag. 436, Ed. rusă.

⁹²⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXXIII, pag. 55. Ed. rusă.

Suhanov): „Dacă pentru înfăptuirea socialismului este necesar un anumit „nivel cultural“ deși nimeni nu poate spune prin care anume este acest „nivel cultural“ determinat deoarece el este diferit în fiecare din statele Europei apusene), atunci de ce noi n'am putea începe cu cucerirea prin revoluție a premizelor pentru acest nivel dat, iar apoi pe baza puterii muncitorești — țărănești și a sistemului sovietic să ajungem să întrecem celelalte popoare“⁹³⁾.

Bazându-se pe sursele inepuizabile ale creațiilor populare, a inițiativei populare, trezite la viață de către revoluția care chema poporul la o intensă activitate istorică, Lenin a construit planul său de revoluție culturală. „...Nicăieri masele populare nu sunt atât de interesate de adevărata cultură, cum sunt la noi; — scria Lenin, — nicăieri problemele acestei culturi nu sunt puse atât de profund și atât de consecvent ca la noi; nicăieri în nici o țară, puterea statului nu se află în mâinile clasei muncitoare, care în întregul ei înțelege perfect lipsurile ei, — nu mă refer la cultură ci la cunoașterea de carte — nicăieri el nu aduce și nu este gata să aducă asemenea jertfe pentru îmbunătățirea situației sale din acest punct de vedere, ca la noi“⁹⁴⁾.

Cu genialitatea și cu amplexarea caracteristică, Lenin pune problema culturii, ca o sarcină națională, ca o sarcină a cărei rezolvare începe cu instruirea inițială a poporului. Bătându-și joc de acei care defăimează cultura proletară și raporturile ei cu cultura burgheză, pe acei care au mers și merg cu fantezia departe în domeniul „culturii proletare“, Lenin vorbește despre acea imensă muncă de salăhor, care va sta în fața țării sovietice pentru a ridica cultura întregii mase de milioane pe baza cuceririlor revoluției proletare. Ca o verigă hotăritoare în revoluția culturală, Lenin pune chestiunea alfabetizării poporului, care constituie condiția fundamentală pentru ridicarea nivelului general de cultură a țării. „Chiar la noi în Narcompros, (Ministerul Educației Publice), — scrie Lenin în 1923 în articolul Pagini de jurnal, — adeseori se pot găsi peste tot scheme extrem de umflate ale unei Edituri de Stat oarecare, care nu are grija că în primul rând atenția Statului trebuie să fie îndreptată nu atât spre editarea cărților ci spre a exista cât mai mulți cărora să li se citească, cât mai mulți capabili să citească, ca să existe o amplexare mai mare a editurii politice în viitoarea Rusie“⁹⁵⁾.

Pe drumul trasat de Lenin, s'a realizat marea revoluție culturală în Uniunea Sovietică, s'a realizat atragerea maselor largi populare spre cele mai înalte înfăptuiri ale culturii. Istoria ne-a arătat că Lenin a avut dreptate deplină. Prin revoluție, clasa muncitoare și țărănimea Uniunii Sovietice au câștigat dela început condiții de viață care au dat oamenilor muncii din U.R.S.S. posibilitatea să obțină în cel mai scurt timp, în domeniul culturii, succese de asemenea natură, încât ei au lăsat departe în urma lor, pe mulți dintre cei care nu de mult se considerau fruntași în cultura țării. În țara proletariatului învingător, prin voința partidului bolșevic, pentru prima oară în istoria omenirii, toate cuceririle cele mai bune ale culturii și ale artei au fost puse în slujba poporului, au devenit arma

⁹³⁾ Idem, pag. 438, Ed. rusă.

⁹⁴⁾ Idem, pag. 423, ed. rusă.

⁹⁵⁾ Idem, pag. 424, ed. rusă.

lui ideologică, bunul lui real. Încă în anul 1918, Lenin cerea „să se dea un impuls puternic artei, ca unui mijloc de agitație”⁹⁶).

Lenin aprecia foarte mult cinematograful, numindu-l arta cea mai importantă din cauza posibilității lui de popularizare, datorită posibilităților lui largi de agitație, datorită puterii lui mobilizatoare. Toate valorile create înainte și toate operele de artă nou create trebuie să servească poporului, luptei sale pentru construirea societății comuniste, pentru instaurarea unei morale și a unor obiceiuri noi. „În Republica Sovietică a muncitorilor și țăranilor — scria Lenin — felul de a pune chestiunea instruirii, atât în domeniul politico-cultural, în general, cât și în domeniul artei în special, trebuie să fie pătruns de spiritul de luptă de clasă al proletariatului pentru realizarea cu succes a scopurilor dictaturii sale, adică pentru răsturnarea burgheziei, pentru desființarea claselor, pentru înlăturarea oricărei exploatare a omului de către om”⁹⁷).

Pentru prima oară în istoria omenirii, statul a încetat să fie un mijloc de exploatare a majorității poporului de către minoritate. În țara sovietică statul a devenit expresia voinței și necesităților poporului, o forță puternică în construirea noiei societăți, care corespunde nevoilor arzătoare a majorității zdrobitoare a poporului. Statul sovietic constituie acea forță organizatoare și îndrumătoare, care în domeniul culturii veghează cu strictețe la respectarea intereselor poporului, exprimă necesitățile lui, conduce de pe aceste poziții întreaga construcție culturală. Astfel, arta, — pentru prima oară după multe mii de ani a început să exprime direct și nemijlocit interesele poporului și să-l slujească. Desvoltând mai departe principiul popular socialist pentru studiul căruia fuseseră puse bazele încă în articolul *Organizația de partid și literatura de partid*, Lenin spunea: „Arta aparține poporului. Prin rădăcinile ei cele mai adânci ea trebuie să pătrundă în însuși grosul maselor largi muncitorești. Ea trebuie să fie pe înțelesul acestor masse și iubită de ele. Ea trebuie să unească simțirea, gândirea și voința acestor masse, să le ridice. Ea trebuie să ridice artiști din sânul ei și să-i desvolte”⁹⁸).

Lenin dă aici o formulă desvoltată a unuia din principiile de bază ale esteticii socialiste. Arta se crează pentru popor și slujește poporul, masele de milioane de muncitori. Ea trebuie să fie înaintată nu numai prin funcțiile ei, dar și prin conținutul ei, ea trebuie să exprime idealurile poporului. În același timp, arta, prin forma ei, prin conținutul ei, trebuie să fie accesibilă și pe înțelesul maselor largi.

Artiștii nu sunt niște înregistrați pasivi ai vieții, arta trebuie să înarmeze poporul cu ideile înaintate, să-l educe și să-l ridice, trebuie să conducă poporul înainte. În această privință este caracteristică observația lui Lenin despre opera lui Demian Bednâi: „Merge după cititor, dar ar trebui să fie puțin înaintat”⁹⁹). Și în sfârșit, arta adevărată trebuie să trezească în popor setea de a crea, să trezească la viață noi talente, să nască noi artiști.

În țara sovietică s'a realizat visul de veacuri al tuturor celor mai

⁹⁶) Lenin despre literatură și artă, pag. 306, ed. rusă.

⁹⁷) V. I. Lenin, Opere, vol. XXXI, pag. 291 ed. rusă

⁹⁸) Lenin despre literatură și artă, Ed. rusă, pag. 299 și „Lenin despre literatură”, pag. 249.

⁹⁹) Idem, pag. 305, ed. rusă.

buni, mai progresiști artiști ai trecutului, care visau să slujească prin opera lor direct poporul lor, să exprime gândurile și sentimentele lui, ceea ce în societatea bazată pe exploatare, rămânea în genere un ideal de neatins. S'au schimbat radical și relațiile dintre artist și stat. Dacă în trecut artiștii progresiști, erau nevoiți (în genere să fie în opoziție cu regimul existent, cu statul, care apăra interesele vârfurilor exploatare, Statul sovietic și-a însușit cu totul alte trăsături și funcții — el a devenit exponentul intereselor poporului, ale muncitorilor; și deaceia, slujind statul său, artistul sovietic slujește poporul; deaceia statul sovietic urmărește fără întrerupere ca arta să slujească cu adevărat poporul, el nu permite ca în acest domeniu să domnească haosul și desordinea. Pe de altă parte, Statul Sovietic este principalul client și apărătorul artiștilor. Artistul în țara sovietică crează nu după toanele unor vârfuri îmbuibate, nu pentru câțiva mecenai, nu se supune fluctuațiilor bursei, el crează pentru nevoile și necesitățile culturale ale maselor populare, pentru satisfacerea tuturor necesităților spirituale mereu crescânde. „Intr'o societate care se întemeiază pe proprietatea privată, — arată Lenin, — artistul produce mărfuri pentru piață, are nevoie de cumpărător. Revoluția noastră a eliberat artiștii de sub jugul acestei condiții destul de prozaice. Ea a transformat statul sovietic în apărătorul și clientul lor“¹⁰⁰). Referindu-se la rolul îndrumător, de conducere a partidului bolșevic, a statului sovietic în dezvoltarea artei și culturii, Lenin spunea: „...noi suntem comuniști. Noi nu trebuie să stăm cu mâinile încrucișate și să dăm posibilitate haosului să crească acolo unde poate. Noi trebuie să conducem acest proces în mod planificat și să organizăm rezultatele“¹⁰¹).

Drept prime expresii practice ale acestei noi funcții a statului sovietic în domeniul artei, expresie a nouilor relații dintre artist și stat, au servit în grandioasă măsură statului sovietic, în primii ani ai Revoluției — vestitul plan al lui Lenin „propaganda prin monumente“, practica comenzilor de stat date artiștilor, o largă desfășurare a activității pentru expoziții și muzee și multe alte asemenea inițiative ale statului sovietic pentru cauza dezvoltării artei socialiste.

Partidul bolșevic, condus de Lenin și Stalin, a îndrumat tot timpul pe artiștii sovietici pe drumul creației realiste la un înalt nivel ideologic. „Muncitorii și țărani noștri — spunea Lenin — merită, zău, ceva mai mult decât distracții. Ei au dobândit dreptul la arta mare, adevărată“¹⁰²).

Lenin și Salin au dus o luptă neîmpăcată împotriva tuturor acelor care au căutat să întoarcă arta sovietică din drumul drept pe acela al trucajului formalist, să înlocuiască arta realistă cu futurismul și cu alte născociri ale artei decadente burgheze. Referindu-se la falșii inovatori formalști, Lenin spunea: „Prea suntem răsturnători în pictură“. Frumosul trebuie păstrat, trebuie să fie luat ca model, trebuie să pornim dela el, chiar dacă e „vechi“. De ce dar să întoarcem spatele frumosului autentic, să renunțăm la el ca la punctul de plecare pentru dezvoltarea ulterioară, numai pentru că e „vechi“? De ce să ne închinăm în fața a ceea ce este nou, ca în fața unui zeu, căruia trebuie să i te supui numai pentru că „este

¹⁰⁰) Idem, pag. 298, ed. rusă.

¹⁰¹) Idem pag. 208, idem pag. 248.

¹⁰²) Idem, pag. 301, ed. rusă, idem: pag. 253.

nou"? Este un nonsens, un adevărat nonsens. Aici e multă fățarnicie și desigur și o stimă inconștientă față de moda artistică, care domnește în apus... Nu sunt în stare să consider operele expresionismului, futurismului, cubismului și celorlalte „isme“, drept cea mai înaltă manifestare a genului artistic. Nu le înțeleg. Nu-mi produc niciun fel de bucurie“¹⁰³).

Lenin s'a luptat cu linia antipartinică a proletcultului în domeniul culturii, el arăta că, sub masca „culturii proletare“, ideologii proletcultului și în special Bodganov, infiltrează „concepții burgheze și reacționare“¹⁰⁴). Lenin scria că poporul „...respinge în modul cel mai hotărât, ca fiind teoretic nejuste și practic dăunătoare, orice încercări de a inventa cultura sa specială, de a se închide în organizațiile sale izolate, de a despărți sectoarele de muncă ale Narcomprosului de cele ale Proletcultului și altele sau de a stabili „autonomii“... în sânul instituțiilor, Narcomprosului și a. m. d.“¹⁰⁵).

Criticând lipsurile educației extrașcolare, Lenin arăta într'unul din discursurile sale din anul 1919: „Primul neajuns era abundența celor proveniți din rândurile intelectualității burgheze, care, la orice pas, priveau instituțiile de cultură nou create pentru muncitori și țărani drept cel mai favorabil teren de acțiune pentru propriile lor născociri în domeniul filosofiei sau în domeniul culturii, când orice pas, cele mai absurde schimonosiri erau prezentate drept ceva nou și, sub forma unei culturi și arte pur proletare, se oferea ceva supranatural și cu totul lipsit de sens“¹⁰⁶).

Apariția în presă, la 27 Septembrie 1922, a articolului unuia din proletcultiști, V. Pletnev, *Pe frontul ideologic*, capătă un răspuns tăios din partea lui Lenin. Lenin a ridiculizat întreg articolul lui Pletnev cu observații și cu întrebări ironice și, în ziua apariției articolului, a trimis la redacția jurnalului o notiță, în care scrie: „Dece oare, s'au tipărit prostii sub aspectul unui foileton al lui Pletnev care face paradă de toate cuvintele științifice și cele care sunt la modă?“¹⁰⁷).

Lenin califică articolul în întregime ca o falsificare a materialismului istoric, ca un joc cu materialismul istoric.

Acest fapt subliniază încă odată cu ce consecvență și intransigență a dus Lenin lupta, din primii ani ai lui Octombrie și până în ultimele zile ale vieții sale, cu toți simplificatorii și vulgarizatorii problemei construirii culturii în societatea socialistă.

În acest fel, Lenin nu numai că desvăluie reacționarismul esteticii burgheze, propovăduită de proletcultiști, el arată atitudinea lor anarhică, nihilistă față de cultura veche, scoate la iveală faptul că cei din proletcult năzuiesc să ia o atitudine „independentă“ față de partidul bolșevic, față de Statul sovietic, introducând linia lor antipartinică, burgheză. Demascând denaturările antipopulare, lichidatoriste, formaliste, pseudo-revoluționare, Lenin netezea drumul artei adevărate, realiste, populare.

Una dintre cele mai importante probleme scoase la iveală de sarcii-

103) Idem, pag. 298—299, ed. rusă, Idem pag. 249).

104) V. I. Lenin: Opere, vol. XIV, pag. 9, ed. rusă.

105) V. I. Lenin: Opere, vol. XXXI, pag. 292, ed. rusă.

106) V. I. Lenin: Opere, vol. XXIX, pag. 308, ed. rusă.

107) V. I. Lenin: Opere, vol. XXXV, pag. 475, Ed. rusă.

nile dezvoltării artei sovietice, o constituie problema tradiției și a noutății, problema preluării moștenirii artistice.

Încă în procesul criticii curentelor antipopulare formaliste, compromise de practica proletcultului, Lenin a exprimat o serie de teze principale referitoare la această chestiune.

Lenin acorda o deosebită atenție problemei moștenirii, atingând această problemă în multe din lucrările sale, și socotind că numai o atitudine justă față de moștenirea culturală din trecut, o justă întrebuintare a tot ce este mai bun și mai prețios, din tot ce a acumulat omenirea în toate epocile dezvoltării sale, va permite poporului învingător să construiască arta nouă socialistă.

„Fără înțelegerea limpede a faptului — ne învață Lenin — că numai prin cunoașterea precisă a culturii create prin evoluția omenirii, că numai prin prelucrarea acestei culturi se poate construi cultura proletară, fără această înțelegere nu vom putea rezolva sarcina aceasta.

Cultura proletară nu este ceva isvorit cine știe de unde, nu este o născocire a oamenilor care își zic specialiști în cultura proletară. Ar fi ceva cu totul absurd. Cultura proletară trebuie să fie dezvoltarea după anumite legi a acelui bagaj de cunoștințe pe care omenirea le-a elaborat sub jugul societății capitaliste, a societății moșierești, a societății birocratice.¹⁰⁸⁾

„Nu născocirea unei noi proletculturi — scria Lenin în schița rezoluției despre cultura proletară — ci dezvoltarea celor mai bune exemple, tradiții, rezultate ale unei culturi existente, din punct de vedere al concepției marxiste și a condițiilor de viață și a luptei proletariatului în epoca dictaturii lui“¹⁰⁹⁾.

Expresia practică a acestei politici în domeniul moștenirii artistice a constituit-o atitudinea plină de grije a statului sovietic față de monumentele și arta trecutului, naționalizarea muzeelor particulare și a galeriilor, paza monumentelor antice și a operelor de artă, o bună organizare și desfășurare a lucrărilor de restaurare a vechii picturi, sculpturi, arhitecturi, un decret pentru interzicerea scoaterii afară din țară a monumentelor de artă, o organizare sistematică a expozițiilor cu opere ale măștrilor vechi, o editare masivă a culegerilor de opere complete ale clasicilor ruși și ai literaturii mondiale în primii ani ai revoluției, ridicarea de monumente celor mai vestiți activiști ai culturii rusești și mondiale, înfățișat o atitudine foarte atentă și prevăzătoare din partea partidului și a statului sovietic față de cadrele intelectualității de dinainte și în special față de cea artistică. „Se face tot posibilul, pentru a atrage pe intelectuali (nu pe gardiștii albi) — scria Lenin în anul 1919, — în lupta împotriva hoților. Și în fiecare lună în Republica Sovietică, crește procentul de intelectuali burghezi care ajută sincer pe muncitori și pe țărani, și nu numai al celor care mormăie și care scuipă ca turbați“¹¹⁰⁾.

Nu constituie oare un act minunat de atitudine plină de grije a statului sovietic față de reprezentanții vechii generații de artiști realiști ruși, faptul că titlul, deabia introdus, de artist al poporului a fost acordat unor veterani ca N. Casatchin, V. Polonov, și A. Arhipov? Acordând acest titlu

¹⁰⁸⁾ V. I. Lenin, Opere, vol. XXXI, pag. 262. Ed. rusă.

¹⁰⁹⁾ Leninski sbornic vol. XXXV, pag. 148. ed. rusă, și Opere Alese vol. II p. II pag. 43, Ed. P.M.R.

¹¹⁰⁾ V. I. Lenin, Opere vol. XXXV pag. 348 ed. rusă.

de cînte acestor maeștri, Statul Sovietic a demonstrat poziția sa față de moștenirea artistică și în particular față de moștenirea precursorilor, orientînd prin aceasta totodată tineretul spre acele tradiții realiste înaintate, pe care trebuie să continue a le desvolta mai departe, în arta sovietică.

Impotriva futuriștilor și altor reprezentanți ai tendințelor antipopulare, care se ocupau numai cu creații intelectuale pure, cu născociri abstracte, Lenin cheamă pe activiștii sovietici ai artei și culturii spre o studiere atentă a mugurilor vieții noi, spre o susținere plină de grije a acestora. Lenin sfătuiește să se urmărească cu perseverență cotidianul realității sovietice. „La noi este insuficientă educarea maselor, pe bază de exemple și modele vii, concrete — scria Lenin în anul 1918 — din toate domeniile vieții, iar aceasta este sarcina principală a presei în perioada de trecere dela capitalism la comunism. La noi se dă puțină atenție aspectului vieții zilnice din lăuntrul fabricilor, satelor, a vieții din lăuntrul regimentelor, unde mai mult decît în orice altă parte se construiește noul, unde este necesară o mare atenție, publicitate, critică socială, urmărirea a ceea ce nu este folositor, chemare de a învăța ceea ce este bun.

Mai puțină flecăreală politică. Mai puține filosofii intelectuale. Mai aproape de viață. Mai multă atenție la felul în care masa de muncitori și de țărani construiesc în fapt ceva nou în munca ei de zi de zi. Mai mult control asupra faptului cît de comunist este acest lucru nou“¹¹¹⁾.

În articolul Marea inițiativă Lenin cerea: „...mai multă atenție la faptele simple dar vii ale construcției comuniste, fapte luate din viață și verificate de viață. Iată lozincă ce trebuie mereu repetată tuturor scriitorilor noștri, agitatorilor, propagandiștilor, organizatorilor, ș. a. m. d.“¹¹²⁾.

Tot acolo Lenin cerea să se desvolte și să se susțină în toate felurile mlădițele a ceea ce e nou „...simplele, modestele, zilnicele, dar pline de viață mlădițe ale adevăratului comunism“¹¹³⁾.

Aceste indicații leniniste asupra studierii atente a cotidianului noii vieți, a tuturor mlădițelor și manifestărilor ei, împreună cu grandiosul plan „al propagandei prin monumente“ au trasat perspective clare dezvoltării viitoare a artei sovietice, au luminat drumul ei pentru mulți ani înainte. Și acum, în zilele noastre, operele, create pe baza realizării genialelor linii trasate de Lenin în domeniul artei, capătă acea forță ideologică și artistică, accesibilă poporului, pe care o cerea Lenin dela operele de artă.

Principiile estetice leniniste constituie expresia teoretică a intereselor practice ale proletariatului revoluționar și ale întregului popor muncitor, sarcinile statului socialist și ale partidului bolșevic în domeniul culturii și artei. Estetica leninistă este indisolubil legată cu practica, constituie un adevărat îndreptar spre acțiune.

„Toată experiența istoriei celei mai noi, — scria Lenin — și mai ales lupta revoluționară de mai bine de jumătate de veac a proletariatului din toate țările lumii, începînd din vremea apariției Manifestului Comunist, au dovedit incontestabil că numai concepția marxistă este expresia justă a in-

111) V. I. Lenin: Opere, vol. XXVIII, pag. 80, Ed. rusă.

112) V. I. Lenin: Opere, vol. XXIX, pag. 386. Ed. rusă și Opere Alese v. II p. II. pag. 197, Ed. P.M.R.

113) Idem, pag. 395, idem. pag. 197.

tereselor, a punctului de vedere și a culturii proletariatului revoluționar.“¹¹⁴⁾).

Leninismul constituie dezvoltarea mai departe a marxismului, marxismul noilor condiții ale luptei de clasă a proletariatului, marxismul epocii imperialismului și a revoluțiilor proletare, marxismul epocii victoriei socialismului pe a șasea parte a globului pământesc. Prin aceasta se determină tot acel nou, pe care l-a adus Lenin în comoara teoriei marxiste și în particular, în estetică.

Tovarășul credincios al lui Lenin în prelucrarea teoriei marxiste inclusiv problemele estetice, este tovarășul Stalin. Lucrări clasice ale lui I. V. Stalin cum sunt **Anarhism sau socialism?, Marxismul și problema națională** constituie un aport excepțional și în estetica marxist-leninistă.

După Lenin, tovarășul Stalin a generalizat grandioasele succese ale construcției socialiste în țara noastră, a îmbogățit estetica marxist-leninistă cu noi concluzii și teze importante. Învățătura lui Stalin despre bază și suprastructură; despre cultura sovietică, națională ca formă și socialistă în conținut; despre patriotismul sovietic, care îmbină armonic în el tradițiile naționale ale popoarelor și interesele generale de viață ale tuturor oamenilor muncii din Uniunea Sovietică; despre noua intelectualitate populară, socialistă; despre rolul mobilizator și transformator al ideilor înaintate; despre metoda creatoare a artei sovietice, metoda realismului socialist; despre marea misiune a artistului ca inginer al sufletului omenesc, — toate aceste teze constituie generalizarea noilor legi conducătoare, proprii dezvoltării culturii și artei societății socialiste.

Lucrările clasice ale tovarășului Stalin **Despre materialismul dialectic și materialismul istoric, Marxismul și problemele lingvisticii și altele**, constituie modele excepționale de creație marxistă, culmea gândirii filosofice a epocii noastre, epoca construirii comunismului.

O expresie a grijei staliniste pentru dezvoltarea culturii sovietice, pentru o cultură spirituală bogată și înfloritoare în Uniunea Sovietică, o constituie istorica hotărâre a C.C. a P.C. (b) din 23 Aprilie 1932, **Asupra reconstruirii organizațiilor artistico-literare și hotărârile în problemele literaturii, teatrului, cinematografului și muzicii din anii 1946—1948**.

Estetica leninist-stalinistă este steagul artei socialiste înaintate, care aduce popoarelor din lumea întreagă, adevărul despre Țara Socialismului, care cântă munca creatoare a constructorilor societății comuniste, care cheamă la luptă pentru pacea în lumea întreagă.

¹¹⁴⁾ V. I. Lenin: Opere, vol. XXXI, pag. 291—292. Ed. rusă.

PETRE IOSIF

LA ANIVERSAREA „SCÂNTEII“

Nu s'au stins încă ecourile marei sărbători a clasei noastre muncitoare, a întregului popor muncitor, cea de a treizecea aniversare a Partidului, și iată-ne în pragul unui nou prilej de bucurie și continuare a luptei cu puteri sporite. Organul C.C. al P.M.R. își sărbătorește 20 de ani de existență.

Poporul nostru se mândrește cu cele două decenii de luptă ale Scântei, care a împlinit cu cinste sarcina trasată de Partidul clasei muncitoare, sarcina de propagandist, agitator și organizator colectiv. În anii ilegalității, Scântela a mobilizat poporul în lupta împotriva regimului de exploatare, l-a organizat la luptă, a propagat ideile lui Marx, Engels, Lenin, Stalin. După 23 August 1944, Scântela a mobilizat, a lămurit și a organizat masele în lupta împotriva dușmanului dinlăuntru și din afara țării, pentru construirea socialismului în Patria noastră, pentru încadrarea poporului nostru în uriașul front al păcii condus de Uniunea Sovietică. Poporul muncitor îi este recunoscător Scântei pentru felul în care l-a lămurit, îndrumat și ajutat să organizeze munca și lupta revoluționară pentru construirea unei vieți noi.

Nu există un sector sau un aspect al muncii din țara noastră, împreună cu oamenii respectivi, care să nu caute și să nu găsească în Scântea ajutorul plin de dragoste al Partidului. Oricât de mari ar fi

distanțele care-i separă, sau profesiunile care-i diferențiază, fie că este vorba de un țăran colectivist din Banat sau de un miner dela Baia Mare, de un escavatorist de pe Canalul Dunăre—Marea Neagră sau o tractoristă din regiunea Cluj, om de știință sau scriitor, — în jurul cuvântului tipărit al Partidului, în Scântela, se întâlnesc năzuințele lor. Scântea își indeplinește astfel cu succes și marele rol trasat de Partid, de unificator al oamenilor muncii în lupta lor spre atingerea țelului comun: construirea socialismului și apărarea păcii. Este vorba fără îndoială de sarcina istorică trasată Iscrei de marele Lenin, adaptată condițiilor construirii socialismului în țara noastră.

Și socialismul este construit de poporul nostru muncitor zi de zi, ceas cu ceas. Visul de peste un sfert de veac al comuniștilor trăește și se dezvoltă acum ca o realitate concretă. Ochii sunt fermecați de pădurea de schele și macarale care desăvârșesc minunatul peisagiu al țării noastre. Uruitul escavatoarelor și al tractoarelor, exploziile dinamitei și „hei rup-ul“ milioanelor de oameni răsună ca un uimitor ora-toriu pe care Carpații îl multiplică în nesfârșite ecouri. Libertatea oamenilor muncii câștigată cu atâtea jertfe a devenit o realitate tot atât de concretă ca hidrocentralele, Canalul, furnalele și gospodăriile colective care schimbă neîncetat fața țării.

Sub conducerea Partidului, asfaltul pentru

cucerirea vieții fericite continuă să câștige mereu noi poziții, prin încordarea sănătoasă a minții și mușchilor și a inimilor calde ale muncitorilor, răsturnând obstacol după obstacol.

Odată cu betonul și zidurile de cărămizi cresc oamenii care înalță aceste construcții ale socialismului. Și prin Scânteia, Partidul duce lupta pentru aceasta. Cea mai grea construcție a lumii socialiste este omul nou, omul socialist, fără de care întreaga trudă ar avea soarta strădaniilor meșterului Manole.

Nu e numai poezie și muzică procesul de prefacere a țării noastre într-o țară a vișului împlinit. În ungherele întunecoase, de după brazii Bicazului sau dunele Dobrogei, strecurat în apropierea furnalelor sau în umbra șurelor tinerelor gospodării colective, pândește și uneltește dușmanul fericirii poporului. Este chiaburul care simte că-i scapă cu adevărat pământul de sub picioare, fostul bancher și fostul moșier, agenții Deterdingilor și Morganilor care ar vrea să-și lipească din nou ventuzele lor de caracatiți pe vâile bogate, libere, sunt ucigașii de profesie ai lui Tito, târându-se ca viermii pe ogoarele mănoase ale Banatului. Sunt toți acei care vor să-și recâștige raiul pierdut. Raiul lor, huzurul și orgia lor — pelagra și tuberculoza, foametea și biciul pentru cei ce muncesc, măcelărirea milioanei de oameni ai muncii în noi războaie de jaf.

Partidul, prin Scânteia, ne învață să-i cunoaștem și, în luptă împotriva lor, să-i distrugem. Și în această luptă cresc și se călesc oamenii noi. Cresc și se călesc, lepădând zi de zi deprinderile, mentalitatea moștenită din lumea veche. Cu ei am pornit la înflorirea unei vieți, pe care lipitorile și caracatițele muncii omenesti o condamnaseră la un înspăimântător de veșnic cenușiu.

Despre acești oameni care au posibilitatea să se elibereze de toată sgura ce le-a împovărat viața sub trecutele regimuri și care se hotărăsc singuri să pășească pe drumul trasat de clasa muncitoare, despre

atenția cu care ei sunt atrași și educați pe noul lor drum, vorbea marele Lenin.

„Noi vrem să construim socialismul“, — spunea Lenin, — „cu oamenii pe care i-a educat capitalismul, i-a corupt, i-a depravat, dar pe care în schimb i-a călțit în luptă“.

Partidul lui Lenin și Stalin a isbutit. În procesul luptei pentru construirea socialismului în U.R.S.S. s'a realizat și transformarea, creșterea de către clasa muncitoare condusă de Partidul Bolșevic, a celor care doreau să lichideze cele învățate dela capitalism și să se alăture poporului. Astăzi, cele două sute de milioane de oameni sovietici conduși de partidul lui Lenin și Stalin, ne înfățișează pe oamenii cei mai înaintați.

Socialismul a dat Patriei Sovietice Meresievi și Coșevoi, iar drumul Coșevoilor s'a lărgit pe cărarea bătută de Pavel Corceaghin.

Ca un fir roșu, trece prin paginile Scânteii această măreață experiență și învățatură stalinistă.

Obiectivul de căpetenie urmărit de Partidul nostru este omul, „cel mai prețios capital“. Toate strădaniile și dragostea cea mai caldă, lui îi sunt dăruite. Prin el și pentru el, transformare de pustiuri în grădini, electrificare, luptă pentru abundență de bunuri, pentru viață veselă și fericită.

Și iată, printre ingineri și arhitecți, făuritori ai minunilor tehnice, își ocupă locul de cinste acei care au misiunea celei mai de răspundere construcții, „inginerii sufletului omenesc“, scriitorii.

Firesc e deci, ca în imensa varietate de probleme pe care le atacă Scânteia, ea să acorde o importanță deosebită și acestor „ingineri“, creatorilor literaturii noastre noi.

Literatura a devenit parte integrantă a cauzei statului nostru de democrație populară și trebuie să ajungă pârghie însemnată în lupta pentru construirea socialismului și apărarea păcii.

Scânteia luptă cu perseverență pentru atingerea cât mai grabnică a acestui scop. Ea indică drumul bolșevic pentru făurirea

unei literaturi care să oglindească minunatele realități ale vieții în desfășurarea lor revoluționară, o literatură în spirit de partid, o literatură care să răspundă năzuințelor poporului muncitor, politicii Partidului proletariatului, să militeze deschis și puternic pentru cauza socialismului, să educe oamenii muncii în spiritul ideilor lui Lenin și Stalin. Și Scântea este îndrumătorul permanent al creatorilor unei asemenea literaturi din R.P.R. Ea înfățișează pilda strălucită a scriitorilor sovietici care au rezolvat aceste probleme, dând poporului lor și tezaurului de cultură universală, minunate opere, adevărate revizii de înălțare a omului și construcției fericirii omenești, comunismul.

Bogata serie de articole și recenzii publicate în Scântea în cursul desfășurării revoluției culturale în R.P.R. stau mărturie a luptei pentru cea mai înaltă principialitate în artă, pentru adoptarea realismului socialist ca metodă de creație în literatură și arta noastră. Ele au fost și continuă să fie arme pentru înfrângerea greutăților ridicate în calea revoluționară a făuririi unei culturi socialiste.

Dușmanii poporului nu se mulțumesc numai cu încercări de exterminare fizică a celor mai buni fii ai țării, încercări în care se izbesc de vigilența maselor muncitoare. Ei se străduiesc să infiltreze sau să mențină otrava ideologiei burgheze în conștiința oamenilor. Descompuși „culturii” apusene mai rotesc ca niște corbi de pradă la periferia vieții literare, mai croncănesc, în separeurile cafenelelor. Ei înșiși hoituri, mai scormonesc în hoituri baudelaire-iene, încearcă să încarce cu miasmele lor otrăvitoare atmosfera ozonată a Republicii muncii și entuziasmului curat.

Și apoi, printre unii artiști incontestabil devotați cu întregul lor talent, cauzei mărețe a clasei muncitoare, se mai ascund vermișori „apolitici”, dulcege izuri din arsenalul ideologiei burgheze. Stranii regrete pentru un trecut de rușinoasă aservire morală, de abdicare a demnității omenești și a celei de creator, în fața frumosului sac cu bani! Mai încearcă unii buni și talentați

scriitori să-și păstreze un sector „personal”, în fond atitudine de izolare de viața nouă, clocotitoare. E loc oare, în aceeași încăpere, pentru sentimente nobile, generoase și pentru meschine egoisme? Altoroa le mai vibrează câte o fibră bolnavă a inimii lor sănătoase, în mici, personale, patetice furtuni, care par mai mult niște furtuni într'un pahar cu apă, refugiu intimist, îndepărtare dela adevărul vieții.

Cât de neverosimile par aceste atât de oribil mic burgheze sbuciumări ale unor oameni capabili să participe cu întregul lor talent creator la marea, cu adevărat patetica bătălie a luptei pentru viață!

Pe primii, pe dușmani, unelte ale jefuitorilor înlăturați, agenți plătiți ai monștrilor imperialiști englezi și americani, Scântea îi demască și-i zdrobește; pe ceilalți, scriitorii devotați poporului muncitor și cauzei lui, îi ajută cu drag, cu răbdare, să se elibereze cu desăvârșire, să vadă adevărul și frumosul.

Și frumosul adevărat nu poate fi decât acela pus în slujba neîncetată a omului, a fericirii sale.

Partidul nostru urmează și prin Scântea experiența Partidului lui Lenin și Stalin, în felul cum trebuie dusă lupta pentru o literatură nouă, armă în mâinile poporului muncitor.

Calendarul celor treizeci și patru de ani de existență ai Țării Socialismului este plin de intervenția activă a Partidului Bolșevic. Scrisori, Rezoluții ale Comitetului Central, articole în Pravda, cuvântările lui Lenin și ale lui I. V. Stalin, rapoartele lui A. A. Idanov au însemnat tot atâtea momente hotărâtoare pentru crearea acelei mărețe literaturi indicate de Lenin și Stalin, a literaturii cuprinsă între titanul Gorchi și nesecatul val de minunați vestitori ai comunismului.

Și poporului nostru, constructor al socialismului, i se cuvin scriitori demni de dănsul, de lupta sa plină de abnegație și măreție.

Dela întemeierea sa și dealungul celor douăzeci de ani de adâncă ilegalitate, Partidul Comunist Român, organizând lupta

tele istorice ale proletariatului, înfruntând zi de zi sângeroasa teroare a burgheziei, trădarea social-democrațiilor de dreapta, militând curajos pentru bunăstarea poporului, pentru pace și independență națională, a acordat atenția cuvenită problemelor de artă în general și literaturii în special. A folosit toate mijloacele posibile pentru demascarea putregaiului culturii burgheze, a diferitelor curente decadente mistice, fasciste, întreținute cu înverșunare de clasele stăpânitoare. În același timp, luptând cu prigoana siguranței, Partidul a îndrumat și a sprijinit consecvent cealaltă cultură, cultura și literatura adevărului, arta realistă, progresistă, răspunzând năzuințelor de libertate și progres ale poporului, — mobilizându-l la luptă. Poeziile de luptă tipărite sau în manuscris, cetite la cercurile anti-fasciste, semilegale și ilegale, procesele literare, revistele cu o viață mai mult sau mai puțin lungă, activitatea literară din închisori, — sunt în condițiile grelei bătălii clandestine, strădania Partidului pentru închegarea și propășirea sănătoasă a literaturii legate de popor, răspunzând aspirațiilor sale.

Scânțeia, de când a apărut, — în August 1931, în timpul apogeului marelui crize economice, — și până la sfârșitul existenței sale ilegale, a avut o contribuție deosebită în clarificarea politică a scriitorilor militanți sau simpatizanți, în transmiterea liniei Partidului în legătură cu cele mai arzătoare probleme ale zilei, în deschiderea largă a perspectivei revoluționare.

În poeziile lui A. Toma, scrise în această perioadă, în nuvelele lui Al. Sahia, în întreaga activitate literară progresistă a vremii, vom regăsi accentele pasionate ale articolelor și apelurilor Scânței. Revista Veac Nou, apărută în Aprilie 1932, în scurta sa existență de numai trei numere, în pagina sa culturală, pune curajos teza leninistă a celor două culturi.

În fața descompunerii literaturii burgheze, iraționalistă, mistică, pătrunsă de ură și dispreț față de om, se ridică luminoasă, dând dovadă de o mare putere, literatura

clasei muncitoare, combatantă în favoarea omului, pentru fericirea lui.

Ca și în toate celelalte publicații care au putut, vremelnic, să evite intervenția brutală a cenzurii fasciste, Veac Nou a isbutit să spargă, pentru un moment, zidul artificial ridicat de burghezie la granița de răsărit și să facă cunoscute poporului muncitor, realizările minunate ale Țării Socialismului.

În revistele Era Nouă, Reporter, Clopotul, Cuvântul liber și altele, vom regăsi, îmbrăcate în haină literar-artistică, multe din problemele de viață și de luptă ridicate de Scânțeia ilegală.

Fără îndoială că angajamentul luat de revista Bluze albastre, apărută în Iunie 1932, imediat după interdicerea Veacului nou, corespunde și oglindește în totul linia Partidului, transmisă de Scânțeia.

Apărută la câteva luni după Congresul al V-lea al P.C.R., în perioada plină de frământare a luptelor ceferiștilor și petroliștilor care aveau să culmineze cu eroicul Februarie 1933, Bluze albastre promitea cettorilor să aducă „în mijlocul maselor proletare cuvântul de cultură și lumină, corespunzătoare luptei și năzuințelor lor“. Evident, un asemenea cuvânt nu convenea fabricanților și moșierilor, politicienilor vânduți, trădătorilor clasei muncitoare, și revista este la rândul ei interzisă, după patru numere.

Acestea sunt doar episoade marcând activitatea revoluționară a Partidului, conducătorul luptelor grele și adesea sângeroase ale proletariatului și în acelaș timp singurul și consecventul apărător al adevăratei culturi și literaturi puse în slujba poporului.

După 23 August 1944, după eliberare, Scânțeia reia în condiții noi, tradiția bolșevică a luptei pentru făurirea unei noi culturi. În plină desfășurare a bătăliei pentru desăvârșirea revoluției democratico-burgheze, — pentru pregătirea trecerii la revoluția socialistă, ea îndrumă cu fermitate lupta pentru demascarea încercărilor burgheziei și agenților imperialiști de a frâna elanul creerii noii literaturi.

Infama campanie a așa zisei „crize a culturii“, campanie a Cioculeștilor și Streinilor, este sdrobotită, se dovedește că în fond este vorba de criza culturii burgheze, condamnată implacabil la pieire.

În anii de luptă încordată cu reacțiunea sabotoare și trădătoare, secretarul general al P.C.R., Gh. Gheorghiu-Dej aduce la cunoștința intelectualilor poziția leninistă față de cultură, iar Iosif Chișinevski explică artiștilor rostul măreț al artei puse în slujba poporului și misiunea creatorilor, dând ca exemplu cea mai înaintată artă din lume, arta sovietică.

Pentru prima oară cei mai mulți dintre scriitorii noștri au putut să audă minunata apreciere a lui I. V. Stalin, despre rolul lor de „ingineri ai sufletului omenesc“.

Desăvârșirea revoluției democratice burgheze, alungarea odioasei monarhii, cuceririle clasei muncitoare și desfășurarea impetuoasă a revoluției culturale, — creiază luptei pentru făurirea unei literaturi noi, nemărginite perspective luminoase.

Poate că „unora li se pare straniu de ce a luat C.C. măsuri atât de severe în chestiunea literaturii?“ întreabă A. A. Jdanov în Raportul asupra revistelor „Zvezda“ și „Leningrad“. Tot A. A. Jdanov răspunde, și răspunsul explică și la noi atât de bogata prezență a Scânteii în problemele literaturii.

„La noi lumea nu e obișnuită cu așa ceva. I se pare firesc să afle că s'a făcut o aspră muștrare când au fost admise mărfuri cu defecte de producție, sau când n'a fost îndeplinit planul de producție a mărfurilor de mare consum, sau planul de stocaj al lemnului, dar dacă se admit lucruri cu defect în sectorul educării sufletelor omenești, al educării tineretului, acest lucru poate fi tolerat“.

Pentru „ridicarea frontului ideologic la nivelul celorlalte sectoare ale muncii noastre“, duce „Scânteia“ o bătălie neînțetată dealungul anilor.

Articolele și recenziile sale apar în momentele hotărâtoare legate de întreaga desfășurare a luptei pentru socialism și pace. Ele vin să deschidă o campanie, să lămurească, punând capăt unor indoeli sau

frământări sterile, să oprească alunecări periculoase, să combată greșeli. În același timp, ele ajută prin sfaturi concrete, apropiindu-se cu dragoste caldă, tovarășească, de acei ce au nevoie de ajutor, de îndrumare.

Este firesc ca, imediat ce construirea socialismului a devenit chestiune la ordinea zilei, în literatură să se pornească lupta pentru însușirea realismului socialist. Această poziție nu poate fi cucerită fără zdrobirea necruțătoare a literaturii burgheze decadente, a influențelor și încercărilor ei de a recăștiga terenul pierdut.

Seria de articole scrise de Sorin Toma „Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei“, apărută numai la o săptămână după alungarea monarhiei, a constituit o lovitură nimicitoare dată nu numai operei unui scriitor decadent, nu numai doborârea „mitului arghezian“, ci autopsia hoitului intrat în putrefacție a întregii literaturi burgheze. „Mucegaiuri, bube, noroi în conținut. Mucegaiuri, bube, noroi în expresie“. „...marfă standardizată pe o scară mondială a artei burgheze decadente“.

Pentru prima oară la noi s'a pus cu atâta ascuțime problema importanței cuvântului care exprimă conținutul de idei. Este vorba de acel cuvânt al scriitorului despre care spunea Ilya Ehrenburg că „poate educa și crește criminali sau oameni minunați. Depinde cum este mânuit“.

Articolele lui Sorin Toma, apărute în broșură, au constituit atunci și primul model de critică literară bolșevică, bazată pe spirit de Partid, exemplu de critică științifică marxist-leninistă.

Demascarea decadentismului n'a însemnat însă terminarea cu încercările desperate ale unor noi forme de expresie ale ideologiei burgheze; ele au rămas sau caută să pătrundă în literatura și critica noastră.

Pe măsura întetirii luptei de clasă, se confirmă din ce în ce mai mult justetea aprecierii făcute de Gh. Gheorghiu-Dej în raportul politic general făcut la Congresul P.M.R. din Februarie 1948:

„Influențele străine se refugiază cu deo

sebită ușurință în domeniul ideologiei, în literatură, în artă, în știință. Deaceia continuarea activă a luptei pe frontul ideologic împotriva influențelor imperialiste, împotriva atitudinii admirative în fața culturii în putrefacție din țările capitaliste, împotriva influențelor reformiste și revizioniste în teorie și politică — reprezintă o sarcină extrem de însemnată a partidului nostru“.

Consecvență acestei sarcini, Scântela veghează atent la toate manifestările ideologiei dușmane, rămășițe conștiente sau inconștiente, agățate încă în coada chiar și a celor mai bune intenții.

Poeții și scriitorii cei mai talentați încep să se apropie de temele vieții. Realitățile ei se impun cu atâta impetuoșitate, încât ei nu le mai pot ignora. Unii le caută cu pasiune, încearcă să le pătrundă înțelesul. Însă în forma de exprimare mai apar zdrențele colorate ale formalismului, iar temele noi sunt abordate adesea cu timiditate și uneori înecate în abstracțiuni.

Scântela intervine cu vigoare, analizând amănunțit volumul de poeme al poetei Nina Cassian, La scara 1/1, desvăluind permanența nefirească a învestmântării în haine formaliste a unui conținut nou. Scântela ajută poetei, și scriitorilor în genere, să înțeleagă legătura indestructibilă între formă și fond. Poeta mai folosea încă un limbaj inaccesibil masselor, limbaj care în poezia formalistă, cu toate variantele ei, încearcă să ascundă goliciunea conținutului. Poeții se mai apropiau încă de realitățile clocotitoare ale vieții cu privirea rătăcită din înălțimea turnului de fildes. Nina Cassian și alții vedeau și redau imaginea în chip „miriapodic“ a mulțimei de manifestanți. Și Scântela atrage din nou atenția asupra luptei înverșunate între nou și vechi, vorbind despre necesitatea combaterii curajoase a vechiului care ține de izolare și de multe ori se înecă în scepticismul dezolant. A prins poetul un moment impresionant din realitate, apoi să-l redea poporului în imagini artistice concrete, calde, în desfășurarea lui revoluționară, cu fraza simplă și directă. Mai pu-

ține fraze pompoase și mai multe fapte esențiale, — ne învață marele Lenin.

Intenția justă de a reda realitatea la adevăratele ei proporții, „la scara unu pe unu“, cere consecvența totală dăruire năzuințelor poporului.

Și lupta Partidului, lupta Scântei continuă cu fermitate pentru făurirea artei și literaturii. Împotriva influențelor de care vorbea secretarul general al P.M.R., Gh. Gheorghiu-Dej, „împotriva influențelor reformiste și revizioniste în teorie și politică“, care în vara anului 1948 se traduc prin serioase devieri dela principialitatea marxist-leninistă, apare articolul Pentru mai multă principialitate în problemele artei și literaturii, articol care desvăluie și combate cu energie o serie de grave abateri dela aprecierea situației în spirit de partid, în tratarea problemelor artei și literaturii. Imediat după istorica Plenară a doua a C.C. al P.M.R., demascarea clicei de agenți fasciști Tito-Rankovici, propagatori criminali, între altele, ai „teoriei“ stingerii luptei de clasă, Scântea combat greșeala reducerii sau a limitării luptei de clasă la lupta împotriva rămășițelor burgheze în mentalitatea oamenilor, superficiala înțelegere a spiritului de partid în creația literară și artistică, greșita definire a realismului socialist — și alte abateri dela principialitatea marxist-leninistă în tratarea problemelor artei și literaturii, abateri care au avut loc la noi.

Articolul a provocat o serie de debateri care au contribuit la clarificarea problemelor vitale și la dezvoltarea temeinică a literaturii noastre, pătrunsă de spirit de partid, la creșterea combativității creatorilor în lupta înverșunată de clasă, pentru construirea socialismului. Acțiunea pornită de Scântela a dat repede roade. Succesele n'au întârziat.

Numai după câteva luni, organul Comitetului Central al Partidului constata cu bucurie că ne aflăm pe drumul cel bun, „spre un nou avânt al creației literare“.

..., Și iată, oamenii muncii primesc acum cu bucurie știri și de pe frontul creației literare. Au apărut într'un scurt răstimp

un șir de lucrări literare noi, deosebite ca fond și ca formă de ceeace se scria de obicei în trecut și până în anii din urmă".

În articolul său de fond, Scântea din 12 Decembrie, făcea cu mândrie un prim bilanț al victoriilor obținute pe frontul literaturii. Mândrie legitimă. Numai în câteva luni de aplicare justă a liniei partidului, scriitori tineri din ce în ce mai numeroși și chiar scriitori educați la școala burgheză „au început să privească realitatea cu alți ochi, s'o înțeleagă și s'o oglindească din perspectiva pe care ei o capătă pe măsură ce se așează mai hotărât pe poziția de luptă cea mai înaltă, poziția clasei muncitoare".

În viața noastră literară constituie adevărate evenimente literare volumele: Sângerele popoarelor de Radu Boureanu, Desculț de Zaharia Stancu, poemele: Patronul de Maria Banuș, Balada „Scânței" de Victor Tulbure, Cântec în cinstea lui 7 Noiembrie și Cântec pentru legea cea mare de Dan Deșliu, ca și Negura, romanul lui Eusebiu Camilar, din care atunci apăruseră primele fragmente.

Cu deosebită bucurie semna Scântea apariția, în acea vreme, a unei bogate serii de nuvele, schițe și poezii, subliniind faptul că unii dintre autori sunt foarte tineri încă, fără notorietate literară, dar care au dovedit că pot deveni scriitori în toată puterea cuvântului. În proza și poezia noastră nouă, apăruseră lucrările valoroase ale scriitorilor Al. Jar, Petre Dragoș, Gheorghe Cristea, Petru Dumitriu, V. Em. Galan, Veronica Porumbacu, Sergiu Fărcășan, Victor Nămlaru, și alții.

Deosebit de importantă era prezența activă a vechilor scriitori, în frunte cu Mihail Sadoveanu, care se situau hotărât pe poziția de luptă a clasei muncitoare: Mihail Sorbul, cu nuvela Meeting, Camil Petrescu, creatorul dramei Nicolae Bălcescu, Mircea Ștefănescu cu Rapsodia Țiganilor, Victor Eftimu cu piesa Halduci.

Scântea putea trage deci concluzia că „ne aflăm în fața unui început de cotitură a vieții literare, cu atât mai însemnat cu cât literatura este, dintre toate genurile

artei, genul care exprimă cu mai multă claritate și putere de sugestie conținutul de idei".

Începutul de cotitură semnalat la sfârșitul lui 1948, datorită luptei dusă de Partid și puternicului ajutor dat de literatura și arta sovietică, continua să se desvolte, acumulând noi și noi succese în măiestria tematică nouă, noi și noi nume de tineri scriitori însoțind victoriile primului nostru Plan de Stat, când în vara anului 1949, în August, Scântea a trebuit să intervină din nou.

Pe marginea desbaterilor care avuseseră loc cu câteva zile mai înainte la Comitetul Central al P.M.R., secția propagandei și agitației — Scântea a publicat deosebit de importantul articol Să luptăm pentru o critică de artă principală, pătrunsă de spirit de partid!

Articolul constata, că, pe lângă o serie de succese înregistrate în domeniul criticii, începând cu studiul lui Sorin Toma, Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei, continuând cu seria de articole ale Scânței și ale altor publicații, critica nouă marxist-leninistă a adus o serioasă contribuție la avântul literar înregistrat.

„Dar" — spune Scântea — „printre cronicarii literari ai ziarelor și revistelor noastre, rămășițele vechilor concepții burgheze sunt încă puternice. Desbaterea recentă a scos la iveală întregul balast al trecutului, care merge dela confuzie ideologică și dela dispreț pentru literatura nouă, până la manifestări fățișe de cosmopolitism".

Și mai departe: „Principală lipsă a criticii literare este LIPSA PRINCIPALITĂȚII, LIPSA SPIRITULUI DE PARTID".

Aceasta era constatarea importantă care răspundea întrebării dacă critica literară a făcut față cu cinste sarcinii de a fi sprijinul permanent al scriitorilor în îndeplinirea misiunii lor.

Balastul trecutului i-a împins pe cronicarii vizați — O. Crohmălniceanu dela Contemporanul și alții, nu numai să nu vadă și să nu susțină cu mândrie începutul de cotitură, să nu sprijine eforturile

literaturii în elanul de participare patriotică la lupta pentru construirea socialismului, ci de dreptul la un „dispreț ciocoesc pentru noile condeie care pătrund în literatura noastră...“

Sub pretextul bălăliei pentru „calitate“, criticul propunea nici mai mult nici mai puțin decât înlăturarea a 95% din tinerii care scriau atunci! Atacând îndeosebi acele lucrări care oglindeau lupta clasei muncitoare și țărânimii muncitoare, aceste critici dovedeau disprețul pentru munca și victoriile poporului muncitor, dovedeau o atitudine cosmopolită.

„Cosmopolitismul se manifestă prin lipsa de dragoste pentru realizările patriei, pentru socialism, prin dispreț pentru clasa muncitoare“.

Articolul mai lămurește problema „calității“ literare, stabilind încă odată adevărul înțeles al frumosului legat de viață, așa cum îl dă estetica marxist-leninistă, împotriva „frumosului“, pe care criticii ignoranți ai esteticii marxiste îl agită cu frenezie de pe pozițiile lor cosmopolite, sterile, estetizante, — în fond vechile și bine cunoscutele poziții ale formalștilor burghezi.

„Forma unei opere literare“ spune Scântea — „este cu atât mai frumoasă, mai desăvârșită, cu cât scriitorul pătrunde mai adânc în esența vieții și a oamenilor, cu cât știe să vadă mai ascuțit problemele, să descopere nenumăratele aspecte ale luptei oamenilor, pentru progres, pentru fericire, cu cât exprimă idei mai înalte, sentimente mai mărețe“.

Fără îndoială că măiestria artistică este un obiectiv de urmărit în permanență. El este atins pe măsură ce conținutul se îmbogățește cu ideile nobile și generoase amintite mai sus. În acest sens, problema frumosului constituie o preocupare de prim ordin. Succesele obținute și cele care au urmat, confirmă încrederea în adevăratele talente crescute în revoluția noastră culturală.

Din analizarea bogăției de aspecte ale literaturii și criticii, au reeșit o serie de concluzii și sarcini care reveneau criticilor.

Indrumări precise erau date în direcția însușirii temeinice, a învățării esteticii marxist-leniniste și a experienței sovietice aplicate la realitățile dela noi, studierii cu dragoste și preluării critice a moștenirii clasice, ridicării de noi cadre de critici. Uniunii Scriitorilor i se trasa sarcina creării unei puternice secții de critică literară.

Problema de covârșitoare importanță a moștenirii tezaurului clasic a constituit obiectul unei întregi serii de articole și recenzii începând cu articolul de fond publicat numai două zile mai târziu, la 4 August 1949, intitulat O datorie patriotică — Punerea în valoare a tot ce este progresist în trecutul culturii noastre.

Scântela saluta și lămură însemnătatea editării unor volume ale clasicele noastre, Alexandri, Odobescu, Slavici, (mai târziu au urmat altele: Eminescu, Caragiale, Creangă, Coșbuc, etc.), ca și scoaterea la iveală a unor opere progresiste necunoscute, ținute ascunse de burghezie timp de zeci de ani (Neculuță, Păun Pincio).

Clasa muncitoare și partidul ei se dovedesc a fi singurele consecvent păstrătoare și continuatoare a tradițiilor culturale care constituie mândria poporului nostru. Teza aceasta o desvoltase Scântea (în articolul citat, Să luptăm pentru o critică de artă principală, pătrunsă de spirit de partid) combătând cosmopolitismul, demascând disprețul fostelor clase stăpânitoare, care s'a manifestat tot timpul și față de valoarea moștenire clasică.

Încă în Noembrie 1946, în plină luptă deschisă pentru desăvârșirea revoluției democratico-burgheze, în luptă crâncenă cu sabotajul organizat de partidele burgheze și în condiții unor grave lipsuri, accentuate de groaznică secetă din anii 1945—1946, Gh. Gheorghiu-Dej se adresa intelectualității noastre:

„Conceptia democratică și muncitorească nu este cătuși de puțin o brutală ruptură cu tot ceea ce a fost valabil în viața și cultura trecutului... Conceptia democratică este tocmai o putere între ceea ce istoricește a fost valabil ieri și ceea ce va fi va-

labil mâine. Ea asigură continuitatea reală a tradițiilor omenirii“.

Aici este poziția leninist-stalinistă în problema valorificării moștenirii culturale.

Lungă și aspră a fost bătaia dusă de Partidul Bolșevic și de Lenin și Stalin personal, împotriva tendințelor destructive antimarxiste ale proletcultului, în anii grei ai războiului civil și după aceea.

Lenin spunea că „există două culturi în fiecare cultură națională. Există cultura velicorusă a Purișchlevicilor, Gucicovilor și Struvilor, dar există și o cultură velicorusă, pe care o caracterizează nume ca Cernășevski și Plehanov“.

Avantgarda clasei noastre muncitoare scoate din uitarea criminală pe cei mai buni reprezentanți ai culturii noastre. Nici când n'au avut ca acum masele populare posibilitatea de a cunoaște pe adevărații Caragiale și Eminescu, prezentați și mai ales interpretați ciuntit, așa cum convenea jefuitorilor poporului.

Noii scriitori — și chiar cei mai vârstnici — au posibilitatea să învețe din tot ce înseamnă conținut progresist și măiestrie artistică a clasicilor noștri. Unele tendințe proletcultiste și schematizări ale realității actuale, care mai dăinue într-o măsură până azi, se datoresc, fără îndoială, atât neapropundării fenomenelor sociale noi, legăturii slabe cu viața, cât și disprețului cosmopolit sau pur și simplu necunoașterii bogatului tezaur al moștenirii clasice.

Crearea noii literaturi este cu neputință de realizat fără cunoașterea și valorificarea operelor care formează patrimoniul de cultură națională a poporului nostru.

„Fără înțelegerea limpede a faptului — spunea Lenin — că numai prin cunoașterea precisă a culturii create prin evoluția omenirii, că numai prin prelucrarea acestei culturi se poate construi cultura proletară, fără această înțelegere nu vom putea rezolva sarcina aceasta. Cultura proletară nu este ceva ieșit de nu știu unde, nu este o născocire a oamenilor care își zic specialiști în cultură proletară. Ar fi ceva cu totul absurd. Cultura proletară trebuie să fie desvoltarea, după anumite legi, a celui ba-

gaj de cunoștințe pe care omenirea le-a elaborat sub jugul societății capitaliste, a societății moșteresti, a societății birocratice“.

Clasicii noștri: Eminescu, Caragiale, Creangă, Coșbuc, Odobescu, Slavici, etc., au început abia acum să fie cunoscuți și iubiți larg de poporul nostru, așa cum sunt iubiți în Uniunea Sovietică Pușchin, Necrasov, Tolstoi, Belinski, Dobroliubov, Cernășevski și toată marea pleiadă de genii ale poporului rus și ale literaturii universale.

Scânteta își termină articolul de fond îndemnând la un avânt al operei patriotice de valorificare a trecutului culturii noastre.

„Tineretele generației din școli trebuesc educate în spiritul mândriei patriotice pentru trecutul de cultură națională a poporului nostru, pentru forța sa de creație“.

Indemnul este valabil, în folosul creșterii valorii operelor lor, pentru toți creatorii noștri. Constitue însă o sarcină de onoare, în deosebi, pentru tinerii scriitori din școala care poartă numele lui Mihail Eminescu.

Scânteta dă pilde practice de apreciere a muncii de reinviere a clasicilor, publicând numeroase recenzii ca aceea referitoare la editarea lui Odobescu, la seria de studii intitulate Contribuții la istoria literaturii române.

Problema tinerilor scriitori, descoperirea neîncetată a noilor talente aflate în sânul poporului muncitor este o preocupare care trece ca un fir roșu în toate manifestările Scântei în legătură cu literatura.

Încă în articolul despre problemele criticii, precum și în acela referitor la trecutul culturii noastre, am văzut importanța centrală acordată tineretului.

Articolul Pe marginea rezultatelor concursului literar al Ministerului Artelor analizează fenomenul datorit luptei Partidului, al participării la concurs a peste 2.500 de lucrări. Dintre acestea, 1800 au fost scrise în limba română, restul în limba naționalităților conlocuitoare.

Un asemenea fapt, evident, nu putea să se producă decât în condițiile eliberării poporului de sub jugul claselor exploatare.

Iată că mii de tineri, dintre care nenumărate veritabile talente, au fost scoase la lumină printr'o justă aplicare a liniei Partidului, promovată cu perseverență de Scântea. Lucrări valoroase, premiate, anunță viitori poeți, prozatori și dramaturgi isvorîți din sânul poporului muncitor, venind direct dela locul de producție, aducând cu ei în lucrările lor, acel minunat avânt al muncii și al luptei pentru construirea socialismului. Apar astfel nume noi ca al muncitorului Ștefan Gheorghiu, cu nuvela *Rotița*, Petre Geantă cu poemul *Privesc la Medalia Muncii*, și nenumărate alte lucrări pătrunse de prospețime și entuziasm, străbătute de un autentic spirit militant, „arme de luptă chemate nu numai să oglindească realitatea ci să și intervină direct în transformarea ei“.

Articolul reamintea răspunderea pe care o au Uniunea Scriitorilor, criticii și revistele literare în descoperirea și creșterea tinerelor talente aflate sau ieșite din rândurile oamenilor muncii. Se reamintea din nou importanța tematiciei, a ridicării neconținute a măiestriei artistice prin învățarea marxism-leninismului, a esteticii marxiste, cultivarea limbii românești prin studierea clasicii.

Uniunea Scriitorilor s'a străduit și a obținut succese importante în aplicarea directivelor Partidului, transmise prin Scântea. Prima conferință pe țară a tinerilor scriitori, plenarele și mai târziu înființarea Școlii pentru literatură și critică literară Mihail Eminescu, au adus în câmpul literaturii nume noi, talente care promit, prozatori și poeți valoroși ca A. Baconșchi, St. Iureș, Ilie Purcaru, Dumitru Micu, Mihai Gavril, Haralamb Zîncă, Constanța Tudorache, Aurel Rău și nenumărați alții.

Tocmai pentru creșterea cadrelor tinere și în general a întregii noastre literaturi, Scântea insistă în repetate rânduri asupra importanței valorificării literaturii populare. Ea subliniază izvorul nesecat de inspirație, de frumusețe de conținut și expresie a creației poporului. Publicarea în coloanele Scanteii a baladei Toma Alimoș este concludentă. Este cunoscută atenția

pe care cei mai însemnați clasici au acordat-o folclorului, studiindu-l și folosindu-l în cele mai bune opere ale lor. Alecsandri, Creangă, Eminescu, M. Sadoveanu, A. Toma, își datoresc o bună parte din măestrelor lor realizări admirației și inspirației din tezaurul baladelor, cântecelor, basmelor poporului. Nu odată clasicii ruși, dela Pușchin până la Gorki, au mărturisit ce importantă hotărîtoare au avut povestirile pe care le ascultau, unul din gura Arinei Radionova, doica iobagă sau a țăranilor dela Mihailovsca, celălalt în nopțile când copil fiind, adormea încântat de basmele spuse cu dragoste de bunica Aculina.

Și ce bogăție inepuizabilă de imagini înalt artistice ale unor exemple pline de optimism, într'o luptă de veacuri împotriva cruntei exploatare nu conține literatura populară română! Fermecat asculta marele poet turc Nazim Hikmet, într'o seară, la Uniunea Scriitorilor, cântecele și poeziile noastre populare.

Evident, cosmopolitismul incadrează în disprețul său antipatriotic, în primul rând folclorul, atât de important pentru crearea acelei arte noi, superioare, națională în formă, socialistă în conținut. Experiența sovietică și propriile noastre succese ne îndeamnă însă a situa tezaurul creației populare în arsenalul de arme necesare făuririi noii literaturi, literatura militantă a adevăratului patriotism.

În primul plan al acestei literaturi, plasează în repetate rânduri Scântela, experiența marelui literaturii sovietice. Ea nu se mărginește numai la afirmarea teoretică, la citarea din istoricele — pentru dezvoltarea oricărei literaturi puse în slujba năzuințelor poporului — documente, rezoluții și rapoarte ale P.C. (b) al U.R.S.S., și ale frunțașilor săi, ci practic, prin publicarea a numeroase recenzii și chiar fragmente din operele marilor scriitori sovietici.

Astfel, în colecția Scanteii putem găsi studii ample și documente despre Pământ desțelenit, romanul lui Șolohov atât de actual pentru noi în lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii; despre Furtuna lui Ehrenburg; articole ca Noile

victorii ale literaturii sovietice, Tolstoi, Gorchî în lupta împotriva imperialismului, Povestea lui Gorchî, Marele exemplu al lui Gorchî, cronica dramatică asupra piesei *Insula păcii* de Petcov; articole despre Puşchin, Cernişevski, Lermontov şi altele.

Este limpede că experienţa sovietică în făurirea literaturii noastre socialiste face parte din ajutorul hotărîtor general dat de Uniunea Sovietică în toate ramurile producţiei noastre, ale activităţii şi chiar ale existenţei noastre, pentru apărarea independenţei naţionale şi pentru construirea socialismului.

Succesele literaturii noastre mereu în creştere, însuşirea realismului socialist n'ar fi fost posibile fără acest minunat model al literaturii care contribuie atât de strălucit la realizarea visului omenirii muncitoare, comunismul.

Fără exemplul lui Maiačovski, Simonov, Scipaciov, Isacovski, Surcov, este greu de închipuit că am fi putut avea poeme ale lui M. Beniuc, Maria Banuş, Dan Deşliu, Marcel Breslaşu, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Veronica Porumbacu, Baconski, şi ale celorlalţi, este greu de închipuit că acestea ar fi avut strălucirea şi vigoarea care le-au făcut scumpe poporului muncitor. Acelaş lucru se poate spune despre Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, Al. Jar, Eusebiu Camilar, Petru Dumitru, Ion Călugăru, cărora le stau model Gorchî, Serafimovici, Gladcov, Fadeev, Şoloiov, Fedin, Polevoi, Ehrenburg, Ajaev, Furmanov, etc.

Rămâne ca sectorul criticii, rămas atât de în urmă, să tragă concluziile necesare, să se apropie cu dragoste şi curaj de operele tinerei noastre literaturi, aşa cum o face Scântela, care în coloanele ei atât de necesare imensităţii de probleme zilnice, găseşte loc la timpul potrivit să publice, cea dintâi, pagini întregi din cele mai noi lucrări. Aici au luat cunoştinţă muncitorii noştri de mândria poeziei noastre, Cântec pentru tov. Gh. Gheorghiu-Dej al lui M. Beniuc, de Lazăr dela Rusca şi Minerii din Maramureş, ale lui Dan Deşliu, de fragmentele din romanele lui Jar, Petru Dumitru,

Ion Călugăru, de nuvele întregi ale tinerilor scriitori, de piesele cele mai bune ale lui M. Davidoglu, Maria Banuş, A. Baranga, Lucia Demetrius. Iată deci cum se manifestă pilda concretă a dragostei pentru literatura noastră care se naşte şi creşte sub ochii noştri, prinsă în avântul irezistibil al revoluţiei culturale.

Pentru consolidarea şi dezvoltarea neîncetată a cuceririlor pe frontul literaturii, Scântela a intervenit şi în ultima vreme, în repetate rânduri, acolo unde apăreau semne de slăbiciune sau unde lipsa de vigilenţă creia fisuri prin care încercau să pătrundă influenţele străine de clasă.

Repertoriul — baza muncii teatrale, Mai multă atenţie pieselor originale, sunt articole care atrag atenţia asupra pericolului subaprecierii victoriilor dramaturgiei noastre şi eforturilor necesare pentru dezvoltarea lor. Direcţiile teatrelor şi Comitetul pentru Artă sunt criticate cu asprime tovarăşească, pe deoparte pentru lipsa de interes susţinut în sprijinirea unor succese de o importanţă deosebită ca *Cetea de foc* a lui Mihail Davidoglu, pe de altă parte, pentru uşurinţa dovedită prin prezentarea piesei greşite a lui A. Baranga, *Recolta de aur*, după cum e criticată *Viaţa Românească* pentru publicarea lucrărilor slabe, crude şi adesea greşite.

Şi pentru a încheia atât de incompleta trecere în revistă a luptei dusă de Scântela, ca purtător de cuvânt al partidului, pentru făurirea unei literaturi noi, trebuie să vorbim de ultimul articol, Când poetul se îndepărtează de viaţă, articol care are darul să aducă pe lângă o nouă clarificare necesară, un puternic stimulent pentru un nou avânt al literaturii noastre.

Este vorba de poeta Maria Banuş, pe care „masse largi de cetitori o preţuiesc îndeosebi pentru creaţiile *La masa verde*, *Patronul*, *Eu nu cânt că ştiu cânta*, şi alte poezii bine cunoscute, ca şi pentru piesa *Ziua cea Mare*“.

Dar iată că poeta, preţuită de massele largi de cetitori, tocmai pentru că poeziile ei răspundeau aspiraţiunilor lor cele mai nobile, pentru că o simţeau alături de ele în

luptă, publică în Viața Românească câteva poezii care denotă, fără îndoială, un trecător moment de confuzii ideologice, de îndepărtare de viața clocotitoare pe care știe — în alte poeme — să o cânte atât de cald.

Cu dragoste, dar și cu toată fermitatea partinică, Scântela o ajută pe Maria Banuș și odată cu ea întregul nostru front literar, să facă eforturi serioase pentru a nu se împotmoli în smârcurile poeziei „intimiste“ sau de „cameră“ al cărei unic aliment e scormonirea stearpă a propriului „eu“, a unui „eu“ izolat de viața intensă, plină de avânt creator, a oamenilor.

Un ajutor prețios primește poeta și dela un critic care se manifestă din ce în ce mai viguros în viața noastră literară, masa cititorilor, — fenomen posibil numai acolo unde poporul a devenit stăpân nu numai pe viața sa materială, ci și pe cultura sa. „Tovarășa Maria Banuș“ — scrie Scântela soldatul frunțas din Cluj, Costin Radu — „e obosită pentru că se depărtează de viața oamenilor pe care-i iubește“... „Marea mea bucurie ar fi ca Scântela să-i spună tovarășei Banuș: „N'ai dreptul să fii obosită! Nu ai dreptul să îmbătrânești! Ține-te în pas cu tinerețea țării, fii lângă umărul ei, aruncă-te în lupta ei...“

Scântela subliniază că ultimele poezii ale Mariei Banuș arată că ea nu a înțeles cele mai recente succese admirabile ale poeziei noi, ca poemul lui Mihael Beniuc Cântec despre tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, Tovarășul Matei a primit „Ordinul Muncii“ de Veronica Porumbacu, în satul lui Sahia de Eugen Jebeleanu, Minerii din Maramureș, de Dan Deșliu.

Scântela lămurește din nou rostul poetului, cântăreț al vieții noi legat de ea, luptând pentru ea. Scântela atrage cu seriozitate atenția Vieții Românești, să părească atitudinea necritică, liberalistă, reamintindu-i sarcina de luptă „împotriva tuturor influențelor străine, pentru o poziție patriotică față de literatura noastră, pentru întărirea spiritului de partid al scriitorilor...“

La a douăzecea aniversare, Scântela,

purtătoare de cuvânt a iubitului nostru Partid, este înconjurată cu dragoste și recunoștință de oamenii scrisului, pentru marele ajutor pe care ni-l dă în însușirea neprețuitei arme de creație, realismul socialist, pentru înălțarea neconținută a literaturii noastre noi puse în slujba poporului constructor al socialismului, luptător hotărât pentru pacea lui și a lumii întregi.

Scriitorii noștri știu că, purtătoare a cuvântului minunat al Partidului, Scântela va continua a-i crește mai departe, a-i îndruma cu fermitate pentru obținerea titlului de cinstă pe care marele Stalin l-a acordat scriitorilor sovietici, — „ingineri ai sufletelor omenești“, — și îi sunt recunoscători Scântei pentru ajutorul dat în acești 20 de ani de drum glorios.

Și ei, creatorii tinerei noastre literaturi socialiste, se vor strădui să se pătrundă de marele tâlc al acestei emoționante aprecieri staliniste, așa cum a spus A. A. Jdanov la Congresul scriitorilor sovietici din 1934:

„A fi inginer al sufletelor omenești înseamnă a sta cu ambele picioare pe terenul vieții reale... Literatura sovietică trebuie să știe să prezinte pe eroii noștri, să fie în stare să vadă ziua de mâine“.

Scântela ne ajută, ne învață zi de zi să cunoaștem viața noastră nouă, să cunoaștem oamenii noștri noi. Ea ne îndrumă mereu spre masele poporului nostru muncitor care, sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, a Comitetului său Central, făuresc uzine și hidrocentrale, ridică orașe și transformă satele, înfăptuind pe meleagurile noastre, în ascuțită luptă de clasă, o viață nouă, în care să nu existe exploatarea omului de către om.

Scântela învață pe scriitorii noștri să se pătrundă de simțul răspunderii uriașe pe care o au față de popor și Patrie, îi învață să fie necruțători față de dușmani, să iubească pe oamenii muncii, să lupte dărzi cu arma scrisului contra incendiatorilor imperialiști la un nou război. Scântela ne învață să privim literatura drept o parte a cauzei socialismului și comunismului, ne învață să fim luptători, scriitorii cetățeni. Luptând pentru o literatură

socialistă a Republicii Populare Române, Scântela ne arată că singura cale justă e aceea trasată de Partid, înțelegând că interesele literaturii noi nu pot fi altele decât interesele poporului și statului nostru.

Critica ascuțită a greșelilor din câmpul literaturii, dragostea și ajutorul în dezvoltarea succesorilor dobândite, atenția ce o acordă Scântela literaturii noastre, trebuie să fie un îndemn pentru scriitorii și cri-

ticii noștri de a multiplica eforturile creatoare, de a privi și a desbate colectiv, principial, în spirit critic și autocritic problemele literaturii noastre, pentru ca să dea poporului opere mai multe, bogate în idei înaintate, reflectând viața și lupta poporului, la nivelul minunat pe care-l ating, prin faptele lor, oamenii muncii, modești dar vajnici constructori ai socialismului.

VIAȚA, CĂLĂUZA POETULUI

Vă chem să luptăm.
Vă chem s'alipiți glasul de-al meu
Vă chem să măriți puterea de-asalt a
forțelor păcii

Vă chem să strigați.
Și strigătul nostru adânc, unit, pătimaș,
Să fie car de asalt.
Să fie dur.
Să despice, să taie,
Cum despice și taie un diamant.
Și să unească.
Să trecem strigătul nostru
prin inima oamenilor
cum trece sudorul cu flacăra lui
prin metalul ce vrea să-l unească.

Glasul acesta ce cheamă patetic la luptă pentru apărarea păcii, pentru apărarea fericirii oamenilor, este al poetei Maria Banuș. Sute de mii de oameni ai muncii l-au ascultat răsunând tot mai puternic, mai înflăcărat. L-au ascultat și au simțit că e un glas ce pornește din inimă și merge către inimile oamenilor; au simțit că în el se adună într'un șuvoi atotbiruitor năzuințele cele mai sfinte ale milioanelor de oameni cinstiți din lumea întreagă, năzuințele lor. Și tocmai de aceea, pentru că au simțit că acest cântec este al lor și-i întărește în luptă, ei l-au îndrăgit, l-au prețuit din plin așa cum numai muncitorii știu să prețuiască.

Valoarea creației poetice a Mariei Banuș este unanim recunoscută, incontestabilă. Dar tot atât de evident este și faptul că, de câțeva vreme, scriitoarea se află în fața

unor probleme pe care nu izbuteste să le rezolve. În ultimul timp a publicat puțin și nu întotdeauna la nivelul operelor anterioare. Versurile apărute acum de curând în *Viața Românească* marchează chiar un moment de confuzie ideologică, un pas înapoi, o răbufnire a trecutului ce mai dăinuie încă.

Deși impasul în care se găsea poeta nu trecuse neobservat, critica nu și-a îndeplinit datoria de a o ajuta. Nici măcar în aceste împrejurări nu a apărut un singur studiu în care să se analizeze opera Mariei Banuș — câteva comentarii orale la colț de stradă sau în pauza unei ședințe, câteva observații fugare în cuprinsul unor studii care pomeneau tangențial și numele Mariei Banuș — asta a fost tot. Și de astă dată, ca în multe alte împrejurări, critica a strălucit prin tăcere, dovadă a miopiei, a lipsei ei de curaj și de simț al răspunderii.

Între timp, lucrările s'au agravat, au apărut poeziile din *Viața Românească* nr. 5, și a fost nevoie să intervină organul C.C. al P.M.R. în articolul intitulat „Când poetul se depărtează de viață”.

Măcar acum, cu întârziere, .avem deci datoria să facem ceea ce suntem vinovați de a nu fi făcut la vreme: să cercetăm drumul parcurs de Maria Banuș dela începuturile ei poetice și până astăzi, pentru a stabili astfel, pe de o parte, în ce chip au fost dobândite succesele de până acum și cum pot fi ele dezvoltate, iar, pe de altă parte, să descoperim rădăcinile în timp ale

greutăților pe care le întâmpină acum poeta precum și calea înlăturării lor.

A da scriitorului o mână de ajutor în munca sa de continuă ridicare a nivelului creației sale trebuie să fie năzuința cea mai vie a criticului. Numai când și numai în măsura în care izbuteste să dea un atare ajutor eficace, criticul trăiește bucuria de a simți că munca lui nu a rămas zadarnică, că participă și el la opera de creație. Nici un efort nu poate fi deci prea mare pentru a atinge, fie și parțial, pe măsura puterilor sale, acest țel.

Mai cu seamă că, aducându-și contribuția sa la mersul înainte al unui scriitor, criticul nu-l ajută numai pe acesta, ci întregul front literar. În cazul Mariei Banuș, lucrul acesta apare deosebit de clar. Nu numai pentru că ea este unul dintre ostașii acestui front — și încă unul de frunte — cu strălucite realizări în trecut, cheazășie a unor și, mai înalte realizări în viitor. Dar și pentru că frământările, greșelile ei, nu reprezintă un caz cu totul izolat în momentul de față, ci o situație care la un moment dat, amenință să ia oarecari proporții. Și pericolul este cu atât mai mare, cu cât exemplul unui scriitor cu prestigiu bine meritat poate cântări greu în balanță.

Dacă recitești în ordine cronologică opera Mariei Banuș, ai impresia că străbați nu paginile unui volum cu poezii diverse, ci povestea dramatică a unui om și a unei epoci. Urmărești cu emoție firul continuu al unui drum anevoios, semănat cu suferințe și primejdii, dar și cu bucurii, dealungul cărui poeta a urcat mereu spre trepte tot mai înalte, pe măsură ce s'a apropiat de viață, și, călăuzită de Partid, a învățat să cunoască mai adânc și să lupte împotriva dușmanilor vieții, pentru fericirea oamenilor.

În 1937, când tânăra poetă își tipărea primul volum de versuri, Țara fetelor, creștea valul de întineric adus de fascismul ce-și întindea tot mai amenințător ghiarele. Literatura în slujba claselor stă-

pânitoare dela noi era atât de mândră că imita slugarnic „Occidentul luminat“, încât nu observa „amănuntul“ lipsit de importanță, că, întrecându-se cu modelele apusene, ajunsese, ca și acelea, să se târâie în brânci prin noroi. Peisagiul poeziei era sumbru. Domina pesimismul, dorința de dizolvare lentă sau violentă în neant, apologia morții, misticismul, rasismul. Decadentismul era în floare sub toate formele sale cele mai năstrușnice.

În această atmosferă sumbră, volumul Mariei Banuș, aduce o notă cu totul diferită, de tinerețe proaspătă. Fără a cunoaște literatura scrisă de pe pozițiile înaintate ale clasei muncitoare, a unui A. Toma, Al. Sahia, M. Beniuc, ea cutează să înfrunte, dihuind cu propriile ei mijloace, literatura claselor dominante. Încă de pe atunci, cântecul ei este — într'un anumit sens — un cântec al bucuriei, al dragostei de viață. Poeta notează cu simpatie și înțelegere psihologică, toate reacțiile caracteristice adolescenței, căutarea, descoperirea înfrigurată a vieții și a dragostei (Gând, Spleen, Scrisoare, etc.).

Căutarea aceasta pasionată a vieții, apare mai evidentă de pildă în următoarele versuri din poezia Singură :

Și-am să deschid cu pumnul în seara asta,
uşile.
Singurătățile mele s'or fugări pe drumuri
de-abușile,
Să-mi aducă miros de om, de praf, de
lemnne tăiate.

Dar, neștiind să lupte decât de una singură într'o bătălie inegală, înfrângerile erau inevitabile: influența ideologiei dominante și a curentelor literare la modă se face simțită destul de puternic în volumul Țara fetelor. Dragostea de viață se reduce îndeosebi la aspectul iubirii dintre bărbat și femeie, iar iubirea este concepută îngust, cu un orizont care nu cuprinde decât cercul închis al îndrăgostiților și cu o aproape exclusivă marcă a aspectelor carnale ale dragostei.

Semnificativ ni se pare faptul că tocmai aceste aspecte negative au fost lăudate de

reprezentanții ideologiei claselor dominante. Pe aceeași linie se situează și aprecierile de mai târziu (1946) ale lui Camil Baltazar. Constatând cu regret că în genere „femeia scriitoare... nu pbate povesti actul posesiunii” (Scriitor și om, pg. 15) el laudă volumul Țara fetelor tocmai pentru „frusta brutalitate a sincerității carnale” (pg. 27), pentru „infuzia latentă de sexualitate” (pg. 21).

Influența ideologiei dominante se manifestă și în felul în care poeta își transpune în imagini ideile și sentimentele.

Poeziile au un puternic caracter formalist. Tehnica amintește adesea pe cea suprarrealistă prin tendința de a scoate efecte stranie din confundarea în răul tulbure al proceselor sufletești inconștiente.

Tulbure sgomot. Tata? Gâl-gâl, gâl-gâl.
Nu. Gâl-gâl. Mama.
Ascunși cum sunt melcii. Și cheia o
răsucește în broască.
E ceva care nu știu dincolo de perete.

(Ceas de demult)

Întâlnim deasemeni excesul imagistic care turbură în loc să clarifice ideea:

Mi-e inima clocot de dealuri găfâind a
furtună.
N'am deslușit tunetul. Au fluerat fagii.
Am amețit și pândesc vântul să-mi umfle
desagii.
Trosnetul pădurii-mi scui-pă'n ureche răs
de-a luna.
(Intemperii)

Pedalară această a „efectelor”, bazată pe o greșită concepție despre frumos confundat cu podoaba inutilă, siluirea aceasta a limbii care are aci un efect aproape hilar (trosnetul care scui-pă răs!) — se transformă în alte poezii în ermetism (Melo-dramă).

De aceste influențe nefaste, poeta se va elibera treptat, pe măsură ce se va apropia de viață. Așa se vor preciza și se vor desvolta acele elemente valoroase care,

încă din această fază, constituiau premisele succeselor viitoare. Dragostea de viață va căpăta contururi mai concrete și un sens mai adânc; accentele specific feminine, atât de caracteristice Mariei Banuș, vor răsună mai răscolitor, cu ecouri mai profund omenești.

☆

Ciclul Cântec sub tancuri (1940-1944) reprezintă o nouă etapă în dezvoltarea talentului Mariei Banuș.

Scriitoarea a trăit deslănțuirea teroarei fasciste, a văzut ororile războiului criminal împotriva Uniunii Sovietice. Și, ca pentru mulți alți oameni cinstiți, experiența aceasta sguđuitoare a însemnat un moment hotărîtor în viața ei. S'a trezit din visul în care se complăcea, a renunțat la aceea egoistă singurătate în doi, care înainte i se părea suprema fericire. A înțeles că nu poate exista mulțumire și liniște personală atîta vreme cît alții suferă, atîta vreme cît liniștea și viața oamenilor este amenințată în fiecare clipă de fiare cu chip de om.

Și pentru că iubea cu patimă viața, a urît cu patimă pe dușmanii vieții.

Impresionant este poemul Teroare, poem în care se adună ca într'un fluviu larg toate suferințele îndurate, în anii de teroare fascistă:

Izvoare de sânge, izvoare.
Il auzeam pe'ntuneric.
Murmurul surd de teroare:
— Vin, vin să ne ia, vin să ne ducă

Și în acest „poem pentru un cor vorbit” — străbătut de un puternic dramatism, care vestea încă de pe atunci posibilitățile autotorei pe drumul realizării unor opere dramatice de valoare — iau pe rând cuvântul: soldați mănăți silnic într'un război ce nu-i al lor, răniți svărliți din tren de „frații de arme” hitleriști, deținuți din lagăre și închisori, femei care și-au văzut soții chinuți cu bestialitate, copii care au asistat la uciderea părinților.

Câteva versuri sunt de ajuns pentru a

creiona un tablou de neuitat, în care realitatea a fost surprinsă cu unele dintre trăsăturile ei caracteristice:

— Vin, vin să mă la,
pe front, în stepă, în moarte.
Femeia mă ține de mână,
copilul întreabă: Departe?

Caracteristic pentru timbrul specific feminin al poeziei Mariei Banuș, este felul cum știe să vorbească despre copii. Dacă suferințele celorlalți sunt înfiorătoare, acelea ale copiilor te cutremură până'n adâncul ființei, te fac să simți că nu mai poți îndura:

Eu nu mă jucam în zăpadă.
Eram când căluț, când mașină.
Tropăiam împrejur, alergam.
Alegam înspre ce o să vină.
Deodată aud mitrallera
Și țipătul mamei
Tată și ceilalți cad, fără să țipe.
Aud: „Să rămână ai doi, s'acopere groapa“

Și mă ascund.
Mă târăsc,
alunec de-alungul barăclii,
și fug în pădure.
Mă târăsc ca un șarpe bătrân
și știu tot, tot, despre viață și moarte.
Acum pot să vă învăț și pe voi,
eu, căluțul, copiiiul...

Cuvintele sunt simple și cu atât mai suguitoare. Imaginea crește puternic, fără zorzoane, comunicând cu claritate și precizie conținutul de idei. Cât de departe sunt de formulele alambicate folosite în poemele egocentrice din Țara fetelor!

Pentru a măsura drumul parcurs de poetă, să ne oprim o clipă la poeziile Ora cinci (Țara fetelor) și Pogrom (Cântec sub tancuri). Amândouă pornesc dela o amintire și amintirea se referă la un fapt similar: ora cinci în familie.

În poezia mai veche e o pleoră de imagini în care miezul realist apare încețoșat, cu o vădită tendință de a exagera fiecare

trăsătură pentru a creia o atmosferă fantastică, halucinantă:

Ce nebune sonerile sună,
Din umede colțuri, papuci cenușii ca
broaște

Saltă, se-adună.
Mame uriașe, gălbui, cu lacrimi în gușe,
își cheamă băieții.

Păsări verzi, cenușii, mătăsoase,
ochii se sbat în orbite.
Frații lor mari, păunii amurgului,
cu ochii tulburi, roșietici, ai cozilor,
cu gesturi tăcute, umflăte,
îi cheamă din flacăra burgului,
îi cheamă în larg.
Dar palmele ușilor, osoase, seci,
se închid și sparg,
privirile verzi, mătăsoase.

Cu totul altfel este tabloul din Pogrom.

Stăm cu toții la masa de seară.
Așa mi se arată mereu.
O cină tăcută, lunară
În mijlocul clanului meu.

Un oaspe s'apropie prin ceață.
Îl simte și plodul din pântec.
Privim farfuria din față
Și lingura sună un cântec.

Un cântec de frică și ură,
De vrajă, de'ncremenire.
Noi ducem mâncarea la gură
El țese negrele-i fire.

Chiar dacă mai persistă și aci suficiente elemente de mister care dau poemului un aspect de groază morbidă (cina „lunară“, oaspele care se apropie prin ceață, cântecul de „vraja“ pe ale cărui fire se lasă călăul, păianjen pentru a-i însemna pe toți cu fierul roșu) — toate acestea sunt legate aci de fapte concrete, de notații realiste pline de semnificație. „Cântecul de vrajă“ nu este venit din alte sfere, nu are nimic supranatural, e sunetul produs de lingura ți-

nută în mâna tremurătoare a unor oameni
terorizați:

Privind farfuria din față
și lingura sună un cântec,
un cântec de frică și ură.

Aceeași imagine concretă ruptă din realitatea vie și încărcată cu bogate semnificații, revine și în final, constituind astfel axul pe care e construit întregul poem:

Și lingura sună un cântec
În care răskoala-ți închizi.
Îl simt și copiii din pântec,
Și cresc, bătrâni și lucizi.

Chiar fantasticul, atmosfera stranie nu mai este aci cu totul „gratuită”, introdusă pentru ea însăși, ci începe să aibă un rost precis: acela de a oglindi o realitate socială: groaza și ura încă neputincioasă a unor oameni vlăguți de persecuții.

Aceleași observații s'ar putea face cu privire la alte poezii în care sunt evocate amintiri din copilărie. În Țara fetelor, accentul cade pe însuși procesul de explorare a zăcămintelor memoriei, pe jocul cu umbre și cețuri, în care, după principiile decadențelor, vagul și nebulozitatea constituie suprema calitate. Chiar acolo unde, ca în Mama, poezia pornește dela realitatea sentimentului puternic al dragostei și admirației pentru mamă, și zugrăvește la început în trăsături clare portretul acesteia, totul se întunecă apoi și crește fantomatic, în dansul nebunesc al nesfârșitului șir de imagini fără rost.

Din contra, în ciclul Căntece sub tancuri, se observă o marcată deplasare a interesului către însăși realitatea înfățișată. Prin fața ochilor noștri se perindă tablouri și scene cu contururi precise, oameni vii, cu particularitățile lor: târgul moșilor, drumul la piață împreună cu mama, mersul la frizer în tovărășia tatei, vizita la lane plăcintarului, etc. Și, cum era firesc, imaginile încărcate au dispărut, limba este simplă și clară, cu toată expresia familiară, versul este scurt și vioi:

Peste străzi și prăvălii,
bate vânt sub bălării,
E vânt lute și pizmaș
duce molima'n oraș.

Învățând să treacă dincolo de cercul îngust al eului, poeta vede acum cu alți ochi și natura. Chiar peisagiul apărut în vis (Vîș cu Transnistria) are o adâncă legătură cu realitatea socială

Vedeam ridicându-se luna
În abur, la marginea căii.
În aer un miros de moarte,
Și auzeam zurgălăii.

A joacă sunau clopoștii,
Chemând din adâncuri copiii,
La moarte trăgeau călușei,
În somn, la sănii sicrie.

Tot astfel, peisagiul real din poezia În pădure. Natura nu mai apare ruptă de viața oamenilor, de bucuriile și suferințele lor. De aceea și sguđuitoria impresie pe care ți-o lasă pădurea care — într-o vreme când pretutindeni se înălțau spânzurători și hitleriştii semănau moartea pe toate drumurile — pare și ea un lăcaș al morții.

Am intrat în pădure,
Și-am ascultat.
Ca dintr'un veac depărtat
Suna limba piolii, limba săgeților verzi.

Am vrut s'o înțeleg
Dar nu mai puteam.
Mesteceni subțiri și albi și morți întâlneam,
Slriveam în picioare tarbă subțire ca nervii.
Am stat în pădure și-am ascultat.
Neîncelat picura, neîncetat
Lațuri mlădioase și verzi legănau
spânzurătorile.
(În pădure)

Toate imaginile converg spre același țel: ploaia nu mai este cea obișnuită, poeta nu mai înțelege limba vorbită de stropii ce cad printre frunze, căci acum e o „limbă a săgeților verzi”, limba unei lumi duș-

mănoase, ucigaşe. Pomii sunt vlăguşi, morţi: „mesteceni subţiri şi albi şi morţi întâlneam”; iarba este comparată cu nervii oamenilor striviţi de cisma hitleristă. Plantele agăţătoare: „neincetat laţuri mlădioase şi verzi legăneau spânzurători”. Intregul tablou devine astfel o imagine condensată a teroarei fasciste, o imagine puternică, deşi păstrând un iz sarte-ian prin marcarea groazei, a disperării în faţa unei situaţii aparent fără ieşire.

În noile împrejurări istorice capătă o altă semnificaţie şi cântecul de bucurie pe care poeta îl mai întonează uneori, ţinându-şi „legământul” făcut :

Adu-ţi aminte, odată
spuneai: „Vol cânta bucuria !”
Frunzele'n trenur, sângele
ţin mărturie.

(Legământ)

Cântecul bucuriei reprezintă acum strigătul vieţii, înălţat ca un zid în faţa morţii, nădejdea neînfrântă nici în timpul celei mai crunte terori:

Nici o poveste nu moare
Şi n'a murit.
Cântă sub tancuri mai tare,
Tot ce-am tubit.

(Cântec sub tancuri)

În acel moment istoric, o atare afirmare răspicată a vieţii echivala aproape cu un strigăt de revoltă. Aproape — dar nu în totul. Căci poeta care începuse să se intereseze de ceea ce petrece dincolo de pragul casei sale şi suferea alături de oameni toate suferinţele acestora, nu devenise încă o luptătoare activă şi consecvenţă împotriva cauzelor acelor suferinţe, împotriva forţelor întunericului care se străduia să sugrume bucuria, fericirea oamenilor. Poeziile sunt scrise de pe o poziţie de defensivă, uneori chiar fatalistă, nu au caracter ofensiv, nu sunt combative.

De aceea, cântecul ei nu pătrunde suficient de adânc, nu izbeşte în plin, cu precizia unei arme îndreptate direct spre

ţintă. De aceea se menţin pe alocuri în poeziile din această fază urme destul de puternice ale vechilor deprinderi. Domină încă atmosfera de groază lipsită de perspectivă, temele sunt tratate încă adesea într'un mod vag, simbolic, ceşos.

Bucuria zice:
Sânt cea care sânt
Sânt grea.
Sânt pământ.

(Bucuria)

La fel în Belşug, în Izvorul, etc. ideia, în loc de a fi exprimată clar, direct, este acoperită cu valul simbolic şi innecată în imagini formaliste. Poeta povesteşte despre „palate” în care zăcea înainte şi unde:

Belşugul mult ne'ngenunchia.
De jur împrejur atârnau
Numai boabe mari, cristaline
Numai ugere pline
Aur lichid pereşti musteau.

(Belşug)

Sau despre izvorul care, în adâncul pământului, stătea închis în sine până când un „mânz de aramă, cu vântul în coamă, mânz nejuşnit, dela Răsărit” a izbit cu copita în stâncă, despicând-o. (Izvorul).

În astfel de poezii, imaginile sunt confuze sau au un caracter evident formalist, întunecând conţinutul de idei. Murgul dela Răsărit este înfăţişat de pildă:

Pe foi cum sburda
Murg tânăr şi şui
pentru pofa lui.

Pentru pofa cui? A izvorului său a murgului? Şi ce rost are ca un astfel de murg dela Răsărit, să sburde fără ţel şi „de pofa lui”, preocupat deci numai de sine însuşi şi săvârşind acte ce nu servesc societăţii?

În pofida unui anumit iz popular — căutat insistent de autoare, şi care se manifestă chiar şi prin folosirea repetată a unor construcţii specifice (dativul etic: „mi l-a

simțit“) — te izbește apariția unor cuvinte destul de „rare“ cum ar fi de pildă adjectivul șui preluat poate din poezia lui Ioan Barbu („Bu-hu-hu la luna șuie“...) În genere, nu-i greu să descifrezi în poem influența lui Barbu în strofe ca acestea, care sunt departe de spiritul poeziei populare:

Sticlea în silă
Fixă pupilă,
întoarsă, adâncă
sub vânăta stâncă.

În alte poeme, recunoști ecouri din Argezi: „Și cum tata este gata — vine-acum la rând și fata“ (Bucureștii copilăriei).

Toate acestea arată că i se întâmplă încă poetei să se mai abată dela drumul nou și propriu pe care pornise; că uneori ea rătăcea încă pe potecile vechi ale altora, împotmolindu-se astfel în formalism, în ermetism. Lucrul se întâmpla chiar atunci când mesajul poetic ce trebuia comunicat cititorilor era valoros prin umanismul și optimismul său puternic. În poemul Cântec sub tancuri de pildă, după frumoasa strofă citată mai înainte:

Nici o poveste nu moare
Și n'a murit.
Cântă sub tancuri militare
Tot ce-am iubit.

urmează alta, în care la întunecarea imaginii contribuie și vocabularul pretențios (falii, vitralii):

Tipă urtașele falii
geme pământul lovit
lunecă peste vitralii
chipul uman regăsit.

Pe o treaptă calitativ nouă se înalță poezia Mariei Banuș după 23 August. Este urmarea firească a faptului că poeta devine acum o luptătoare activă. Îndrumată de Partid, ea participă cu entuziasm la efortul comun al oamenilor muncii din țara

noastră pentru sdrobirea dușmanului de clasă, pentru construirea socialismului.

Poeziile din această etapă — cele cuprinse în ciclul Vânt de Martie (1944—48) din cuprinsul volumului Bucurie, și cele publicate ulterior în reviste: Fiilor mei (1949), la Munții Georgiei, Aici s'a născut Stalin (1950), Slavă eroilor Doftanei (1951) — aduc un conținut tematico-ideologic nou, strâns legat de viață, de lupta aprigă ce se desfășoară în țara noastră și în lumea întreagă. Fiecare poezie oglindește un anumit moment al bătăliei și contribuie la câștigarea victoriilor: proclamarea Republicei (Republica în sărbătoare), campania alegerilor din 1948 (Cântecul soarelui) naționalizarea marilor întreprinderi (Patronul), lupta pentru construirea socialismului și pentru pace (Chemare, La masa verde, Din Maramureș, Fiilor mei, În Munții Georgiei) etc. Apare preocuparea de a înfățișa figurile eroicilor luptători comuniști (Ana); de a folosi glorioasa istorie a luptei Partidului Comunist Român ca o învățătură și un imbold pentru a obține noi victorii astăzi (Eroilor ceferști, Slavă eroilor Doftanei). Importanța uriașă a conducerii partidului revoluționar de tip nou, a învățturii marxist-leniniste, în lupta pentru construirea socialismului, este subliniată în Ancora sus:

Ancora sus, tovarăși! Pornim
Pe drumuri mult căutate
Stăpâni pe unelte, pe soartă stăpâni!

Ancora sus! Echipaju-i stăpân
Pe cârmă, busolă, motoare.
Luați seama, capcanele-s multe în drum.
Spre larg, muncitori, muncitoare!

Și tot mai adânc înțelege acum poeta însemnătatea hotărâtoare a Uniunii Sovietice, Patria Socialismului, „vatra caldă a lumii“. (În Munții Georgiei); tot mai adânc înțelege ea rolul covârșitor pe care-l are marele Stalin în lupta dintre cele două tabere ce se înfruntă în lume:

Prin câte case trece dorul: pace!
Trece și Stalin cu privirea-i dragă.

(Aici s'a născut Stalin)

Poeta a învățat să deslușească precis ce trebuie să iubească și ce trebuie să urască, a învățat mai cu seamă că trebuie să lupte. Poemele din această etapă au în genere un pronunțat caracter combativ.

În ciclul Căntece sub tancuri domina așa cum am văzut, zugrăvirea îndurerată a suferințelor provocate de fasciști. Abia ici, colo, izbucnea o fâlfăire de revoltă sau apăsătoare mărturie cu privire la existența unor oameni care înfruntau vitejește pe fasciști. Și aceasta în special spre sfârșitul perioadei respective. Așa de pildă în Teroare, poem scris în 1944, pacea înfățișează indignarea crescândă a masselor, hotărîrea lor de a rezista, de a întoarce arma împotriva adevăraților dușmani:

Murmurul crește
Nu mai e murmur,
lovește, ne poruncește:
— Destul!
Am dat destul
Norodu-i sătul
De minciuni și teroare.

Iar în Prietenilor închiși, poeta aduce prinosul ei de recunoștință și admirație celor care, cu prețul libertății și al vieții lor, apără dreptul la fericire al oamenilor:

I-au dus în închisori, în întuneric
Și ei au fost mai tari decât durere?
Au fost stăpâni.

Prietenii noștri, ai omului
nu au păstrat nimic pentru ei.

Conștiința clară a necesității luptei, chemarea înflăcărată la luptă nu devine însă centrul viu al poeziilor Mariei Bănuș decât în noua etapă, de după 1944. Și într'aceasta stă marea lor valoare, saltul calitativ realizat. Bogatul și înaintatul conținut tematico-ideologic determină și vigoarea imaginilor artistice în care acesta este concretizat.

Să încercăm să dovedim printr'un exemplu, cele afirmate.

Încă în volumul Țara fetelor întâlnim poezii ca Visul, în care poeta încearcă să valorifice artistic tema visului. Aci nu era însă vorba decât de o serie haotică de imagini, de o simplă cufundare în subconștient, fără nici un sens precis.

În Somnul rentierului (ciclul Cântec sub tancuri) visul este folosit pentru a desvălui realitatea socială: panica unei lumi condamnată la picire. Fiecare element al visului nu mai este întâmplător, ci are o semnificație precisă, revelatoare pentru psihologia de clasă a exploatatorului. Deoarece stăpânirea sa se clatină realmente el visează cum:

Patul se clatină
preșul se mișcă.

Curgerea neîncetată a fenomenelor, mer-
sul inevitabil al istoriei este sugerat prin
versurile:

Căi deslegate,
înfierbântate
tug înainte

.....

Și dacă pornește,
Ce-i?

Dar toate se mișcă.
Mi-e frică.

Repetarea insistentă a pronumelui și ad-
jectivului posesiv subliniază instinctul de
proprietate exacerbat:

Totul îmi sug:
sângele, duhul,
casa, pereții,
grădina, văzduhul,
nimic nu-i al meu,
al meu.

.....

Rodul meu,
vlăstarul meu,
făptura mea,
cine te ia?

Egoismul feroce al exploatatorului care
nu cunoaște alt principiu decât caracteristi-
cul: homo homini lupus, precum și dorin-
ța sa arzătoare dar zadarnică de a opri

mersul înainte al istoriei și care-l condamnă la pieire, sunt deasemenea înfățișate în trăsături viguroase:

Să stea.
Să nu mă ducă
Cine?
Să nu înceapă cu mine.
Cine?
Nu știu
Se'ntâmplă ceva .
Să stea.
.....
Cine îmi trage
pământul, preșul?
Cine îmi duce,
cu apa,
leșul?
Să stea.

Fraza scurtă, sacadată, propozițiile eliptice, frecvent interogative; versul cu măsură variabilă, în genere scurt, uneori chiar de o singură silabă — toate acestea sunt potrivit alese și dau poeziei caracterul unui monolog dramatic.

Dar, dacă semnificația socială a acestui poem este evidentă și-i constituie meritul în raport cu un poem ca Visul, tot atât de evident este și faptul că la baza lui stă o concepție destul de confuză încă. Poeta constată și se mulțumește să descrie oarecum obiectivist. Lectura acestui poem nu te îndeamnă irezistibil la luptă. Nu simți clo-cotind în tine ura împotriva unui dușman necruțător și periculos încă, deși sortit pieirii. Din contra, exploatatorul apare ca un neputincios, aproape un prigonit, care ți-ar putea provoca eventual chiar și compătimirea, atât de mult se insistă asupra zbuciumului său. La un moment dat, s'ar părea chiar că țelurile sale sunt cu totul inofensive:

N'am nicio vină
Vreau somn,
Vreau liniște,
o rădăcină,
un mal,
o scăpare
De ce nu mă iartă?

Concepția confuză încă se vedește și în persistența unor imagini formaliste. Multe imagini sunt puse acolo numai de dragul ciudățeniei lor, (covorul-râu); tehnica poemului mai amintește întru câtva pe aceea a suprarealiștilor. Lipsurile acestea apar mult mai marcate în alt poem din același ciclu: Somnul comis-voiajorului, în care salturile dela o idee la alta sunt într'ade-văr acrobatic, parcă într'adins făcute pentru a-i derula pe cititori, ca și imaginile obscure sau respingătoare (visul, saliva, curge, îmi place;... Sacul cel dulce/ Sacul, Femeia) recurgerea repetată la neologisme rare (adjectivul „flască”) etc.

Între Somnul rentierului din ciclul Cântec sub tancuri și poemul Patronul din ciclul Vânt de Martie, este o deosebire radicală și caracteristică. Cu totul altfel este înțeles acum dușmanul de clasă, cu totul altfel este redată figura lui. Scrisă într'o perioadă când poeta participă activ la lupta revoluționară a clasei muncitoare condusă de Partid; izvorită din clocotul viu al actualității, poezia constituie un puternic îndemn la vigilență, la lupta pentru apărarea cuceririlor regimului de democrație populară.

Și acest poem are structura dramatică. Prima strofă dă oarecum indicațiile scenice:

Din jilț adânc, din jilț pufos
S'a ridicat un domn verzui.
Avea un frac de mort luxos
Și ochii stinși și preasătul.

(Patronul)

Personagiul este văzut concret, mișcându-se în mediul său caracteristic. Patronul fabricii naționalizate nu se putea odihni decât într'un jilț. Și poeta precizează, alegând cu grijă fiecăruia epitet: jilț adânc, jilț pufos, indicând astfel nu numai cum sunt în realitate jilțurile din sălile consiliilor de administrație, dar sugerând totodată huzurul exploatatorilor și cât de „adânc” se încuibaseră aceștia pe locurile lor. Portretul este creionat cu aceeași economie de mijloace bine cântărite: Patronul este un domn verzui; culoarea aceasta pe care legionarii

ne-au făcut-o odioasă, amintește intrucâtva mucegaiul, putrefacția. Și impresia este întărită prin versul următor care introduce imaginea morții: patronul poartă un frac luxos (expresie a eleganței rigide), dar de mort. Ochii lui sunt „stinși“ și „preasătul“. Interesant este în special al doilea epitet: prin forma sa ceva mai rară, acest superlativ atrage atenția și ne-o îndreaptă asupra exploatării însăși, insistând asupra faptului că exploatații s'au îmbuibat până peste cap din munca exploataților.

După această indicație scenică, urmează monologul prin care, fără voia lui, patronul se auto-demască. Trebuie să subliniem aci ca un merit de seamă al Mariei Banuș, faptul că nu și-a redus personajul la o schemă convențională, așa cum făceau încă mulți dintre scriitorii noștri pe atunci. Patronul zugrăvit de ea nu este nici o brută neinteligentă, nici un detractat. El este un om „civilizat“ și „delicat“. Ca și hitleristii, el nu pregetă să ucidă în masă, dar își potolește nervii ascultând muzică:

(Foc. Morți. Rezistă. Nu se lasă.
O, de-ași putea să mă calmez)
Făceam lumina mică'n casă
Și îmi puneam un vals vienez.

Dar iar mă tulbura ministrul:
Ce facem? — „Reprimăm“ gemeam,
Plângea în mine valsul, tristul,
Si reprimam, și reprimam...

Contrastul între ceea ce se petrece afară cu greviștii masacrați din ordinul capitalistului și între îndeletnicirile lui delicate în apartamentul cufundat în clar obscur, este impresionant prin puterea cu care este surprins esențialul în realitate, prin profunzul său caracter tipic.

Cu pricepere este folosit aci și monologul interior. Fiecare cuvânt reprezintă o gândire exprimată eliptic, așa cum se întâmplă în mod normal, atunci când nu-ți exprimi cu glas tare gândirea: „Foc. Morți. Rezistă. Nu se lasă...“. Și acest comentariu interior, sacadat, mărește intensitatea dramatică a acțiunii.

Că de mult contribuie priceputa folosire a bogatelor resurse ale limbii populare la redarea clară a tuturor nuanțelor gândirii, reiese și din strofa:

Nici în greviști, pe vremuri grele,
N'am tras. Dar oare-aș fi putut?
Răcani în zdrențe și'n obiele
Făceau ce trebuia făcut.

Expresia perifrastică „ce trebuia făcut“ are, tocmai prin caracterul ei mai vag, o capacitate de cuprindere nelimitată, și indică totodată metoda perfidă a călăului în frac, care se ascunde după degete, evitând cu „delicatețe“ formulările brutale. Disprețul pentru om, pentru masele de oameni pe care-i ține în mizerie și în întuneric, pe care-i înșală și-i silește să-și ucidă frații — este subliniat prin alăturarea termenilor: răcani, zdrențe, obiele. Primul termen, cu un evident sens pejorativ, indică atitudinea exploataților; ceilalți, zugrăvesc realitatea exploatării.

Expresii populare pline de vigoare (ac de cojoc) întâlnim și în finalul poemului în care, folosind într'un crescendo continuu armele ironiei, poeta intervine direct, marcând necesitatea vigilenței, hotărîrea de a lupta și încrederea în forța de neînving a clasei muncitoare condusă de Partid:

Azi știu că duhul tău nu doarme,
Că porți pistolul sub gheroc
Dar fii pe pace, avem arme
Și ac de fiecă cojoc.

În această perioadă se dezvoltă din plin toate virtualitățile existente anterior, se manifestă răspicat întreaga originalitate a talentului Mariei Banuș. Căci, așa cum arată Isacovschi într'un articol din Literaturnaia Gazeta adresat tinerilor scriitori: „Nu se poate născoci artificial o manieră poetică, nu se poate inventa artificial o voce poetică proprie, nu se poate să inventezi alte calități decât acelea pe care le ai în tine însuși“.

Desvoltarea sănătoasă a calităților pe care le ai în tine însuși, se petrece însă,

evident, numai în contactul tot mai strâns cu realitatea, în focul viu al luptei. Așa s'a petrecut și cu Maria Banuș. Așa s'a transformat aspirația vagă spre viață, în dragoste conștientă pentru adevăratele valori ale vieții, în hotărîrea de a lupta pentru fericirea oamenilor; așa a căpătat timbrul specific feminin al poeziilor ei amplexarea puternică a glasului femeii și mamei luptătoare.

De aci vine puterea artistică și deci puterea mobilizatoare a unor poezii ca Patronul, La masa verde, Chemare, Slavă eroilor Doftanei, etc., fondul lor poetic comun, care le deosebește de operele oricărui poet.

Dar originalitatea nu exclude varietatea. Păstrând un anumit timbru specific, poeziile sunt variate nu numai prin teme ci și prin mijloace de realizare artistică.

În Patronul, structura poemului era dramatică, în centrul lui stînd monologul exploatatorului, strofa avea forma obișnuită a catrenului. În La masa verde, regăsim anumite elemente scenice: vorbesc pe rînd diferite personaje. Dar ceea ce este caracteristic aci, e puterea reținută a sentimentului ce-și găsește o expresie adecvată în fraze scurte, săpate parcă în piatră ca niște sentințe de nesdruncinat:

Nu suntem carne de ospețe
Cer unii moarte, alții viață.

Prin adîncimea conținutului, prin puterea imaginilor, prin versificația în distih, prin formularea clară și lapidară, versurile se întipăresc în minte, devin lozinci de luptă. Într'adevăr, La masa verde, — ca și alte poezii ale Mariei Banuș, cum ar fi de pildă: Eu nu cînt că știu cînta — sunt azi pe buzele tuturor, au devenit poezii care circulă în masele largi ale poporului, ajutîndu-l în munca și lupta lui, au devenit poezii populare în sensul că poporul și le-a însușit, socotindu-le ca ale sale.

Este aci o strălucită pildă pentru acei scriitori care înjlesc noțiunea de lozincă, intercalând în poeziile lor fraze abstracte culse anapoda din gazetă, lipsite de sevă

artistică, socotind că astfel își fac „datoria”, că dau poeziei lor conținut politic și efect mobilizator. Între lozincărie și lozincă e însă o prăpastie de netrecut. Arătînd drumul pe care trebuie mers pentru a scrie poeme care să aibă puterea mobilizatoare a lozincilor de luptă cu bogată sevă artistică, poezia Mariei Banuș constituie o dovadă concretă a acestui fapt.

Poemul Chemare are altă structură, alt ton. Domină aci accentele patetice, răscolitoare:

Da, voi striga cu strigătul adînc,
pătimaș,
al femeiei care-și apără puil,
și cu strigătul limpede al omului
ce urmărește atent, înfiorat,
cum în ochii copilului său crește o
flacăra.
flacăra spiritului.

Din Maramureș, este impresionant prin simplitate, prin tonul potolit dar cald al povestirii:

Mi s'antîmplat ceva ciudat,
Ceva ciudat și minunat
A cărui urmă nu s'a șters
Deși a fost doar clipă'n mers.

Vocabularul folosit, structura frazei chiar, are ceva familiar, ca atunci când oamenii vorbesc între ei la gura focului:

În Maramureș, într'un sat.
Pe drum de colb, pe drum umblat.
S'au strâns lîng'un ocol pustiu
Copiii despre care scriu.

Pășeam spre sat și nu-i vedeam
Amurgul printre ploi ghiceam.
Dar a zbucnit deodată'n cor
cîntecul scump, răzvrătit:
„Sculați popor de oropsiți”...

Și pentru că, prin largile sale perspective spre viitor, poemul are ceva de vis anticipator și de basm realist (Am să vă spun cum spui un vis/ În care port s'ar fi deschiis), poetă folosește formele caracteristi-

ce basmului popular, creind astfel atmosfera necesară:

Și se făcea că porți de-aramă,
Bătrâne, gem și se despică
Și se făcea că se ridică
Bătrâna ceață dintre vremuri.

De aceeași simplitate și claritate, bazată pe folosirea unei limbi cu adevărat caracter popular, este și „In munții Georgiei”. Poemul, scris doi ani mai târziu, în 1950, cu prilejul vizitei pe care Maria Banuș a făcut-o în Uniunea Sovietică, reprezintă o continuare firească a celui precedent. La Gori, printre copiii din satul unde s'a născut Stalin, poeta vede înfăptuit ceea ce visase pentru copiii din Maramureș. Ea trăiește viu, cu un sentiment de înflăcărat patriotism, legătura indisolubilă a poporului nostru, a tuturor oamenilor muncii din lumea întreagă cu Țara Socialismului, „Vatra caldă a luminii”:

Suntem aici și totuși gândul
O la pe nevăzuta punte,
Către Săcelul de pe Iza,
În țărânușii mei din munte,

La țărânușii cari, din aer,
Prindeau un fir de melodie.
Ea curge-aici, în munții Gruziei
Puternic trup de apă vie.

Auzi-o, „Internațională”
Ce împede răsună'n ei
Ea le e cântecul de leagăn
Și focu-aprins din stei în stei.

Pe aripa aceasta mare
Mă duce gândul către casă:
La fel vor fi și pruncii noștri
Si viața lor va fi frumoasă

De-aici, de pe înalta punte
Ce leagă drumurile toate,
Văd și mai bine, simt mai tare
Pământul drag ce'n chin se sbate.

După cum am avut prilejul să arătăm, Maria Banuș nu ocolește nici arma ironiei

mușcătoare și a invectivei. În Dărămăm, ea înfățișează lumea veche a unui bălci hidos în care mișunau:

Bocicii, piticii, sforarii și regii.

Mereu alte mutre, alți hoți ghidușari,
Dregători pehlivani și maimuțe dresate
În praf, sub povară, mereu opincari,
Și hamali vlăguși, rupți în coate.

Așa revăd lumea în care-am crescut:
Boită, sălbatică, strâmbă, pestriță.
Așa era omul: ciopârțit și vândul
La târg, ca un boț de alviță.

Bogăția de termeni culeși din izvorul nesecat al limbii populare și revărsați în suvoi impetuosi (bocicii, piticii, sforarii și regii; mutre, hoți, ghidușari, pehlivani; boită, sălbatică, strâmbă, pestriță, etc.), precum și ritmul amfibrahic, imprimă poemului o mișcare mai vie, energică, potrivită conținutului.

Mijloace asemănătoare întrebunțează poeta și atunci când vrea să prezinte pe imperialismul atâtașatori la război, ce locuiesc în cetatea monstruoasă construită din cose de bani, „în lung și'n lat așezate/ bine legate, cimentate bine”. Agitația lor frenetică — neputincioasă să înlăture inevitabilul lor sfârșit, dar capabilă să provoace încă multe nenorociri — este redată cu aceeași bogăție de termeni, svârliți în avalanșă:

Împotriva liotii banului,
Ce mișună, sudute, scheaună,
Se ascunde, se aruncă, se cațără,
Țipă și țiute'n spaimă,
Se agață de pârghii și'n panică
Dă drumul mașinilor morții.

Din toate aceste poeme, prin toate aceste mijloace variate, își face drum cu putere spre sufletele noastre aceeași chemare înflăcărată la luptă pentru apărarea fericirii oamenilor, pentru ca să fie oprită la timp „mașina morții”, și să nu se întâmple scene înfiorătoare ca acelea înfățișate de poetă cu o dramatică intensitate de viziune.

...O dimineată însorită
 ...O stradă... castanii... o școală...
 ...Un cârd de copiii și-un nor...
 ...Un nor ce vine deasupra
 Și grindina, grindina noului
 Vuetul surd și explozia
 ...Și iarăși o stradănsorțită...
 ...Molozul... castanii... o harță
 rămasă în scorbura zidului,
 strâmb agățată.

Pentru ca lupta aceasta împotriva imperialiștilor, împotriva tuturor acelor care doresc nimicirea oamenilor, să fie dusă cu dârzenie, poeta amintește de lupta comuniștilor, de Doftana:

Aduceți copiii aici, ca să știe,
 Să știe ce-i ură și sfânta mânia
 Aduceți copiii aici fără teamă.
 Iubirea și ura, fierbinte se chiamă.
 Aduceți copiii, aici, lângă pietre,
 Să simtă dogoarea nestinselor vetre,
 Să simtă ce'nseamnă credința de clasă
 Lumina ce trece prin negură deasă.
 Și'n neagră teroare în greul restrîștil,
 Să știe ce-au fost pentru, noi.

comuniștii

Și după atari succese, poeta a publicat în Nr. 5 din Viața Românească o serie de patru poeme față de care Scânteia, organul C.C. al P.M.R. a luat energic atitudine, combatându-le.

Spunea odată Heine este în fond o pledoarie camuflată — spirituală și deci cu atât mai periculoasă — pentru poezia scurtă lirică (citește: intimistă!), o pledoarie împotriva marilor poeme epice. O pledoarie camuflată: întâi, pentru că autoarea, neavând probabil curajul să-și asume răspunderea teoriilor profesate, a crezut nimerit să se ascundă în spatele autorității unui mare clasic; și în al doilea rând, pentru că, din același motiv, ea a socotit mai prudent să adauge un Epilog, care dacă nu spune mare lucru, izbutește totuși să răstoarne cele spuse în prima parte a poeziei, „precizându-le“, adică mai exact răstălmăcindu-le înțelesul. Înțelesul lor firesc, nu cel obținut

numai de bucheri prin tăierea firului în patru, cum încearcă să sugereze poeta, simțindu-se cu musca pe căciulă și apărându-se anticipat împotriva eventualelor obiecții. Căci ceea ce interesează în primul rând nu este un vers luat izolat, ci sensul general al poeziei. Și, desigur, interesează felul cum se încadrează poezia în lupta ce se dă pe frontul nostru literar. Or, a vorbi numai despre marile calități ale „cântecelor mici“ („Din marea suferință — scot cântece mici“) și a insista numai asupra defectelor din poemele lungi ce încearcă să zugrăvească activitatea oamenilor noi („din idei puține — ies cântecele lungi“) înseamnă practic — chiar dacă nu teoretic — a pleda în favoarea celor dintâi, a pleda în favoarea îndepărtării de marele probleme ale vieții. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, în prima parte a poeziei, nimic nu indică vre-o intenție a autoarei de a limita obiectivul atacului său numai la unele versuri ale unora dintre autorii de poeme lungi. În imaginara sa vizită la poezii din Republica Populară Română, Heine ascultă nu un poem, ci „poeme“ și toate sunt condamnate în bloc. Precizarea din epilog nu este deci o precizare; nu se situează în continuitate logică, cu sensul general al primei părți, ci reprezintă o cotitură de o sută optzeci de grade.

„Precizarea“ din epilog, cuprinde o idee iustă: nu dimensiunile poemului luate ca atare, sunt hotărâtoare; important e ca dimensiunea să fie întocmai aceea cerută de amplitudinea conținutului.

O atare idee este, în principiu, valabilă. A face însă din această chestiune baza principală de atac în momentul de față, înseamnă a nu ține seama de realități, înseamnă a nu vedea lucrurile în spirit partinic. Căci, fără a neglija diversele feluri de a cânta realizările poporului nostru muncitor, este cert că noi trebuie să dăm bătălia pentru marele poem epic, cea mai potrivită specie în versuri pentru a oglindi în toată complexitatea ei viața bogată de azi, faptele mărețe ale constructorilor socialismului. A nu sprijini cu curaj acest nou — chiar dacă el este încă firav — în-

seamnă să procedezi contrar intereselor progresului și deci contrar intereselor clasei muncitoare. Și aceasta cu atât mai mult cu cât poezia noastră a înscris în ultimii ani succese tocmai prin realizarea de poeme epice de proporții, tratând temele mari ale vieții și luptei noastre.

Epilogul este nesatisfăcător și prin faptul că simplifică problemele până la vulgarizare. Scănteia scria în acest sens: „Cititorul s'ar fi așteptat aici ca autoarea să redea unele dintre acele probleme într-adevăr hotărâtoare care preocupă azi pe poeții noștri în lupta pentru ridicarea poeziei pe o treaptă mai înaltă: cunoașterea mai adâncă a realității construirii socialismului, izvor nesecat de poezie; înălțarea realității a eroului timpurilor noastre, omul nou care transformă natura și societatea, transformându-se totodată și pe sine însuși; îmbogățirea conținutului de idei al poeziei, lărgirea orizontului ei prin teme noi, ridicarea formei la înălțimea ideilor mărețe care inspiră pe poeții noștri, lupta pentru o limbă bogată, mlădiaoasă și expresivă. etc. Dar în loc de toate acestea, autoarea aduce în poezie păreri estetice ale unui nou personaj — o bunică. Trebuie spus că această bunicuță, pomenită și alte ori de autoare, acționează cu o energie surprinzătoare pentru vârsta ei, ori de câte ori are de apărut vederi înapoiate, ajutând-o pe scriitoare să simplifice până la vulgarizare problemele poeziei, să le coboare la nivelul unor rețete de bucătărie și să ignoreze tocmai problemele esențiale ale poeziei noastre”.

De aci, din ignorarea problemelor esențiale ale progresului poeziei noastre, din desprinderea de realitate, din depărtarea de spiritul partinic, decurge și cealaltă gresală fundamentală a poeziei Spunea odată Heine: alitudinea nepatriotică, de desconsiderare a literaturii noastre noi. Diformând personalitatea lui Heine, pe care nu-l putem concepe disprețuind și distrugând prin ironia sa tocmai elementele noului, Maria Banus îl prezintă pe de altă parte plin de sine și tratând de sus pe tinerii scriitori de azi ce se străduie să creeze o poezie

luptătoare. Dece? Dece falsifică ea astfel, desigur involuntar, imaginea poetului revoluționar de acum un secol? Pentru că ea însuși aluneacă pe o atare poziție, minimalizând succesele obținute și dând astfel o imagine falsă despre poezia noastră de azi.

„Dacă autoarea ar fi folosit imaginara vizită pentru a critica un șir de lipsuri din versurile unora dintre poeții noștri — spune Scănteia în articolul citat — ea ar fi meritat fără îndoială să fie încurajată. Din păcate însă, poezia Spunea odată Heine... prezintă aceste lipsuri ca fiind caracteristice pentru toată poezia noastră. Altfel nu s'ar putea explica faptul că Heine e pus să declare ironic — după ce a ascultat un șir de poezii — că dela scriitorii noștri nu este de învățat decât „cum din idei puține ies cântecele lungi“. Iubitorii de poezie au tot dreptul să fie neplăcut surprinși de această afirmație, când numai în *Viața Românească* — revista unde și-a publicat tovarăsa Banus poezia — au apărut o serie de „poeme lungi“, bogate în idei, creații valoroase ale colegilor Mariei Banus, cum ar fi *Tovarășul Matei* a primit *Ordinul Muncii* de Veronica Porumbacu, sau în bună măsură, *În satul lui Sahia* de Eugen Jekieleanu, sau, recent, poemul lui Mihai Beniuc: *Cântec despre tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej*. Chiar în numărul 5 al revistei, în vecinătatea versurilor Mariei Banus, se află remarcabilul poem al lui Dan Deșliu, *Minerii din Maramureș*.

Cum este cu puțință ca scriitoarea să nu fi văzut aceste succese, care caracterizează avântul luat de creația poetică din țara noastră și care sunt un izvor de bucurie și mândrie patriotică pentru oamenii muncii din țara noastră?”

Este semnificativ faptul că autorii poemelor citate cu ocazia imaginării vizite a lui Heine sunt tineri. Impotriva lor, împotriva mlădișelor ce ar trebui crescute cu dragoste se îndreaptă atacul, pe ei îi privește autoarea de sus, cu ironie.

Și totuși, din vina colectivului redacțional al *Vieții Românești*, o poezie cu atât de grave deficiențe ideologice a văzut lu-

mina tiparului în revista centrală a Uniunii Scriitorilor, a ajuns în mâinile unui număr considerabil de cititori, putând duce nu la educarea, ci la derutarea lor.

Cum se explică faptul acesta? Credem că lucrurile trebuie puse în legătură cu unele manifestări nesănătoase ivite în ultima vreme în literatura noastră la unii scriitori, cu toate că în ansamblul ei, literatura noastră are strălucite victorii, e în plină ascensiune.

Pe măsură ce lupta de clasă devine tot mai aprigă, apar noi și mereu mai subtile manifestări ale dușmanului care se sbate să împiedice ofensiva victorioasă a construirii socialismului. Dacă într'un trecut nu tocmai depărtat am avut de luptat cu scepticismul dușmănos al „crizștilor” sau cu formalismul ostentativ al unei poezii „progresist-decadente”, astăzi dușmanul caută să izbească în special prin promovarea tendințelor individualiste burgheze.

Fără să-și dea seama de gravitatea nericolului, de implicațiile acțiunii lor în cadrul luptei de clasă pe frontul ideologic, uitând că nu ne este îngăduit să slăbim nicio clipă efortul de combatere, natural și în mentalitate, a dușmanului, a vechiului ce dăinuie încă în relațiile sociale, unii dintre scriitorii noștri au alunecat pe panta unei artificiale „umanizări” a eroilor, pe panta intimismului, aducând sentimente, idei, gânduri în poezie, străine frământării dorului muncitor.

Căile concrete pe care s'a ajuns la o astfel de promovare involuntară a ideologiei dușmanului de clasă sunt variate. Una este aceea pe care, în autocritica făcută la recenta desbatere despre poezie, Maria Banus mărturisea că a pășit ea însăși: o sinceritate greșit înțeleasă, o sinceritate în virtutea căreia poeta s'a simșit îndreptățită să etaleze în fața cititorului acele aspecte ale stărilor ei sufletești care reprezentau vechiul ce mai dăinuie încă.

Pe această cale au mers și alții încă mai demult. În special după plenara din Februarie 1951 a Uniunii Scriitorilor — plenară în care a fost ridicată problema luptei împotriva tendințelor proletcultiste, manife-

state mai puternic la unii dintre tineri — a început să-și facă drum o nouă „teorie” foarte primejdioasă. Cea mai potrivită soluție pentru a ne feri de proletcultism, — susțin adepții acestei teorii, — este să promovăm o poezie a „sincerității”; poetul nu va mai vorbi atunci despre lucruri pe care nu le cunoaște, nu le simte destul de adânc, opera lui va fi ferită de retorism, de schematism, de șabloane, va fi originală și de înaltă calitate artistică.

„Teoria” aceasta a găsit adepți în special printre cei dela Almanahul literar, care și-au însușit-o ca un principiu călăuzitor al activității lor literare. Alții — asemenea burghezului gentilom al lui Molière, — au făcut proză fără să știe, au pus-o în practică fără să-și teoretizeze pozițiile.

Rezultatele au fost aceleași: cele ce se puteau deduce și scuturând puțin teoria, aparent atât de atractivă, dar bazată în fond pe teze ideologice burgheze. Scriitorii respectivi s'au îndreptat spre o poezie individualistă, intimistă, ruptă de viață. Șabloanele nu au fost evitate, s'a creat numai un nou șablon, care se reduce în esență la următoarele: poetul stă la fereastră și cugetă, vorbind la nesfârșit despre propria sa persoană, devenită centru al universului. Dacă șabloanele nu au fost evitate, s'a „realizat” în schimb altceva: s'a promovat individualismul mic burghez. Și lucrul era de așteptat. Căci teoria sincerității cuprindea o greșală de fond care a scăpat neobservată multora; nu poți scăpa de proletcultism practicând pur și simplu sinceritatea. Depinde ce fel de sinceritate. Fiecare poet cunoaște poate mai bine realitățile propriului său eu și nu va vorbi despre aceste realități în necunoștință de cauză. Dar a interpreta astfel cerința fundamentală a cunoașterii vieții, înseamnă a o goli de tot înțelesul ei real, a o falsifica. Cunoașterea unui eu izolat de viața societății, nu este în nici un chip adevărata cunoaștere a realității, a vieții. O atare cunoaștere este nu numai neinteresantă, dar cu totul stearpă: de aceea ea duce la șabloane, evident la șabloane individualiste mic burgheze. Despre pericolul unei

atari tendințe vorbea A. A. Jdanov discutând poezia Ahmatovei în raportul său cu privire la revistele Zvezda și Leningrad. El spunea: „Aceste opere pot semăna numai descurajare, tristețe, pesimism, tendința de a fugi de pe drumul larg al vieții sociale și al activității, în lumea îngustă a impresiilor personale“.

Pledând pentru „cântecele mici“ și bagatelizând eforturile poezilor de a crea poeme lungi care să oglindească lupta oamenilor noi, deci pledând, în ultimă instanță, pentru îndepărtarea de viața reală, cu luptele ei grele și cu mărețele ei victorii: încercând să-și justifice teoretic tendința de a fugi în „lumea îngustă a impresiilor personale“ — Maria Banuș se situa pe aceeași poziție greșită.

Lucrul apare și mai clar atunci când, dela Spunea odată Heine, care cuprinde formularea principiilor, trecem la analiza celorlalte poeme care pot fi considerate ca o ilustrare practică a teoriilor din Spunea odată Heine.

Unui urmaș te nemulțumește prin prezența acelei exagerate mulțumiri de sine pe care am întâlnit-o și în poezia precedentă. Meritele „bătrânilor“, ale părinților, sunt privite cu admirație exagerată, prin nimic justificată de realitate. Cum poate vorbi autoarea despre ea însăși în termeni în care se vorbește doar despre vechea gardă de bolșevici, despre cei care, stând urmași era axată pe o tematică socială, în luptat cu arma în mână în bătăliile grele din perioada Revoluției și apoi a Războiului Civil?

Dacă — deși cu greșelile semnificative pe care le-am semnalat — poezia Unor urmași era axată pe o tematică socială, în schimb poezia Nu, niciodată se situează în mod direct pe linia poeziei intimiste. Poemul are caracterul unei „profesiuni de credință“. Autoarea declară emfatic că niciodată nu se va sătura să cânte „fulgerul“, „dragostea“, „zborul“, „soarele tânăr și fără de-amurg“, „scăpărătoarele clipe ce curg“.

Ea subliniază astfel existența unui fir continuu care leagă operele scrise de ea

de-a-lungul anilor. Un atare fir l-am descoperit și noi în analiza făcută, vorbind despre dragostea de viață, dragoste manifestată încă din volumul de debut, Țara fetelor, deși pe atunci într-o formă încă vagă și confuză. Regretabil este însă faptul că, reînnoind firul acestei tradiții, poeta se întoarce înapoi, în loc să meargă înainte.

Să ne lămurim gândul. Ce s'a întâmplat cu Maria Banuș? Drumul pentru a găsi răspuns la această întrebare, ni-l indică Scântea, atunci când, făcându-se ecoul criticii venite din sânul masselor, reproduce scrisoarea soldatului fruntaș Costin Radu din Cluj, care spune că: „Tovarășa Maria Banuș e obosită pentru că se depărtează de viața oamenilor pe care-i iubește“.

Indepărtarea de viață — îndepărtare care duce la apariția unor semne de oboseală, de bătrânețe spirituală — s'a manifestat nu numai în poezii din ciclul de față ca Unui urmaș, Cântecul părului alb, în care poeta face parcă bilanțul unei vieți încheiate și, socotind că a făcut destul, lasă acum altora sarcina de a duce lupta mai departe.

Intr'alt chip, semne de oboseală au apărut sporadic și în poezii mai vechi, ca de pildă în poemul valoros în ansamblul lui, În munții Georgiei (1950). Finalul poeziei repeta — numai cu mici variații — leit motivul din cunoscuta Chemare din 1948, îl repeta aproape cu aceleași cuvinte. În Chemare citim:

Voi lansa strigătul adânc, pățimasă

Vă chem să luptăm
Vă chem s'alipiți glasul de-al meu.
Vă chem să măriți puterea de-asalt a
forțelor păcii.

Iar în munții Georgiei:

De-aici, de pe înalta puncte
Mi-arunc blestemul spre apus.

De-aici, din vatra caldă-a lumii
Mi-asvârl chemarea'n patru zări:

Chem răsăritui și apusul,
 Norodul îl chem și chem și sudul,
 Pentru că în pace să rodească
 Viața și grăul, mărul, dudul.

Vitalitatea unei poezii se manifestă prin strădania de a aduce neîncetat ceva nou, de a se înnoi cu fiecare operă nouă, păstrând bine înțeles un anumit fir de continuitate, un anumit timbru specific, care constituie originalitatea sa. A te imita astfel pe tine însuși este un semn de sărăcire, de oboseală spirituală, ca rezultat al îndepărtării de viață, al nesesizării noului în viață. De altfel, în poeziile din ultima vreme, se puteau observa — așa cum recunoștea și autoarea la plenara din Februarie — o serie de insuficiențe, în genere o slăbire a tensiunii poetice.

La plenara din Februarie, scriitoarea a încercat să-și teoretizeze poziția, justificându-și îndepărtarea de clocotul viu al actualității. Ea afirma că, pentru a crea o operă de înaltă calitate artistică, o operă valabilă, trebuie să lași să treacă timpul, să scrii calm, pe îndelete, nu sub presiunea evenimentelor. I s'a atras atunci atenția cât de mult greșește fugind de frământările prezentului, neînțelegând că marxismul face posibilă înlocuirea perspectivei pe care ți-o dă trecerea timpului cu perspectiva dată de înțelegerea adâncă, științifică, a realității. Apărea, în fond, că poeta nu reușește a ține pasul cu ritmul năvalnic al construirii socialismului, cu avântul masselor. Poeta nu s'a putut opri de a aluneca mai departe pe această pantă primejdioasă. Nemulțumită de ea însăși, simțind acele semne de oboseală, de slăbire a tensiunii poetice, ea a căutat să-și reînnoiască arta. A pornit însă pe un drum greșit. În loc să se apropie de viața tumultuoasă a zilelor noastre, pentru ca, pe baza cunoașterii ei mai adânci, să valorifice filioanele rămase încă neexploatare ale poeziei sale, Maria Banuș — cedând presiunii ideologice străine într-o perioadă când lupta de clasă devine tot mai aprigă, — s'a desprins de realitate și s'a afundat în contemplarea propriului eu, în trecut. Așa se

explică, între altele, faptul că teme asupra cărora trecuse mai bine de zece ani, — ca de pildă tema iubirii — au apărut din nou la suprafață, aidoma acelor ape înșelătoare care se afundă în nisip pentru a răsări din nou la suprafață, hăt departe, la distanțe uriașe. Din păcate — păstrate în întinericul tainițelor sufletului, departe de soarele sănătos al vieții sociale și netransformate nici acum pe baza unui contact strâns cu actualitatea, cu mentalitatea nouă, — ele prezintă încă stigmatul unei concepții înapoiate, mic burgheze.

Este evident că nici prin gând nu i-ar trece cuiva să-i reproșeze Mariei Banuș faptul că s'a hotărât să cânte din nou iubirea, natura. I se reproșează însă că le cântă ca pe vremuri, sau aproape ca pe vremuri, creind astfel o poezie intimistă, apropiată de concepțiile burgheze și nu de cele ale clasei muncitoare, exprimate deaceia și într-o formă vagă, dintr-o perioadă depășită. Natura este privită în afara legăturii ei cu omul; iubirea este prezentată ca un sentiment care izolează de societate. „Greșeala tovarășei Maria Banuș, — scrie Scânteia — este că vorbind despre natură și dragoste ca despre teme care-i sunt dragi — așa cum sunt dragi tuturor oamenilor muncii — ea le izolează din ansamblul tuturor celorlalte teme proprii unei literaturi, care în centrul preocupărilor sale pune cu dragoste pe om — omul înaintat al zilelor noastre, cu mărețele lui idealuri, cu minunatele lui trăsături noi, cu variatele lui preocupări de făuritor pasionat al unei lumi noi și de dușman a tot ce este potrivnic vieții. Se știe că tocmai susținătorii concepției estetice burgheze a artei pentru artă limitau artificial tematica poeziei la natură (privită de cele mai multe ori în afara legăturii indistructibile între natură și om) și la dragoste, bucurie, tristețe, etc. (privite ca sentimente individualiste, care rup pe om din legătura lui indistructibilă cu societatea)... Dimpotrivă realismul socialist combate orice imitare și sărăcire artificială a tematicii, pentru că aceasta înseamnă o limitare, o sărăcire a vieții însăși. El nu

admite nicio barieră între poezia „despre natură” și cea „despre om”, nici o separație artificială între sentimentele „individuale” și cele „obștești”, care în bogatul univers sufletească al constructorilor socialismului se împletesc într’un tot organic, inobilându-se și îmbogățindu-se reciproc.”

În Cântecul părului alb, ceea ce ne nemulțumește, nu este faptul că poezia pătrunde în intimitatea sentimentului de dragoste ce unește doi oameni. Din contra, aci stă meritul acestei poezii, izvorul emoției pe care o produce cititorului, făcându-l să trăiască și el intensitatea acestui sentiment. Nu. Ceea ce ne nemulțumește este natura, calitatea emoției resimțite. Ne nemulțumește în fond faptul că eroii poeziei nu reprezintă tipul cel mai înalt de oameni din vremurile noastre și dragostea unor astfel de oameni.

Maria Banuș, nu a putut înfățișa un atare om, pentru că, îndepărtându-se de viața Republicii noastre, nu l-a cunoscut îndeajuns, nu l-a înțeles destul de adânc. În articolul citat, Scânteia a atras atenția asupra acestei probleme: „Ultimele poezii ale tov. Maria Banuș, publicate în Viața Românească scot la iveală nu numai confuziile ideologice ale poetei, ci și faptul că ea nu cunoaște îndeajuns omul nou, stăpân al Republicii noastre Populare, că n’a pătruns suficient bogăția și frumusețea lumii lui sufletești”.

Și tocmai de aceea ea a ajuns, involuntar, să înfățișeze oameni vechi, cu orizontul redus la cercul îngust al singurătății în doi, așa cum îi văzuse trăind și-i cântase în poemele sale de pe vremuri; i-a învăluit și acum într’o nejustificată simpatie, prezentându-i drept eroi demni de admirație.

Dacă oamenii în a căror intimitate ne face să pătrundem în poeziile de față, ar fi fost oameni cu adevărat înaintați, ne-ar fi interesat și ne-ar fi bucurat să trăim alături de ei sentimente de o înaltă calitate morală. Nici n’am mai fi avut dreptul să vorbim, în acest caz, de o poezie „intimistă”, în sensul peiorativ al cuvântului. De altfel, sentimentele cele mai intime, cele

mai „individuale” ale unor atari oameni, sunt indisolubil legate de viața, de munca și lupta întregii societăți. Așa că, o astfel de poezie „intimă” ar fi fost în același timp adânc socială.

Pilde strălucite ale acestui gen de poezie „intimă” întâlnim în literatura sovietică. Le întâlnim de pildă la Scipaciov. Printre poeziile acestuia figurează una intitulată Am cărunțit, foarte apropiată de subiect de aceea a Mariei Banuș. Deși, privind lucrurile superficial, diferențele par minime, le separă o distanță uriașă, distanța între mentalitatea a două lumi. Eroul poeziei lui Scipaciov, este un om sovietic. Asupra acestui fapt nu-i rămâne cititorului nici o îndoială. Și tocmai de aceea îl interesează sentimentele „individuale” ale eroului;

Îmi netezesc cu mâna părul
La fel de tânăr încă sunt
O fată-mi spune adevărul,
Strigându-mă „iubit cărunț”.

Prieteni tineri nu odată
Mărturisesc, m’au plictisit.
De câte ori mă văd pe stradă
Se miră „mult ai cărunțit!”

Dar despre lupta noastră n’cinsă
Vorbi-vor încă ani întregi,
Avem la treizeci tâmpla ninsă,
Dar tineri suntem la șazecei.

Lucrul acesta nu l-au înțeles nici Maria Banuș, nici alți scriitori ai noștri, care, atrași de mirajul unei poezii mai „umane”, au ajuns să scrie opere cu caracter intimist. Șablonul simplist de care vorbeam mai sus — al poetului care privește viața numai dela fereastră și o folosește ca un pretext pentru a-și etala obsesiv propriul eu — a început să fie părăsit. A apărut însă o formulă mai subtilă: poezia intimistă cu poantă „socială”. Întâlnim această formulă și la Mihu Dragomir. În poezii ca: Măinile tale sau Martie cu fruntea curată, nu se poate spune că lipsește legătura cu viața societății. Poetul știe că o atare legă-

tură trebuie să existe; și o face. Dar o face în măsură insuficientă, numai în final, un final care nu se leagă organic cu restul poeziei. De aceea, cele unul sau două versuri „sociale” dela sfârșit, par lipite și rămân neconvingătoare, deși poetul afirmă:

Noi mână'n mână mergem înainte
Cu-atâtea mâini ce taie-acelaș țel.

sau

Dar omul are doar o primăvară
Iar noi zidim într'una primăveri

Bola asta nouă de care suferă pe alocuri poezia noastră pare să fie molipsitoare. Deși mic, numărul poeziilor prinși în mrejele poeziei intimiste cu poantă „socială”, a fost la un moment dat în creștere. Ce se întâmpla de fapt? Căutând, chipurile, soluții pentru evitarea manifestărilor proletcultiste, soluții pentru crearea unei poezii „umane” și „sincere”, „originale”; dar în practică depărtându-se de viața adevărată și căzând astfel pradă influențelor ideologiei dușmănoase într-o perioadă când lupta de clasă este deosebit de aprigă, poezii se infundau în mlaștina individualismului burghez de care numai parțial și abia de curând se eliberaseră.

Este o vină a criticii în genere și în special a colectivului dela Viața Românească, faptul că nu a sesizat la timp importanța pericolului, și că, în momentul când a fost vorba de poemele Mariei Banuș, sau ale altora, nu a văzut implicațiile lor mai mari. Critica nu și-a făcut datoria pentru că — asemenea poeziilor în cauză — se depărtase și ea de viață, de problemele acute ale frontului literar; pentru că, slăbindu-i spiritul de partid, a procedat neprincipial și, în loc de a ajuta tovărășește pe scriitor, a persistat — așa cum arată Scânteia — într-o atitudine „necritică, liberalistă, față de opere confuze sau greșite din punct de vedere ideologic”.

Analiza drumului parcurs de Maria Banuș ne-a arătat cât de mari și de bogate sunt posibilitățile poetei. Ne-a arătat că

importantele succese care marchează acest drum ascendent au fost obținute prin contactul tot mai strâns cu viața, contact care a dezvoltat rodnic posibilitățile existente, adâncind și amplificând timbrul original al poeziei. Astfel, dela dragostea de viața confuză și redusă la singurătatea în doi din Țara fetelor, s'a ajuns la accentele emoționante din Cântec sub tancuri, când viața a învățat-o pe poetă să se intereseze și de scarta altor oameni; s'a ajuns apoi la acel salt calitativ pe care-l reprezintă poezia combativă de după 1944 (Vânt de primăvară, etc.), când poeta a devenit o participantă activă la lupta clasei muncitoare.

Poezia Mariei Banuș mai cuprinde filoane neexploatate suficient (tema dragostei și a naturii), precum și elemente care cheazășc posibilitatea realizării unor poeme vaste: viziune cuprinzătoare (poemul Teroare) acțiune dramatică (Chemare, Patronul), personaje nescheiatice care trăesc din plin (Patronul), schișarea unor eroi pozitivi (Prietenilor încluiși, Eroilor ceferiști, Ana, Slavă eroilor Doftanei); ea cuprinde opere combative, de un înalt nivel artistic, opere isvorite din însuși clocotul viu al luptei oamenilor muncii și care servesc acestei lupte. (Patronul, La masa verde, etc.).

Dece s'ar întoarce atunci poeta spre trecut, dece s'ar expune primejdiei de a intona iarăși „cântece mici” (Cântec mic — volumul Țara fetelor), de mult depășite de ea însăși și de viață, ca acelea pe care le cânta pe vremuri încheind volumul prin care debuta în literatură:

Sunt obosită. Sunt cu mine.
M'am agățat în beznă ca un cercel.
A spus cineva: măi mânzule
Și odată: măi trandafirule.
Sunt obosită de mine ca un cercel
Și mi-e frică de tot, și de alii
Cu zumzet des de albine.

(Cântec de sfârșit)

Dacă astăzi poeta a dat semne de oboseală, e pentru că a pornit pe un drum greșit, că s'a depărtat de izvorul tinereții fără

de bătrânețe și al vieții fără de moarte, de viața societății, de mersul ei înainte.

Până acum, prin opere ca *Patronul*, *La masa verde*, etc. Maria Banuș deținuse unele dintre cele mai înaintate poziții ale frontului nostru literar, mobilizând pe cititor și luminând calea altor poeți, încurcați încă în mrejele unui formalism sgomotos. Operele Mariei Banuș au fost atunci o pildă și un îndemn pentru a depăși faza poeziei „progresist-decadente”.

Ultimele poezii publicate marchează însă o rămânere în urmă față de viața reală și față de frontul literar. Drumul pe care a pornit poeta este o fundătură în care plutesc miasmele trecutului. Sentimentul responsabilității față de ea însăși și față de alți poeți, față de oamenii muncii, o va determina desigur să nu întârzie în fundătura intimismului. Drumul larg al viitorului este cel care urcă neconținut spre culmi, sub soarele biruitor al vieții. Pe acest drum — pe care pășesc azi cu curaj poeți ca Mihai Beniuc în *Cântec despre tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej*, sau Dan Deșliu în *Minerli din Maramureș*; — pe drumul propriu ei, cu creații combative, legate de viață, de popor, de „clasă în atac”, va găsi și Maria Banuș ieșirea, soluția justă pentru lichidarea rămănerii ei în urmă, pentru lichidarea confuziilor ce-i frânează mersul înainte. Numai mergând pe acest drum, luptând pentru a fi în pas cu viața, aplicând metoda realismului socialist, poezia ei va evita oboseala bătrâneții: va reîntineri, devenind și în faza actuală a bătăliei ceea ce a arătat și în trecut că poate fi: un post înaintat în lupta pentru doborârea dușmanului de clasă și a ideologiei sale, pentru nimicirea vechiului ce

mai dănuie încă în relațiile sociale și în mentalitatea oamenilor, un post înaintat de luptă în cadrul frontului nostru literar.

Chezășia viitoarelor succese nu se află numai în valoroasele creații anterioare, ci în cele foarte recente. Scris aproape conștient cu poeziile intimiste din *Viața Românească*, poemul *Slavă eroilor Doftanei* dovedește în mod concret — atât prin conținutul lui tematico-ideologic cât și prin realizarea lui artistică — că nici în momentul de față nu poate fi vorba la Maria Banuș de o totală îndepărtare de viață, de marile probleme ale vremurilor noastre. După cum, în cadrul frontului literar, tendințele spre intimism reprezintă o manifestare lăuntrică și de proporții reduse, dar nu neînsemnate, care nu constituie însă trăsături caracteristice ale literaturii noastre ce pășește pe drumul realismului socialist; tot astfel, în poezia Mariei Banuș, intimismul nu reprezintă decât o parțială și trecătoare răbufnire a vechiului în creația poetei, răbufnire pe care scriitoarea o va înlătura repede tocmai datorită ajutorului care i-a fost dat de Scânteia.

Ajutată de Partid, ajutată de întregul nostru front literar, cunoscând tot mai adânc viața și participând tot mai deplin la lupta oamenilor ce construiesc socialismul, poeta poate să lichideze — și desigur se va strădui să lichideze cât mai repede — răbufnirea trecutului, creînd noi opere de valoare în care vor răsună acordurile puternice ale cântecului măreț pe care întregul nostru popor muncitor îl compune în efort colectiv pe șantiere, în fabrici, la sate — luptând pentru pace, pentru socialism.

ÎN APĂRAREA CUCERIRILOR NOASTRE

Să deschidem paginile ziarului „Scân-teia“ Nr. 2103 din ziua de Sâmbătă 23 Iulie 1951. Trei corespondențe vorbesc despre victoriile în muncă ale unor echipe de mineri, care au și terminat planul lor de producție pe 1951: echipele lui Covaci Ion dela Anina, a lui Moga Avram din Valea Jiului — a treia din această regiune trecând să lucreze în contul anului 1952 — și a lui Student Carol dela Baia Mare. Un articol rezumă hotărârea Consiliului de Miniștri arătând că, dela 1 August se pune liberă în comerț pâine neagră și albă, alături de pâinea raționalizată. Vești dela gospodăriile agricole colective vorbesc despre hogașia celei dintâi recolte a cîncinalului, pe care țărani muncitori o numesc „recolta păcii“. Alte vești spun despre lansarea unui nou șlep, terminat cu o lună înainte de termen; despre economiile realizate în diferite uzine, despre nouile locuințe muncitorești care vor fi terminate, deasemenea prin depășirea planului de muncă, în cinstea zilei de 12 August, ziua minerului. Știrile despre întâlnirile între sportivi maghiari și români, prilej de cimentare a prieteniei care unește cele două popoare, participarea artiștilor la campania de strângere a recoltei, inovații în muncă, pregătiri în vederea deschiderii noului an școlar — toate acestea, care se pot citi numai într'un singur număr de ziar, sunt doar crâmpete din uriașa activitate plină de victorii, pe care o duc oamenii muncii din Patria noastră în lupta lor eroică pentru socialism, pentru pace. Toate umplu de bucurie și încredere poporul nostru mun-

citor, îi dau siguranța forței lui constructive, îi sporesc elanul pentru a porni și mai avântat spre noi cuceriri.

Și în acelaș număr de ziar o altă știre: — „Mărturisirile unor spioni titoiști arestați“ — umple de revoltă pe cititor. Agenții lui Tito, — slugă plătită a imperialismului american și englez, — aveau ca misiune „să-și concentreze activitatea asupra uzinelor dela Reșița“... ei „primiseră ordin să încerce a organiza acte de sabotaj în toate sectoarele economiei noastre naționale“. Dându-se drept refugiați politici, sprijinindu-se pe chiaburi, pe elementele șovine, luând legătura cu spionii americani acolo unde aceștia au isbutit încă să scape — „solii“ lui Tito și ai clicii sale se dovedeau a fi în fapt spioni în slujba imperialismului american, dușmanul de moarte al lagărului păcii și socialismului.

Prinderea acestor spioni, nimicirea încercărilor lor criminale, ridică odată mai mult problema vigilenței oamenilor muncii, le vorbește acestora direct despre faptul că lupta și munca noastră are și dușmani, că împotriva acestora, toate cuceririle, toate succesele, toate idealurile noastre pentru un viitor fericit, trebuie apărute, zi de zi și ceas cu ceas.

Pentru apărarea acestor cuceriri și idealuri, împotriva celor care le urăsc, pentru aceasta mineri și metalurgiști, țărani muncitori și tineri cărturari, oameni ai muncii din țara noastră îmbracă haina militară și iau arma în mână. Despre viața unora dintre apărătorii Patriei noastre și ai cuceririlor poporului muncitor, despre viața, fră-

măntărilor și lupta grănicerilor români dela granița cu Iugoslavia titoistă, vorbește ultimul roman al lui Alexandru Jar, La borna 203.

Gândurile, vorbele și acțiunile acestor oameni, așa cum apar în paginile romanului, eroismul lor în îndeplinirea sarcinii importante care le-a fost încredințată — aceea de a veghea la hotarul către o țară transformată în închisoare, apărându-și astfel propria lor Patrie — contribuie la sporirea încrederii în forța poporului nostru, în viitorul lui.

Grănicerii din romanul La borna 203 sunt oameni obișnuți, așa cum se întâlnesc în toate sectoarele de activitate. Unul dintre ei, fruntașul Filimon, a fost petrolist, fruntaș în muncă, pe Valea Prahovei; spiritul de abnegație de care a dat dovadă în salvarea unei sonde amenințate de erupția gazelor, conștiința lui înaltă în muncă, dragostea lui pentru oameni, îl caracterizează și în noua sarcină pe care i-a încredințat-o poporul — aceea de grănicer. Filimon este și aici pe graniță, un agitator, un fruntaș, un om neobosit. El continuă, într'un chip deosebit însă, vechia sa muncă: de întărire și apărare a Patriei sale.

Opaiț Ion este plugar dintr'un sat din Moldova. Așa cum — gospodărește — își muncește pământul și se convinge că rostul lui e în gospodăria colectivă, tot astfel stă de veghe la frontieră urmărind cu înverșunare umbra care apare nopți de-a rândul în regiunea bornei 203 și în care el bănuiește un spion titoist ce vrea să treacă granița...

Panait, Trofim, sergentul major Frasin, locotenentul Pavelescu — sunt oameni croiți din acelaș material, însuflețiți de aceeași conștiință, a datoriei de a fi mereu trezi, mereu pregătiți să lichideze încercările dușmanului de „dincolo“. Și conștiința aceasta se formează tocmai pentru că ei văd ce se petrece „dincolo“, la titoiști, văd chinurile și asupririle pe care le îndură populația, cunosc lipsurile în care se sbate lumea acolo, și totodată ei cunosc belșugul mereu mai mare, realizările din ce

în ce mai largi, viața mai frumoasă, mai lipsită de griji, pe care le-o asigură lor și tuturor celor ca ei, regimul de democrație populară din țara noastră. Lupta împotriva titoismului se leagă astfel în mod direct pentru grăniceri, de lupta pentru construirea socialismului în țara lor, pentru asigurarea și menținerea păcii, înfăptuiri posibile numai cu sprijinul marelui Uniunii Sovietice.

Căci pentru Filimon și Opaiț, Panait și Trofim, nu e deloc un secret ce înseamnă pretinsul „socialism“ construit în mod „independent“ de Tito. Ei văd că ochii lor așa zisul „socialism“ din Iugoslavia, de care ei știu că trebuie să se apere, trebuie să-l combată.

Pornind dela atitudinea dușmănoasă față de U.R.S.S., factorul principal al eliberării poporului iugoslav, Tito a arătat suficient de repede ce înseamnă regimul său în realitate: un regim deadreptul fascist. (Și Hitler pretindea că este socialist... „național“). Pe lângă aceasta, trecutul „mareșalului“ dela Belgrad, cu drumul parcurs de acesta dela serviciul de spionaj englez la gestapo-ul hitlerist și apoi la serviciul de spionaj american — în serviciul căruia s'a stabilit în prezent — este de notorietate publică.

În aceste condiții, la ce se reduce socialismul lui Tito? Se reduce la politica de mare grijă pentru soarta chiaburilor, la înfeudarea întregii economii iugoslave intereselor capitaliștilor americani și englezi.

Teritoriul Iugoslaviei este invadat de aeroporturi americane, țara a devenit o bază militară americană pentru un eventual atac împotriva Uniunii Sovietice și a țărilor de democrație populară.

Numeroasele procese ale agenților titoiști, atât la noi cât și în alte țări de democrație populară, au scos în evidență un lucru foarte important și semnificativ: Iugoslavia nu a devenit numai o bază militară americană, ci și o agentură de spionaj în solda acelorași bancheri de peste ocean.

Din anchetarea ultimului lot de spioni și

sabotori arestați în țara noastră, reiese limpede legătura lor cu serviciul de spionaj american: astfel, unii dintre ei, „trebuiau să caute la Timișoara firele rețelei americane (de spionaj, N. N.) pentru a le reactiviza în munca informativă în favoarea Jugoslaviei“, — după cum reiese din declarațiile lor, în articolul apărut în „Scânteia“.

De altfel, și componența acestui grup e semnificativă: găsim aici vechi agenți ai gestapo-ului, speculanți, contrabandisti, chiaburi, etc.

Lupta împotriva lor nu e ușoară, desigur, dar însuși faptul că spionii titoiști au fost prinși, că tentativa lor a eșuat, este o dovadă în plus a forței poporului nostru, care știe să zădărnicească tentativele criminale îndreptate împotriva țării.

Romanul La Borna 203 transmite din plin cititorului siguranța acestei forțe. Acțiunea lui, în cursul căreia este prins un grup de spioni, sunt salvați câțiva oameni fugiți din iadul titoist și sunt arestați doi dușmani ai poporului — un chiabur și un fost patron, care încercau să treacă la Tito — această acțiune este urmărită de cititor cu înfrigurare, cu sentimentul participării directe la fapte.

Aceasta, pentru că ura împotriva regimului titoist, dragostea și solidaritatea față de milioanele de oameni ai muncii din Jugoslavia, ținută ca într-o închisoare, sunt sentimente care aparțin de fapt oricărui cititor conștient, participant la acțiunea de construire a socialismului în țara noastră.

Iar zădărnicierea acțiunilor întreprinse de agenții lui Tito, apare ca o prelungire a luptei de clasă, ca o manifestare concretă a luptei pentru pace. Romanul La Borna 203, are astfel o semnificație deosebită. În actualele condiții, importanța apariției lui este cu atât mai mare.

Valoarea lui este sporită și de faptul că abordează o tematică rareori abordată de către scriitorii noștri, iar imaginile cu ajutorul cărora autorul transmite această tematică, sunt realizate cu vădit meșteșug. Filimon, Opaif și Trofim sunt personaje a căror personalitate apare puternic diferen-

țiată din paginile romanului. Căile urmate de Opaif și Trofim în special, sunt deosebit de semnificative, transformarea lor și prietenia care-i unește la sfârșitul romanului îi arată ca pe niște oameni care au biruit barierele vechii lor mentalități.

Opaif este la început nerăbdător să intre în acțiune, nerăbdare pe care o împinge uneori până la călcarea disciplinei; entuziasmat dar încă nechibzuit, imprudent, Opaif socoate că paza frontierei este un lucru simplu și obișnuit. El e lipsit de experiență. Imprudența lui Trofim însă are alte izvoare: el se lasă copleșit de micile necazuri personale, ceea ce-l duce deasemenea la slăbirea vigilenței, la călcarea disciplinei. Diferite fiind cauzele deficiențelor acestor doi oameni, diferite sunt și metodele întreprinse de sergentul major Frasin, de agitatorul Filimon și de locotenentul Pavelescu: Trofim va fi aspru criticat de tovarășii lui, ședința de critică luând aproape aspectul unui proces; Opaif însă va fi supus unei acțiuni de educare, destul de îndelungată, în cursul căreia să-i poată fi înfrânte pornirile. Iar dacă la începutul romanului el dovedește milă pentru Trofim, indulgență pentru greșala acestuia de a-și fi ars scrisorile tocmai noaptea și tocmai în timpul pânzei, dacă deci el manifestă încă serioase tendințe de umanitarism mic-burghez, — în schimb, la sfârșitul romanului, Opaif este un grănicer încercat, pe care faptele de viață l-au călit, l-au transformat. Iar aceste fapte sunt elocvente: pândirea spionilor, care poartă asupra lor arme periculoase, arestarea fostului patron care purta în desagă kilograme întregi de aur și bijuterii — (este semnificativ faptul că tocmai Opaif e pus de sergentul major Frasin să despacheteze averea arestatului); participarea la stingerea focului pus de chiaburi la aria din satul vecin, și la prinderea chiaburilor, salvarea refugiaților de peste graniță, etc. chiar pândă de noapte, singurătatea care-l înconjură pe Opaif, dar în același timp conștiința că acolo el păzește țara împotriva dușmanului — toate acestea contribuie la formarea caracterului său. Și deaceia este explicabil de ce în

finalul romanului „Il vedem pe grănicerul Opaiț săvârșind un act de eroism, aruncându-se asupra unuia dintre spioni, care trage asupra lui: soldatul nu voia să-i scape, cu niciun preț, dușmanul lui și al țării.

Atitudinea diferită pe care Filimon, Frasin și Pavelescu o au față de soldați, în raport cu problemele personale ale fiecăruia, îi caracterizează ca pe niște buni cunosători de oameni, ca pe niște comuniști.

În adevăr, romanul abea amintește că Filimon este comunist; despre Frasin și Pavelescu nici măcar atât. Dar din toată desfășurarea acțiunii, din rolul conducător pe care-l au ei nu numai între grăniceri, dar și față de țărani din satele vecine, din felul exemplar cum își îndeplinesc ei sarcinile, cititorul capătă convingerea că ei nu pot fi decât comuniști, avangarda luptei poporului pentru construirea socialismului și pentru apărarea realizărilor împotriva dușmanilor. Convingerea aceasta aparține și personajilor romanului, fără îndoială. Țăranul Velicu, bântuit încă de îndoieli, gata să dea crezare șovonurilor chiaburești despre război, caută însă cu încredere pe grăniceri, și în primul rând pe Filimon și Frasin, pe care-i simte nu numai apropiați lui, dar îi simte adevărați conducători, îndrumători. Și Velicu devine peste măsură de fericit atunci când poate să contribuie și el la prinderea unui transfug titoist. Transformarea lui Velicu sub influența directă a grănicerilor și a secretarului organizației de Partid din sat, Dușan Milovici, este astfel concludentă și ilustrativă atât pentru rolul comuniștilor în educarea și transformarea cămenilor, cât și pentru atmosfera nouă care domnește azi în armată și pentru legăturile ei de strânsă colaborare, de încredere reciprocă, cu masele largi muncitoare.

Cuvintele secretarului general al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, Gh. Gheorghiu-Dej, relative la caracterul armatei populare, sunt viu ilustrate de romanul La borna 203: „Să rămână o rușinoasă amintire vremurile când soldatul și ofițerul român, prost îmbrăcați, umiliți, erau puși să slujească, nu interesele

adevărate ale țării și ale poporului, ci interesele claselor exploatare”.

Opaiț, Trofim, Panait, Filimon și ceilalți grăniceri sunt întruchipări concrete ale noului tip de ostaș, iar felul cum ei se comportă între ei, atitudinea lor față de popor, este imaginea puternică a realității, că armata aparține în adevăr poporului, slujește interesele poporului, este legată de el și contribuie la toate victoriile lui.

În aceste condiții, conștiința puternică a legăturii cu țara justifică și sprijină acțiunile grănicerilor: lui Opaiț îi vin în minte priverștii dela seceriș, fruntașul Filimon își amintește cu dor „de prietenii săi, de părinți și de sonde”. Acest dor comun contribuie la formarea unei atmosfere de înțelegere reciprocă, de comuniune sufletească, bazată pe o dragoste caldă și intensă pentru țară, tocmai pentru că această noțiune echivalează pentru grănicerul din pichet cu „acasă”.

Și tot din această cauză, nu există niciun moment în care dragostea sau dorul de casă al grănicerului să se transforme într-o nostalgie paralizantă. La locurile de pândă, în orele de noapte, grănicerul se întoarce uneori „cu fața la țară”, alteleori, în încremenirea întunecată, i se pare că aude sirena fabricii sale: „De aproape un an n-o mai auzise. O va auzi din nou curând... Își încordă atenția. Asculta niște șgomote furnicate printre ierburi.” Legătura directă pe care o face autorul între șgomotul uzinei și foșnetul suspect, este semnificativă: atenția grănicerului rămâne trează, deși gândurile își urmează în continuare firul: „Acum probabil construcțiile erau terminate și sunetul sirenei se răspândea pe deasupra acoperișurilor proaspăt încheiate... Ce-ar mai chiui, ca sirena fabricii „Dinamo“!... Nu se putea, în toată nopți, la câțiva zeci de metri de frontieră. Se afla doar la pândă.”

Tipurile de soldat pe care Al. Jar ni-i prezintă sînt astfel reprezentative pentru noul spirit care domnește în armata noastră democratică. Disciplina conștientă, fără injuriile și brutalitățile superiorului, bazată

pe simțul responsabilității față de Patrie, iubirea profundă pentru această Patrie, care se identifică în fond cu propria casă, aprecierea tuturor acțiunilor — a celor mai mărunte chiar — din perspectiva acestei responsabilități, sunt trăsături caracteristice nu numai pentru grănicerii dela borna 203, ci și pentru întreaga noastră armată.

Patriotismul grănicerilor este în același timp strâns legat cu internaționalismul proletar. Ostașii, care urăsc titoismul și pe spionii acestuia, suferă adânc în fața nenorocirilor, lipsurilor și persecuțiilor care lovesc familiile de țărani de peste graniță și participă deschiși la bucuria celor ce reușesc să evadeze din imensul lagăr al Jugoslaviei titoiste.

Oglindind legăturile grănicerilor cu țărani muncitori din satul Velnița, aflat în apropierea frontierei, Alex. Jar are prilejul să arate pe scurt, dar viu și concret — aspectul luptei de clasă la sate în perioada colectivizării. Constituirea gospodăriilor agricole colective, frământările care se petrec în sat în preajma constituirii, sunt aici, în preajma frontierei, specifice. Și acest lucru reiese bine din roman. Prin colectivizare, manevrele dușmanului de peste graniță vor fi mai ușor zădărnice, tocmai pentru că gospodăria colectivă înseamnă biruința formelor socialiste de viață asupra celor capitaliste — iar Jugoslavia titoistă este un stat care nu distruge, ci întărește relațiile capitaliste.

Deasemeni, și acțiunile chiaburului — atunci când reușește să le îndeplinească — au o gravitate mai mare: Jiva Calini, chiaburul din Velnița, are legături cu spionii, cu ațățătorii la război, iar transfugii se adăpostesc în casa lui.

Tocmai datorită împlinirii activității lor în interiorul țării cu aceea de apărare împotriva dușmanului din afară, lupta grănicerilor devine de fapt un important aspect al luptei de clasă. Sprijinind munca partidului dusă în vederea colectivizării, sprijinind țărănimea săracă și mijlocasă în lupta ei cu chiaburul, grănicerii contribuie astfel la îngrădirea și izolarea chiaburilor, slăbesc și lichidează influența lor în masse. Tocmai prin faptul

că grănicerii participă la slăbirea puterii și a influenței chiaburilor, înseamnă că ei lovesc în mod concret, în punctele de sprijin, pe care dușmanul de peste hotar — titoismul și imperialismul în general — le au la noi în țară. Sunt nimicite aceste puncte de sprijin, prin loviturile puternice date chiaburilor.

Un merit important al romanului lui Alex. Jar constă în faptul că ne-a dat o izbutită imagine a dușmanului de clasă. Acest dușman e intruchipat în Vlada Dabcevici, spionul titoist, în superiorii sau în tovarășii lui, chiaburul Jiva Calini sau u-nealta acestuia, Velco Gheorghevici.

Înfățișând pe Vlada Dabcevici și pe colonelul U.D.B.-ului — poliția secretă titoistă — autorul creionează cu putere câteva aspecte din Jugoslavia.

Romanul ne introduce chiar în cabinetele elegante ale clădirilor U.D.B.-ului, din care titoiștii dirijează acțiunile subterane ale spionilor, instruiți și calificați în școli speciale.

Aceste clădiri nu sunt numai centre de agresiune, — mai mult sau mai puțin mascată, — ci sunt veritabile închisori în care se macină sute de vieți omenești, și în același timp sunt imagini vii ale întregii țări transformate de Tito în închisoare. Din biroul său confortabil, colonelul, „deranjat“ dela masă de strigătele deținuților politici, se adresează enervat subalternului: „Băgați-i în beciuri! Locotenent, închide-le gura! Haide, repede!“ — pentru că după ce a urmarit dela fereastră executarea ordinului, să comenteze iritat: „Nu mă lasă să mănânc în tihnă. De aceea prefer să tau masa acasă... Le arăt eu să ceară pul fripti și comunism cominformist. Îi fac eu să crape de foame și să se sature de idealuri revoluționare“.

În acest cadru ne este înfățișată figura lui Vlada Dabcevici. Pe coridoarele care răsună de strigătele celor torturați — coridoare străbătute de oameni încătușați, conduși către camerele de tortură — Vlada Dabcevici, absolvent al școlii de spionaj din Belgrad, se îndreaptă spre cabinetul „colonelului“, spre a primi ordine.

Dealtfel, și cabinetul respiră aceeași atmosferă: revolverul care presează dosarele, perspectiva către curtea interioară a închisorii, spre care se deschid ferestrele zăbrelete ale celulelor, calmul afectat și cinismul colonelului — toate sunt de natură a intimida pe viitorul spion.

Însă neliniștea interioară a lui Vlada Dabcevici se datorează și altor cauze. În sufletul lui se duce lupta între frica animalică de moarte („misiunea era riscantă”) și dorința caracteristică de parvenire a micului burghez. Fost mai de mult avocat la Reșița, Dabcevici a sperat toată viața să devină acționar și să pătrundă în consiliul de administrație; trecut peste graniță în Jugoslavia, intrase în serviciul U.D.B.-ului, urmând de această dată o altă cale de parvenire. Mulți dintre cunoșcuii lui reușiseră dealtfel să ocupe locuri remarcabile, de răspundere, în aparatul de stat polițist al lui Tito.

În momentul în care comandantul U.D.B.-ului din Vârșet, fost patron și afacerist, îi încredințează lui Dabcevici misiunea de a trece granița în România, și a sabota producția la Reșița, — în momentul acesta starea sufletească a spionului este caracteristică pentru sufletul lui josnic. Ademenit de răsplata americanului care „plătește bine”, dominat de frică, dar în același timp incapabil să refuze misiunea ce i se încredințează, Dabcevici îl invidiază pe colonelul care „și-a încasat ciubucul” și acum stătea liniștit.

După o primă tentativă — eșuată — de a trece frontiera, el face o nouă încercare în cursul căreia este prins.

În momentul în care vede că nu e chip nici să treacă, nici să se întoarcă, Dabcevici devine agresiv; frica lui se transformă în agresivitate, pentru că, odată arestat, să-și dovedească lașitatea.

Izbutită este și figura lui Jiva Calini, chiaburul slăbănog, care se sprijină în baston, dar se pricepe să pună la cale incendierea recoltei, păzind însă ca batoza — care e a lui — să scape re foc.

O deficiență în realizarea romanului este legătura nu destul de puternică între dife-

ritele episoade ale acțiunii, ceea ce are ca efect și slăbiciuni în construirea personajilor. S'a remarcat pe bună dreptate, de exemplu, că activitatea de educare dusă între grăniceri e sporadică, e întâmplătoare. Aceasta se datorește fără îndoială faptului că autorul a prezentat mai mult episoade din viața grănicerilor și mai puțin o acțiune încheiată. O acțiune de acest fel ar fi permis tocmai justificarea mai adâncă a transformării oamenilor și prin munca de educare directă dusă metodic de comuniști, tocmai pentru că în realitate ea este dusă.

Trebue să adăugăm că uneori caracterizarea personajilor este slăbită din cauza felului în care ele sunt portretizate, cum sunt înfățișate în acțiunile lor, prin limba utilizată de autor.

Din scrierile anterioare, autorul mai păstrează un element de manierism, manifestat în prezentul roman în special în prezentarea țăranilor. „Velco îngălbenise la față. Se vedea înconjurat de grăniceri și fruntașul îl vorbea de parcă îi cerea să depună o mărturie. Ochii i se adânciseră în orbite și ardeau neliniștiți. Îndată gura i se lărise într'un zâmbet rugător”.

Un gest care revine cu insistență la aproape toate personajele, uneori chiar în situații nepotrivite, este lovitura cu pumnul: în masă, în marginea gropii de pândă, în patul puștii, în genunchi, în roata batozei; alte personaje „svârl brațul”, etc.

Procedul acesta, de a reda psihologia eroilor prin jocul facial și prin gesturi, poate fi utilizat, desigur, dar nu în mod exagerat și trebue susținut și prin fapte sau prin analiza psihologică propriu zisă. Din păcate, Alex. Jar se limitează adesea numai la prezentarea gesturilor.

Problema limbii utilizate, problemă atât de acută în alte scrieri ale lui Alex. Jar, este valabilă și pentru acest roman. Chiar în exemplul citat mai sus, sunt expresii forțate. Dacă adăugăm expresii ca „ochii îi fugăreau în toate colțurile încăperii” — și aceasta nu e deloc singura — vom ajunge la concluzia că autorul încă n'a rezolvat complet această problemă. Este drept, romanul de față marchează un serios pas

înainte, prin frumusețea limbajului în descrieri, în analize psihologice. Autorul mai păstrează însă resturi ale vechi sale maniere de a forța limbajul.

În criticile aduse romanului s'a pus în discuție construcția lui, constând într-o alternare a planurilor acțiunii: unele tablouri se petrec în Jugoslavia, altele în țara noastră, și s'a considerat că aceasta este o tehnică greșită. Socotim, dimpotrivă, că tehnica alternării celor două planuri ale acțiunii, de care face uz scriitorul, este bine aleasă și contribuie la sporirea puterii de a emoționa, în ciuda aparențelor care i-au îndemnat pe unii critici să reproșeze romanului lipsa de unitate. Într'adevăr, prezentând aproape alternativ tablourile din Jugoslavia cu cele din viața grănicerilor noștri, și cu cele din țara noastră, autorul a fost preocupat de a pune meru în antiteză ceea ce se petrece într-o democrație populară și ceea ce se petrece într'un stat fascist, cum e Jugoslavia titoistă. Și Alex. Jar izbutește să prezinte zdrobitoarea deosebire. Anumite slăbiciuni ale romanului nu provin deci din tehnica utilizată, cum sugerează J. Popper, în cronică sa, publicată în Caietul Literar nr. 2/1951; ele provin din faptul că episoadele romanului, a căror acțiune se petrece în țara noastră sunt — așa cum spuneam — mai puțin sudate între ele.

Romanul La borna 203 de Alex. Jar a apărut și este citit de masele largi din țara noastră, într'un moment în care lupta împotriva titoismului și împotriva imperialismului în general a devenit deosebit de ascuțită.

Ipocrizia și cinismul cu care membrii congresului american declarau de curând că Statele unite se înarmează „fără niciun entuziasm” — sunt imitate cu sârguință de lacheii dela Belgrad, a căror dominație este însă din ce în ce mai șubredă. Tito a încercat din nou să împiedice delegația Republicii Populare Albania de a participa la Festivalul Mondial al Tineretului; el a organizat o rețea de spioni și sabotori; el pălăvrăgește despre „socialism” și „libertate”. Dar grevele și actele de împotrivire ale oamenilor muncii se țin lanț în Jugoslavia; spionii îi sunt prinși, delegații Albaniei au participat la Festivalul dela Berlin cu toată interdicția lui Tito, atât de asemănătoare cu a colegilor săi, salariați ai Wall-Street-ului — aflați în pesturile din Germania Occidentală sau în Franța.

Pentru că nu Tito și stăpânii lui, bancherii, hotărâsc, ci popoarele; pentru că în fruntea acestor popoare dornice de viață liberă și fericită se află Uniunea Sovietică, garanția păcii și libertății tuturor popoarelor; pentru că soarta regimurilor fasciste, soarta slugilor imperialiștilor este cunoscută încă mai de mult: este soarta pe care au avut-o înaintașii și dascălii lui Tito, Hitler și Mussolini, de exemplu.

Romanul lui Alex. Jar, demascând titoismul și în același timp redând într'un mod viu lupta eroică și plină de victorii a oamenilor simpli, constructori ai socialismului și apărători ai păcii, împotriva dușmanilor omenirii muncitoare, este așadar de cea mai strictă actualitate.

PENTRU A NU UITA ÎNVĂȚĂMINTELE ISTORIEI

De pe înălțimea turnului San-Salvador din Madrid, diavolul Asmodeu îi făcea pe un anume don Zambulo să patrundă în secretele palatelor madrilene și să privească în interiorul lor. Prin puterea sa magică, Asmodeu îi dădu tânărului spaniol — pentru o noapte — privilegiul de a privi prin acoperișuri ca printr'o sticlă transparentă. Don Zambulo (și împreună cu el, cititorul) deveni martorul ocular al celor ce se petreceau în interiorul palatelor, în cabinetele secrete ale frunțașilor monarhiei, în apartamentele înalților magistrați, în chiliile somptuoase ale ierarhilor bisericii. În fața privirii sale uimite se desvălu în toată goliciunea, viața plină de ticăloșie și corupție a granzilor, a seniorilor feudali, a curtezanelor, tratativele nocturne din casele burghezilor, care cumpărau cu bani grei puterea nobililor, favorurile, dreptatea. Desigur, istoria cu transparența acoperișului nu este decât un procedeu, un truc literar, care a îngăduit „prea cinstului și prea săracului“ cavalier Le Sage, să spună nestingherit în romanul său Diavolul Șchiop, câteva adevăruri amare despre nobilii și burghezii timpului său, fără ca — pentru aceasta — să fie nevoit să guste din mucegaiul hrubelor Bastiliei (de care totuși până la urmă nu a scăpat decât cu mare greutate). Ideia de a face pe eroul său să privească direct în interiorul palatelor, tavernelor și chiliilor monahale, nu este un procedeu anti-realist. De când

există literatura, scriitorii au încercat să dea cititorului sentimentul că el, cititorul, este martorul direct al evenimentelor zugrăvite, că și el participă la acțiune.

În felul acesta, opera literară acționa cu o și mai mare forță, căpăta o și mai mare importanță socială. Dar mai ales scriitorii realiști care doreau să lovească direct în orânduirea exploatare, să însușească ură împotriva ei și a opresorilor, au folosit diferite procedee literare pentru a-l da cititorului impresia că evenimentele oglindite se desfășoară aievea în fața ochilor săi. De aceea faptul că Le Sage introduce în romanul său Diavolul Șchiop imaginea diavolului „atotridicător“ de acoperișuri, nu slăbește valoarea realistă a cărții ci dimpotrivă — rămânând limitată în marginile părții introductive — îngăduie scriitorului ca printr'un mic ocol necesar din atâtea motive, să desvăluie cu cea mai mare ascuțime „misterele“ societății „înalte“ a timpului său. Astfel autorul a reușit să illustreze — printr'o privire de ansamblu asupra societății timpului său — descompunerea feudalității și ridicarea burgheziei în preajma revoluției franceze.

Pentru a ne deschide ușile capitonate ale serviciilor imperialiste de spionaj, pentru a ne face să pătrundem în culisele diplomației occidentale, în secretele marelui finanțe, pentru a ne face să trăim evenimentele istorice contemporane, N. Spanov, autorul romanului Incendiatorii, nu are ne-

voe de nici un truc, de nici o intervenție miraculoasă în genul „diavolului șchiop“.

Totuși, cititorul se bucură de privilegiul de a fi martor al unor întâmplări extraordinare. În fața sa se pun la cale conspirațiile fasciștilor germani care, în 1933, plănuiau să pună mâna pe putere, se ridică staturile ambasadelor apusene în care se vindea și se cumpăra independența statelor mici. Cititorul pătrunde în viziunea lui Hitler la Berchtesgaden, — unde asistă la întrevederile dintre „Führer“ și Chamberlain; este martorul ocular al conferinței dela München în care se hotărăște desmembrarea Cehoslovaciei; participă la recepțiile dela Quai d'Orsay, ministerul de externe francez; freamătă de emoție ascultând depoziția lui Dimitrov la procesul dela Leipzig. Și astfel cartea îl introduce pe cititor pe terenul de desfășurare a celor mai dramatice evenimente ale epocii, îl face să înțeleagă profund cine uneltește din umbră împotriva popoarelor, ce se ascunde în spatele comunicatelor speciale, ale discursurilor lui Ribbentrop și Daladier, între rândurile telegramelor Reuter, Havas sau D.N.B.

După cum am spus, pentru a crea cetitorului sentimentul de participare directă la marile evenimente contemporane, N. Spanov nu are nevoie de nici un truc, de nicio intervenție miraculoasă. Însăși istoria s'a însărcinat să dea de gol pe imperialiști, să desvăluie manevrele, secretele și discuțiile lor. Evenimentele istorice smulg unul după altul vălurile care drapau criminalele acțiuni ale Wall-Street-ului și ale agenților săi de pretutindeni. Desfășurarea vijelioasă a evenimentelor în timpul celui de al doilea război mondial și după aceea — a surprins pe imperialiști cu documentele compromițătoare răvășite, nearse în focul mistuitor al vreunui cămin de ambasadă, i-a silit să lepede valizele diplomatice, să scape din mână cheile safe-urilor secrete. Câte o arhivă a statului major german sau a vreunui minister al celui de al treilea Reich, căzută în mâinile armatei sovietice în primăvara anului 1945; dosarele secrete găsite la Wiener Neustadt și

la Frankfurt pe Oder; materialul enorm documentar adunat de magistrații sovietici la procesul dela Nürnberg, al capilor de bandă nazistă; mărturisirile, depozițiile în procesele sabotajilor, spionilor, diversioniștilor civili, militari sau în sutană, americani, englezi, troțchiști sau titoiști, surprinși în plină „acțiune“ la Berlin, la Budapesta, la Praga, la Sofia sau la Tirana; diferitele „acte justificative“, jurnale secrete sau mai puțin secrete, memorii sau memorandumuri ale diverșilor ambasadori, miniștri, generali, agenți secreți dela Galeazzo Ciano până la Rundstedt și Rommel; culegerile de documente diplomatice, cărți albe, galbene, roșii sau portocalii lansate de diferite guverne în scop de justificare sau de defăimare; în sfârșit diversele declarații pe care le mai „scapă“ câte un senator american într'un moment de enervare sau un gazetăraș francez în fugă după senzațional — toate acestea constituie un imens material, „munți de mărturie“ care ne îngăduie astăzi să ne explicăm și mai lămurit — așa cum spunea Lenin — „împrejurările reale ale marelui mister în care ia naștere războiul“. Ele sunt dovezi zdrobitoare aduse la marele act de acuzare împotriva imperialismului și constituie imensul material de fapte, evenimente, împrejurări, fondul istoric pe care se mișcă personagiile romanului lui Spanov.

Sentimentul participării efective a cititorului la evenimente, vine tocmai din faptul că el reține, într'o perspectivă nouă, mult amplificată, evenimentele pe care le-a străbătut cu atâta emoție acum cincisprezece, douăzeci de ani. El compară discursul ipocrit al lui Chamberlain, după sosirea dela München, cu comportarea sa reală în saloanele palatului administrativ din capitala Bavariei. El pune față în față lamentațiile fățarnice ale primului ministru englez în legătură cu „sacrificiile necesare pentru conservarea păcii“ — cu tratativele „amicale“ ale acestuia cu Göring în legătură cu industria de război din Ruhr. Abila simulare a simpatiei față de țările mici este demascată de atitudinea servilă în întrevederile cu Hitler, unde Chamberlain

și Daladier, în calitate de prim miniștri ai puterilor occidentale — tratau cu cinism sacrificarea Cehoslovaciei și țineau mici toasturi în sănătatea „marelui Reich german” pe leit-motivul: „Noi și dumneavoastră avem același inamic comun”, aruncând o privire semnificativă în partea de Răsărit a hărții Europei. Cititorul înțelege astfel ce se ascundea în spatele falsului dramatism al apelurilor pentru salvarea „în ultima oră” a păcii și a securității: socotelile negustorești și politice ale imperialiștilor, care doreau cu orice preț să întoarcă mașina de război germană înspre răsărit.

Datorită imensului material documentar prezentat în roman, cititorul are posibilitatea de a vedea nu numai ce se petrece pe scenă, dar și ceea ce se petrece în spatele scenei, în culise. Dar el nu rămâne un simplu spectator, ci re trăește tot sbuciumul anilor dinaintea celui de al doilea război mondial, simte în ființa sa jalea grea, apăsătoare, din casele germanilor, cehilor, spaniolilor, soarta mulțimii de oameni loviți cu cruzime de planurile atâțătorilor la război.

N. Spanov toarnă astfel în suflete și răscolește ura neiertătoare, nemărginită, pentru cei care făceau din viața oamenilor simpli, o succesiune de mizerie și durere, pentru cei care și astăzi sunt responsabili de deslănțuirea războaielor sângeroase, de mizeria și suferința în care se sbat o bună parte din popoarele lumii.

În al doilea rând, pe liniile principale ale desfășurării evenimentelor antebelice, cititorul distinge și sensul actualelor manevre ale lagărului imperialist. Tot ceea ce i se perindă înaintea ochilor, nu face decât să-i aprindă ura împotriva atâțătorilor la un nou război, care sunt aceiași cu cei de acum cincisprezece ani.

Reliefând cu putere tabloul odios al incendiatorilor cu toată galeria uneltelor care-i servesc, pe cei vinovați de mizeria și foamea celor mulți și aducându-i în bătaia luminii, Șpanov a reușit să dea în bună măsură obiect urii pe care mizeria, sufe-

rința și nedreptatea au reușit s'o răscolească.

Tocmai de aceea spuneam că romanul posedă o deosebită putere de a demasca în fața cititorilor noștri lumea dușmanilor păcii și socialismului.

Desvăluirea șireteniei drăcești cu care acționează incendiatorii, a setei lor de a trage în dezastru omenirea întreagă, punerea în lumină a forțelor pe care ei se reazămă și a mijloacelor pe care ei le folosesc, constituie un apel puternic la vigilența revoluționară a maselor.

Zugrăvirea unei perioade de cinci ani de istorie contemporană, selecționarea și organizarea în cadrul aceleiași acțiuni epice, a unor evenimente disparate, care au loc în diferite țări, pe diferite continente, au cerut din partea scriitorului o viziune de mari proporții, o adevărată fantezie creatoare. Aria geografică de desfășurare a romanului, cuprinde literalmente aproape tot globul; în cadrul aceleiași acțiuni întâlnim un mare număr de personaje istorice: aproape toți șefii de stat și miniștrii de externe ai țărilor europene, între 1935—1938.

Există unele deficiențe în felul în care autorul organizează această masă uriașă de fapte, cum ar fi dilatarea unor episoade în detrimentul altora. Este însă incontestabil că autorul a știut în general să dozeze episoadele romanului său, și să scoată în relief firul principal al evenimentelor. Ori, aceasta nu ar fi fost posibil prin simpla aglomerare de material documentar, prin simpla însăilare a unor scere.

Aici apare o trăsătură importantă a romanului istoric: dacă scriitorul vrea să redea cu o mai mare fidelitate istorică desfășurarea evenimentelor, el trebuie să se dovedească capabil de a face o sinteză a lor.

Imaginația scriitorului, bazată pe o înțelegere științifică a realităților, lămurește și clarifică, făcând să trăiască în mintea cititorului evenimentele în toată amploarea lor. Romanul lui Spanov posedă din plin această capacitate de evocare a evenimentelor istorice.

În roman, filmul tragic al evenimentelor istorice se desfășoară în trei acte mari: acțiunea primului volum se petrece în timpul venirii la putere a lui Hitler — volumul putsch-ului național-socialist. Toate grupurile exploatare sunt interesate să sprijine pe Hitler. Industriașii din Ruhr, deținătorii principali ai pachetelor de acțiuni ale fabricilor de armament, îl finanțează, căci văd în el omul care va îndeplini programul de reînarmare, aducându-le puternice dividende în buzunare; generalii și ofițerii animați de spiritul de revanșă, vor să pregătească deslănțuirea unui nou război cu ajutorul lui Hitler; politicienii liberali și social-democrații de dreapta au nevoie de cineva care să stăvilească prin orice mijloace „valul comunist“.

Din străinătate, capitaliștii sprijină — aproape din aceleași motive — venirea la putere a lui Hitler; în primul rând și ei sunt interesați în industria de război din Ruhr și din Silezia; în al doilea rând și ei simt amenințarea avântului mișcării muncitorești; și cum l-ar putea „stăvili“ mai bine decât pregătind cu ajutorul lui Hitler mașina militară germană pentru războiul împotriva Uniunii Sovietice?

Ascensiunea lui Hitler este presărată de asasinat, tâlhării, șantaj, la care iau parte activă agenții „Intelligence-Service“-ului, Biroului No. 2 francez și F.B.I.-ului american. Alegerile sunt falsificate, opinia publică derutată, adversarii politici înlăturați și uciși.

În scurt timp, din instrument al înaltului comandament german, Hitler — spre marea satisfacție a americanilor — transformă pe acesta într-un instrument al său.

Drumul naziștilor este presărat de astfel de „victorii“ sângeroase! Ei aruncă pe comuniști în închisoare, înscenează procese. Dar a înăbuși glasul masselor, nu le-a fost posibil. Și chiar din interiorul celui de al treilea Reich a răsunat glasul acuzator al lui Dimitrov, denunțând cu forță fascismul.

Volumul al doilea: Spania, cuprinde prima „ieșire“ pe plan extern a nazismului.

Asistăm la întâlnirea secretă a lui Franco cu agenții Abwehrului german și al Intelligence Service-ului, întâlnire în care se pune la punct agresiunea împotriva poporului spaniol. La Burgos se pune la cale complotul generalilor. La Melilla, în Marocul spaniol, instructori germani și englezi pregătesc bandele marocane ale lui Franco. Prin Salamanca vase de comerț având drept pavilion drapelul înstelat descarcă mitraliere, cartușe, etc., ambalate sub mențiunea „piese de industrie optică“. În sprijinirea bandelor de marocani ale lui Franco există între imperialiști o adevărată diviziune a muncii: fasciștii germani și italieni dau tunuri, aviație și flotă; americanii livrează armament; anglo-francezii pun în aplicare politica de neintervenție, împiedicând ajutorarea poporului spaniol. Asistăm la luptele de pe străzile Madridului asediat, mărșăluim alături de membrii brigăzilor internaționale la Catalonia. Astfel, autorul ne prezintă două simboluri istorice: Madridul asediat, simbolul rezistenței poporului spaniol și brigada internațională — simbolul internaționalismului proletar.

Volumul III poate fi intitulat „Atacul Cehoslovaciei“ (cu preambulul său, Austria). Incepe astfel faza principală a planului nazist de dominație asupra lumii. „Drang nach Osten“ (Marșul spre Răsărit).

Firul evenimentelor începe cu misiunea lordului Runciman, alias Crayfiell, în Cehoslovacia și se continuă până la semnarea de către trădătorii poporului, Hacha și Chavalkovschi, a actului prin care „încredințau“ în mâinile Führerului soarta țării lor.

Ceeace am arătat constituie doar motivele fundamentale ale celor trei volume. Desigur, acțiunea este mult mai complexă, planurile pe care se desfășoară mult mai variate. Acțiunea principală se desfășoară în Germania, în care imperialiștii văd nu numai un teren de pe care să-și pornească intrigile, ci și un câmp de investiții de capital, o pârghie pentru influențarea situației financiare a întregului continent.

Prin utilizarea Germaniei hitleriste, insti-

gatoarea febrei războinice, se putea dirija conjunctura economică europeană în așa fel, încât bătrânul continent să devină o piață sigură pentru mărfurile industriei de război americane. În mintea principalului businessman yankeu, care apare în roman — John Vandenheim al treilea — criza care amenința să distrugă economia capitalistă americană trebuia să-și găsească rezolvarea în Europa. Germania național-socialistă rămânea trambulina principală pentru pregătirea atacului împotriva Uniunii Sovietice. N. Șpanov arată în mod convingător cum toate planurile statului major german aveau drept leit-motiv pregătirea războiului în răsărit. Se pune doar problema dacă atacul trebuia sau nu să preceadă înghițirea altor părți în Europa. Capitaliștii se arătau dispuși la orice sacrificiu, la orice concesii față de Hitler, numai ca acesta să se pregătească temeinic și serios pentru lovitura principală. Cartea ilustrează cu putere, cum inițiativa războiului fascist împotriva Uniunii Sovietice se afla la New-York. Morganii, Rochefellerii și Vandenheimii au investit miliarde de dolari pentru refacerea industriei de război germane, mizând pe faptul că Germania imperialistă va distruge și va subjuga primul stat socialist din lume.

Dar de ce tocmai Hitler a fost ales instrument principal pentru punerea în practică a planului imperialist? De ce tocmai unui fűhrer psihopat, ale cărui crize puteau periclită și cele mai minuțios pregătite planuri, de ce tocmai lui îi era incredințată misiunea de a scoate din impas imperialismul mondial? Punând în lumină adevăratele cauze ale venirii la putere a naziștilor, cartea răspunde astfel la una din cele mai importante întrebări pe care a pus-o desfășurarea evenimentelor istorice în ultimii douăzeci de ani.

În Germania, burghezia a trebuit să renunțe la vechile metode ale parlamentarismului și ale falsei democrații burgheze, tocmai fiindcă nu mai era în stare să oprească avântul masei populare. Cu sprijinul activ al social-democrației, fascismul deveni organizația de luptă a burghe-

ziei împotriva clasei muncitoare, împotriva forțelor progresiste. Generat de orânduirea capitalistă în descompunere, fascismul furniza burgheziei armele, metodele și sistemul necesar pentru scopurile ei tâlhărești. Urmărim în roman cum hitleristii își făuresc un sistem politico-militar propriu, cu anumite principii caracteristice de acțiune în toate domeniile, începând dela relațiile dinlăuntrul clicii și terminând cu politica externă și strategia militară. Dela început trebuie observat că acest sistem este astăzi copiat în liniile lui mari — aidoma — de către neo-fascismul american.

Huliganismul, caracteristica manifestărilor politice ale bandelor naziste încă dela înființarea lor, este ridicat după preluarea puterii, la rangul de înalt principiu de conduită politică. În paginile primului volum vedem pe câțiva copii de școală din Renania, încadrați în Hitlerjugend, linsând pe un copil de evreu după indicațiile unui șef nazist; pe străzile Coloniei un grup de membri SS tabără asupra unui trecător. Iată operațiuni de mică anvergură, limitate la un plan local, inițiate cu scopul de a crea o atmosferă de teroare în populație, de a-i paraliza voința de rezistență înaintea intrării trupelor lui Hitler în Renană. Deschizând volumul al doilea, vedem că operațiunile se repetă de data aceasta pe plan internațional. Schema clasică a loviturii naziste cuprinde trei momente principale: întâi o campanie de minciuni enorme, debitate cu mare convingere și repetate continuu până la sațietate; în al doilea rând, atacul rapid, neașteptat, destinat să surprindă victima nepregătită; în sfârșit represiunea brutală imediată, destinată să inspire teroare și teamă, — mijloc principal prin care se încearcă zdrobirea opoziției, liniștirea „spiritelor agitate“. Aceste trei principale momente minuțios pregătite de militarii prusaci, regisate și perfecționate de americani și englezi, trebuiau să asigure succesul loviturilor naziste. Trăsăturile caracteristice ale acestui plan de acțiune pot fi întâlnite invariabil în toate etapele extinderii agresiunii hitleriste, începând dela ocuparea Renaniei și sfârșind cu

ocuparea sud-estului european. Ele au câștigat de altfel și sprijinul americanilor și englezilor care preferau să aibă în Germania o „mână forte” care să pregătească fără întârziere și fără pretenții prea mari — complotul împotriva Uniunii Sovietice și împotriva țărilor mici din centrul și sud-estul Europei.

Este adevărat că pe măsură ce naziștii își extindeau sfera acțiunilor agresive, ei își lău aere din ce în ce mai independente, întreprinzând pe cont propriu acțiuni care nu întârziu însă să capete aprobarea americanilor. Pe de altă parte scriitorul analizează compoziția atât de eterogenă a clicii naziste — negustori, apași, proxeneți, ofițeri superiori, junkeri — dar atât de solidară în criminalele ei acțiuni.

Autorul explică această coeziune prin sublinierea mentalității de gangsteri pe care o aveau șefii naziști și în general vărurile imperialiste: oricât s'ar sfășia între ei, rămân totuși uniți în măsura în care urmăresc o pradă comună.

Introducându-ne în miezul discuțiilor politice și militare din culisele celui de al treilea Reich nazist, scriitorul luminează și un alt „mister” al istoriei contemporane: anume cum a fost posibil ca statul major german cu țepeni săi generali, care priviseră ascensiunea lui Hitler drept o manifestare neprimedjioasă a unui saltimbanc îngâmfat și ușor de domesticit — să devină în scurt timp subordonați ai caporalului analfabet.

Există în roman câteva scene puternice care pun față în față generalii germani și șefii partidului nazist. Pasiunea cu care militarii dezvoltau proiectele de agresiune nazistă, adorația idioată cu care până în cele din urmă urmăreau elucubrațiile fantastice ale lui Hitler, care se visa împărat al lumii întregi, sunt momente sugestive care subliniază, cum între casta militară pe de o parte și banda nazistă pe de alta — exista o identitate de scopuri care îi unea strâns în ciuda divergențelor de amănunt în folosirea metodelor. Prin figurile maiorului Otto von Schwerer și Beltz, romanul arată cum ofițerii mijlocii cădeau

din ce în ce mai mult sub influența lui Hitler. Amețit de primele succese ale naziștilor, obercomando-ul spera în înfăptuirea rapidă a programului militar de subjugare a Europei.

Reflectând importanța forțelor sociale în luptă, acest roman aduce în scenă — în primul plan sau numai în mod episodic — un număr însemnat de personaje istorice. Varietatea acestor figuri nu este pur și simplu rezultatul dorinței scriitorului de a popula cu orice preț romanul cu cât mai multe personaje; ea este impusă de însăși multiplicitatea planurilor pe care autorul le urmărește. Dar romanul mai aduce în scenă și o bogată galerie de personaje provenind din toate categoriile sociale, dând astfel o imagine cuprinzătoare asupra cadrului social în care se desfășoară evenimentele. Apar grupurile principale care se confruntă: pe de o parte imperialiștii și căinii lor de pază, pe de altă parte masele populare, oamenii simpli. O întrebare firească pe care și-o pune cititorul este desigur următoarea: în ce măsură personajele și acțiunile lor sunt reale și în ce măsură, întemeindu-se pe realitatea istorică, scriitorul a completat acțiunea sa cu fapte și personaje imaginare.

În general toate acțiunile și chiar amănuntele biografice ale personajilor istorice au o bază reală. Deaceia și cele mai multe din aceste personaje sunt introduse cu numele lor real. Ele sunt acelea la care autorul a reușit să reconstituie în mare parte trecutul lor și relațiile cu cei din jur. De pildă — Hitler, John F. Dulles, Göring, etc. Alte personaje care deasemenea au existat și au avut de jucat un rol deosebit de important pe arena internațională, sunt prezentate cu ajutorul unor pseudonime sub care se poate ușor depista identitatea lor reală. (Vandenheim — Morgan, Heveling-Deterding, Schreiber-Schröder, etc.) Păstrând liniile reale, generale, ale existenței și activității lor, autorul a introdus o serie de episoade, care reliefează mai puternic caracterul lor, sistemul de relații pe care se bizue.

Însfârșit, scriitorul a avut de rezolvat o

problemă deosebit de grea când a ales mijloacele prin care să reprezinte oamenii simplii și elementele cele mai înaintate, provenind din rândurile masselor populare. Deși obiectivul romanului, așa cum arată și titlul, este demascarea incendiatorilor, autorul nu putea să nu arate în același timp că istoria este făcută în primul rând de masele exploatate, de oamenii muncii. Cunoașterea profundă a mișcării ilegale din Germania, a luptei brigăzilor internaționale, a realităților dintr-o serie întreagă de țări ale Europei, i-au dat posibilitatea să aducă în lumină o serie de eroi ai rezistenței care au înscris pagini de glorie în istoria Partidului Comunist German sau a brigăzii internaționale. Dar în același timp, N. Șpanov a creat o serie de personaje reprezentând eroi din masă, făcând din ei elementele care asigură firul conducător al romanului (Zilhauer, Lemke, etc.).

★

Figura centrală a cărții este John Vandenheim al III-lea, miliardar american, de aceeași anvergură cu Rockefeller, Dupont de Nemours, Mellon. Biografia familiei Vandenheim confirmă faptul că istoria clasei conducătoare din Statele Unite este încă dela începuturile ei — istoria celui mai sângeros imperialism. Vandenheim este urmașul unui gangster autentic, care la rândul său descinde dintr'un tot atât de autentic pirat din tagma celor care au învadat Lumina Nouă. Transformarea urmașilor piratului în „stâlpi respectați” ai societății americane arată în mod concret deplasarea continuă a ierarhiei valorilor morale în societatea capitalistă. Vandenheim personifică vârfurile societății imperialiste.

În mâna lui John Vandenheim se strâng toate firele politicii externe și interne a Statelor Unite și nu numai a Statelor Unite. Tentaculele acestei caracatițe uriașe se întind pretutindeni unde capitalismul american a pus un picior solid. El pare mânuitorul sângeros al unui teatru de marionete mișcând după voință păpuși diverse, coordonându-le mișcările. Când Göring își întinde mâna să hrăpărească asupra Ce-

hoslovaciei, mișcat de acelaș resort, Bonnet deschide gura, proclamând dela Paris, necesitatea unei colaborări pașnice cu Germania. În acelaș moment, la Praga, agenții lui Vandenheim cumpără acțiunile industriașilor cehi intrați în panică, în timp ce ambasadorul german la Washington discută cu alți reprezentanți ai trustului condițiile participării egale la industria de oțel din Pilsen. În acest timp, oamenii simpli din întreaga lume, așteaptă cu răsuflarea oprită rezultatele unei misiuni de mediație pe care un anume lord englez o întreprinde la granița Cehoslovaciei. Iar toate firele acestor acțiuni duc pe yacht-ul în care-și face siesta cel de al treilea Vandenheim. Autorul subliniază cu subtilitate o trăsătură caracteristică acestui personaj, trăsătură care ne edifică asupra rolului lui: cu toată inteligența lui, cu toate că ține în mână toate firele complotului imperialist, cu toate că își dă seama de amploarea rolului său, Vandenheim nu are totuși nici cea mai vagă înțelegere a sensului evenimentelor istorice. Pentru John Vandenheim istoria este făurită de dânsul și de un număr redus de alți John-i care operează pe alte meridiane. Vandenheim e convins că atât el cât și complicitii săi — Mellonii, Duponții și Rockefellerii — posedă o capacitate suficient de mare pentru a dirija evenimentele în felul în care le convine. Activitatea masselor populare nu i se pare o necesitate istorică, ci produsul „manevrelor” comuniste. El își închipuie, că, doar cu puțină dibăcie, monopoliztii americani vor reuși să repete încă odată conjuctura favorabilă pe care au avut-o de atâtea ori în secolul trecut și la începutul acestui secol.

Vandenheim este eminența cenușie, omul care lucrează din umbră. El nu ține discursuri sfârșitoare, chipul lui nu apare multiplicat în fotografiile revistelor și gazetelor. Misiunea aceasta o au așa ziii „oameni politici” burghezi. În primele pagini ale romanului, apar câteva din speci-menele faunei politice americane, care au jucat un rol deosebit de important în aducerea la putere a lui Hitler, în pro-

vocarea celui de al doilea război mondial, în desvoltarea conspirației imperialiste împotriva Uniunii Sovietice. Figura sinistrală a lui John Foster Dulles simbolizează pe ațăătorul la război de meserie: lacheu în fața vandenheimilor, brutal în fața inferiorilor săi, (Bonnet și alții), afacerist și lingușitor. Un alt exemplar din aceeași specie este William Bullit. Mai onctuos, mai diplomat, acesta ascunde însă aceeași fire hrăpăreață, aceeași mentalitate de lup gata să sfășie o pradă ușoară. Varianta laburistă a aceleiași specii o găsim în persoana lui sir Montagu: aceeași rapacitate, aceeași lăcomie nestăvilită, aceeași ură puternică față de oamenii simpli care flămânzesc pe străzile Londrei ca și ale Washingtonului.

O a treia categorie de personaje sunt agenții secreți ai serviciilor imperialiste de spionaj. Ii găsim pretutindeni. Berlinul, Londra, Roma mișună de tot felul de spioni americani, francezi și englezi, civili, militari sau în sutană; îi regăsim și în culoarele întunecoase ale Vaticanului unde halebardierul din garda papală, italian după statutele canonice și după tricorn, vankeu după accent și după pistolul-mitrălieră care atârnă la cingătoare, controlează permisele de intrare.

Povestind despre acțiunile serviciilor de spionaj, autorul descrie amănunțit metodele de care se servesc agenții secreți ca să-și realizeze planurile. Amploarea pe care o dă N. Șpanov desvăluirii acestei activități, rolul pe care i-l atribuie nu este determinat de vreo tendință către senzațional ci, dimpotrivă, este confirmat și verificat de studierea evenimentelor antebelice. Adevărata istorie a celui de al doilea război mondial nu poate fi despărțită de activitatea serviciului secret imperialist, unealtă importantă în mâinile ațăătorilor la război. Și acest lucru este explicabil. În timpurile noastre, politica imperialistă este făcută mai puțin de parlamentari, de oameni politici, cât de agenții secreți sau de diplomați aflați în slujba serviciului secret. Legațiile imperialiste au devenit de fapt oficine de spionaj și diversiune care

acționează atât în domeniul politicii și ideologiei, cât și în domeniul militar. Pe măsură ce frontul păcii se întărește, ațăătorii la război se văd nevoiți să-și ascundă scopurile, să-și camufleze cadrele, să dea o atenție din ce în ce mai mare „acțiunii din umbră”. Ei evită lupta deschisă, lovesc pe la spate, — fiindcă într-o altfel de luptă dată în văzul maselor populare, cu siguranță și-ar găsi o pieire rapidă. Intreg aparatul militar, diplomatic al țărilor imperialiste este împânzit de spioni, care-și exercită o dominație aproape totală.

Arătând rolul serviciilor de spionaj în cadrul activității reacțiunii mondiale, romanul exprimă un adevăr verificat istoricește.

Cartea lui Șpanov desvăluie întreaga gamă de procedee criminale, pe care le utilizează cu aceeași desinvoltură agenții birourilor de spionaj. Provocarea, corupția, încercarea de atentate, șvonurile, ațătarea naționalismului, iată numai câteva din armele pe care le utilizează cei însărcinați de către Wall-Street să transforme întreaga Europă într-un cazan în permanentă fierbere.

Cu o răbdare și cu o perseverență deosebită, spionul cercetează conștiințele, caută să descopere la microscop petele negre, fisurile prin care ar putea să introducă otrava șantajului și a îndoelii. Row, Krone, Parker, Henri, se însinuează pretutindeni unde există derută, desamăgire, conștiințe slabe. Ei încearcă să profite de momentele de slăbiciune ale diferiților indivizi ușor influențabili, pentru a-i atrage în rândurile lor sau pentru a face din ei unelte docile, care — sub teroarea șantajului, de teama compromisului — să fie gata de a executa orice sarcini, în orice împrejurare. Ei sunt periculoși și tari prin violență și bruschețea cu care acționează.

Scriitorul subliniază acest fapt deosebit de important: interdependența dintre acțiunea diferitelor servicii imperialiste de spionaj, interdependență care se manifestă și în acțiunea politică combinată pe care

o ducău și o duc cercurile politice capitaliste.

Nu este de mirare că aceiași indivizi figuralau și pe contracalele serviciilor de spionaj „adverse“. Astfel, șeful spionajului german din Spania este în același timp un „salariat de rând“ al Intelligence Service-ului. Dar și unii și alții plătesc prea puțin, pentru ca el să nu-și aleagă „locul principal de muncă“ în rândurile biroului federal de investigații al lui Hoover. Această interdependență se împacă foarte bine cu rivalitatea care exista în particular între indivizi.

Cea mai semnificativă figură din galeria spionilor este posomoritul Mac Cronin — alias Von Krone — de fapt american, un apropiat al lui Hitler, trimis de Vandenhelm în rândurile Gestapo-ului ca observator, controlor și în același timp cu misiunea de a grăbi pregătirile naziste de agresiune împotriva Uniunii Sovietice. Mac Cronin reprezintă spionul care este în același timp și delegatul intereselor politice ale capitalismului. Deosebit, se prezintă căpitanul Row. Aventurier internațional, Row își ascunde adevărata sa profesiune sub masca de ziarist și romancier. Raporturile între Krone și Row, între F.B.I. și Intelligence-Service reflectă raporturile de forțe între Statele Unite și Anglia. Dar Row este un spion „lucid“. În lunga lui experiență de acțiuni tenebroase, ciocnirile pe care le-a avut în diferite prilejuri cu „roșii“ i-au dat și l-au făcut să înțeleagă câteva lecții ale istoriei.

Pe Row îl mână din urmă presimțirea obscură că vremea lucrează împotriva lumii sale; el nu are nici o încredere și nici o speranță în acțiunile pe care le întreprinde. În timp ce pe ceilalți „colegi“ mai tineri, scurtele victorii îi îmbată, îi fac neorevăzători, Row își dă seama că luptă pentru o cauză pierdută. Pe când Krone este un propagator conștient al imperialismului american, îndeplinind fără să crăcească misiuni importante, Row este tipul mercenarului, al omului care nu acționează decât pentru bani.

Punând în centrul acțiunii romanului pe

imperialiștii americani și uneltele lor, autorul subliniază un fapt istoric esențial, anume că rolul principal în organizarea și activizarea imperialismului fascist german, l-au avut cercurile conducătoare ale Statelor Unite ale Americii.

★

În roman apare o galerie vastă de tipuri naziste — dela conducători și până la ultimii mânători ai ghioagei oțelite din rândurile SS-ului și SA-ului. Autorul arată cum burghezia a furnizat cadre de bază național-socialismului, cum acesta și-a recrutat forțe serioase din rândurile elementelor depravate. Interesul cu care cititorul urmărește paginile în care evoluează produsele specifice al nazismului nu este numai de ordin documentar. Există o galerie istorică de tipuri umane generată de fascism, care reprezintă punctul maxim al degradării umane în societatea capitalistă și în general punctul culminant al descompunerii morale, al pustiirii sufletești pe care poate s'o provoace presiunea claselor dominante în societatea bazată pe exploatarea. Aici e nevoie de o precizare. Fiecare epocă istorică aduce după sine, creiază noi tipuri specifice de oameni; împrejurările social-istorice adaugă noi coordonate psihologice, atât în sensul realizării mai depline a personalității cât și, la celălalt pol, în sensul perversității ei. Tipul exploatatorului nu rămâne același dealungul desfășurării istoriei. Acest tip se degradează ajungând să-și găsească în chipul monopolistului american imaginea cea mai sălbatecă. La fel, cei care au căzut în cursa nazismului, au oglindit un nivel mai accentuat de degradare decât tot ce a existat înainte de istorie, începând cu cavalerii tâlhari din Germania Evului Mediu și până la slugile Inchiziției. Analiza tipului de nazist este deosebit de o mare actualitate: idealul pe care-l preconizează sistemul american de educație și de instrucție este în mare măsură aidoma prototipului de „supraom“ nazist. El se întemeiază pe ațâțarea celor mai josnice instincte ale omului. Bătăușul dela „American Legion“ sau membrul Ku-Klux-Klan-

ului nu-și socotește ziua bine încheiată până ce nu manifestează împotriva „roșilor“, până ce nu a lovit un negru. Gangsterul aerului care mitraliază femei și copii în Coreea, copoiul dela FBI, sunt produse istorice asemănătoare soldatului SS sau Ilsei Koch.

Spanov nu se limitează în romanul său la configurarea unei serii de imagini convenționale despre nazism. Fiind vorba de un roman istoric, autorul a căutat să surprindă atât psihologia conducătorilor cât și a naziștilor de rând. Autorul are meritul de a fi arătat configurația puțin complexă a șefilor de bandă naziști, reduși la adevăratele lor proporții. Ca o adevărată haită de lupi, ei sunt gata să se sfâșie între ei, cultivă un spirit de neîncredere reciprocă, care nu arareori se caracterizează în eșuri violente unul față de altul. Ceeace izbește îndeosebi la toți conducătorii naziști, este faptul că ei sunt lipsiți de elementarele calități necesare pentru a guverna: nici unul din bandă nu are calitățile unui diplomat, ale unui om politic: răbdare, perseverență, înfrânare a vanității. Dimpotrivă, fiecare episod din viața lor desvăluie amănunte scabroase. Biografia lor reproduce parcă fișele din arhiva vreunei circumscripții de poliție: bătăi, încercări, pun-gășii, etc. Comportarea lor morală nu atinge limita inferioară a unui om normal; în-colo aceeași monotonă uniformitate, aceleași trăsături caracteristice: mentalitatea subversivă, de clică, amor propriu nestă-vilit, spirit afacerist, sadism, lașitate.

Hitler domină, dictează, tocmai prin violența acceselor sale de isterie. Horcăitul dement de toboșar național îi asigură o mare popularitate printre naziști. Maniac, el se credea înfăptuitorul planurilor sale „personale“, socotindu-se un mesager al „Providenței“ — fără a observa că ele îi erau în fond inspirate de capitaliști, că era un simplu instrument în mâinile capitaliștilor.

În cartea lui Spanov, apar așa zișii „naziști de rând“. Cine sunt ei? Băieții de familie „de bani gata“, ca fiii generalului Schwerer, studenții ratați, tehnicieni inca-

tabili ca Paul Strise, mici burghezi dor-nici să se îmbogățească ușor, tineri aiuriți de propagandă și literatură proastă, în cău-tare de aventuri, pungași, etc.

Există în roman câteva scene care lumi-nează din plin gradul de pervertire, ma-rasmul în care nazismul împingea oamenii pe care-i capta. Iată pe fiul mijlociu al generalului Schwerer. El își alege o cale rapidă de ascensiune: devine agentul Ges-tapo-ului în sânul Wehrmacht-ului, trădea-ză ofițerii pe lângă care a fost atașat și participă la asasinarea unora din adversarii lui Hitler.

La început, Otto Schwerer era dispus să facă doar concesii minore naziștilor și să păstreze „corectitudinea“ țepănă a jun-kerului prusac. Dar, pornit pe panta con-cesiilor, el devine un criminal de rând și mai mult decât atât, participă la pregătirea asasinării propriului său tată.

Ernest, fratele lui Otto, este și el pro-dusul discursurilor furibunde ale lui Hitler. El fură din casa tatălui său bijuterii, arun-când vina pe femeia de serviciu.

Descompunerea familiei Schwerer repre-zintă descompunerea sub zodia fascismului a vechii caste junkeriste, care devine in-strumentul servil al naziștilor. Odraslele ei își asimilează cu rapiditate mentalita-tea fascistă și supralicitează în bestialitate și cruzime. Inginerul Paul Strise este tipul „nazistului de rasă“: e reprezentantul aris-tocrației partidului, reprezentant trimis în misiuni speciale în străinătate. Capacitatea lui de disimulare, de a intra sub pielea ce-lor cu care vine în contact, îl descoperă ca un reprezentant tipic al coloanei a V-a, al detașamentelor de sabotaj și de diversiune, destinate să deschidă calea trupelor ger-mane.

Însfârșit, Heines și Roem, șefii detașa-mentelor SA reprezintă vechea gardă a partidului nazist, veteranii marșului din Bavaria, care dispută lui Hitler, locul de fűhrer. De aceeași țeapă cu oamenii lui Hit-ler, însă mai puțin perspicaci în a-și asi-gura sprijinul puternicului Reichswehr (for-țele armate) ei sunt suprimați de fűhrerul abia uns, într'un tipic conflict de culise.

În perioada istorică oglindită în roman, pe naziști nu-i vedem încă lansați în acțiuni de proporțiile celor de mai târziu; nici Dachau, nici Birkenau n'au aîns încă proporțiile Maidanek-ului și Auschwitz-ului. Dar manifestările naziștilor prefigurează de pe acum, mai modest, uriașele masacre de mai târziu.

Ce făcea în acest timp poporul german? Loviturile crâncene primite din partea naziștilor, au avut drept rezu'fat o evidentă apatie a unei însemnate părți a poporului. Autorul știe să pună în evidență caracterul specific al situației din Germania, care a făcut posibil ca tocmai aici să se înfiripe focarul principal al fascismului în Europa. Arătând incapacitatea masselor populare de a opune o rezistență eficace nazismului, arătând pe comuniști încă nu îndeajuns de puternici pentru a putea să răstoarne raportul de forțe din Germania în favoarea partizanilor democrației și libertății, N. Șpanov respectă adevărul istoric. Într'adevăr, lupta antifascistă nu a înregistrat în timpul celor doisprezece ani de stăpânire hitleristă succese prea mari, datorită atât extremei presiuni teroriste cât și atitudinii social-democrației germane îndreptate împotriva creierii unui front antifascist german. Germania era o imensă închisoare, în care burghezia urmărea să facă din milioane de muncitori și țărani o armată de sclavi. Imaginea aceasta a unui imens țarc în care s'a dat ordin să fie zăvorîtă mizeria, te urmărește dealungul paginilor romanului. Și tocmai demonstrând această realitate, autorul a putut pune în evidență în mod sensibil faptul că avangarda proletariatului german, Partidul Comunist, a rămas eroul principal al luptei de clasă, al rezistenței, atât cât exista. Autorul a dat o reprezentare concretă, multiplă, a eroismului comuniștilor germani. El arată cum în lupta împotriva hitlerismului s'au călit unele din cele mai bune cadre ale Partidului. Dacă la o extremă fascismul a creat cel mai josnic tip uman din istorie, tipul de fascist, — la cealaltă extremă re-

zistența împotriva fascismului a desvăluit existența în societate a unui nou tip de om, — comunistul.

În activitatea ilegală, în rezistența față de torturi, în fața momeliilor, în fața unei presiuni morale și fizice de neînchipuit, comuniștii au desvăluit asemenea calități umane, o asemenea capacitate de a se împotrivi înjosirii omului, încât ei au atins o înălțime morală, la care nici un alt tip de umanitate nu s'a putut ridica în istorie.

Paginile romanului lui Șpanov sunt străbătute de suflul puternicului patos al internaționalismului, care constituie unul din elementele cele mai realizate ale romanului. Pe străzile Madridului asediat, pe câmpiile de luptă din Catalonia, comuniștii luptă și își riscă în fiecare moment viața lor, câteodată merg la moarte, fără a spune adevărul lor nume.

Dar nu numai atât. Cunoscând zeci și zeci de drame omenești în Cehoslovacia, și acțiunea conducătorilor proletariatului, ca și marea dramă a exploataților, simțim cum narațiunea poartă într'un singur șuvoi din nenumărate izvoare, ura de clasă, setea nestinsă a muncitorimii de a lupta împotriva imperialiștilor. Și această sete nestinsă, este încarnată cu deosebire în activitatea și acțiunea conducătorilor proletariatului, Gheorghi Dimitrov și Ernest Thaelman. În figurile acestor doi fruntași ai mișcării comuniste internaționale se concentrează cele mai bune calități ale luptătorului comunist, se desvăluie în cel mai înalt grad eroismul conștient al proletariatului.

Prezența în roman a fruntașului comunismului internațional, Gheorghi Dimitrov și a conducătorului proletariatului german, Thaelman, are o semnificație deosebită. Arestându-l pe Thaelman, înscenând un proces monstruos lui Dimitrov, fasciștii au vrut să dea o dublă lovitură: pe de o parte să scoată din luptă două forțe puternice ale comunismului internațional; pe de altă parte, contând să înfrângă rezistența morală a conducătorilor comuniști, ei sperau să obțină o mare victorie ideologică și morală, să demobilizeze și să descurajeze cadrele Partidului.

Planul naziștilor nu a reușit. Mai mult decât atât, proiectele s'au întors ca niște humeranguri împotriva celor care le-au lansat. În ciuda suferințelor neînchipuit de grele din închisoare, Ernest Thaelman a dovedit o asemenea putere de rezistență, încât numele său a strâns ca într'un mănunchi cadrele rărite ale comuniștilor germani, a devenit o lozincă de luptă, un nestăvilit îndemn la acțiune împotriva călăilor. Pe de altă parte, procesul dela Leipzig, în loc să verifice puterea regimului nazist, i-a demonstrat dimpotrivă slăbiciunea și bazele putrede. Există în roman o scenă care desvăluie pregnant semnificația istorică a procesului dela Leipzig. Ascultând din incinta tribunalului duelul verbal Dimitrov-Goering, urmărind turnura catastrofală pe care o lua disputa pentru cel de al doilea — reprezentanții înaltului comandament german și ai diferitelor servicii de spionaj imperialiste, capătă deodată sentimentul clar că au mizat pe un cal prost, care îi va duce de răpă. Mai mult încă, în fața replicilor distrugătoare ale lui Dimitrov, însuși fălosul Goering, ministrul de interne al Reich-ului, are impresia că el se află în boxa acuzatilor. În schimb Dimitrov, omul care stătuse în închisoare, având regimul de condamnat la moarte, cu lanțuri de mâini și la picioare, acesta deslănțuise ofensiva, administra lovitură după lovitură. El era acuzatorul. Și dacă nici Vandenheim și Hevelling, nici generalul Haus nu puteau înțelege conținutul adevărat al evenimentelor istorice, nu este mai puțin adevărat că Dimitrov le-a procurat anumite momente în care au simțit că comunismul este ceva mai mult decât o mișcare subversivă care și-a pus în gând să le pericliteze dividendele și prerogativele.

Arătând rolul de fruntaș al Uniunii Sovietice, sprijinitorul luptei antifasciste de pretutindeni, romanul Incendiarii răspunde la o întrebare esențială cu privire la forțele care au salvat Europa de flageului hitlerismului. Conștiința faptului că alături de ele, în fruntea lor, se află Uniunea

Sovietică, a înzecit puterea de rezistență a luptătorilor antifasciști, dându-le posibilitatea să înfrunte încercările grele la care erau supuși în perioada de vremelnice triumf al fascismului, într'o serie de țări din Europa. Șpanov arată, conform adevărului istoric, că în ajunul celui de al doilea război mondial, incendiarii obținuseră o serie de succese care le dădeau o anumită superioritate locală (Germania, Italia, Europa de Sud-Est). Cu atât mai mare a fost meritul strategiei staliniste care, în cel de al doilea război mondial, a schimbat în mod decisiv raportul de forțe în favoarea luptelor păcii și democrației. Cu multă vigoare Șpanov arată că civilizația Europei și demnitatea umană au fost salvate nu de politicienii flecari, nici de fortărețele sburătoare sau de carnea de porc în conserve. Salvarea a venit de la vitejia și fermitatea omului simplu sovietic, de la lupta plină de abnegație a tuturor oamenilor simpli din întreaga lume.

În cartea aceasta, scriitorul n'a urmărit să zugrăvească larg oamenii sovietici. Însă prezența lor se simte pretutindeni.

Există totuși în carte o serie de pasagii puternice care exprimă trăsăturile caracteristice ale oamenilor sovietici.

Iată de pildă o scenă în care se schitează minunatul simț de răspundere al omului sovietic față de tot ce se întâmplă în marea sa Patrie, participarea sa conștientă la politica Statului Sovietic. Sergentul Loboda, după ce citește cuvântarea ținută de V. M. Molotov la o conferință internațională, își mărturisește concluziile: „N'am nimic de obiectat” Și răspunzând la o întrebare care parcă ar fi pus la îndoială importanța adeziunii sale de simplu ostaș la un act de politică internațională a Statului Sovietic, sergentul Loboda continuă: „Eu cred că tovarășului Molotov nu-i este deloc indiferent ce gândim noi aici, dumneata și cu mine, cu privire la asta... Da, așa cred!”.

O altă scenă semnificativă, care nu are nevoie de nici un comentariu: după ce încetaseră salvele celor douăzeci de mii de piese ale artileriei sovietice, un soldat so-

vietic se sui pe ruinele fumegânde ale Reichstagului și, contemplând ruinele capitalei fasciste, ridicase o schișă colțuroasă de obuz și scrisese pe piatra afumată a unei coloane: „Constatat ruinele. In regulă“. Aceasta se petrecea în Mai 1945, a doua zi după Victorie...

Au trecut trei ani. Multe văzuse soldatul în acest răstimp. Trecând prin Berlin spre sfârșitul șederii lui în Germania, soldatul se apropie de Reichstag și, printre miile de inscripții pe jumătate șterse, o caută pe a lui. Rămase mult timp pe gânduri, întrebându-se dacă ar mai scrie și azi tot ceea ce a scris atunci, a doua zi după victorie: „Acum ași scrie: Trăește fericit! dar ceea ce am scris atunci, n'ași șterge — fiindcă dreptatea cere așa! Se spune: Cine va trage sabia, de sabia va pieri. Așa a fost și așa va fi.“

Vastitatea temei, amplexarea lucrării au cerut autorului un efort deosebit. Romanul vedește nu numai o documentare masivă, dar și prezența unor calități literare, fără de care o asemenea întreprindere nu putea fi dusă până la capăt.

Autorul are un puternic talent portretistic și mai cu seamă o capacitate deosebită de a pune în valoare scenele importante, semnificative, pe care le zugrăvește cu sobrietate, cu precizie de detaliu.

Autorul prezintă pe incendiatori în diferite dispoziții și situații, arătând cum goliciunea sufletească, cruzimea și cinismul caracterizează nu numai activitatea lor publică, dar însăși comportarea în familie, în viața personală. În acest sens, prin felul în care reușește să înocade episoadele, să lege acțiunea, N. Șpanov reușește să mențină încordată atențiunea cititorului dealungul întregii desfășurări de fapte pe care le cuprinde romanul.

De pildă, în puține cuvinte autorul știe să reliefeze puternic condițiile grele în care lucrau comuniștii germani, dificultățile extraordinare cu care puteau fi păstrate firele de legătură între organizații de partid. La un moment dat, apare în

roman un parchetar invalid, Ian Bois, care freca parchetele în casele din cartierul elegant al Berlinului. Parchetarul părea să aibe o singură pasiune: să culeagă cutii de țigări pe care le aducea unui client al său, avocatul Treischker, un om ciudat care colecționa etichete dela cutii de țigări. Autorul ne introduce în apartamentul lui Treischker, care părea să execute un ritual cel puțin straniu: desprinzând etichetele unor cutii de țigări le lipea la colecție; o parte din cutii însă le pune la o parte, le tăia învelișul și, apropiindu-se de cămin, părea să citească pe fețele cutiilor anumite semne neînțelese. După aceea, le arunca în focul din cămin și scormonea încet cu cleștele ca cenușa lor să se risipească. Autorul nu adaugă imediat un comentariu, nu spune direct care este adevărata semnificație a acestui misterios ritual. Dar noi înțelegem ceea ce agenții Gestapo-ului care supravegheau pe bătrânul avocat, nici măcar n'au bănuț: că pe pereții unei asemenea cutii erau încrustate mesagiile lui Thaelman și ale luptătorilor aflați în închisorile naziste. Ele erau transmise din mână în mână de patrioți, cu riscul vieții lor.

De cele mai multe ori, autorul găsește amănuntul semnificativ care caracterizează o situație, un om, și pe care-l exprimă cu discreție. De exemplu, șeful detașamentelor S.S., pe cale de a fi executat în pivnița unui liceu din Berlin, de un pluton S.S. din ordinul lui Hitler, se târâște la picioarele soldaților implorând îndurare și jurând dragoste și credință lui Hitler. Pentru a sublinia lășitatea lui, autorul înregistrează doar un zgomet care se aude la etaj, un „guițat de porc“ nedeșlășit și sinistru care înfioră și produce scârbă. Acel strigăt straniu caracterizează pe victimă, dar și pe foștii săi complici, pe călăi.

Sobrietatea este una din principalele calități ale romanului Incendiatorii. Dar aceasta nu înseamnă nici decum că autorul manifestă indiferență față de soarta personajilor sale. Dimpotrivă, când patetic, când liric, când ironic, după cum e și cadrul scenei, stilul scriitorului se contope-

ste organic cu conținutul cărții. Autorul nu se sfiește să lase să se străvadă atitudinea față de personaje. Una din calitățile de seamă ale romanului lui N. Șpanov este respectul pentru viața suflătoare a oamenilor simpli, „micile șuruburi” care hotărăsc soarta istoriei. Marile evenimente istorice nu împing pe planul al doilea pe eroii cărții — oameni simpli. Atenția autorului pentru soarta acestora nu slăbește nici o clipă în tot cursul cărții.

Din romanul *Incendiatorii*, se desprinde o profundă lecție a istoriei. Naziștii repurtau succes după succes. Ceeace inițiau Vandenheimii pe plan european, se înfăntuiau cu punctualitate. Cădeau unul după altul statele mici, și se părea că nimic nu poate opri mașina nazistă. Totul părea fasciștilor sigur, bine clădit. Comuniștii în lagăre, Uniunea Sovietică izolată, sud-estul Europei nu putea decât să aștepte soarta Cehoslovaciei. Ce putea opri oare avântul agresorilor? Transportându-ne prin apartamentele politicianilor burghezi europeni, pe la recepțiile lorzilor englezi, pe la cancelaria Reichului, noi vedem că toată lumea aceasta a exploatare, jubila. Nimeni nu știa însă care va fi desnodământul. În schimb, cititorii care asistă la manifestările lor de triumf, știu. În aceasta constă marea lecție pe care volumul lui Șpanov, ca oricare roman istoric ne-o oferă.

Toate personagiile aparținând lumii exploatare simt gustul victoriei și toți caută să se înfrupte de pe urma ei. Dar alături de ei merge un participant invizibil care surâde ironic la aceste manifestări premature de bucurie. Este cititorul, care asemenea lui Don Zambulo din romanul lui Le Sage, știe ceeace eroii nu pot ști. Și astfel el discerne anumite trăsături ale desfășurării istorice, înțelegând prin confruntarea între planul real al evenimentelor și cel fictiv în care acționează și se mișcă personagiile istorice, — destinul forțelor sociale aflate în luptă, chiar într'un moment în care puține lucruri ar lăsa să se prevadă cursul evenimentelor.

În acest fel, cititorul trage și anumite învățăminte pentru prezent, pentru epoca postbelică. El știe astăzi — când citește de exemplu declarațiile isterice ale senatorilor americani în legătură cu bomba atomică, — că acum cincisprezece ani, cu aceeași siguranță și cu aceeași încredere în sine, Hitler proclama inevitabilitatea victoriei sale în Europa. Citind cifrele programelor de înarmări votate de Congresul american, el își aduce aminte de grandioasele parăzi militare dela Nürnberg. Totodată, peste aceste imagini se suprapune momentul istoric din Piața Roșie, 1 Mai 1946, în care steagurile diviziilor frunzate naziste erau svărlite unul peste altul, la pământ, aceleași steaguri care cu câțiva ani mai înainte defilau triumfătoare, prin fața tribunei dela Nürnberg.

Și astfel, cititorul înțelege și mai bine, și mai profund, semnificația previziunii staliniste, în legătură cu soarta eventualei agresiuni pe care anglo-americanii o urzesc. „Nu știu dacă domnul Churchill și pretenții săi vor reuși să organizeze, după cel de al doilea război mondial, o nouă campanie militară împotriva „Europei de Est”. Dar dacă vor reuși s'o facă — ceeace este puțin probabil, deoarece miltoanele de „oameni simpli” stau de strajă întru apărarea cauzei păcii — se poate afirma cu încredere că ei vor fi bătuți tot așa cum au fost bătuți și în trecut...”

Romanul *Incendiatorii* își încheie propriu zis acțiunea după transformarea Cehoslovaciei într'un „protectorat” german. Epilogul subliniază destinul personajilor zece ani mai târziu. Hitler mort. Mașina de război nazistă la pământ, generalii germani cerșind un angajament la neofasciștii americani; unii din spioni arestați; Vinfried Row, omul Intelligence-Service-ului moare, înăbușit de miazmele unui canal de scurgere, unde căzuse după o noapte de beție. Mac Cronin, Parker, sunt arestați „în plină activitate”, de autoritățile sovietice din Germania răsăriteană.

Istoria își urmase calea neînduplecată.

Ea smulsea toate vâlurile, descoperise toate secretele reacţiunii, popoarele deschiseseră ochii. Peste tot locul — pretutindeni în lumea întreagă — incendiatorilor li se opun masele populare. Sud-estul european — teatrul preferat de acţiune pentru serviciile de spionaj engleze şi americane, a încetat de a mai fi un butoi de pulbere. Victoria revoluţiei din China a dus la transformări radicale în situaţia internaţională existentă. Forţa lagărului păcii şi democraţiei, creşte în mod continuu. Oamenii simpli din lumea întreagă sunt din ce în ce mai puţin pradă „războiului nervilor“, psihozei care se întemeia pe drojdia fricii.

Totuşi incendiatorii pare-se că au uitat învăţămintele sângeroase ale ultimului războiu. Vandenheimii fabrică bombe atomice, stipendiază guverne marionete în Europa, în Asia, în America de Sud. Churchill şi colegii lui, sir Montagu Green, agită planuri de federalizare, care să pună întreaga Europă sub sceptrul Wall-Streetului. John Foster Dulles întreprinde turneuri de inspecţie în Europa şi Asia, în căutare de noi focare de război. Alar Dulles unifică serviciile de spionaj ale puterilor imperialiste occidentale; Thyssen şi Krupp sunt în fruntea acţiunilor de remilitarizare a Germaniei de Vest. Franco este chemat să ia loc printre partenerii Pactului atlantic. Dar în pofida aparenţelor monopoliştilor americani, omenirea muncitoare n'a uitat acei ani de groază când Germania fascistă îmbătută de succesele urşoare din primele luni ale războiului, visa hegemonia mondială. Omenirea n'a uitat de asemenea că drumul fascismului a fost tăiat de puternica Uniune Sovietică, marea ţară a socialismului şi a democraţiei, pe ale cărei steag era scris cuvântul „Pace“ din prima zi a existenţei sale.

Chiar în acel moment istoric, în care naziştii îşi începeau agresiunea în 1934, I. V. Stalin spunea la cel de al 17-lea Congres al Partidului Bolşevic: „Nu poate fi nicio îndoială că un al doilea războiu împotriva U.R.S.S. va duce la complectă înfrângere a agresorilor, la revoluţie într'un şir de ţări din Europa şi Asia,

şi la doborîrea guvernelor burghezo-moşiereşti ale acestor ţări“. Desfăşurarea evenimentelor istorice a confirmat pe deplin justetea previziunilor staliniste. Cartea lui Şpanov arată cum ideea Păcii a devenit o forţă materială, care a cucerit masele. Noi şi noi milioane de oameni se alătură luptei pentru înlăturarea războiului şi menţinerea păcii în întreaga lume. Omenirea n'a cunoscut nicodată o mişcare de masă atât de uriaşă, atât de strâns unită, ca aceea a luptei pentru pace.

Pentru cititorul român, o serie întreagă de evenimente care s'au desfăşurat înaintea celui de al doilea război mondial şi au avut puternice implicaţii pentru ţara noastră, se clarifică mai mult, apar în adevărata lor lumină. Cititorul român înţelege un fapt istoric pe care regimul burghezo-moşieresc încerca din toate puterile să-l ascundă. Anume, că şi la noi, ca în întreaga lume, principalul element al infiltraţiilor capitaliste străine, cel care a avut o conducere politică, economică şi ideologică a manevrelor reacţiunii burghezo-moşiereşti, a fost imperialismul anglo-american. Cartea pune deasemenea în evidenţă rolul şi răspunderea principală a imperialismului american în deslănţuirea celui de al doilea război mondial.

Este incontestabil că scriitorii noştri, care ar dori să scrie despre evenimentele politice din ţara noastră în cursul ultimelor două decade, nu vor putea porni la o asemenea întreprindere fără a analiza întâi metodele prin care N. Şpanov a reuşit să rezolve pe un plan amplu istorico-mondial probleme asemănătoare.

Popoarele protestează cu mânie împotriva remilitarizării Germaniei occidentale şi a Japoniei, împotriva politicii criminale a aţăţătorilor la război, împotriva acelei politici care pregăteşte un atac mârşav împotriva Uniunii Sovietice. Situaţia internaţională obligă popoarele iubitoare de pace să-şi ascute vigilenţa pentru o luptă mai energică şi mai stăruitoare împotriva aţăţătorilor la război. Şi în această direcţie romanul lui N. Şpanov Incendiatorii este o contribuţie preţioasă.

DIN LUPTA PARTIZANILOR SOVIETICI *)

După o acțiune extrem de îndrăzneță a detașamentului lui Covpac, departe în interiorul zonei ocupate de cotropitorii fasciști, pe malul Nistrului, partizanii Semen Tutucenco, de meserie arhitect, mărturisirea tovarășului său de luptă Piotr Verșigora: „Oamenii povestesc că nemții distrug Chievul. Cunosce planul acestui oraș, deși nu l-am vizitat niciodată. Am studiat multe orașe din lume; nu m'as rătați nici la Paris, nici la Londra, Roma, Veneția, Milano, Genova — le cunosc planificarea până în cele mai mici amănunte. Chievul! Acest oraș e o grădină! Deși am crescut la Moscova, de voiu rămâne în viață, am să reconstruiesc neapărat Chievul!...”

Visul partizanului Tutucenco s'a împlinit: printre cei ce au reconstruit Chievul după terminarea războiului se numără și el. Și, ca și el, mulți alți partizani, revenind la vechea lor meserie, sau învățând una nouă, participă astăzi la munca pașnică a Patriei lor cu același avânt și eroism cu care au luptat pentru desrobirea ei. Fostii partizani ai detașamentului condus de Eroul Uniunii Sovietice Covpac, — Pavlovski și Țâmbal — lucrează în domeniul agriculturii, îndrăznețul „cavalerist” Lenchin și-a reluat meseria-i de contabil, iar Volodia Iașin — specialist în minare — studiază pentru a deveni inginer. În orașul Iacutsk poți întâlni pe foștii partizani din Crimela: Grișa Guzil — azi marinar

în flota comercială — și Jenia Ostrov-scaia — medic. Increderea și dragostea poporul au ridicat la munci de mare răspundere pe partizanii Eroi ai Uniunii Sovietice: Covpac, Feodorov, Verșigora.

Mișcarea de partizani și-a găsit o largă oglindire în literatura sovietică din ultimii ani, consacrată tematicii Marelui Război de Apărare a Patriei.

Eroismul popular în masă, accentuat în mărime de condițiile deosebit de grele de luptă pe teritoriul vremelnic cotropit, dezvoltarea omului sovietic în aceste condiții și desvăluirea unor noi trăsături ale chipului său normal, de o nebanuită frumusețe, au atras atenția multor scriitori de seamă, inspirând opere ca *Tânăra Gardă*, a lui Fadeev, ca poemul *Zoia de Margarita Aligher*, sau ca ultimul roman al lui Boris Polevoi, *Aurul*.

Dar alături de opere scrise de maeștri consacrați ai condeiului, au apărut o serie de creații literare — însemnări, amintiri, — ale unor oameni ce nu sunt scriitori de meserie, dar care au fost participanți direcți la evenimentele ce le descriu.

Realizând în practică un vechi îndemn al lui Maxim Gorki adresat oamenilor „cari au văzut și trăit multe”, de a împărtăși și altora prin scris experiența lor de viață, aceste însemnări sau amintiri ale foștilor partizani au îmbogățit literatura sovietică cu opere deosebit de impresionante.

Astfel e cazul *Oamenilor cu conștiința curată* de Piotr Verșigora și *Marșul în Carpați*, consacrate acțiunilor detașamentului lui Covpac, al *Insemnărilor*

*) A. Fedorov: *Obcomul clandestin în acțiune*, Ed. Cartea Rusă, 1951.

unui partizan de P. Ignatov descriind lupta partizanilor în Cuban, sau al cărții lui I. Cozlov, *În Crimeia, în ilegalitate*. Luptei partizanilor din Ucraina îi este consacrată cartea de însemnări a lui A. Fedorov *Obcomul clandestin în acțiune*, recent tradusă în limba română.

Secrețar al Comitetului raional de partid din Cernigov, înainte de războiu, Fedorov a continuat să conducă în aceeași calitate organizațiile de partid trecute în ilegalitate după ocupația fascistă, devenind în același timp și comandantul unuia din cele mai importante detașamente de partizani din Ucraina.

În amintirile lui Fedorov se oglindește viața detașamentului pe care l-a condus, precum și toate evenimentele ce au precedat formarea lui, începând din ziua izbucnirii războiului. Fără a da o cronică integrală a evenimentelor, dar urmărind întotdeauna esențialul, caracteristicul, Fedorov a reușit să zugrăvească un tablou viguros al vieții de partizan, ca și al vieții oamenilor sovietici în vremea cotropirii fasciste.

Linia de bază în jurul căreia se grupează evenimentele este precizată de autor: „Intenția mea n'a fost să scriu istoria detașamentului nostru. M'am străduit să arăt în această carte cum comuniștii din Cernigov, rămași în ilegalitate, au biruit greutățile primei perioade și au organizat și condus rezistența poporului împotriva cotropitorilor. Deasemenea, cum a izbutit Obcomul să creeze un mare detașament“.

Pe această linie se situează etapele principale ale activității Partidului pentru organizarea luptei în spatele frontului inamic. În episoade scurte, în cuvinte puține, adesea doar în câteva trăsături schițate, se desfășoară sub ochii cititorului evenimente, oglindind tot procesul de pregătire a mișcării de partizani, de biruire a primelor greutăți, inerente unor condiții de activitate cu totul noi, de formare a primelor detașamente, de contopirea lor apoi într'un singur detașament mare și, în sfârșit de trecere dela defensivă la ofensivă.

Imaginea Partidului organizator, mobilizator și conducător al luptei împotriva dușmanului străbate toate aceste episoade. Carte adânc partinică, *Obcomul clandestin în acțiune* demonstrează cu exemple vii, concrete, luate din realitatea vieții însăși, cum „în anii Războiului de Apărare a Patriei partidul a apărut în fața tuturor în calitatea lui de inspirator și organizator a luptei întregului popor împotriva cotropitorilor fasciști“, cum „munca organizatorică a partidului a reunit loialtă și a îndreptat spre un țel comun toate eforturile oamenilor sovietici“, cum „în anii războiului partidul a prins rădăcini adânci în popor, s'a legat și mai strâns de masele largi ale oamenilor muncii.“

Numeroase fapte relatate de însemnările lui Fedorov ne dovedesc cât de trainică, de nesdruncinat rămăsese în acele zile grele, legătura dintre Partid și popor, cui toată teroarea deslănțuită de fasciști. Partidul, comuniștii rămân ca și înainte conducători de mase, pe care poporul îi ascultă, îi sprijină, a căror îndrumare și cuvânt îl așteaptă, al cărui îndemn sau sfat îl traduce în practică. Tocmai acest contact permanent cu poporul, ca și sprijinul nelimitat al poporului, au asigurat partizanilor succesul. „Acolo unde comuniștii au știut să-și păstreze poziția de conducători, unde n'au pierdut legătura cu masele, ci le-a antrenat și le-a ridicat la luptă, ocupații au primit cele mai grele lovituri“ — observă foarte just Fedorov.

Dragostea poporului pentru Partid se vede din dorința fiecărui om cinstit de a veni în ajutorul partizanilor, de a contribui măcar cu ceva la nimicirea dușmanului. Nici vârsta și nici condițiile fizice sau amenințările și pedepsele hitleriștilor nu pot împiedica acest elan. „Știm foarte bine — povestește Fedorov — că oride-

*) I. V. Stalin: *Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei*, Moscova, Ed. pentru limbi străine, 1946, pag. 119.

câte ori luptam într'un sat, zeci de ajutoare anonime erau alături de noi. Adeseori chiar și firile sfioase erau atrase și înflăcărâte de luptă. Când o luau nemții la fugă îi urmăreau nu numai gloanțele partizanilor, ci și bătrânele aruncau în ei cu oale de pe la ferestre, băeții trăgeau într'înșii cu praștiile de după copaci și de prin podurile caselor. Invalizii le aruncau cărjele sub picioare. Se revărsa asupra lor toată ura adunată de multă vreme împotriva dușmanilor". (pag. 271). Detașamentul lui Fedorov număra printre ajutoarele sale efective copii ca Vasia Cerebca sau Osmacico, ca și bătrâni împovărați de ani ca octogenara colhoznică Maria Ilincina Vașcenco, fără a mai vorbi de populația matură, bărbați și femei.

Fedorov a știut să scoată în evidență dragostea poporului față de partid din manifestări zilnice, obișnuite, care tocmai de aceea capătă o semnificație deosebită, de fapte caracteristice și dovedesc o adeziune totală, fără de nici o rezervă. Ele demonstrează că ideologia Partidului și sistemul de viață instaurat de el au pătruns adânc în traiul oamenilor, devenind o parte integrantă a lui. Astfel, cât de trainică apare sudura dintre popor și regimul sovietic, dintre popor și Partid, din faptul că și în condițiile ocupației fasciste, 7 Noiembrie continuă să fie considerat ca zi de sărbătoare. „Printre altele am băgat de seamă — povestește Fedorov — „că în ziua aceea era puțină lume pe uliță. Numai copiii ieșeau uneori din curți. Băieții și fetițele, erau curat îmbrăcați. Am aflat că nimeni nu lucra. N'a fost nici o demonstrație, dar oamenii au ținut sărbătoarea, cecace de fapt era o demonstrație. Gazda noastră ne-a spus că până și în casele oamenilor care se temeau de nemți sau voiau să se pună bine cu ei, nimeni nu a lucrat în acea zi, pentru a nu se arăta împotriva poporului". (pag. 161).

Tot atât de semnificativ este și faptul că deși țărani îl recunosc pe Fedorov, totuși nici unul nu-l trădează.

Sau câtă încredere în cauza Partidului dovedește bătrânul pădurar, om fără

de partid, care ține ascuns, în așteptarea victoriei, portretul tovarășului Stalin.

Toate aceste fapte conțin în toată simplitatea și laconismul cu care sunt zugrăvite, un înțeles adânc, oglindind convingerea neclintită de care sunt cuprinse masele și care constituie cheazăia forței lor de neînfrânt; în convingerea că „pe teritoriul ocupat nu există decât o singură forță, o singură organizație în stare să ridice milioanele de oameni sovietici la lupta eroică împotriva cotropitorilor — Partidul Comunist". (pag. 330).

Specificul însemnărilor lui Fedorov rezidă în accentul deosebit pe care el îl pune asupra elementului uman. Literatura sovietică, animată de umanism adevărat, pune întotdeauna în centrul atenției sale omul. Și această permanentă preocupare și dragoste pentru om, zugrăvirea procesului său de creștere, de transformare, atât de viu ilustrată de însemnările lui Fedorov, trebuie să constituie o pildă demnă de urmat pentru scriitorii noștri. În *Obcomul clandestin în acțiune*, autorul știe să vadă trăsătura dominantă a personajului pe care-l zugrăvește și găsește mijloacele cele mai potrivite pentru redarea lui. În genere, caracteristic este faptul ca Fedorov urmărește personajul în transformarea, în creșterea sa. „Într'un detașament de partizani — spune el — nu numai fiecare lucru, dar și fiecare om își are istoria sa". Și cartea pe care a scris-o este o sumă de atari „istorii" zugrăvite cu multă vigoare și cu o deosebită pricepere de a scoate în evidență salturile calitative pe care le înregistrează curba vieții unui om.

Linia generală după care se desfășoară creșterea oamenilor este strâns legată și decurge din condițiile concrete de viață. Ea este foarte clar precizată într-o însemnare a unui partizan, Gromenco: „principala transformare rezidă în aceea că noi toți, chiar și Fedorov și comisarul, deși ei sunt activiști de partid, am devenit și mai dârji comuniști decât eram. Acum urmăm un curs practic de pregătire politică" Această transformare și creștere se

desfășoară mai încet sau mai grabnic, îmbrăcând forme specifice pentru fiecare luptător.

Iată de exemplu cazul partizanului Gromenco. Agronom înainte de război, el era o fire liniștită, blândă, iubindu-și adânc familia, muncind conștient pe țărâm profesional: „Mi se pare — mărturisește el — că pot fi un bun comunist numai dacă-mi îmbogățesc mereu cunoștințele profesionale. Am fost cinstit și am lucrat cu toată abnegația. Mă socoteam fericit, ce zic: mă socoteam, eram fericit pentru că și acasă toate-mi mergeau bine“ (pag. 231). Războiul a însemnat pentru el o puternică zguduire. Ura nemăsurată împotriva dușmanului și dorința de a-l nimici cât mai curând îl duc în rândul partizanilor. Dar această ură, și elanul de luptă se manifestă la Gromenco adesea în porniri anarhice, sectare. Disciplina de partid, devotamentul față de partid, reușesc să înfrângă aceste porniri și să ducă la lichidarea lor. Creșterea lui Gromenco, este urmărită de Fedorov în amănunt și cu multă dragoste. Folosind îmbinarea narațiunii cu descrierea înfățișării exterioare a partizanului și a lumii sale interioare, Fedorov a reușit să zugrăvească portretul lui Gromenco într'un chip deosebit de viu.

Interesantă este și linia de dezvoltare a lui Iacob Zusserman. Autorul ni-l prezintă în trei momente calitativ deosebite ale evoluției sale: la început Iacob este un om preocupat doar de grija familiei sale, pe care dorește s'o revadă. E interesul ce-l domină cu desăvârșire. Dar sub influența lui Fedorov apare în el dorința „de a îndeplini ceva și cât mai repede!“. Această orientare explică evoluția ulterioară a lui Iacob — devenit un luptător conștient împotriva cotropitorilor.

Deosebit de semnificativă pentru atașamentul oamenilor sovietici față de partid și de patrie este soarta lui Bodico. Fedorov a reușit să redea cu multă căldură figura acestui comunist, adânc devotat cauzei Partidului, care, pentru a fi folositor Patriei sale, acceptă sarcina atât de grea de

a juca rolul unui trădător, vândut nemților.

În antiteză cu Bodico se situează figura lui Kulco, pe care interesele meschine, mărunte ale traiului cotidian, erau cât p'aci să-l distragă dela îndeplinirea datoriei sale.

În paginile însemnărilor lui Fedorov apar numeroase personaje: unele zugrăvite în amănunt, urmărite îndelung în creșterea lor, altele doar fugar schițate. De remarcat este bogăția de procedee pe care autorul le folosește în realizarea acestor portrete. Astfel, zugrăvind aspectul exterior al personajului, Fedorov sugerează din aceste trăsături și caracteristica lui psihică. Este cazul portretului plastic pe care-l face trădătorului Guzi, burgmistru raional: „La o masă mare, destinată probabil experiențelor de fizică, ședea tolănit într'un fotoliu un om cam la vreo cincizeci de ani și se trăgea de mustață. Fața lui n'avea nimic deosebit, dar îmbrăcămintea... se vedea bine că nu-i obișnuit cu ea. Haina era dintr'o stofă neagră și lucioasă, scoasă și ea desigur din muzeu, cămașa brodată cu motive ucrainiene. De speteaza fotoliului atârna o șubă mare...“ (pag. 154). Acest portret complet de imaginea trăsăturii „antideluviene“ a lui Guzi, parcă scoasă „din muzeul raional“ este în perfectă concordanță cu prostia plină de înfumurare, cu dorința de a se impune cu orice preț, de a părea un om de seamă a „domnului“ burgmistru. În același mod este construit și portretul trădătorului Isaenco. Glasul lui mios, mișcările lui nesigure, de parc'ar fi vrut mereu să se strecoare, limbajul lui lingușitor, toată înfățișarea lui antipatică ce-ți produce repulsie, coincid perfect cu ticăloșia lui morală.

Alteori în portret predomină descrierea caracterului moral. Și în acest caz, conciziunea stilului folosit dă o deosebită viçoare trăsăturilor. De exemplu, bine a sesizat Fedorov trăsătura dominantă a psihologiei întregului detașament de partizani, în momentul sosirii sale. Oamenii suferă din cauza inactivității. Sunt triști, îngân-

durați. Dar iată că după prima luptă cu nemții, oamenii se schimbă. Și Fedorov notează această schimbare într-o frază plină de expresivitate: „Și deodată descoperim că ostașii noștri sunt minunați cântăreți, fără de pereche...” (pag. 264.)

Portretele se încheagă în acțiune. Astfel e cazul portretului bătrânului Mefodievici. Aci accentul cade pe dinamism, pe acțiunea vie, încordată, plină de dramatism și din această acțiune se desprinde imaginea bătrânului hătru, ce reușește să înșele conducerea nemțească, și sub masca unei cuvântări de laudă a „noilor ordini” hitleriste să îndemne în fond la sabotarea și nimicirea cotropitorilor și a slugilor lor.

Dialogul este deasemenea un mijloc des uzitat de Fedorov pentru caracterizarea personajilor. Să ne gândim numai la bătrâna gazdă a lui Iacob Zusserman. Zăcând pe patul de moarte nici nu i se vede chipul. I se aude doar glasul. Dar cele câteva propozițiuni pe care le pronunță sunt suficiente pentru a ne forma o idee despre dânsa. Ea apare ca o ființă bună, plină de omenie și în același timp adânc iubitoare a Patriei sale: „Fii sănătos, — îl urează ea lui Iacob — nu mai boli, iar de-o fi să tragi în neam, slobode din toată inima câte un foc pentru mine și pentru Naștia”. (pag. 371).

În însemnările sale, Fedorov se ocupă mai ales de diferiții săi tovarăși de detașament, fiind destul de sgârșit în relațiile despre sine însuși. Totuși, în centrul cărții rămâne figura eroului principal, ce apare viu și precis conturată. Este demnă de subliniat — ca un izvor de învățămintă pentru literatura noastră — această reliefare deosebită a eroului celui mai înaintat, erou ce sintetizează în figura sa procesele cele mai caracteristice și trăsăturile cele mai tipice pentru întregul colectiv uman din care face parte. Vigorizarea deosebită a figurii centrale, ce rămâne adânc întipărită în amintirea cititorilor, nu este — în cazul concret al însemnărilor lui Fedorov — rezultatul accentuării elementului autobiografic, sau al sublinierii auto-caracterizărilor, ci ea apare mai

curând din conturarea celorlalte personaje. Urmărirea și descrierea creșterii și călirii celorlalți partizani aruncă o lumină vie asupra imaginii morale a lui Fedorov, căruia îi revine o parte serioasă de contribuție în formarea acestor oameni. El apare ca un comunist, educator și conducător de masse, preocupat de ridicarea oamenilor, de desvoltarea celor mai bune calități ale lor, — o fire disciplinată, sobră. Lui îi dătează partizanii organizarea lor într-un detașament puternic, ca și primele lor succese de luptă. Datorită lui, Iacob Zusserman și Gromenco devin luptători conștienți și disciplinați. Dar învățându-i și îndrumându-i pe tovarășii săi, Fedorov învață la rândul său dela oamenii din jur, din condițiile și evenimentele zilnice. Învață să cunoască tot mai temeinic știința războiului acesta, „munca sistematică, metodică și studiată în toate amănuntele ei — dar o muncă de amploare și o încordare nebanuită”. (pag. 12). cum defăinse el războiul încă din primele zile ale invaziei fasciste. Probleme de tactică ale luptei în ilegalitate, de tactică și strategie partizană, de cunoaștere și apreciere a oamenilor și multe altele trebuie să învețe și să adâncească un comandant de partizani. Paginile cărții ne permit să urmărim evoluția autorului însuși pe măsura asimilării diferitelor probleme pe care i le ridică „cursul practic de pregătire politică”, după expresia lui Gromenco.

Însemnările lui Fedorov sunt o cuprinzătoare cronică a unor vieți umane, înfățișate într-un moment de aprigă încercare și de supremă verificare a omului la dreptul de a se numi cetățean al țării sale, flu al Patriei sale. Autorul a zugrăvit cu multă căldură și sinceritate un fragment din viața oamenilor ce au meritat — prin faptele lor — titlul de cetățean al Țării Socialiste, oameni a căror „conștiință curată” de „răzbnători ai poporului” va rămâne pentru totdeauna expresia luminoasă a dăruirii totale față de Patrie.

Traducerea în limba română a *Obcomului clandestin în acțiune* a oferit masselor muncitoare din țara noastră, prilejul de a

cunoaște una din operele de seamnă inspirate din epopeea Marelui Război de Apărare a Patriei Sovietice și de a admira încă odată toată bogăția și măreția suflatească a omului sovietic. Această carte trebuie să fie însă și un îndemn și un model pentru cei mai buni fii ai poporului nostru muncitor, — cari ai domnia lui Fedorov „au văzut și au trăit multe“ din istoria ultimelor decenii ale Patriei noastre — de a împărtași masselor largi învățămintele culese din frământarea acelor ani. Cei ce au cunoscut și trăit lupta Partidului nostru în ilegalitate, cei ce au mers la asaltul lumii vechi imediat după 23 August, cei ce se găsesc astăzi în primele rânduri ale constructorilor socialismului, au datoria de onoare de a face cunoscută întregului popor istoria glorioasă a Partidului și lupta sa pentru libertatea și fericirea oamenilor muncii. Folosind bogata experiență și în acest sens, a literaturii sovietice, începutul făcut pe acest drum trebuie să fie continuat și mereu îmbogățit.

Ana Gâtlan

AGENȚII VATICANULUI FARA MASCA *)

Este cunoscut de mult faptul că printre cei mai înverșunați ațâțători la război, se află și capul bisericii catolice, papa de la Roma.

Aruncând masca „neimixtiunii în lupta politică“, vârfurile bisericii catolice au început să sprijine în mod fățiș politica Wall-Street-ului.

Roger Garaudy, în volumul său *Biserica, comunismul și creștinii*, demască Vaticanul ca bastion al reacțiunii internaționale și ca cel mai înverșunat dușman al oamenilor muncii, arătând că Vaticanul reprezintă un trust, sau mai bine zis, un gigantic concern internațional. De aici

decurg și acțiunile concrete ale politicii Romei și ale înaltei ierarhii bisericești, alianța politică cu cele mai murdare și mai agresive elemente ale imperialismului și „cruciada împotriva comunismului“.

De fapt, întregul sistem financiar al Italiei se află în mâinile, sau sub controlul Vaticanului. Cu ajutorul a patruzeci de bănci centrale și a sute de bănci mici, el dirijează patru sute miliarde lire italiene, din cele șase sute miliarde ale economiei naționale.

Ațâțarea anti-sovietică și anti-muncitorească a devenit problema fundamentală a Vaticanului.

Pe arena internațională, încă dela începutul Marelui Revoluții ruse, Vaticanul și-a propus ca scop de căpetenie unirea tuturor guvernelor reacționare într'un bloc ostil Uniunii Sovietice.

Aproape în întreaga Europă, din Spania până în Austria, din Italia până în Polonia, dictaturile reacționare au fost sprijinite activ și fățiș de Vatican.

Acesta este cadrul istoric și punctul de plecare al evenimentelor cuprinse în romanul *O zi a părintelui Soica*, roman care contribuie la demascarea actualelor intrigi ale Vaticanului. Iar intențiile, reflecțiile, faptele preotului chibabur Mihailo Soica, dealungul unei singure zile, formează de fapt subiectul cărții.

Deși manuscrisul original al acestei cărți a căzut în mâinile fasciștilor și a fost distrus, el a putut fi reconstituit pe baza unor copii păstrate de prietenii scriitorului ucrainian. Paginile cărții *O zi a părintelui Soica* sunt o mărturie și o evocare a unora din cele mai întunecate momente ale populației din Ucraina de vest, aflată între 1918—1939 sub stăpânirea panilor polonezi.

Acțiunea se petrece în Decembrie 1931, în comuna Novo-Climovca din Ucraina de Vest, în momentul istoric al intensificării legăturilor între fasciști și slujitorii bisericii, care organizau grupe fasciste, camuflete sub numele de grupuri de „acțiune catolică“ și propăvăduiau „marșul desrobitor“ asupra Uniunii Sovietice.

* Stepan Tudor: *O zi a părintelui Soica*, Ed. Cartea Rusă, 1951.

Stepan Tudor înfățișează o singură zi din viața personajului său, dar în această zi, Soica își trece în revistă toată viața sa de până atunci. Cititorul nu asistă propriu zis la desfășurarea faptelor, ci le cunoaște din gândurile eroului principal. Această zi are totodată semnificația unei ferestre larg deschise prin care se vede realitatea furtunoasă din jurul lui Soica. Autorul nu se oprește contemplativ în fața acestei ferestre deschise. Luptător el însuși împotriva reacțiunii fasciste pe pământul vremelnic cotoplit al Ucrainei de Vest, Stepan Tudor a luat parte la desfășurarea evenimentelor, urând fasciștii cu întreaga sa ființă și urmărind cu înflăcărare realizarea idealurilor comuniste. Tocmai de aceea, fiindcă trăiește din plin frământările eroilor și ale realității înconjurătoare, pentru că scrie adevărul, Stepan Tudor reușește să sesizeze și să redea esențialul, tipicul.

Stepan Tudor dă dovadă de cunoaștere adâncă a istoriei și a legilor de dezvoltare a societății, de aceea el redă realitatea și oamenii dintr-o justă perspectivă. Înțelegerea marxistă a acestei realități se vede și din felul cum autorul izbuteste să-și realizeze artistice ideile. Stepan Tudor pornește întotdeauna dela amănunt, dela faptul concret, pentru a se ridica la semnificația lui socială, generală.

Este foarte interesant la Stepan Tudor împletirea faptului real cu comentariul, precizările și concluziile autorului. Astfel, pornind dela observarea pieței „Forul lui Traian” din Roma, în care un preot slujea un „te deum” în fața a două haterii de artilerie și a țeștilor de tun, binecuvântând soldații — care mergeau la moarte — cu formula „Pace vouă!”, Stepan Tudor pune problema semnificației acestei formule, care din cele mai vechi timpuri e folosită de clasele dominante în interesul lor. Propovăduind împăciuirea, „fraternitatea” între exploatați și exploatatori, clasele dominante urmăreau să abată atenția maselor dela lupta de clasă, urmăreau să-și perpetueze dominația și exploatarea.

Aproape fiecare aliniat e o împletire

strânsă între faptele reale și ideile autorului. Ele se sprijină reciproc, îmbogățindu-se.

Chiar personajul principal e realizat prin redarea faptelor concrete, care alternează cu comentariul direct al autorului. Această intervenție completează imaginea pe care ne-o făurim despre personalitatea lui Soica.

Acesta e un fanatic al câștigului. Autorul urmărește evoluția personajului, goana lui aprigă, egoistă, după avere.

Chiaburii sunt uniți între ei, dar Soica e sufletul lor.

„În imaginația părintelui Soica răsare fața bătrânului Gheleta, puternic conturată, aspră, cu mustățile destrămate. Prin capul părintelui Soica, fulgeră un gând: „Iată unul care ia și pielea de pe om”. Și el zâmbește cu colțurile gurii” (pag. 66). Pe de altă parte apare preocuparea dominantă a lui Soica, în jurul căreia gravitează toate gândurile lui: să facă așa încât chiaburii să iasă învingători în adunare, să fie totul pregătit spre a împiedica victoria comunel. „Doamne, buzele mele vei deschide și gura mea se va umple de lauda ta...”

Între cuvintele rugăciunii introduce :

— „Ai vorbit cu Gheleta, Tven?

— „Da părinte, — răspunde acela — și cu Sliva — au să vină la timp la adunare” (pag. 65).

În acelaș timp, trăsăturile fundamentale ale personajului: lăcomia, calculul ascuns sub vălul evlaviei ipocrite, sunt conturate cu deosebită putere: „Ascultă, Tven, trebuie să mai scădem plata pentru măcinat o săptămână-două. Să știe șvabul unde a nimerit — șvabului îi place ordinea, ca și nouă! Dar sitele noi s’au comandat, Tven? Presează, Tven, presează! Toate morile, dela Noua până la Vechea Climovca să macine pentru nobila familie a Soicilor! Oare asta nu e o dorință justă? Toate morile din Klimovca până la malurile Siretului să macine pentru Soici iar roșcovanul o să se predea.” (pag. 72).

În chiaburul Soica, se concentrează și izbutesc tendințele de acaparare, moștenite

dela bunicul contrabandist și dela tatăl care lua pielea de pe zillieri. În el însă, aceeași tendință de fărâ nesățioasă se îmbină cu rațiunea rece, clinică.

Dorința de a acapara prin mijloace cât mai rafinate, îl împinge pe Soica la îmbrățișarea „carrierei” de preot și mai ales la participarea activă la acțiunile politice ale bisericii catolice.

A răspunde la întrebarea: Ce este dumnezeu? în ce constă religia? pentru Soica înscamnă: Ce se poate scoate din asta? Ce se poate câștiga?

Apropiindu-se cu viclenie de profesorii lezuți, pe care-i umește prin sângele său rece și spiritul calculat, Soica reușește în anii primului război mondial să ajungă la Roma.

Pregătirea duhovnicească a lui Soica, desvâluie istoria întunecată a Vaticanului dealungul secolelor istoriei, dominată de spiritul acaparator al vârfurilor bisericii — prigoana Inchiziției, comerțul cu indulgențele, cruciadele împotriva reformei etc, străduința de a câștiga pe puternicii lumii pentru a stăpâni lumea.

Cel mai autentic imperialism, mai fără scrupule, tocmai prin fariseica ascundere în spatele crucii, și-l însușește Soica dela inițiatorul său duhovnicesc în lumeștile „interese” ale papei, dela prelatul Lötti, prefect al sfintei congregații „De propaganda fide”.

Propagandiștii prelatului Lötti caută în primul rând să-și asigure relații strânse cu cei dela putere, drum sigur pentru inimile și pungile credincioșilor. Ei exploatează tendințele, superstițiile, contradicțiile din sânul popoarelor și nu urmăresc în fond decât un singur scop, pe care Stepan Tudor ni-l redă în câteva cuvinte: „Potcapul alb al misionarului-monah și sgomotul moale al mățăniilor, preced apariția căștilor de plută și tăcănitul mașinilor de calculat care socotesc supraprofiturile”.

Cu ochii de pasăre prădalnică ai politicianului versat, „retrasul” părinte Lötti urmărea cu îngrijorare desvoltarea Revoluției Socialiste din Rusia, căuta porțița prin care Roma să-și „întindă” brațele spre po-

poarele sovietice, își pregătea cadre speciale, cunoscătoare ale marxism-leninismului, înarmate — ca părintele Soica — cu ură împotriva a tot ce este nou, revoluționar.

Scopurile expansioniste ale Vaticanului, le aflăm dela monseniorul d'Este cât se poate de clar: „Să pui mâna pe întreg uringiul răsărit al Europei, să întinzi mâna peste Urali, în adâncul Asiei, până la țărmul oceanului Pacific! Să cuprinzi sub protecția sfintei biserici a apostolului Petru toate popoarele asiatice”. Le aflăm și dela Soica, la care entuziasmul interesat se îmbină cu cinismul: „Pe mii de căi va pătrunde Roma spre spațiile rusești, care au început să se miște; neînfrântă, vicleană, lacomă, îndreptată neabătut spre țelul ei: 160 de milioane de noi adepți”.

Pentru realizarea acestui scop, este inițiat și Soica, în cunoașterea concepției marxiste — pentru a lupta mai eficace împotriva acestei concepții. Dar cunoașterea teoriei marxiste are asupra lui Soica puterea unei furtuni; el devine conștient de pieirea inevitabilă a capitalismului și deci a proprietății private — unicul sens al vieții sale; de aici ura sa înverșunată împotriva celor mulți, de aici răsturnarea atitudinii sale față de viață. Optimismului său de până atunci, încrederei nelimitate în viitor, îi ia locul frica, neîncrederea, neliniștea.

Foarte puternic redă autorul ura papei și a agenților săi, a acestui pumn de capitaliști, împotriva noii lumi care se făurea în urma Revoluției Socialiste.

Dar în același timp, apare cu claritate și teama și nesiguranța lor. Prelatul Lötti e nevoit să recunoască pericolul pe care-l prezintă războiul pentru burghezia însăși: „Vreau să-ți amintesc ce armă cu două tăișuri este războiul. Din război împotriva Revoluției, el se transformă lesne în război revoluționar împotriva legii și a ordinii sociale.”

Soluția la care ajung acești meșteri în treburile lui Dumnezeu pe pământ este promovarea unei concepții asupra lumii „la fel de combative, care să aibă sprijin

în masele populare". Religiei catolice i-ar reveni acest rol: „Blocada ideologică a revoluției sub conducerea sfintei biserici catolice, trebuie să stea la baza izolării politice și militare a bolșevicilor. Aceasta îi va sfinți pe intervenționiști ca pe niște cruciați. Să ridicăm în jurul bolșevicilor zidul bisericii catolice. Aceasta este cea mai bună apărare a lumii contrarevoluționare...".

Declarațiile prelatului Lötti sunt concludente pentru metodele folosite de burghezie în scopul de a ascunde un conținut precis, sub vâul diferitelor formule, precum și pentru rolul pe care ea îl dă religiei, folosind-o ca armă ideologică de diversione din cele mai puternice.

Dar Solca, pentru care singurul sens al existenței este averea, refuză propunerea prelatului Lötti de a pleca în Rusia în „misiune secretă" și, abil, reușește să obțină „binecuvântarea" pentru a predica împotriva comunismului la granița Rusiei, în satul său natal — Caldubi.

Din momentul când e numit preot de parohie și, prin căsătorie, devine proprietar de pământ în Novo-Climovca — începe lupta lui Solca pentru acaparare, lupta pentru consolidarea și menținerea situației lui materiale și „spirituale", treaza și continuă veghe de fieră la cele mai mici frământări ale poporului, perfidia subtilă cu care luptă să le prevină, să le înăbușe sau să le canalizeze pe drumul cel mai puțin primejdios pentru interesele burgheziei.

Solca folosește toate mijloacele, încercând să oprească pătrunderea noului suflu eliberator al Revoluției din Octombrie, care trezea conștiința maselor.

Autorul redă în mod realist diferitele manifestări ale acestei lupte — ascunse sau fățișe — precum și împotrivirea sărăcimii satelor și a elementelor revoluționare.

Cu abilitatea și tenacitatea specifică categoriei sociale din care face parte, părințele Solca își întinde dominația nu numai asupra vieții bisericești din Climovca, ci și asupra vieții obștești a comunelor, el se

sprânză pe activitatea fraților bisericești sub supravegherea cărora supune întreaga viață particulară a enoriașilor și mai ales conflictele în legătură cu proprietatea. Astfel, el conduce în ascuns organizarea economică și politică a satului, sprânzându-se pe chlaburi („în satul meu nu vreau să fie neputincioși"). Dirijează mișcarea culturală, oprind răspândirea științei, reușește să-și întindă influența în toate parohiile vecine județului, vorbind „în numele bisericii și al națiunii".

Duplicitatea, ipocrizia preoției chlabure, egoismul hipertrofiat, cinismul acaparator burghez, toate ascunse sub haina predicatorului, sunt desvăluite de către Stepan Tudor în toată profunzimea lor.

Priceput actor și regisor — maestru al ceremonialului, de a cărui putere înșelătoare era conștient, disprețuind pe cel nepriceput în arta teatrului bisericesc (pe care-l numea „cârpacl ai lui Dumnezeu" sfătulându-l: „nu-l supuneți pe Dumnezeu la proba plicetisiei, că nu rezistă") Solca se străduiește prin toate mijloacele să întărească sentimentele religioase în parohia lui, pentru ca la prima necesitate să le transforme în acțiuni contrarevoluționare, în obligație la muncă fără plată pe pământul bisericesc sau în monedă sunătoare ca plată pentru slujbă.

Cu îndrăzneală, Stepan Tudor smulge vâul minciunii și falsității, denunțând una din manifestările ideologiei burgheze: tendința de a desvolta misticismul, ca o diversione și un mijloc de înrobire a maselor.

Solca ajunsese la concluzia că numai „ateii desăvârșiți din pristolul bisericii" cel mai mari cinci, ridicaseră puterea bisericii la înălțimi nemai atinse. De aici rugăciunea: „Trimite-ne, doamne, un mare ateu în sfântul pristol papal, un conducător inteligent și departe văzător, lipsit de iluzii și de credință".

În schimb, în fanatismul și ignoranța oamenilor, printre gologanii pe care-l smulgea văduvelor, îl găsea Solca pe Dumnezeu lui.

De aceea socotea că religia trebuie să

constitue o parte a vieții zilnice a țăranului, la fel ca succesiunea anotimpurilor, să curgă ca un râu dela o sărbătoare la alta.

Pentru el, Dumnezeu este un plasament sigur pentru capital, religia și biserica confundându-se astfel cu soarta acaparatorilor. Deaceia, el urmărește cu pasiune acțiunile Vaticanului, politica Romei papale. Soica înțelege calculul diabolic al Vaticanului, atunci când Pius al XI-lea cheamă popoarele la crucadă pentru „mântuirea Rusiei” și începe campania de rugăciuni împotriva puterii bolșevice: el cunoștea doar, din cele învățate cu privire la istoria Vaticanului, mecanica interioară a acestor campanii de rugăciuni, care preced de obicei expedițiile sângeroase.

Calculul rece domină la Soica până și sentimentele de afecțiune pentru mamă, soție și copii: „Căsătorie și morguri, asta-i de înțeles, dar ce echivalent în morguri are ceea ce se numește dragoste? Cât prețuiește dragostea, ce scop are? Morgurile, asta-i ceva pozitiv.” Astfel, romanul O zi a părintelui Soica este încă odată o confirmare a caracterizării făcute burghezilor de către Marx și Engels în Manifestul Comunist: „Burghezia a despuat de aureola lor sfântă, toate activitățile până atunci venerabile și privite cu smerenie. Ea a prefăcut pe medic, jurist, preot, poet, om de știință, în muncitori ei salariați. Burghezia a înecat fiorul sfânt al exaltului pios în apa înghețată a calculului egoist. Burghezia a sfâșiat vâlul de sentimentalitate ce acoperea relațiile familiare și le-a redus la o simplă relație bănească.”

Eroul cade tot mai mult pradă neliniștii în fața avântului pe care-l ia lupta maselor populare pentru libertate; la sporirea neliniștei lui contribuie și jocul forțelor oarbe, haotice, ale capitalismului, care-i dejoacă adesea precisele calcule.

Dar în același timp el are prilejul să vadă și izvorul, nucleul „răului”, „comună”, se dezvoltă chiar în Novo-Climovca, în parohia proprietarului și meșterului în treburile dumnezeiești. Viața adevărată a satului curge independent și contrar ten-

dințelor și dorințelor arzătoare ale preotului catolic, manifestându-se în diferite ocazii în demonstrații antiguvernamentale.

Cu toate măsurile luate, deși se crede stăpân pe toate firele, Soica află în ziua Adunării dela „Casa poporului” că delegații trimiși din Klimovca sunt toți dintre „roși”. Chiaburii întruniți la Soica înainte de Adunare, jandarmii lui, nu reușiseră să facă nimic. În satele vecine era aceeași situație: pe drum, Soica întâlnește două căruțe din satul, în care, cu o săptămână în urmă, poliția ridicase optsprezece inși. Mai tare decât Soica se arată optimismul, hotărîrea țăranilor săraci care izbutesc să spulbere adunarea convocată în scopul de a calomnia Uniunea Sovietică și a ațâța spiritele împotriva regimului sovietic.

Părintele Soica este un tip reprezentativ pentru preoțimea chiabură, prin individualitatea-i precis conturată și prin oglindirea tendințelor și caracterelor fundamentale ale clasei pe care o reprezintă. Ultimul cuvânt al lui Soica: „să piară lumea, numai să nu fie comuna” e revelator și pentru politica actuală a ațâțătorilor la război, care în zadar încearcă să întoarcă înapoi roata istoriei. Insuccesele lui Soica nu sunt înfrângeri ale lui numai, ci înfrângeri ale Vaticanului, și prin el, ale imperialismului. Soica, omul de nădejde al Vaticanului, se simte neputincios: s'a lovit de ceva prea puternic, prea viu, de forțe ce nu pot fi înfrânte nici chiar prin machiavelicele procedee ale papalității.

Deși insistă prea mult asupra analizei psihologice a personajului central, Stepan Tudor reușește să ne facă să urmărim cu pasiune denunțarea dedesubturilor tenebroase ale poliției și Ideologiei Vaticanului, în evoluția lui Soica, personajul care reiese puternic conturat.

Stepan Tudor a analizat cu deosebită pătrundere psihologică ecoul, groaza pe care o trezește în rândurile burghezilor „amenințarea” comunismului; însă tocmai mișcarea comuniștilor, trezirea săracimii satelor ocupă în roman un loc prea restrâns, față de importanța acestei mișcări de ridicare a maselor. Poate că tocmai

paginile distruse de fasciști cuprindeau creșterea și afirmarea mișcării revoluționare împotriva popilor catolici și a chliaburilor. Dar cu toată această lipsă, scopul urmărit de Stepan Tudor a fost atins: cartea *O zi a părintelui Soica* demască adevăratele țeluri ale Vaticanului, caracterul de clasă al ideologiei și acțiunilor lui, iar în personajul principal al romanului, deținește cu ascutime tipul acaparatorului capitalist îmbrăcat în sutana fățarnică a predicatorului, arătând adevăratul rol al acestor „sfinți părinți”, agenți mascați ai Vaticanului.

Marla Vasllescu

PRIETENII ȘI DUȘMANII ȚĂRANIMII *)

„Ilici stătea în fața marinarului, cu degetele vârate sub marginea jilecii. Se legăna și râdea. Râsul lui molipsea mulțimea care se grămădise în jurul său și a lui Serghei Ivanovici.

— Asta e revoluția, — zise tare Lenin. Trei frați, trei destine. Ai văzut ?“

„...Când Lenin îi spuse fraza asta scurtă pe care are să o țină minte toată viața, Serghei Ivanovici se văzu pe sine însuși și-și văzu familia cu niște ochi străini parcă... Ca resfrântă într-o picătură de apă, marinarul văzu în familia sa revoluția, trecutul, prezentul și viitorul ei, toată măreția luptei ce se dădea“

Sensul adânc al cuvintelor pe care Lenin i le-a spus țăranului comunist Serghei Ivanovici Storojev, la o întâlnire prilejuită de Congresul al X-lea al Partidului Bolșevic, reliefează puternic tema pe care Nicolai Virta o dezvoltă în paginile romanului *De unul singur*. Cel trei frați Storojevi, reprezintă chliaburimea, țăranimea mijloace și cea săracă. În cuprinsul acțiunii, ei devin tipuri caracteristice nu numai prin situația lor materială ci totodată și prin atitudinea de clasă pe care o adop-

tă în clipele marii furtuni revoluționare deslănțuită de proletariatul rus.

Fratele mai mare, Piotr Storojev, fusese la început un țăran înstărit din satul Dvorichi, astfel cum mai erau și mulți alții. Încă din primele pagini ale romanului, autorul ne arată cum a devenit Piotr chliabur: s'a căsătorit cu o fată, care l-a adus pe lângă casă puzderia de neamuri ce-l slugăreau pe un blid de ciorbă; a început să împrumute semințe, făină și chiar cai, luând după aceea zece piei de pe spinarea datornicilor; în sfârșit, s'a apucat și de camătă. În felul acesta — prin mijloace necinstite specifice chliaburilor — el a reușit să-și construiască o gospodărie mare cu mașini și vaci de rasă și să adune nenumărate desiatine de pământ pe care le apăra dând drumul „dulăilor răi care să-l străjuiască zi și noapte și să-i sfășie în bucăți pe toți aceia care ar îndrăzni să râvnească la dânsul, la pământul și puterea lui“. Revoluția, a primit-o oarecum bucuros. Firește, „bucuria“ lui era de cu totul altă natură: spera că acum, o să-i poată smulge boierului dela Muhanovo pământul aflat la Lacul Lebedelor unde plănuise să-și mute gospodăria, departe de sărăciea satului. În poftetele de îmbogățire ale lui Piotr Storojev, cititorul recunoaște cu ușurință poftetele nesățioase ale întregii chliaburimi, care urmărește să treacă asupra sa puterea economică și politică a moșierimii. Dar, în mod inevitabil, și pozițiile chliaburimii încep să se clatine atunci când distrugerea moșierimii s'a încheiat, pentru că proletariatul își desfășoară mai departe revoluția, pe drumul înlăturării oricărei exploatarei. Este tocmai ceea ce petrece atunci când, în roman, Piotr Storojev se hotărăște să alătore armelor perfide pe care le folosisese în trecutul apropiat, atacul direct al bandelor înarmate împotriva Puterii Sovietice.

În planul desfășurării acțiunii, ia naștere o strânsă colaborare între Piotr Storojev și un alt personaj, fostul socialist revoluționar Antonov. În această dualitate de forțe contrarevoluționare, primul re-

*) Nicolai Virta: *De unul singur*, Ed. Cartea Rusă, 1951.

prezintă chiaburimea care va aproviziona și echipa gloata de dezertori și foști exploataatori, iar cel de-al doilea sadismul și ura deslănțuită, într'un cuvânt mâna ucigașe de care se folosesc clasele exploataatoare în încercarea de a întoarce înapoi roata istoriei.

Datorită vastelor sale posibilități de redare artistică a vieții, N. Virta reușește să oglindească în toată complexitatea lui procesul sufletesc al acestor personaje și astfel, cititorului îi apare clar cauzele care hotărășc eșecul încercării lor nebunești.

Contrarevoluționarilor antonoviști, le lipsește suportul moral. Panica și nesiguranța, teama și ura reciprocă sunt trăsăturile întunecate ale caracterului lor. Numai logica disperării — caracteristică claselor exploataatoare aflate în pragul prăbușirii definitive — le dă curajul să înfrunte detașamentele roșii, să jefuiască, să siluiască și să înlăptuiască omoruri bestiale, într'o zadarnică încercare de a înăbuși clocotul revoluționar.

Prezentând în paginile romanului acțiunile mârșave ale contrarevoluționarilor, autorul ne conturează în chip convingător slăbiciunea băndelor lui Antonov, a căror acte concretizau cea din urmă manifestare a descompunerii, putreziciunea morală a ultimelor rămășițe aparținând societății doborâte sub loviturile urlașului val revoluționar.

Mai ales partea ultimă a romanului, menține în atenția cititorului un fapt de o vădită importanță: dușmanul de clasă nu renunță la luptă, chiar în situația de vădită inferioritate. De unul singur, Piotr Storojev continuă lupta cu aceeași desperare și aceeași mijloace bestiale. Din toate speranțele ce i-au fost spulberate, lui Piotr i-a mai rămas totuși una. Plastic, autorul ne-o redă într'o discuție pe care Storojev o poartă cu el însuși: „Oare a venit pacea pentru totdeauna în sate și câtune?... Oare pământurile dela lacul Lebedelor vor rămâne pentru totdeauna în mâini străine?” Iată deci speranța care i-a mai rămas: războiul imperialistilor împotriva cuceriri-

lor revoluționare ale poporului sovietic. În acțiunea ultimă a chiaburului Storojev — care reușește să fugă de sub paza ostașilor roșii — este reprezentată întreaga panoramă a lumii vechi care, deși condamnată cu desăvârșire la pielerie, nu depune totuși armele ci caută mai departe, cu încăpățănare, să împiedice eforturile oamenilor sovietici pentru o viață mai bună.

Intr'un contrast izbitor cu aceste ultime rămășițe ale unei lumi care moare, autorul reliefează puternic figurile luminoase ale comuniștilor. Serghei, fratele cel mai mic al lui Piotr Storojev, căruia fratele chiabur îi răpise bruma de moștenire părintească, trecuse cu trup și suflet de partea revoluției. El și-a dat seama dintru început că, prin participarea activă alături de proletariat, nu numai că nu are nimic de pierdut, ci dimpotrivă de câștigat. Primit și educat în rândurile bolșevicilor, el devine un luptător demn de înaltul titlu de membru al Partidului. Măreția caracterului acestor oameni pe care îi înfrunghiează Serghei, sunt silii să o recunoască până și dușmanii lor. Chiaburul Piotr Storojev este cutremurat de atitudinea comuniștilor la unul din interogatoriile care precedau execuția: „Uite-i, stau un mănunchi de oameni și nimeni nu cere cruțare, nimeni nu plânge. De unde oare puterea asta?” Ceeace nu poate înțelege Storojev, este tocmai expresia vie, umană a acestei forțe care distruge fundamentul putred al lumii vechi. Este învățătura marilor dascăli ai proletariatului, învățătură care a cuprins masele, devenind astfel o forță în fața căreia nu pot rezista împotrivirile exploataților.

Datorită faptului că autorul își alcătuiește acțiunea operei sale pe baza realităților epocii respective — pe care a aprofundat-o cu o deosebită grijă — el reușește pe deplin să ne zugrăvească figurile acestor oameni minunați, caracterizându-i în situații de un puternic dramatism, față'n față cu problemele cele mai importante ale vieții.

Două asemenea situații sunt întru totul caracteristice.

Prima scenă, are loc în toamna anului 1918, când sosește în satul Dvorichi, bolșevicul Listrat, aducând cu el doar o armă și un cufăr gol. „Intr'o bună dimineață, Andrian l-a văzut pe Listrat scoțând cu toporul cuele din scândurile cu care fuseseră astupate ușile și ferestrele de la biroul societății de credit.

— Ce faci? îl întreabă el.

— Vreau să mă instalez aici. Garda Roșie ocupă această clădire, înțelegi?

— De înțeles, înțeleg, numai că nu văd Garda. În fața mea văd că stă Listracta, dar Garda parcă n'o văd“.

Listrat nu mai răspunde. Nici nu era nevoie de vorbe: răspunsul l-au dat faptele. Continuarea scenei de mai sus, o găsim în ultimele pagini ale romanului, după ce detașamentele roșii sdobiseră definitiv pe contrarevoluționari.

„Leonca era de gardă la comitetul revoluționar. Acolo era pustiu; doar în pridvor, ședea la taifas Listrat cu Andrian, care îmbătrânise.

— Mă tot întrebai unde-i garda — zise Listrat, vârându-și pumnul în coasta lui Andrian. Am fost singur în casa asta și acum, uite câți suntem. Garda! Asta e garda.

— Da, așa e — oftă Andrian. Sunteți mulți!“

Se desprinde din aceste două scene petrecute la un interval de câțiva ani, chipul unui om al Revoluției. Cumpănit, modest, participant activ la evenimentele revoluționare, bolșevicul Listrat a acumulat nu numai experiența zilelor victorioase, ci și a clipei de grea încercare. Aceasta, l-a făcut pe el, un om simplu, să întrevadă cu claritate drumul istoriei, cui aparține viitorul. Credința în victoria regimului sovietic nu reprezintă pentru Listrat doar un punct de vedere pe care îl aprobă, la care aderă; această credință devine de nestrămutat în orice situație, din cauză că ea s'a transformat în logica vieții sale, tocmai datorită faptului că victoria regimului sovietic constituie condiția existenței sale individuale și în acelaș timp a altor milioane de semenii al

lui, care au cunoscut jugul exploatării. Un astfel de om, este într'adevăr capabil să lupte pentru a da viață marilor acte ale Partidului Bolșevic, antrenând la realizarea lor masa de milioane a poporul sovietic.

Și, aici, este necesar să subliniem felul în care N. Virta a conturat și scos în evidență procesul de integrare a marilor acte ale Partidului, în viața de fiecare zi a eroilor săi. În acest scop, apariția în cadrul acțiunii a fratelui Semion Storojev devine o necesitate pentru oglindirea realității sub toate aspectele ei, pentru că în lupta contra chiaburimii, Partidul Bolșevic folosește, pe lângă alianța cu țărănimea săracă, sprijinul mijlocașilor. Iar, dacă Serghei reprezintă țărănimea săracă, Semion este tipul țăranului mijlocaș. Ca și în privința celorlalți doi frați Storojevi, autorul ne redă și atunci când îl prezintă pe Semion, legătura strânsă dintre caracterul eroului și starea lui materială. Semion, nu putea niciodată să-și împlinească trebuințele. De aceea, caracterul său este specific țăranului mijlocaș, care simte puterea chiaburului, dorind uneori să aibe și el averea chiaburului, dar în acelaș timp caută sprijinul țărănilor săraci în care vede forța capabilă să se opună exploataților.

În roman, apariția lui Semion Storojev are loc într'un număr relativ restrâns de episoade. Totuși, prezența lui se simte puternic în tot cursul acțiunii. Un „frate Semion“ este și Andrei Andreevici Coziol. În fața succeselor obținute de antonoviști, el șovăie între Puterea Sovietică și contrarevoluție. Chiaburimea caută să-l folosească pe Andrei Coziol tot astfel ca și pe Semion și întreaga masă de mijlocași, pe care o amăgește cu promisiuni și-l exploatează cu șiretenie nehotărârea.

Dar și Serghei își dă seama de acest lucru. Hotărârea Congresului al X-lea al P.C. (b), care, înlăturând predarea obligatorie a surplusului de grâne deschide calea atragerii mijlocașilor de partea Revoluției, va fi tradusă în viață de Serghei și ceilalți comuniști asemenea lui. „Fra-

tele Semion, neînțeles, aspru, veșnic supărat pe ceva, îi apărui lui Serghei ca o înfrățire a milioane de chipuri. Cuvântul „aliat“ încetase a mai fi abstract. Iată aliatul: Semion Ivanovici Storojev. Al cui aliat devine el? Al fratelui Piotr sau al fratelui Serghei? În funcție de aceasta înclină balanța Revoluției“.

În felul acesta, autorul prezintă în toată amploarea ei ciocnirea dintre cele două forțe — revoluționarii și contrarevoluționarii. El răscolește și desvăluie cititorului toate resorturile sociale care susțin această luptă. Astfel că, înăbușirea răscoalei lui Antonov apare nu ca rezultatul exclusiv al acțiunilor militare, ci mai ales ca o urmare logică a alragerii țărănimii muncitoare de partea Revoluției, adică a înfăptuirii în viață a genialului principiu leninist. Prin aceasta, eroii lui N. Virla trăiesc; ei aparțin prin toate acțiunile lor unei anumite clase, ceea ce face ca romanul să devină o strălucită tipizare a epocii respective.

Scenele finale ale romanului, sunt de un puternic dramatism. Aici, reapar cei doi frați — comunistul Serghei și chiaburul Piotr Storojev; prin ei stau față în față două lumi. În cuvintele simple ale lui Serghei, se reflectă lumea nouă care, după lupte grele a învins: „Ți-aduci aminte, Piotr, că ți-am spus să te frângi, că altfel o să vă frângem noi? Iată că ne-am întâlnit și tu ești frânt!“.

Importanța deosebită pe care o reprezintă pentru cititorul din țara noastră lectura romanului *De unul singur*, reiese tocmai din prezentarea tipică a dușmanului de clasă. Fiare asemenea lui Storojev au făptuit și la noi asasinat bestiale. Luptători hotărâți pentru cauza socialismului, care aplică învățăturile Partidului nostru inspirate de învățătura marxist-leninistă, descoperă și nimicesc neconținut încercările criminale ale dușmanului de clasă. Dar mulțimea și varietatea armelor ascunse de care se folosesc

dușmanul de clasă și uneltele lui, cere poporului nostru muncitor să fie neîncetat conștient de pericol. Ținând trează conștiința tuturor, construcțiile minunate ce se înfăptuiesc astăzi și în țara noastră vor fi apărate de încercările desperate ale dușmanului de clasă.

La popularizarea bogatului material de viață cuprins în paginile cărții, contribuie fîrește și traducerea tov. Șerban Nedelcu și Igor Block. Astfel, romanul *De unul singur* apărut în traducere românească, oferă oamenilor muncii dela noi posibilitatea de a-și îmbogăți experiența în lupta pentru construirea socialismului și apărarea păcii.

Eugen Atanasiu

RECONSTRUCȚIE *)

Februarie, 1945. S'a scurs abea o lună dela eliberarea Poloniei. Ruinele care se întind peste întreaga țară mai fumegă încă. Explozii întârziate ale unor mine străbat din când în când văzduhul.

Valul armatelor eliberatoare înaltea vertiginos spre Berlin. Poporul polonez pornește cu sârg să-și reconstruiască patria, s'o înalțe mai mândră și pe temeiuri drepte. Zidurile vechi se prăbușesc și din ele se alege cărămida ce va sluji la înălțarea noilor clădiri. Mereu alte uzine se construiesc, se ridică împrejur locuințe, cluburi, stadioane, teatre și cinematografe.

Acțiunea romanului *No. 16 produce* de Jean Wilczek prezintă un aspect al acestel vaste opere de reconstrucție a Poloniei, pe baze socialiste. *No. 16* este o fabrică de produse alimentare pe care războiul o prefăcuse în ziduri arse și fiare vechi. Dar, odată cu sfârșitul războiului, fabrica Nr. 16, devenind un bun al poporului, va trebui să producă bunuri pentru popor. Printr'o muncă plină de abnegație, muncitorii veniți aci, în frunte cu directorul lor Stanislawski, reușesc să pu-

*) Jean Wilczek: *No. 16 produce*, Ed. de Stat, 1951.

nă fabrica în funcțiune. Fiecare etapă nouă de producție, fiecare îmbunătățire și perfecționare a aparatelor înseamnă noi biruințe ale muncitorilor, obținute din greu, și devine o imagine a întregii opere de redresare a economiei poloneze. Pe măsură ce fabrica își schimbă aspectul, oamenii se transformă și ei. Stanislawski, obosit din pricina multelor încercări prin care trecuse în timpul războiului, capătă noi puteri de muncă; bătrânul maestru Klawer, care își pierduse familia într'un lagăr nazist, își redobândește prin muncă conștiința încrederea în viață; tânărul Ladoniski, rămas cu studiile neterminate, are acum posibilitatea să devină un bun inginer sau economist; ucenici ca Frank Adamski se califică, învață meșteșugul.

Importanța unei astfel de fabrici constă și în faptul că este un centru de viață intensă. Într'adevăr, cu fiecare pagină pe care o întoarce, cititorul simte cum fabrica se populează, cum zvâcnetul de viață devine mai accentuat, cum freamătul de muncă răsună mai tare.

Legându-le de problemele de ordin intern ale fabricii, autorul ne înfățișează o serie de aspecte ale realității din Republica Populară Polonă. Este cunoscut rolul deosebit pe care l-a avut în reconstrucția Poloniei ajutorul material și moral al Uniunii Sovietice. Acest însemnat ajutor se resimte și în cel mai mic loc de producție, așa cum îl reflectă romanul lui Wilczek.

Deși acțiunea acestei cărți se petrece aproape numai în interiorul fabricii, scriitorul ne desvăluie deasemenea și aspecte din opera generală de reconstrucție a țării. Unul din ele îl constituie opera de reconstrucție a orașelor. O trecere a lui Stanislawski prin oraș îi desvăluie cititorului elanul constructiv al poporului polonez: „Într'un loc, atârna o bae suspendată de o bucată de țevă; în altă parte, de o bucată de pardoseală era agățat un pat cu așternutul în zdrențe... La un moment dat se opriră la colțul unei străzi largi... De-

lungul dărâmăturilor, pe felinarele rămase întregi și pe arborii ciunțiți, se întindea o noua rețea de cabluri și de linii telefonice“.

Odată cu avântul constructiv pe care-l aduce, romanul evocă pentru o clipă lumea veche, condamnată definitiv de istorie. Moșieri, bancheri, industriași, „oameni care protestează împotriva a tot ce se petrece astăzi, care își bat joc de toate acestea și le împroașcă cu ironii. Ei își țin privirile îndreptate spre Anglia, cred în război.“ Aceștia pândesc din umbră și încearcă să readucă ziua de ieri.

Scriitorul a reușit să ne dea o imagine cuprinzătoare a realităților din țara sa. Și ceea ce trebuie subliniat în primul rând este bogăția mijloacelor artistice cu care Jan Wilczek a reușit să facă acest lucru. Autorul a folosit o interesantă tehnică a compoziției. El a legat toate problemele de fabrică și de oamenii ei. În felul acesta fabrica rămâne elementul central în jurul căruia se grupează toate acțiunile oamenilor, și care determină caracterul unitar al romanului.

Ca să prezinte aspectul orașului, autorul descrie drumul pe care-l face pe străzi directorul fabricii și popasul lui la o bodegă unde se perindă diferiți oameni. Pătrunzătoarele observații asupra acestora reușesc să dea cititorului o imagine puternică a vieții unui oraș polonez imediat după eliberare.

Remarcabil este deasemenea modul de a da viață eroilor. Acțiunile în care sunt puse personagiile lui Wilczek scot în evidență caracterul lor tipic: ele au puternice trăsături individuale care le diferențiază net. Scriitorul își individualizează eroii. El crează oameni vii pe care ai impresia că îi poți întâlni oricând pe stradă. Fiecare își manifestă într'un mod caracteristic specific, avântul constructiv. Trăsăturile lor negative sunt combătute ori ironizate de către autor. Paznicul Malik în tot ce face își dovedește o șiretenie ne la locul ei, Klawer este un om nervos, impulsiv; directorul administrativ Wierndski afectează adesea o vorbire umflată, subliniată de gesturi largi, teatrale, etc.

Comicul relese din prezentarea scăderilor incompatibile cu omul nou, scăderi care se pot înlătura, și tocmai în acest scop le biciuește autorul. Astfel, ceea ce provoacă râsul în acțiunile paznicului Malik, altminteri muncitor devotat, este tocmai șiretenia care îl face să adopte uneori procedee complicate pentru lucruri simple. Malik are un păcat: îi place mai mult de cât se cuvine țuica. Deaceia el își dă uneori în petec și autorul nu se ferește să-l facă un portret usturător.

Elementele de satiră la adresa unui personaj care e în general pozitiv, au o valoare pedagogică datorită faptului că autorul prezintă pe om în plină creștere, prezintă lupta lui pentru a se debarasa de unele apucături vechi, pe care le mai poartă cu sine.

Demne de subliniat sunt simplitatea și dragostea de oameni care întregesc caracterul conducătorilor de colective și mai ales al comuniștilor. Aceștia sunt prezentați în situațiile cele mai firești, mai omenești. La o discuție prietenească, rostește președintele Kiralski către Stanislawski aceste vorbe de covârșitoare importanță: „Mulți nu văd ziua de mâine și nici nu vor s'o vadă. Și îți spun sincer — sunt pierduți. Se vor usca și vor putrezi ca peștii unui eleșteu nefolositor“. O altă discuție prietenească e transformată de Sickierski, împuternicitul guvernului, într'un bun prilej de a-l lămuri pe Stanislawski asupra însemnătății muncii de partid.

Autorul conturează realist chipul dușmanului de clasă. Wierudzki este tipul dușmanului abil, care, datorită unui perfect camuflaj, reușește să nu fie demascat decât târziu. Și totuși, prin atitudinea, prin gesturile lui, Wierudzki devine dela început antipatic; îngâmfarea lui de

om care se lubește mult pe sine, aerele lui de superioritate și de distincție, limbajul lui bombastic, care miroase a demagogie și prefăcuta lui amabilitate, care seamănă bine a slugărnice — iată o seamă de trăsături de caracter care, luate la un loc, alcătuiesc veridic și convingător chipul unui dușman de clasă.

No. 16 produce s'a bucurat de o bună primire din partea oamenilor muncii din Republica Populară Polonă. Romanul este prima lucrare a lui Jan Wilczek. La izbucnirea celui de al doilea război mondial, Wilczek a fost împiedicat să-și desăvârșească studiile universitare și s'a văzut nevoit să se angajeze ca simplu lucrător într-o fabrică de ciocolată din Cracovia. Faptul acesta a marcat o cotitură în viața lui, în mentalitatea lui. Devenit — după izgonirea ocupantului nazist — directorul fabricii, el reușește s'o repună în funcțiune și s'o aducă la un stadiu de înflorire. În romanul de față, care este prima sa operă literară, Wilczek a pus, după cum se vede, mult, din propria-i viață și experiență.

Editarea în limba română a cărții lui Wilczek este importantă pentru cunoașterea noul orientări, pe care a luat-o literatura Republicii Polone. În același timp ea prezintă în mod artistic realități în multe privințe asemănătoare celor din țara noastră. Sunt oglindite în această operă frământările unui popor care, ca și poporul nostru, merge spre socialism. Deaceia unele aspecte ale acestor cărți sunt valabile și pentru realitățile din țara noastră. Ele afirmă cu hotărîre și dovedesc din plin că aici, în democrațiile populare, „realitatea o construim noi, din fier și beton, cu munca mâinilor noastre“.

D. Daniti

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI NOI

IULIE — AUGUST 1951

EDITURA P.M.R.

- VASILE LUCA, Desvoltarea cooperăției de consum și sarcinile ei viitoare. (32 pag., 8 lei).
- D. PETRESCU, Centralismul democratic, principiul organizatoric de bază al partidului. (40 pag., 8 lei).
- GHEORGHE STOICA, Calitatea de membru de partid. Reglementarea compoziției sociale a Partidului, Ed. II. (28 pag., 6 lei).
- PAUL RADOVAN, Statutul, legea de bază a partidului, Ed. II. (48 pag., 8 lei).
- N. PUHLOV, Desvoltarea agriculturii în Republica Populară Română. (32 pag., 8 lei).
- V. GRIȘANIN și S. RODIONOV, Cum să pregătim o conferință. (68 pag., 10 lei).
- *** Vasile Luca (biografie).
- *** Despre munca de agitație în colhozuri. (72 pag., 8 lei).

CARTEA RUSA

- LEW TOLSTOI, Hadji Murad. (168 pag., 35 lei).
- ELISABETA LUCA, Marea școală. (80 pag., 40 lei).
- NATALIA SCURTU, Întâlnirea cu Partidul. (48 pag., 8 lei).
- EUSEBIU CAMILAR, Secerișul. (48 pag., 8 lei).
- *** Pictorul revoluționar Ion Negulici (album). (44 pag., 100 lei).
- *** Pictorul Rosenthal (album). (46 pag., 100 lei).

E. S. P. L. A.

- V. V. VERESAEV, Însemnările unui medic. (129 pag., 85 lei).
- M. GORCHI, Varenca Olesova și alte nuvele. (374 pag., 140 lei).
- V. POLTORAȚCHI, Dincolo de hotare și acasă. (204 pag., 75 lei).
- S. BORZENCO, Coreea în flăcări. (104 pag., 20 lei).
- EM. CAZACHIEVICI, Cunoștințe vechi (40 pag., 15 lei).
- *** Premiile Stalin 1950. (76 pag., 20 lei).
- *** Minerul sovietic. (64 pag., 20 lei).
- A. COLOSOV, Povestiri. (80 pag., 20 lei).
- A. IACOBSON, O noapte hotărâtoare. (80 pag., 20 lei).
- *** Cea de a doua consfătuire unională a tinerilor scriitori sovietici. (110 pag., 47 lei).

EDITURA TINERETULUI

- VL. COLIN, În spatele frontului. (104 pag., 25 lei).
- *** Col. Tineretului Sătesc (Iunie). (56 pag., 25 lei).
- L. COSMODEMIANSCAIA, Povestire despre Zoia și Șura. (280 pag., 170 lei).
- F. ȘERBAN, Cercul nostru de naturaliști. (116 pag., 40 lei).
- *** La serbările noastre (culegere). (104 pag., 90 lei).

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

Ne vom strădui să răspundem tuturor corespondențelor noastre în cel mai scurt timp.

REDACȚIA : B-dul Ana Ipătescu, 36. București, 3
Telefon : 2.29.82 și 2.14.91.

ADMINISTRAȚIA : Str. Brezoianu 27, Raionul Gh.
Gheorghiu-Dej, București,
Telefon : 4.66.76.

ABONAMENTE ANUALE : lei 1200

Abonamentele se primesc numai prin CENTRUL DE DIFUZARE A PRESEI, București, str. C. Mille, Nr. 14, tel. 5.28.90, iar în provincie, direct la Centrul de Difuzare a Presei din raionul d-voastră.